ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMANE
Institutul de Istorie şi Filosofie

STUDII

Revistă de istorie şi filosofie

IV

ANUL 2

OCTOMBRIE — DECEMBRIE

1949

„STUDII" REVISTĂ DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
APARE TRIMESTRIAL

BUCUREȘTI B-DUL GENERALISSIMUL STALIN NR. 1 TEL. 2.87.43

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
INSTITUTUL DE ISTORIE ŞI FILOSOFIE

STUDII

Revistă de istorie şi filosofie

IV
ANUL 2
OCTOMBRIE—DECEMBRIE
1949

„STUDII" REVISTĂ DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
APARE TRIMESTRIAL

BUCUREȘTI B-DUL GENERALISSIMUL STALIN NR. 1 TE. 2.67.43

CUPRINSUL

Apelul Comitetului Permanent al Congresului Mondial al Partizanilor Păcii în legătură cu organizarea — la 2 Octombrie — a Zilei Internaționale a Luptei pentru Pace

Bărbați și femei din toate țările!

Ca și în August 1914, ca și în Septembrie 1939, pacea lumii este în primejdie.

Ca și atunci, un grup redus de oameni, lacomi de profituri și doritori de a cuceri dominația mondială, amenințând astăzi cu bomba atomică, stau în calea negocierilor pașnice între popoare și organizează, cu complicitatea guvernelor supuse voinței lor, noile alianțe războinice.

Ratificarea pactului Atlanticului, hotărîrea de a reda puterea și armele călăilor lumii, în Germania Occidentală și Japonia, sprijinul acordat pretutindeni celor mai răi dușmani ai popoarelor lor, finanțarea războiului dus de Tsaldaris împotriva poporului grec, focarele de incendiu aprinse și întreținute de colonialiști, — toate acestea demască pe acești ipocriți semnatari de așa numite pacte „defensive" ca pe niște aventurieri însetați de sânge.

Inițiatorii acestui sistem de alianțe militare și ai neîncetatelor ațâțări la război reduc de pe acum populația țărilor lor la mizerie și o fac să suporte povara unei noi curse de înarmări.

Muncitorii au de făcut față scăderii salariilor și reducerii puterii lor de cumpărare, având mereu în față spectrul șomajului.

Țăranii, meseriașii și micii comercianți sunt siliți să plătească impozite din ce în ce mai mari.

Aventurierii dornici de război deslănțuie teroarea polițienească în lume și calcă în picioare libertatea popoarelor. Ei intensifică exploatarea și opresiunea în țările coloniale.

Ei ar vroi să împingă omenirea în cel mai sângeros război care a izbucnit vreodată.

Dar, astăzi nu mai suntem în 1914 sau în 1939. Victoria popoarelor împotriva fascismului a făcut să crească considerabil forţele păcii. Iar astăzi ele sunt destul de puternice pentru a opri mâna noilor criminali de război.

Sute de milioane de bărbaţi şi femei, fără deosebire de opinii politice, credinţă religioasă şi apartenenţă naţională sau rasială, hotărîţi să apere viaţa şi libertatea întregii omeniri, şi-au strâns rândurile în jurul Congresului Mondial al Partizanilor Păcii.

Intr'un număr de peste 72 de ţări, răspândite pe toate continentele, ei organizează forţele partizanilor păcii într'un bloc de neînvins.

In numeroase ţări, mai ales în Franţa şi Italia, împotriva violenţei sporite a aţâţătorilor la război s'au ridicat petiţiile pentru pace purtând milioane de semnături şi au fost organizate uriaşe demonstraţii de massă.

Acţiunea acestor forţe ale păcii a contribuit în mare măsură la convocarea conferinţei celor patru miniştri de afaceri externe şi la rezultatele obţinute de această conferinţă.

Dar situaţia ameninţătoare creată de aţâţătorii la război cere o acţiune mereu mai hotărîtă şi mai cuprinzătoare din partea forţelor partizanilor păcii.

Pentru aceasta, Comitetul permanent al Congresului Mondial al Partizanilor Păcii a hotărît să organizeze la 2 Octombrie o zi internaţională a luptei pentru pace.

Ziua de 2 Octombrie trebue să însemne pentru forţele partizanilor Păcii o întărire a acţiunii lor salvatoare.

La 2 Octombrie vom spune „NU" războiului.

Bărbaţi şi femei din toate ţările, să arătăm printr'o uriaşă demonstraţie mondială forţa irezistibilă a partizanilor păcii.

Să refuzăm să suportăm povara bugetelor de război care devine din ce în ce mai apăsătoare.

Să cerem cu hotărîre să se pună capăt violărilor independenţei naţionale şi libertăţii popoarelor.

Cu toţi împreună, muncitori manuali şi intelectuali, bărbaţi şi femei de toate vârstele, de toate credinţele şi de

orice păreri politice — ale căror vieţi sunt primejduite în aceeaşi măsură, căci bombele nu-şi aleg victimele,

Să impunem pacea!

Uniţi în acţiune, suntem de neînvins.

Vom câştiga lupta pentru pace, pentru viaţă.

Comitetul Permanent al Congresului Mondial al Partizanilor Păcii

Apelul adresat Comitetului Permanent al Congresului Mondial al Partizanilor Păcii şi tuturor participanţilor la mişcarea pentru apărarea păcii din toate ţările de către Congresul Partizanilor Păcii din Uniunea Sovietică

Noi, reprezentanţii tuturor popoarelor Uniunii Sovietice, ne-am adunat la Conferinţa Partizanilor Păcii din Uniunea Sovietică pentru a contribui la ducerea mai departe a luptei alături de toate popoarele lumii împotriva unui nou război mondial pregătit de imperialişti. Noi sprijinim întru totul hotărîrile Congresului Mondial al Partizanilor Păcii dela Paris şi salutăm înfiinţarea Comitetului Permanent al Congresului care trebue să unească şi să dirijeze eforturile popoarelor care apără cauza păcii.

Suntem convinşi că mişcarea pentru pace care cuprinde astăzi sute de milioane de oameni şi creşte necontenit, poate să preîntâmpine ameninţarea unui nou război.

Noi vedem cum imperialiştii pregătesc un nou război mondial, cum desfăşoară o cursă nebunească a înarmărilor, încercând să înspăimânte lumea cu grozăviile „atomice", încercând să otrăvească minţile cu propaganda lor josnică, plină de ură. Fiecare om cinstit vede că imperialiştii anglo-americani sunt principalii aţâţători la un nou război, la un război îndreptat împotriva întregii omeniri. Ei sunt cei care au creat isteria războinică şi care o înteţesc din toate puterile. Ei sunt iniţiatorii pactului agresiv al Atlanticului de Nord, în timp ce popoarele american şi britanic, ca şi toate celelalte popoare ale lumii, nu doresc războiul.

Uniunea Sovietică este o ţară a păcii şi a muncii creatoare, care ţine sus drapelul muncii constructive, este o mare putere paşnică unde nu există şi nu pot să existe partizani ai unui război agresiv.

Ţara noastră a înfrânt pe duşmanul cel mai groaznic al omenirii, fascismul. Ea continuă să stea şi astăzi de strajă pentru apărarea păcii, pentru apărarea cauzei progresului şi culturii.

Imperialiştii împrăştie calomnia că Uniunea Sovietică ar duce o politică de agresiune. In numele celor două sute

de milioane de oameni sovietici, noi respingem această minciună a duşmanilor omenirii. Acei care îşi construesc bazele lor militare în lumea întreagă, acei care duc într'adevăr o politică de agresiune militară, o politică de deslănţuire a unui nou război, vor să-şi şteargă urmele cu ajutorul acestei minciuni monstruoase. Toate popoarele lumii ştiu că guvernul sovietic duce în mod ferm şi consecvent o politică de pace şi colaborare între popoarele tuturor ţărilor. Tocmai acesta este motivul pentru care el este ţinta unor asemenea atacuri calomnioase din partea lagărului reacţiunii şi al aţâţătorilor la război.

Noi considerăm unitatea de voinţă şi de acţiune a tuturor popoarelor ce luptă pentru pace, drept arma cea mai importantă pentru a face să dea greş planurile aţâţătorilor la război.

Mişcarea populară pentru apărarea păcii se extinde astăzi în lumea întreagă, popoarele sunt ferm hotărîte să apere pacea şi nu vor permite un nou război sângeros. A trecut vremea când imperialiştii reuşeau să înşele massele şi să păstreze secretul războaielor criminale pe care le pregăteau. Astăzi, popoarele înţeleg fondul planurilor agresive şi ele văd limpede că aţâţătorii la război nu sunt făuritorii destinelor lumii aşa cum încearcă ei să se prezinte; popoarele constitue acum o forţă care este capabilă să răstoarne planurile criminale ale imperialiştilor şi să apere cauza păcii.

Războiul, pe care imperialiştii doresc atât de mult să-l deslănţue, ameninţă în egală măsură toate popoarele şi le pricinueşte suferinţi nemărginite.

După cum a proclamat Congresul dela Paris : „apărarea păcii este cauza tuturor popoarelor lumii" — milioane de oameni simpli, cinstiţi, din toate continentele se ridică pentru a interveni în mod activ în problemele războiului şi ale păcii, se unesc pentru o strânsă colaborare internaţională.

Ne luăm angajamentul de a sprijini şi a desvolta pe toate căile posibile propaganda şi activitatea organizatorică a Comitetului Permanent al Congresului Mondial al Partizanilor Păcii, pentru a strânge laolaltă toate forţele ce luptă pentru pace împotriva războiului.

Fiind din principiu apărători consecvenţi ai păcii, noi, oamenii sovietici, ne-am ridicat şi ne vom ridica împotriva oricărui atac al agresorilor şi al aţâţătorilor la un nou război, demascând fară cruţare planurile lor împotriva omenirii muncitoare, chemând alături de noi toate organizaţiile partizanilor păcii şi pe toţi cei ce participă la această puternică mişcare a tuturor popoarelor.

Aţâţătorii la război vor avea în faţa lor frontul uriaş al apărătorilor păcii care va putea să oprească mâna criminală ridicată împotriva omenirii. Sarcinile acestui front al păcii şi libertăţii sunt apropiate şi uşor de înţeles pentru fiecare om simplu, fără deosebire de convingerile sale politice, de rasă, naţionalitate sau credinţă religioasă.

Sarcinile acestui front cuprind apărarea sacră a independenţei naţionale, a libertăţilor democratice, a colaborării paşnice dintre toate popoarele.

Sarcinile acestui front cuprind lupta împotriva oricăror încercări de a restrânge sau de a lichida aceste drepturi ale popoarelor în scopul pregătirii drumului unui nou război mondial.

Forţele care apără pacea sunt uriaşe. Aţâţătorii la un nou război nu au şi nu pot avea sprijinul popoarelor. După cum spune genialul conducător al Statului Sovietic, I. V. Stalin: „Sunt încă prea vii în memoria popoarelor grozăviile războiului recent şi sunt prea mari forţele sociale care sunt pentru pace, pentru ca elevii lui Churchill întru agresiune să le poată înfrânge şi să îndrepte lucrurile spre un nou război".

Noi chemăm pe toţi partizanii păcii din toate ţările să fie plini de curaj şi încredere în forţele lor, să strângă fără încetare rândurile tuturor popoarelor ce luptă pentru pace şi să paralizeze forţele agresiunii prin puternica lor intervenţie.

Trimitem un călduros salut prietenilor şi tovarăşilor noştri de luptă — apărătorii păcii din lumea întreagă — şi ne exprimăm convingerea fermă că eforturile noastre unite pentru binele omenirii, pentru apărarea păcii, a muncii şi a libertăţii se vor termina prin victoria noastră!

Să fim deci vigilenţi, să fim uniţi şi vom salva cauza păcii!

Apelul Comitetului Permanent pentru apărarea păcii din R. P. R., în vederea pregătirii şi organizării Zilei Internaţionale a Luptei pentru Pace (2 Octombrie)

Prieteni şi Tovarăşi,
Femei, Bărbaţi, Tineri,

Sutele de milioane de oameni muncitori simpli şi cinstiţi din toate părţile lumii îşi arată cu tot mai multă hotărîre voinţa lor dârză de a apăra pacea.

Lupta împotriva planurilor tâlhăreşti ale aţâţătorilor la război cuprinde mulţimi tot mai mari. Aceasta a arătat-o Congresul Mondial al Partizanilor Păcii dela Paris-Praga, la care au luat parte reprezentanţi a peste 700.000.000 de oameni, aceasta a arătat-o Conferinţa Partizanilor Păcii din Uniunea Sovietică, Congresul Federaţiei Sindicale Mondiale, Congresul Mondial al Tineretului.

Lupta Uniunii Sovietice, a ţărilor de democraţie populară şi a popoarelor din ţările ce se află sub jugul imperialismului anglo-american, în Statele Unite şi Anglia, în Franţa şi Italia, în munţii Greciei şi în colonii, pretutindeni ia un avânt tot mai puternic pentru cucerirea celui mai de preţ bun al omenirii — Pacea.

Această creştere şi întărire a forţelor ce luptă pentru pace, arată cât de înţelepte sunt cuvintele Marelui Stalin:

„Sunt încă prea vii în memoria popoarelor grozăviile războiului recent şi sunt prea mari forţele sociale care sunt pentru pace, pentru ca elevii lui Churchill întru agresiune să le poată înfrânge şi să îndrepte lucrurile spre un nou război."

Nu există popor în lume care să dorească război. Războiul il doresc însă imperialiştii — marii fabricanţi, marii bancheri şi negustori de arme din America, Anglia şi alte ţări. Ei sunt înspăimântaţi de criza care cuprinde economia lor, de prăbuşirea planului Marshall, de lupta tot mai dârză, dusă de oamenii muncii şi de popoarele subjugate împotriva robiei imperialiste. Asemenea lui Hitler, ei visează

să îngenuncheze, prin război, întreaga omenire și să robească toate popoarele.

Războiul îl doresc asupritorii și jefuitorii poporului — fabricanții, moșierii, bancherii — alungați dela putere de către popor, în țara noastră și în celelalte țări de democrație populară. Acești asupritori trăesc din nădejdea că războiul ar putea întoarce roata și le-ar da din nou putința de a trăi pe spinarea celor ce muncesc. Pentru aceasta ei sunt gata să jertfească independența țării, libertatea poporului, viețile a sute de mii de oameni.

Dar în fața dușmanilor păcii se ridică armata fără număr a popoarelor, hotărîte să impună prin luptă pacea.

Pentru a arăta din nou tăria forțelor păcii și a da un aspru avertisment ațâțătorilor la război — imperialiștilor anglo-americani — Comitetul Congresului Mondial al Partizanilor Păcii a hotărît să organizeze în ziua de 2 Octombrie „Ziua Internațională a Luptei pentru Pace". In această zi, în toate colțurile globului pământesc, milioane de bărbați și femei vor manifesta pentru pace.

Comitetul permanent pentru apărarea păcii din Republica Populară Română chiamă întregul popor muncitor să ia parte la manifestările pentru pace care vor avea loc și în țara noastră cu prilejul zilei de 2 Octombrie.

Oamenii muncii din țara noastră clădesc un viitor de bună stare și fericire. Drumul pe care Partidul Muncitoresc Român conduce țara noastră, este drumul înfloririi Patriei noastre, Republica Populară Română.

Poporul nostru este doritor de pace și este hotărît, ca și pe viitor să ia parte activă la lupta pentru asigurarea păcii.

Orice om muncitor, orice mamă care ține la viața copiilor ei, orice tânăr căruia viitorul îi deschide larg porțile, orice om care ține minte grozăviile trecutelor războaie, orice cetățean căruia îi este dragă independența țării noastre — toți impreună să arătăm în ziua de 2 Octombrie că acei care luptă pentru pace, sunt o forță de neînvins.

Forțele păcii cresc și se întăresc; ele au în frunte o putere de neînvins — Uniunea Sovietică, condusă de Marele Stalin.

Împreună cu popoarele iubitoare de pace din toată lumea să luptăm pentru a zădărnici planurile criminale ale ațâțătorilor la un nou război. Vom ști să câștigăm lupta pentru pace, care este lupta pentru viață și pentru un viitor fericit.

COMITETUL PERMANENT PENTRU
APĂRAREA PĂCII DIN R. P. R.

UNIUNEA SOVIETICĂ — MUNCĂ, DEMNITATE, FORȚĂ [1])

de Acad. MIHAIL SADOVEANU
Președinte e Comitetului Permanent pentru Apărarea Pacii din R.P.R.

Impresiilor mele din zilele Congresului pentru pace dela Moscova le-ar trebui mai mult timp decât le pot da — ca să se ordoneze și să se adâncească. Foarte pe scurt voi cerca să spun ceva despre lucrările din sala coloanelor, în palatul Uniunii Sindicatelor.

Au venit aici delegați din paisprezece țări străine: Anglia, Austria, Albania, Bulgaria, China, Coreea, Cehoslovacia, Franța, Germania, Italia, Polonia, România, Statele Unite, Ungaria.

După cum a arătat, în vorbirea sa, scriitorul Corneiciuc, poporul muncitor sovietic a trimis la Congres o mie doua sute de delegați. S'au înfățișat soli a treizeci și trei de naționalități sovietice: din văile Carpaților și înălțimile Pamirului, de pe țărmurile Mării Negre și ale Oceanului Pacific, din Caucaz și Altai. Au venit muncitori din toate ramurile de activitate: oameni ai științei, scriitori, pictori, actori, compozitori și muzicanți, colhoznici și muncitori, reprezentanți ai comitetelor antifasciste de femei și tineret, reprezentanți ai diferitelor uniuni profesionale, reprezentanți ai bisericei pravoslavnice.

Adunarea cuprindea eroi ai Uniunii Sovietice — 26, eroi ai muncii socialiste — 105, laureați ai premiului Stalin — 169.

Peste două mii de congresiști.

Toți au mărturisit încrederea lor în victorie și în marele povățuitor al lumii, Stalin.

De către toți au fost ridicate proteste împotriva ațâțătorilor la război. Capitalismul și imperialismul anglo-american încearcă în felurile chipuri să organizeze o tabără de război neo-fascistă, care le-ar mai putea prelungi situația preponderentă. Le e scump huzurul pe care l-au dobândit prin silnicie, violenie și asuprire, exploatând muncitorimea, țările mici și coloniile. Pactul Atlanticului, planul Marshall, bomba atomică, sunt tot atâtea amenințări împotriva omenirii pașnice, împotriva Uniunii Sovietice și a țărilor de democrație populară. Congresul, prin numeroși delegați, a denunțat crima odioasă pe care o pregătesc acești veșnic nesățioși, și a înfierat-o, încredințat fiind că forțele păcii vor înnăbuși agresiunea. De partea păcii stă cu hotărîre clasa muncitoare de pretutindeni, stă forța nebiruită a Uniunii Sovietice, stau legile inflexibile ale istoriei.

---

1) Cuvântare rostită cu ocazia dării de seamă publice a delegației R. P. R. care a participat la Conferința Partizanilor Păcii din U.R.S.S.

Primul delegat înregistrat a fost al Pamirului, venit din mari depărtări, de pe înălțimile Asiei Centrale. A declarat că vine cu hotărîre tare să apere pacea întregii lumi: *zașitit mir vo vsem mire.* Se aflau însorise în sală și alte lozinci ale oamenilor muncii.

In limba rusă cuvintele care exprimă pacea și lumea sunt omonime. In lumea nouă ele tind să devie și sinonime. *Lumea pacii realizează pacea lumii.*

De pe estradă, subt portretul marelui Stalin, academicianul Grecov a deschis Congresul. O singură dorința ne unește, a zis domnia sa, indiferent de naționalitate și credința. Savanții, scriitorii. colhoznicii, inovatorii în industrie, uniunile profesionale, tineretul comsomolist, femeile luptătoare, toți voim să triumfe pacea în întreaga lume. Să vadă cei care pregatesc agresiunea ca massele populare din toate țările lumii nu mai voiesc repetarea grozăviilor ultimului măcel.

Scriitorul Fedin propune pentru prezidiul de onoare Biroul Politic al Partidului Bolșevic, în frunte cu I. V. Stalin. Dupa aclamațiile în picioare ale Congresului, Fedin propune prezidiul activ. Intre cele 89 de persoane alese, se află Vavilov, președintele Academiei de Științe, Fadeev, secretarul general al Uniunii Scriitorilor, Simonov, dramaturgul, savantul Lîsenco, Tihonov, poetul, scriitoarea Vanda Vasilevsca, Cuznețov, președintele Confederației Generale a Muncii, Rosiischi, maistru dela Uzinele „Calibr", Saachian, învățător din Armenia, Suracan Cainazarova, președinta colhozului din Chirghizia, „Erou al muncii socialiste", apoi Lafitte și d'Arbousier, secretari ai Comitetului Congresului Mondial al Partizanilor Păcii, Corneiciuc, Ilya Ehrenburg, și prietinul nostru, profesorul academician Parhon.

Raportul poetului Tihonov, care a urmat după instalarea prezidiului activ, a arătat că în mișcarea pentru pace a milioanelor de muncitori din lume, Uniunea Sovietică ocupă locul de conducere. Oamenii sovietici sunt mândri că marea lor Patrie Socialistă se dovedește și acum, ca totdeauna, a fi bastionul păcii și securității internaționale. In lupta sa pentru apărarea păcii, are alăturea țările de democrație populară. In toate colțurile lumii, ca un simbol al prieteniei dintre popoare, răsună în toate limbile, cu aceeași putere și dragoste, numele marelui învațător, Stalin.

Intre principalii vorbitori ai zilei întâi a congresului, se cuvine să-l așezăm pe iubitul nostru tovarăș, savantul Parhon, Președintele Prezidiului Marii noastre Adunări Naționale. Cunoscut și prețuit în Uniune, domnia sa a fost primit la tribună cu aplauze care s'au repetat la multe pasagii ale cuvântării sale.

Iubiți prietini și tovarăși, ați cunoscut la timp din presa noastra conținutul acestei importante cuvântări a tovarășului Parhon, în care domnia sa a subliniat cu căldură recunoștința și dragostea pe

care noi le avem față de Uniunea Sovietică. „Eliberându-ne de jugul fascist, Uniunea ne-a deschis posibilitățile de desvoltare liberă a științei și culturii și crearii unei vieți fericite pe care o vom putea definitiv realiza prin pace. Intreg poporul nostru e alături de Uniunea Sovietică în lupta pentru pace, subt conducerea genialului tovarăș Stalin".

Dintre reprezentanții culturii sovietice, a luat cuvântul, în prima zi a Congresului, președintele Academiei de Științe Vavilov și scriitorul Leonid Leonov.

„Datoria savanților și intelectualilor, a afirmat președintele Academiei, este să denunțe lumii întregi pe ațâțătorii la război și să facă tot ce trebue ca să contracareze intențiile criminale ale imperialismului. Știința să se pue în slujba apărării păcii, în folosul omenirii doritoare de libertate, și spre a scoate muncitorimea din cătușele exploatării capitaliste; știința și cultura să contribue la construirea socialismului și comunismului".

„Chemăm pe toți oamenii cinstiți ai lumii, a zis scriitorul Leonid Leonov, să se așeze cu hotărîre în slujba culturii și civilizației, spre a le apăra de distrugere".

Cuznețov, din partea Confederației Generale a Muncii, aduce salutul milioanelor de muncitori ai țării, care își înțeleg datoria de a se organiza în lagărul apărătorilor păcii.

Tovarășul Rosiischi, maistru în Uzinele „Calibr": „Ca orice lucrător sovietic, cred cu tărie că ceeace au făcut mânile mele și mânile milioanelor de muncitori ca mine servește întăririi glorioasei noastre Patrii și întăririi păcii în lumea întreagă. In numele tuturor muncitorilor sovietici, mă îndrept către toți muncitorii lumii, cu îndemnul de a întări lupta noastră comună împotriva ațâțătorilor la război".

Președintele colhozului „Stalin" din ținutul Cherson, tovarășul Litovcenco: „Colhozul nostru m'a delegat să îndrept dela această tribună o chemare tuturor muncitorilor plugari de dincolo de granițele noastre, să stea lângă noi în lupta păcii".

A vorbit din partea Federației Femeilor Sovietice, cu căldură și entusiasm, Nina Popova. Femeile în Uniune sunt o forță pururi activă în serviciul păcii.

Remarcabile cuvinte a rostit bătrânul și simpaticul doctor Johnson, decanul catedralei din Canterbury: „In sufletul muncitorilor englezi s'a întipărit adânc cuvântul magic „Stalingrad" și nu cred că poporul meu ar lupta vreodată împotriva Uniunii Sovietice".

In ziua a doua a Congresului, apar la tribuna reprezentanți ai popoarelor Uniunii și delegați ai popoarelor de dincolo de granițele Uniunii.

Profesorul Dembovski, președintele Comitetului Partizanilor Păcii din Polonia, care subliniază rolul de conducătoare a Uniunii Sovietice în lupta pentru pace; scriitorul Ibrahamov din Azerbaigean; Sarîmsacov, președinte al Academiei Uzbechistanului; artistul Horava, trimis al Republicii Gruzine; deputata Hodinova-Spurna, președinte al Comitetului p ntru Pace Cehoslovac; Iacub Colas, poet național al Bielorusiei; Sako, scriitor albanez; Canapin din Cazahstan; Cruceniuc, scriitor din Republica Moldovenească; Pietro Nenni din partea Italiei democrate; Isakian, poet armean; Vențlova, trimisă a Lituaniei; Dragoiceva, cunoscuta luptătoare bulgară; Dubois, de dincolo de Atlantic, care aduce salutul a milioane de americani democrați, luptători pentru pace.

Academicianul uzbec Sarîmsacov descrie înflorirea Uzbechistanului subt soarele Constituției Staliniste și subliniază influența binefăcătoare a culturii rusești asupra literaturii poporului uzbec. Câștigurile materiale și spirituale, poporul Uzbechistanului și le-a agonisit prin muncă pașnică; poporul uzbec are nevoie de pace, pentru ca, împreună cu națiile surori din Uniune, să meargă pe calea fericirii oamenilor, spre comunism.

Artistul gruzin Horava, după ce aduce salutul poporului său, declamă poemul lui Pușchin „Către defăimătorii Rusiei", care sună cașicum poetul s'ar adresa chiar azi ațâțătorilor la război și i-ar preveni cu străşnicie de rătăcirea în care se află și de sfârșitul ce-i așteaptă.

Scriitorul moldovean Cruceniuc arată progresele realizate de Republica Moldovenească în regimul socialist sovietic, progresele tehnice în agricultură, progresul colhozurilor, progresul culturii.

In Republica Moldovenească sunt în prezent 1.924 de școli în care învață 374 de mii de copii în limba părinților. In școlile de adulți învață peste o sută de mii bărbați și femei. 8 academii și 38 de școli tehnice. Universitate la Chișinău, cluburi literare și artistice. Moldovenii slăvesc în limba lor marea Patrie Sovietică, Partidul Bolșevic și pe marele prietin și protector Stalin.

Pietro Nenni, e membru în comitetul permanent al Congresului Partizanilor Păcii.

Iată ce-a spus Pietro Nenni, între altele: „Șapte milioane de italieni și italience au iscălit, cu toată teroarea polițienească, protestul împotriva pactului Atlantic. Acești șapte milioane de cetățeni sunt încredințați că nu va mai fi al treilea război și vă asigură prin mine că, chiar dacă imperialismul de peste ocean ar putea avea adeziunea clasei dominante la acel pact, nu va putea avea însă participarea poporului italian la un război reacționar. Astăzi, ca și în zilele Stalingradului, liniștea și puterea tovarășilor sovietici sunt un stimulent de curaj și credință pentru poporul italian.

Calda primire a facut congresul reprezentantului poporului chinez democrat Lin-Ţian-Iun: „Vreau să spun — a declarat Lin-Ţian-Iun — că poporul chinez iubeşte şi stimează Uniunea Sovietică. Ştim ca Uniunea Sovietică e cea mai de nadejde prietină a poporului chinez. Succesele realizate de către poporul chinez liber, subt conducerea Partidului Comunist cu Mao-Tse-Dun în frunte, nu sunt numai ale Chinei libere ci şi ale tuturor popoarelor luptătoare pentru pace".

Jean Lafitte, secretar al Comitetului Congresului Mondial al Partizanilor Pacii, şi-a arătat convingerea că conferinţa dela Moscova întăreşte şi mai mult credinţa milioanelor de oameni de pretutindeni în eficacitatea luptei contra unui nou război. Mulţumeşte şi iar mulţumeşte pentru marele sprijin adus de Uniune luptei pentru pace.

In a treia zi a congresului au vorbit profesorul estonian Kruss, profesorul Nepesov din partea neamului turcmen, profesorul Ahum Babaev din Chirghizia, Natalia Cuzminicina, maistră textilistă în Ivanovca Mare.

A vorbit şi savantul englez Bernal, salutând în numele Federaţiei Internaţionale a Lucrătorilor Ştiinţifici marele congres sovietic. Savanţii întregii lumi se străduesc cu deosebită grijă să păstreze şi să apere pacea. Printre savanţii ţărilor capitaliste — a spus Bernal — se propagă cu repeziciune mişcarea internaţională de protest împotriva războiului. Domnia sa constată cu entuziasm faptul că, în Uniunea Sovietica socialistă ştiinţa nu mai este demult în slujba capitalismului şi a devenit un bun al întregului popor.

Marele scriitor Şolohov, simplu şi pătrunzător, a adus în adunare ceva din avântul căzăcimii dela Don.

Iată cuvântul lui în întregime:

„ Tovarăşi delegaţi, dragi compatrioţi, tovarăşi întru cea mai înalta idee din istoria omenirii care ne uneşte şi ne călăuzeşte; tovarăşi oaspeţi de peste hotare, apropiaţi nouă prin inimă şi conştiinţă, vi se adresează acum nu un maestru al vorbirii, ci un scriitor obişnuit să stea la sfat cu oameni de rând... Iertaţi-mă pentru vorbirea mea simplă. Inţelegeţi însă că, atunci când viaţa chiamă în numele vieţii, omul se hotărăşte să vorbească chiar dacă nu are iscusinţă oratorică.

Cea mai mare dintre ţările lumii — marea noastră Patrie-Mamă, şoimana, acoperind cu aripile-i puternice o sută unsprezece naţii — ne-a chemat aicea ca să rostim în numele noroadelor noastre cuvinte de mânie şi desgust împotriva acelora care vor să stârnească un nou război.

Cred că între noi cei adunaţi aici nu se află unul măcar, care să nu fi pierdut pe cineva drag, care să nu-şi aibă inima sângerată de măcelul din urmă...

Capitaliștii și slugile lor pregătesc alt război. Pentru huzurul și foloasele lor vor să ne jertfeasca pe noi și pe copiii noștri.

N'o să le meargă!

Cei care muncesc, cei care și-au agonisit dreptul la o viață luminată prin muncă cinstita, aceia striga hotarît: Vrem pace!

Așa s'au rostit toate neamurile la congresele pacii...

Să afle cei care uneltesc să-și apere huzurul cu sângele omenirii muncitoare, că asta nu se poate!

Niciun soldat cinstit englez ori american, niciun soldat, indiferent ce uniformă poartă, nu va lupta împotriva acelor semeni ai săi, care doresc un singur lucru: o viață omenească și fericită.

Să se gândească cei care vor să stârnească un nou război că dreptatea poporului este dreptatea cea mai aspră.

Noi privim lumea și ziua de mâine cu ochi limpezi. Noi ca nimeni altul credem în viitorul nostru".

In țara în care nu-i deosebire între munca brațelor și munca minții, oamenii se întâlnesc simplu ca niște prieteni.

Inainte de a-mi încheia cuvântul, vreau tocmai să vă povestesc o asemenea întâlnire pe care am avut-o cu un „om simplu", de care domnii de teapa lui Churchill nici nu pomenesc. Era un tractorist, un om ca toți oamenii din țara noastra. A luptat cinstit, a isprăvit războiul la Berlin, a fost rănit de patru ori, întorcându-se de fiecare dată pe front.

Stând de vorbă cu el despre viață, despre viitor, iată ce-mi spuse:

„Păi și eu și Uniunea Sovietică avem spete sdravene, — nu ne pasă.

Ce avem noi mai sfânt pe lume decât Patria maica noastră — șoimana cea tare?

Avem și un șoim de munte catre care se îndreaptă cu dragoste ochii noștri și ochii omenirii muncitoare de pretutindeni.

Ințelegeți, dragii mei tovarași, cu asemenea mama și cu asemenea tată, o scoatem cu bine la capăt.

Viața și viitorul ne aparțin!"

In sfârșit, d'Arbousier, reprezentantul coloniilor africane franceze, sol al oamenilor de culoare, citește salutul Comitetului Permanent al Partizanilor Pacii din Paris:

„Impreună cu voi și cu toate popoarele, glăsuește acel salut, condamnăm isteria razboiului.

Impreună cu voi și cu toate popoarele, osândim uniunea războinică antisovietică!

Impreună cu voi și cu toate popoarele, cerem interdicția armelor atomice!

Impreună cu voi și cu toate popoarele, luptăm pentru independența națională și pentru dreptul de autodeterminare al tuturor grupelor umane.

Impreună cu voi şi cu toate popoarele, omenirea va câştiga bătalia pentru pace, bătălia pentru viaţă!"

In tot timpul desbaterilor, un număr covârşitor de mare de telegrame, adrese, saluturi — dela organizaţii profesionale şi de partid, dela particulari din Uniune şi de pe tot pământul — au acoperit masa prezidiului.

Se dovedea astfel că inima democraţiilor lumii întregi bătea acelaş ritm cu inima acelei nobile şi generoase adunări.

După închiderea congresului, cetăţenii Moscovei s'au adunat într'un meeting impozant în Parcul Gorchi, votând rezoluţia şi adresând un mesagiu cald iubitului tovarăş Stalin.

Priveliştea şi vorbirile au avut un caracter măreţ, pe care nu-l voi uita niciodată.

Omul sovietic al Moscovei se arată vrednic de acel care îi este învăţător. Munca lui se vădește pretutindeni și e covârşitor prezentă în societatea nouă. El a alcatuit minunea de artă a metropolitanului, el a apărat în vremea invaziei acest oraş istoric, inima lumii socialiste, el clădeşte oraşul nou al muncitorimii. De pe înălţimile şoselei Moscova-Leningrad, am avut într'o dimineaţă vederea pitorească a realizării de până acum şi viziunea întregii realizări a noii societăţi sovietice.

Tot ceeace e privelişte e mai mult decât privelişte; tot ceeace se începe devine îndată desăvârşire; tot ceeace e desăvârşit e mai mult decât atât, prin perspectivele necontenite ce se deschid mereu. Omul biruește şi supune natura, pregătind veacul cu atâta ardoare așteptat de vrednica muncitorime, altădată sclavă.

Omul sovietic al Moscovei şi al întregii lumi socialiste va asigura pacea lumii pentru întreaga umanitate.

Cineva îmi cerea în acele zile, cât am stat în Capitala Uniunii, să concentrez în câteva cuvinte impresiile mele dela Congres pentru o publicaţie.

Am răspuns :

Uniunea Sovietică — muncă, demnitate, forţă.

Pe marginea programului (proiect) de activitate în domeniul ştiinţelor istorice pe anul 1950.

REALIZĂRI ŞI SARCINI NOI PE TĂRÂMUL ŞTIINŢELOR ISTORICE [1])

de Acad. MIHAIL ROLLER

In anul 1949, pentru prima dată în Istoria României, activitatea pe tărâmul ştiinţelor istorice s'a desfăşurat în ţara noastră pe baza planificata, având probleme precise expuse într'un program şi posibilităţi materiale asigurate de Partid şi Guvern.

Ne apropiem de sfârşit de an şi se cuvine să aruncăm o privire critică asupra drumului parcurs, pentru a putea mai uşor pătrunde proiectul de program pe anul 1950, ce aşteaptă ratificarea forurilor Academici R.P.R. spre a deveni definitiv.

Nu se poate încă încheia un bilanţ definitiv şi atotcuprinzător. Din cunoaşterea activităţii desfăşurate până azi ne putem însă da seama în linii mari de cele realizate, de greşelile comise, de experienţa cucerită, de noile sarcini ce se pun, criterii care au stat dealtminteri la baza întocmirii proiectului de program pe anul 1950.

Pentru anul 1949, început de cotitură în organizarea activităţii ştiinţifice pe tărâmul ştiinţelor istorice, programul alcătuit şi publicat de secţia de istorie şi filosofie a Academiei R.P.R. prevedea pentru istoria antică, medievală, modernă şi contemporană a României:

a) începerea gospodăririi întregii literaturi istorice în vederea revalorificării critice a moştenirii trecutului.

b) includerea lucrărilor întocmite din iniţiativă individuală şi fară legătură între ele, în programul de valorificare ştiinţifica.

c) inţierea unor lucrări noi pentru a începe lămurirea problemelor până azi ignorate.

Urmărind capitolele din programul anului 1949, se constată dobândirea unor mari succese.

Pe tărâmul *istoriei vechi* a României s'a desfăşurat cea mai vastă campanie de săpături arheologice, cunoscută până azi în ţara

---

1) Comunicare făcută în şedinţa plenară a Institutului de Istorie şi Filosofie al Academiei R. P. R. în ziua de 19 Septembrie 1949.

noastră, atât din punctul de vedere al numărului de șantiere cât și al problemelor urmărite.

Activitatea din *Moldova* (Botoșani; Dorohoi; Iași; Hăbășești, Jud. Roman; Poiana, Jud. Tecuci; Lunca Prutului, Jud. Covurlui); *Muntenia* (Monteoru, Jud. Buzău; Zimnicea, Jud. Teleorman; Verbicioara, Jud. Dolj și Balta Verde Jud. Mehedinți); *Dobrogea* (Mangalia, Istria, Jud. Constanța; Dinogetia, Jud. Tulcea); *Transilvania* (Valea Mureșului cu centrul la Piatra Roșie; Teiuș, Jud. Alba; regiunea secuimii, centrele dela nord-vestul țării), precum și centrele din jurul șantierelor mai sus amintite, etc. etc., a cuprins pe toți arheologii din țara noastră, la care s'a adăugat un număr de 55 studenți ai facultăților de istorie din București, Iași și Cluj și peste 700 de lucratori.

Cu prilejul rapoartelor și desbaterilor ce vor avea loc la consfătuirea organizată la începutul lunii Octombrie se vor cristaliza rezultatele campaniei.

Ceeace se poate afirma pe baza rapoartelor și vizitării șantierelor, este că săpăturile arheologice vin să lămurească multe probleme din istoria țării, și să pună probleme cu totul noi.

De exemplu: săpăturile dela Istria — deși nu sunt încă terminate — ne arată că este necesar să introducem în istoria României un capitol *nou* și anume: cetățile grecești de pe litoralul Mării Negre al țării noastre. Având în vedere că aceste cetăți erau organizate pe baza regimului sclavagist care s'a manifestat în mod clasic în Grecia antică, noi trebue să studiem și să lămurim influența acestor cetăți asupra societății omenești de pe teritoriul din Moldova și Țara Românească. Trebuie să arătăm în ce măsură au contribuit ele la descompunerea societății primitive și la apariția pe meleagurile noastre, a societății bazate pe clase antagoniste, etc.

La închiderea campaniei de săpături se poate afirma că în urma eforturilor depuse de colectivele de specialiști, programul întocmit pentru acest an a fost în general îndeplinit.

Pe tărâmul istoriei *evului mediu* a României s'a desfășurat o activitate rodnică pentru pregătirea publicării indicelui de materii, locuri, persoane, din colecțiile Hurmuzaki, Uricariul, Studii și documente etc. Colectivele care lucrează la strângerea documentelor inedite privind secolul al XVI-lea și al XVII-lea predau spre tipar în luna Octombrie:

a) Colectivul secolului al XVI-lea, 2 volume privind decadele 1501-1521 (al treilea volum va fi predat până la 25 Dec.).

b) Colectivul care lucrează la documente din secolul al XVII-lea, 2 volume privind decadele 1601-1621, iar alte trei volume vor fi predate până la 25 Decembrie a. c. Vor fi deci gata de tipar 8 volume în loc de trei prevăzute în program.

Pe tărâmul *istoriei moderne și contemporane* a României s'a lucrat la întocmirea repertoriului izvoarelor (lucrări periodice, acte

şi documente din secolul XIX), s'a pregătit materialul în vederea întocmirii unei lucrări despre războiul pentru neatârnare din 1877, se culeg documentele privind naşterea şi desvoltarea regimului de democraţie populară în România, etc.

Pentru desfăşurarea acestei activităţi au muncit la problemele din evul mediu, modern şi contemporan peste 200 de istorici, colaboratori ştiinţifici şi personal ştiinţific.

Datele sumar expuse ne arată ce urmări concrete a avut în activitatea depe tărâmul ştiinţelor istorice, hotărîrea C.C. al P.M.R. şi măsurile guvernului R.P.R. privind stimularea activităţii ştiinţifice în ţara noastră.

Avem însă prea puţine motive care să ne îndreptăţească a ne declara mulţumiţi. Dimpotrivă! Situaţia ştiinţelor istorice din ţara noastră ne obligă a depune eforturi deosebit de mari pentru a face faţă sarcinilor.

După cum constată organul central al P.M.R. „Scânteia"[1] „...*un început* de analiză critică şi punere în valoare a trecutului. sunt primele cercetări în spirit ştiinţific marxist-leninist ale istoriei noastre naţionale. Lucrări ca acelea în legătură cu trecutul de luptă al clasei muncitoare, cu răscoalele ţărăneşti dela 1907 ca şi manualul de istorie a României, reprezintă *primii paşi* (subliniat de noi, M.R.) în acţiunea de scoatere la lumină a adevăratei istorii naţionale, a istoriei poporului nostru".

In mod just organul central al Partidului arată că e vorba de un *început*, de *primii paşi*.

Preluând puterea politică în stat, clasa muncitoare nu putea admite ca ştiinţele istorice şi îndeosebi istoria României să continue a avea un caracter antiştiinţific, şovin, precum era în trecut. Această situaţie a pus probleme grele. Deşi am avut la îndemână marele ajutor găsit în operele istoricilor sovietici, întocmirea unei istorii a României restructurată fundamental cerea înfrângerea unor obstacole pe care nu le-am întâlnit în restructurarea manualelor de Istorie Universală. Literatura istorică română din trecut n'a fost încă valorificată în mod critic. Nu s'au umplut golurile intenţionat lăsate de istoricii burgheziei. Perioade întregi din istoria României n'au fost supuse unui serios studiu, sau n'au fost deloc cercetate (aşezarea omenească premergătoare cuceririi romane, perioada de 1000 de ani între retragerea aureliană şi întemeierea principatelor, etc.).

Realizarea acestor sarcini cere timp, ani de cercetări arheologice, de strângere şi publicare de documente, întocmire de monografii etc. După cum ne învaţă experienţa ştiinţei istorice sovietice, fără o atare activitate nu se poate ajunge la un studiu complect al istoriei.

---

1) Nr. 1495 din 4 Au[illegible]

In ciuda acestei situaţii trebuia totuşi întocmită de îndată o nouă lucrare despre istoria României. Neîntocmirea unei noi istorii a României ar fi însemnat a lăsa în mâna duşmanului de clasă o arma ideologică împotriva clasei muncitoare.

In focul luptei împotriva claselor exploatatoare, folosind la maximum tot ce era cucerit în 1946—1947, lucrarea a fost întocmită. Dar, aşa cum s'a arătat atât cu prilejul apariţiei diferitelor ediţii (în prefaţă) precum şi în diferitele articole, lucrarea are multe goluri, lipsuri, iar în fragmentele care tratează istoria literaturii, greşeli de obiectivism burghez care se cer înlăturate. (Nu atingem aici problema didactică; ea scoate la lumină o greşală însemnată şi anume că manualul este prea voluminos pentru învaţamântul mediu, ceeace pune ca o sarcina urgenta reducerea cuprinsului la proporţiile recomandate de ştiinţa pedagogica sovietică).

Existenţa acestor goluri, lipsuri şi greşeli apasă greu pe umerii istoricilor noştri (inclusiv ai istoricilor literaturii noastre). Zi de zi trebue să dam dovada că ştim să învăţăm şi să ne desvăţăm; zi de zi trebuie să dăm dovadă că ne concentrăm efortul şi puterea de muncă pentru a aplica în viaţă sarcina de cinste pe care Partidul a încredinţat-o istoricilor, de a studia şi lămuri pe baza învăţăturilor lui Marx, Engels, Lenin, Stalin, lupta poporului pe teritoriul R P.R. din vremurile cele mai îndepartate pană azi, de a combate influenţa cosmopolită a şcoalei istorice burgheze, de a transforma ştiinţele istorice din ţara noastră într'o puternică armă ideologică, pusă în slujba poporului muncitor, în slujba educării constructorilor socialismului, folosind la maximum marile cuceriri ale ştiinţei sovietice.

Dacă analizăm sub această prismă activitatea desfăşurată pe tărâmul ştiinţelor istorice în anul 1949, constatăm că s'a imprimat o direcţie nouă, ştiinţifică, studiului istoriei. Munca desfăşurată pentru întocmirea hărţii arheologice şi mai ales amploarea şi caracterul săpăturilor arheologice, dovedesc că s'a pornit pe un drum just. Părăsind vechea poziţie a arheologiei, care îşi concentra atenţia aproape exclusiv asupra perioadei stăpânirii romane, şi care îşi îndrepta privirile în deosebi spre morminte, s'a acordat atenţie în acest an perioadei premergătoare cuceririi romane, şi mai ales nu mormintelor ci aşezărilor omeneşti, adică modului de producţie a bunurilor materiale, felului de trai al oamenilor din acea vreme. S'a pornit astfel pe drumul studierii vieţii populaţiei autohtone de pe meleagurile noastre, înainte de cucerirea romană, populaţie care a stat la baza formării statului dac.

Deasemenea, s'au iniţiat lucrări care urmăresc studierea vieţii populaţiei autohtone după retragerea aureliană. Dacă istoricii burghezi, pentru a putea dovedi în mod artificial puritatea originii latine, au neglijat aproape în întregime studierea perioadei de un mileniu

(între retragerea aureliană şi întemeierea Principatelor), munca începută pentru lamurirea ştiinţifica a problemelor din această vreme, trebuie să scoată la lumină adevarata desvoltare a societaţii omeneşti pe teritoriul ţarii noastre, caracterul continuitaţii, influenţele care au avut loc (mai ales influenţa slava falsificata de istoricii burghezi), condiţiile formării limbii şi poporului român — problema până azi deschisă — însfârşit va trebui să lamurească *rolul poporului* şi al luptei sale la întemeierea Principatelor, rol ignorat de istoricii burghezi.

Activitatea privind pregătirea indicelui documentelor şi mai ales munca de pregătire (spre publicare) a volumelor cu documente inedite, înregistrează deasemenea rezultate pozitive. Se urmareşte scoaterea la lumină a documentelor până azi nepublicate, cu scopul de a lamuri viaţa şi lupta poporului, încă ignorate. Intocmirea unui corpus de documente şi publicarea lui are drept scop să facă posibilă alcătuirea unei istorii a luptelor ţărăneşti, a luptei poporului împotriva imperiului otoman, pentru neatârnare şi ajutorul pe care ni l-a dat poporul rus; întocmirea unor opere ştiinţifice privind răscoalele conduse de Horia şi Tudor, unei istorii ştiinţifice a anului 1848, a războiului din 1877, a frământărilor şi luptelor sociale din secolul XX, etc.

La baza muncii grele, migăloase, de căutare, traducere, transcriere, colaţionare şi însfârşit de publicare a documentelor nu mai găsim ca în trecut idolatrizarea unor documente în sine, oricât de interesante sunt prin forma lor. In dosul fiecărui document istoricii încep să caute azi oamenii, viaţa lor, lupta lor în făurirea istoriei.

Şi aceasta este fără îndoială o cucerire a tinerei ştiinţe istorice din ţara noastră.

Dar activitatea desfăşurată pe tărâmul ştiinţelor istorice scoate la lumină, lipsuri şi greşeli.

Intr'un articol publicat în „Pravda" din 3 August 1949, în care se analizează activitatea unor institute de cercetari ştiinţifice, se spune printre altele: „Partidul ne învaţă neîncetat că dacă vrem să creştem cadre, nu trebue să ne ferim de a supara pe cineva, nu trebue să ne ferim de o critică curajoasă, deschisă şi obiectivă. Fără critică, orice organizaţie, deci şi cea ştiinţifică, poate să lâncezească. Critica curajoasă şi făţişă ajută oamenilor noştri să se perfecţioneze, îi îndeamnă să meargă înainte şi să înlăture lipsurile din munca lor".

Indrumaţi de această învăţătură, e bine să supunem activitatea noastră unei analize critice.

Marxism-leninismul, C.C. al Partidului nostru ne învaţă ca numai ştiinţa legată de viaţă poate fi o ştiinţă creatoare.

A lega ştiinţa de viaţă nu înseamnă însă să cădem într'un practicism îngust, care răpeşte perspectiva pe care trebuie sa o aiba şi să o deschidă activitatea ştiinţifică.

Invăţătura marxist-leninista ne învaţă că trebue să luptam împotriva practicismului îngust, străin concepţiei clasei muncitoare. Activitatea ştiinţifica necesită şi impune un program de durată, în care sa se aprofundeze să se verifice problemele studiate în vederea unei juste şi ştiinţifice valorificări a rezultatelor.

Dar aceasta nu îndreptăţeşte izolarea de problemele zilnice pe care le pune şi le rezolvă viaţa prin lupta oamenilor muncii. Dimpotrivă, numai printr'o legatura strânsă şi o participare activă la rezolvarea problemelor pe care le pune construirea socialismului în ţara noastra, vom putea mai uşor rezolva problemele care se ridică în număr tot mai mare.

Dar activitatea desfăşurată pe tărâmul ştiinţelor istorice nu s'a dovedit în întregime la înălţimea acestor sarcini. Ţara noastră cunoaşte în ultimii ani profunde transformări revoluţionare.

Dintr'o monarhie, burghezo-moşierească, ţara noastră a devenit o republică de democraţie populară ca formă a dictaturii proletariatului şi s'a început construirea socialismului. Clasa muncitoare este aliată cu ţaranimea muncitoare. Ea deţine puterea politică în stat. Partidul Comunist a mobilizat şi a condus poporul la cucerirea puterii şi azi Partidul Muncitoresc Român este forţa conducătoare în R.P.R.

S'au oglindit aceste transformări în activitatea de pe tărâmul ştiinţelor istorice din ţara noastră?

Atât programul activităţii cât şi rezultatele, dovedesc că aceste probleme au fost aproape în întregime neglijate. Lucrările de popularizare prevăzute în programul pe anul 1949, nu au fost întocmite. Puţinele comunicări şi strângerea documentelor privind transformările de după 23 August sunt vădit insuficiente.

Ce comunicari, conferinţe, studii istorice temeinice am întocmit noi pentru a lămuri desvoltarea capitalismului în România, lupta clasei muncitoare, lupta Partidului Comunist în ajunul şi în timpul celui de-al doilea razboi mondial, în momentul şi după eliberarea noastră de către glorioasa Armată Sovietică, lupta Partidului pentru rezolvarea problemei ţărăneşti, a convieţuirii frăţeşti cu naţionalităţile conlocuitoare, în sfârşit naşterea şi desvoltarea regimului de democraţie populară în ţara noastră ?

Nu reprezintă aceasta influenţa vechii şcoli istorice burgheze, care pretinde că ştiinţa trebue să fie înafara frământărilor vieţii şi că istoria trebue să se ocupe numai de problemele trecutului îndepartat ?

Nu înseamnă aceasta că există un pericol de a rupe ştiinţele istorice de problemele pe care viaţa şi lupta ni le pun, dacă vrem să merităm cinstea de a fi participanţi activi la munca şi lupta clasei muncitoare, a poporului muncitor care construeşte socialismul ?

★

Dar analiza programului şi activitaţii desfăşurate pe tărîmul ştiinţelor istorice ne desvăluie şi alte greşeli şi lipsuri.

Indrumata şi ajutata de Partid, tânara noastra ştiinta istorică a rupt cu educaţia vechii şcoli burgheze şi a pornit pe singurul drum ştiinţific, cel marxist-leninist. Tânăra noastră ştiinţă istorica a început să se pătrundă de concepţ'a clasei muncitoare. Dar istoricii, în marea lor majoritate au primit educaţia şcoalei burgheze, care a lăsat urme puternice, ce se res'mt în fiecare clipa. Lupta împotriva resturilor influenţei şcolii burgheze, pentru îndrumarea activităţii istorice pe singurul drum ştiinţific, cere aprofundarea învăţăturilor lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin.

Din activitatea desfăşurată reiese că nu s'a acordat acestei laturi esenţiale atenţia cuvenită. N'au fost organizate până azi la Institutul de istorie şi filosofie, cursuri de marxism-leninism, conferinţe prin care să se lămurească problemele marxist-leniniste şi care ar ajuta pe istorici, colaboratori ştiinţifici, personalul ştiinţific ajutator, în îndeplinirea programului de activitate. Studierea limbei ruse n'a fost o preocupare deosebită în rândurile noastre, ceeace îngreuiaza studierea la izvoare a clasicilor noştri, Lenin şi Stalin, şi a vastei literaturi istorice sovietice care se desvoltă într'un ritm ne mai întâlnit în istorie.

Documentele istorice ale Partidului nostru, (rezoluţiile, hotărîrile, etc.), cuvântările conducătorilor Partidului nostru, exemple vii de aplicare creatoare a marxism-leninismului, la realitatea românească n'au stat în centrul preocupărilor noastre, lipsind astfel activitatea de pe tărâmul ştiinţelor istorice de izvorul din care trebue să ne adăpăm zi de zi şi clipă de clipă.

★

Urmărind activitatea desfăşurată pe baza programului din anul 1949, constatăm că aplicând linia Partidului nostru au fost antrenaţi în rezolvarea problemelor puse, un mare număr de istorici. Dar clasicii marxism-leninismului, Partidul nostru, ne învaţă că trebue să avem o grijă permanentă pentru creşterea cadrelor tinere. Dacă analizăm componenţa istoricilor, care lucrează la îndeplinirea programului constatăm absenţa aproape totală a grijii pentru creşterea de cadre tinere. Cu excepţia activităţii din ramura arheologiei, nu găsim în colectivele de cercetători ştiinţifici din istoria evului mediu, modernă şi contemporană, studenţi şi tineri absolvenţi ai facultăţilor de istorie. Nu am inclus studenţii dela facultatea de istorie la activitatea practică de pe tărâmul cercetărilor ştiinţifice din perioada evului mediu, modernă şi contemporană.

★

In activitatea desfăşurată se constată în general depunerea unui mare efort. Dar se pare că acest efort n'a atins totdeauna maximum de rezultate, S'au manifestat tendinţe de *risipă a forţelor*,

In regimul burghezo-moșieresc cercetările se făceau în foarte multe cazuri pe apucate și la întamplare. Ele depindeau în mare masura de legăturile cu cutare sau cutare potentat al zilei. Ele nu aveau sprijinul sistematic al guvernelor. Deaceea s'a putut întâmpla ca pe toate șantierele arheologice cunoscute sa se sape din când în când doar câte puțin; în cele mai multe cazuri, aceasta se facea de fiecare data de catre alți arheologi. La Poiana, de pildă, unde se sapă de ani și ani de zile, putem constata că pe o întindere de pământ relativ mică au lucrat succesiv mai mulți arheologi, izolați unul de altul, ferindu-se unul de altul și, deseori, ascunzând rezultatele unul față de altul, fără ca sa avem pana azi concluzii care să reprezinte încununarea muncii desfășurate.

Influența unor metode vechi de lucru s'a resimțit sensibil în campania arheologică din anul 1949.

Știința istorica sovietica ne învață la ce concluzii lămuritoare se poate ajunge dacă se supune o regiune anumită cercetărilor arheologice, epuizându-se în întregime și într'un cadru multilateral cercetările din regiunea dată. Pornind dela faptul că cercetările arheologice dintr'o regiune pot să ne lămurească anumite probleme de istorie, trebuiau alese câteva regiuni și concentrați în fiecare regiune specialiștii necesari, care să înceapă lucrările pe baza unui plan de ansamblu și a unei munci de durată căreia să i se asigure continuitatea.

Noi n'am ținut seama de acest lucru.

Problemele îmbrățișate au fost prea numeroase, mergându-se pe linia de a sapa câte ceva în acest an în fiecare șantier, fără a se ține seama că săpăturile începute într'o regiune sau alta trebue epuizate pentru a se ajunge la concluzii valabile. Forțele au fost risipite pe multe șantiere, fără ca să se asigure colectivelor putința de a desfașura întreaga campanie pe un singur șantier, în tot timpul duratei lucrărilor.

Datorită influenței vechii școli arheologice, care căuta îndeosebi morminte și tezaurele din ele și care nu punea în centrul preocupărilor sale studierea așezărilor omenești, s'a putut întâmpla ca săpăturile arheologice din Dobrogea, fixate la Istria, să se deplaseze, sub pretexte diferite, la Mangalia, inițiindu-se lucrări la tumule și neglijându-se, timp de câteva săptămâni, lucrările din regiunea fixată în program — Istria.

Domină încă la unii arheologi ideea, că a întreprinde cercetări arheologice, înseamnă a săpa numai cimitire. Unii arheologi n'au înțeles că studierea felului de trai, a felului de viață din trecut trebue să se îndrepte în primul rând spre cercetarea așezărilor omenești.

Nu se poate contesta că un studiu de ansamblu al tumulurilor reprezintă o problemă ce va trebui să-și găsească rezolvarea.

Sunt încă multe alte probleme ce vor trebui atacate și dintre care, de pildă, problema valurilor nu este cea din urmă.

Cred însă că ceeace trebue avut în vedere este ca saparea cimitirelor constitue un auxiliar şi nu elementul principal în cercetările arheologice.

In general, săpăturile trebue fixate pe probleme. Trebue bine chibzuită alegerea regiunilor şi evitată risipa de forţe. In fiecare regiune trebue concentrate maximum de forţe, cari, pe baza unei munci continue, să epuizeze problema şi să poată, în minimum de timp, valorifica rezultatele.

Cred că tendinţa de a risipi forţele s'a manifestat şi la colectivele care cercetează istoria evului mediu, modernă şi contemporană a României. Unii cercetători din aceste colective îşi împart activitatea în nenumărate ramuri, fără a se fixa asupra problemelor centrale şi fără a căuta să-şi concentreze efortul spre o perioada precisa din ştiinţele istoriei. Se pot cita cazuri când unii colaboratori ştiinţifici, de pildă din colectivul evul mediu, au iniţiat multe lucrări din domenii cu totul diferite, ba unii s'au lăsat chiar antrenaţi într'o activitate redacţională la reviste care nu sunt de domeniul specialităţii, în dauna obligaţiunilor pe care le-au contractat în vederea îndeplinirii programului.

Imi face impresia că la colectivul de istorie modernă şi contemporană a României s'a mers pe linia cuprinderii multor probleme, care sunt fără îndoială utile pentru întocmirea unei istorii a culturii generale sau pentru întocmirea unei enciclopedii, dar care depaşesc cadrul propriu zis al ştiinţelor istorice. Punându-şi ca sarcină să cuprindă multe probleme, colectivul nu a acordat totdeauna atenţia cuvenită problemelor centrale fixate în program.

Este fără îndoială lăudabilă dorinţa unor cercetători de a fi cât mai activi, de a cuprinde cât mai multe probleme.

Dar concentrându-ne asupra unor anumite probleme, specializându-ne în anumite domenii ale ştiinţei istorice, vom putea asigura calitatea ştiinţifică, vom putea asigura într'un ritm mai viu valorificarea rezultatelor noastre ştiinţifice.

*

Cu foarte multă ascuţime trebue să ne punem problema valorificarii rezultatelor. Unii arheologi au în sertarele lor rezultatele unor săpături care pot lămuri unele probleme de istorie fără a le fi predat tiparului. Alţii au lucrat la întocmirea unor monografii privind răscoale ţărăneşti cu caracter local; desvoltarea unor industrii dintr'o regiune dată; la istoria unor lupte muncitoreşti, sau poseda material documentar cu privire la aceste probleme, fără a-l valorifica. Pentru trecut, această situaţie este uşor explicabilă. In regimurile trecute, cercetătorii nu găseau posibilităţi de editare.

Ceeace se poate explica pentru trecut, devine însă azi un cap de acuzare.

Nevalorificarea, sau menţinerea pentru uz individual a unor cuceriri ştiinţifice, înseamnă a ne sustrage obligaţiei de a preda poporului cuceririle obţinute cu ajutorul lui.

Deaceea, consider justa hotarîrea direcţiei Institutului de Istorie şi Filosofie, prin care se anunţă asigurarea editării (cu toate drepturile legale ce revin autorului) rezultatelor ştiinţifice obţinute şi obligativitatea de a valorifica aceste rezultate.

Lipsurile manifestate în decursul activităţii nu micşoreaza însemnătatea realizarilor din anul 1949.

★

Din aceasta sumara trecere în revista a activităţii noastre pe tărâmul ştiinţelor istorice, decurg o serie de sarcini noi.

Aceste sarcini noi au putut să apara numai ca rezultat al activitaţii desfaşurate, al experienţei proprii capatate. Aceasta experienţă începe să reprezinte aportul propriu creator al tinerei ştiinţe istorice, care se adauga la tezaurul înca nevalorificat al ştiinţei istorice din ţara noastră.

Aceste sarcini noi sunt în mare parte incluse în proiectul de program prevăzut pe anul 1950 şi pe care-l publicăm mai jos. (Ne-am ocupat numai de partea care se referă la ştiinţele istorice şi nu la partea care se referă la ştiinţele filosofice prevăzute în proiectul de program). Ele nu sunt încă concretizate suficient, mai ales în ce priveşte problemele generale din ultimul capitol al proiectului de program.

Din proiectul de program reiese că pentru *istoria veche a României* săpăturile arheologice din campania anului 1950 sunt concentrate la şase şantiere mari. Având în vedere că arheologii sunt specializaţi în ramuri diferite, (perioada premergatoare cuceririi romane, cea din timpul romanilor şi cea din timpul migraţiunilor) se prevede la aceste şantiere formarea unor colective puternice, în stare să se pronunţe cu competinţă ştiinţifică asupra diferitelor civilizaţii.

Se va acorda o atenţie deosebită epuizarii pe cât e posibil săpaturilor din aceste regiuni şi, în orice caz, se va asigura o continuitate în muncă, până la epuizarea lor.

Accent deosebit se pune pe cercetările privitoare la vremurile anterioare cuceririi romane, şi dupa retragerea aureliană (fara a neglija şi epoca cuceririi romane) cu scopul de a scoate la lumină desvoltarea societăţii şi rolul *populaţiei autohtone* până la formarea statului dac, precum şi rolul aceleiaşi populaţii în perioada premergatoare întemeierii Principatelor.

Pe lângă aceste şase şantiere centrale, se prevăd alte 8 şantiere la care să se termine lucrările începute şi să se facă sondaje pentru pregătirea săpăturilor din anul 1951.

Intensificarea ritmului de muncă pentru întocmirea hărţii arheologice a R. P. R. şi supravegherea arheologică a şantierelor naţionale, complectează planul de activitate privind istoria veche a României.

Pentru *istoria evului mediu al României*, programul semnalează începerea unei lucrări de însemnătate deosebită. Este vorba de întocmirea şi publicarea unui nou *corpus de documente*.

Iniţierea acestei lucrări de mari proporţii dar şi de mare raspundere va aduce fără îndoială o lumină nouă asupra luptei poporului din Moldova, Ţara Românească şi Transilvania.

Acest corpus va conţine documente inedite şi documente publicate în reviste astăzi inaccesibile. Documentele vor fi publicate în ordine cronologică, grupate pe secole şi în cadrul fiecărui secol pe decade. Fiecare decadă va cuprinde volume separate pentru Moldova, Ţara Românească şi Transilvania. Prin aceasta, se creează posibilitatea complectării fiecărei decade pe măsură ce se ivesc noi documente.

Pentru fiecare secol se va întocmi o tablă de materie care va cuprinde indicaţii cronologice asupra documentelor inedite, publicate în noul corpus, precum şi indicaţii privind toate documentele până azi publicate în diferite lucrări.

Documentele vor fi traduse din slavona, maghiara etc. în limba română. Traducerea va fi cât mai aproape de text, şi cât mai inteligibilă.

In cazul când textul poate da naştere unor interpretări diferite, se va publica alaturi de traducere, fragmentul respectiv şi, în cazuri mai rare, chiar întregul document original.

Astfel cercetătorii din toate colţurile ţării vor avea posibilitatea, de a consulta cu uşurinţă documentele oricărei perioade în vederea interpretării lor, şi vor putea verifica felul în care ele au fost interpretate.

A duce la bun sfârşit această operă monumentală, trebue să constitue o sarcină de onoare a tinerei ştiinţe istorice din ţara noastră. Trebue să fim pătrunşi de răspunderea ştiinţifică, de sentimentul dragostei faţă de popor, faţă de regimul nostru democrat care face posibilă întocmirea acestei opere, cu scopul de a face sa apara în adevărata lumină, trecutul plin de suferinţe şi lupte al poporului, făuritor de istorie.

In ceeace priveşte *istoria modernă şi contemporană a României* programul prevede intensificarea lucrărilor privitoare la repertoriul izvoarelor, accentuându-se asupra unei tematici actuale, asupra problemelor contemporane din lupta clasei muncitoare, a Partidului marxist-leninist, care are misiunea istorică de a duce ţara noastră spre o societate fără exploatarea omului de catre om, spre societatea socialistă şi comunistă.

Problemele generale din proiectul de program se referă atât la istorie cât şi la filosofie.

Ele ne pun sarcini mari : de a studia şi aprofunda marxismleninismul; de a pregăti noi cadre tinere; de a valorifica condiţiile materiale ce ni se asigură pentru publicarea de lucrări şi reviste de specialitate.

Aruncând o privire asupra trecutului îndelungat al istoriei României, orice om cinstit ajunge la concluzia că numai regimul democrat în care clasa muncitoare are puterea politică în stat şi Partidul marxist-leninist este forţa conducătoare, ştiinţa în general şi, întrucât ne priveşte direct, ştiinţa istoriei a căpătat posibilităţi de desvoltare necunoscute până azi.

Partidul clasei muncitoare şi Guvernul R. P. R. ne-au creat condiţii optime în situaţia de azi pentru a ne putea îndeplini îndatoririle. Trebuie să muncim. Şi activitatea desfăşurată în anul 1949 ne îndreptăţeşte să afirmăm că vom şti să depunem toate eforturile pentru a îndeplini cu cinste sarcinile ce ne revin.

PROGRAMUL (PROECT)

de activitate al Secţiei de Istorie şi Filosofie a Academiei R. P. R. pe anul 1950

A. — PROBLEME DE ISTORIE

I — Istoria veche a României

1. — Repertoriul Arheologic R.P.R. : continuare

a) Intocmirea pe anul 1950 a unei harţi istorice provizorii a R.P.R.
Epuizarea materialului necesar în vederea întocmirii hărţii arheologice.

2. — Supravegherea arheologică a lucrărilor de pe şantierele naţionale.

a) Canalul Dunărea-Marea Neagră
b) Lunca Prutului
c) Eventuale şantiere ce se vor deschide.

3. — Recuperarea rezultatelor din săpăturile şantierelor părăsite.

4. — Epuizarea lucrărilor de săpături arheologice începute înainte de 1949 şi în cursul anului 1949, dar neterminate la următoarele staţiuni :

Şantiere Grupa A.

a) Continuarea săpăturilor în vederea epuizării problemelor în legătură cu evoluţia aşezărilor omeneşti în Moldova de Jos (Poiana Tecuci)
b) Continuarea săpăturilor în vederea epuizării problemelor privitoare la aşezările omeneşti ale societăţii primitive din Moldova (Hăbăşeşti — Roman).
c) Deschiderea pe baza sondagiilor mărite din anul 1949, a şantierelor de săpături din nordul Moldovei (Iaşi-Dorohoi-Botoşani) în vederea studierii societăţii omeneşti dela începuturile barbariei în această regiune.
d) Deschiderea, pe baza lucrărilor din anul 1949, a unui şantier în regiunea carpatică (Sf. Gheorghe, Breţcu-Poiana, Tecuci) în vederea studierii aşezărilor triburilor libere din afara hotarelor daco-romane.
e) Deschiderea şantierului dela Cetatea Mare — din munţii Orăştiei—şi reluarea lucrărilor în vederea unei organizări sistematice a săpăturilor cu scopul de a complecta cercetările din întreaga regiune a Orăştiei, în vederea cunoaşterii aşezărilor dacice înaintea cuceririi romane şi după această dată.
f) Continuarea săpăturilor reluate în anul 1949 dela Istria, cu scopul studierii şi lămuririi aşezărilor omeneşti de pe litoralul Mării Negre, cu accentul asupra cetăţii greceşti ; a populaţiei băştinaşe din afara cetăţii greceşti şi a aşezărilor omeneşti după stăpânirea romană.

Şantiere Grupa B.

a) Lucrări de terminare a unor şantiere şi organizarea unor sondagii în vederea pregătirii şantierelor din anul 1951, în total la 8 staţiuni noi.

b) Publicarea în anul 1950 a unor monografii privind pe cât posibil rezultatele tuturor săpăturilor arheologice nepublicate până în prezent.

II — ISTORIA EVULUI MEDIU A ROMANIEI

Continuarea lucrărilor din anul 1949 şi pregătirea publicării indicelui de persoane, locuri şi materii a următoalor colecţii:

Hurmuzaki, Uricarul, Studii şi Documente (N. Iorga) şi Acte şi Fragmente (N. Iorga).

1. — Pe baza lucrărilor pregătitoare din 1949, începerea întocmirii unui **corpus de documente** privind istoria României (Evul Mediu) până la anul 1821. Includerea celor trei volume pregătite pentru publicare în 1949 în acest corpus şi pregătirea pentru publicare a altor 8 volume în 1950.
2. — Inceperea lucrărilor pregătitoare în vederea întocmirii unei opere privind lupta poporului român pentru scuturarea jugului otoman şi pentru cucerirea independenţei.
3. — Pregătirea lucrărilor în vederea reconsiderării critice a cronicarilor.

III. — ISTORIA MODERNA ŞI CONTEMPORANA A ROMANIEI

1 — Continuarea repertoriului izvoarelor moderne şi contemporane ale României.
- a) Terminarea lucrărilor 1800—1900
- b) Terminarea periodicelor 1800—1900
- c) Terminarea actelor şi documentelor 1800—1821 şi pregătirea documentelor pentru publicare 1821—1848.
- d) Publicarea unor documente inedite privind anul 1848.

2. —
- a) Terminarea culegerii materialului privind istoria războiului pentru neatârnare şi prezentarea spre publicare.

b) Pregătirea spre publicare a unei lucrări privind congresul sindicatelor unitare din România, ţinut în anul 1929 şi luptele dela Lupeni.
c) Continuarea strângerii materialului şi pregătirea pentru tipar a lucrării privind lupta Partidului Comunist din România în timpul celui de al doilea război mondial, împotriva fascismului, pentru cucerirea independenţei naţionale.
d) Pregătirea, spre publicare, a documentelor privind reformele revoluţionare dela 23 August 1944, până la 1 Ianuarie 1950.

B — PROBLEME DE FILOSOFIE

a) Continuarea lucrărilor pregătitoare în vederea întocmirii istoriei gândirii filosofice din România.
b) Pregătirea a trei monografii privind concepţia filosofică a oamenilor de ştiinţă români (ştiinţe naturale, medicină, etc.).
c) Pregătirea spre publicare a unui curs de psihologie pentru uzul învăţământului superior.
d) Pregătirea unor lucrări privind problemele filosofiei actuale.
e) Definitivarea şi publicarea unui scurt dicţionar politic-filosofic pentru înlesnirea studierii marxism-leninismului.

C — PROBLEME GENERALE

a) Organizarea unui curs de marxism-leninism obligatoriu pentru funcţionarii ştiinţifici şi colaboratorii ştiinţifici ai Institutului de Istorie şi Filosofie.

b) Organizarea de conferinţe pentru desvoltarea unor probleme marxist-leniniste izvorâte din problemele vieţii şi luptei actuale în R.P.R.

c) Organizarea unor cursuri de limba rusă obligatorii pentru toţi funcţionarii Institutului.

d) Pregătirea la Institutul de Istorie şi Filosofie al Academiei R. P. R. a unor cursuri speciale pentru licenţiaţii în istorie şi filosofie în vederea creării cadrelor ştiinţifice de specialitate şi includerea studenţilor dela facultate în activitatea practică de pe tărâmul cercetărilor ştiinţifice.

e) Asigurarea de burse pentru un număr de absolvenţi ai facultăţilor de istorie şi filosofie în vederea pregătirii lor pe tărâmul ştiinţelor istorice şi filosofice.

f) Asigurarea condiţiilor materiale pentru publicarea unor lucrări de istorie şi filosofie întocmite în cadrul sau înafara Institutului de Istorie şi Filosofie, precum şi lucrări de popularizare a luptei poporului pentru desvoltarea României.

g) Asigurarea colaborărilor şi apariţiei regulate trimestriale a revistei „Studii", punându-se accentul asupra lucrărilor originale, privind problemele din R. P. R., folosind la maximum cuceririle ştiinţei sovietice pe tărâmul istoriei şi filosofiei.

h) Asigurarea colaborărilor şi apariţiei semestriale a revistei „Istoria Veche".

i) Pregătirea documentării privind „obiceiul pământului".

DESVOLTAREA MATERIALISMULUI ISTORIC DE CĂTRE LENIN ŞI STALIN *)

de F. V. CONSTANTINOV

Friedrich Engels scria că materialismul filosofic trebue să ia o formă nouă odată cu fiecare descoperire importantă, care creează o epocă în ştiinţele naturii. Din momentul în care aplicarea materialismului dialectic la studiul istoriei societăţii a dus la descoperirea materialismului istoric, materialismul îşi schimbă deasemenea forma în legătură cu fiecare nouă descoperire importantă din domeniul social-istoric.

După cum se ştie, epoca noastră, epoca lui Lenin şi Stalin, nu are egal în istoria universală, nici în ceeace priveşte abundenţa evenimentelor, nici în ceeace priveşte caracterul grandios al revoluţiei economice, sociale, politice şi culturale, înfăptuită pe teritoriul uriaş al U.R.S.S. şi care se înfăptueşte acum în ţările de democraţie populară, nici în ceeace priveşte proporţiile masselor care s'au ridicat pentru prima oară la creaţia istorică conştientă.

Marile evenimente din epoca noastră şi noile legi ale desvoltării sociale au făcut obiectul analizei ştiinţifice efectuate de Lenin şi Stalin şi au fost oglindite în mod ştiinţific şi sintetizate în lucrările lor geniale. Aceste lucrări marchează o etapă nouă, superioară, în desvoltarea marxismului, marchează crearea leninismului ca marxism al epocii imperialismului şi al revoluţiilor proletare, al epocii victoriei socialismului în U.R.S.S.

Marile descoperiri ale lui Lenin şi Stalin, în domeniul materialismului istoric, sunt în primul rând: stabilirea noilor legi ale epocii imperialismului, noua teorie leninist-stalinistă a revoluţiei socialiste, descoperirea formei noi, sovietice, a dictaturii proletariatului şi teoria statului sovietic. Lenin şi Stalin au sintetizat pentru prima oară uriaşa experienţă a construcţiei victorioase a socialismului în U.R.S.S. Ei au descoperit legile noi de desvoltare, care sunt proprii societăţii socialiste sovietice.

Marea însemnătate a descoperirilor ştiinţifice ale lui Lenin şi Stalin, constă în faptul că ele constitue fundamentul ştiinţifico-teoretic al activităţii revoluţionare creatoare a milioane de oameni. Aceste descoperiri au fost încercate şi verificate în focul luptelor de clasă, în practica revoluţionară a luptei pentru comunism.

Fiecare din aceste descoperiri ştiinţifice este suficientă ca să imortalizeze numele creatorilor ei. In totalitatea lor, aceste descoperiri marchează cea mai măreaţă epocă în desvoltarea ştiinţei marxiste despre societate.

Imensa influenţă a acestor mari descoperiri asupra istoriei universale şi asupra destinului omenirii este acum absolut evidentă. Şi ea va creşte din an în an.

Etapa leninist-stalinistă în desvoltarea materialismului istoric reprezintă un subiect extrem de vast.

A prezenta tot ce a fost creat nou, genial şi măreţ de către Lenin şi Stalin, în domeniul materialismului istoric este un lucru care cere o mare muncă colectivă.

In articolul de faţă ne propunem o sarcină mai modestă şi anume: să examinăm într'o formă generală unele probleme, legate de elementele noi şi importante aduse de către I. V. Stalin în domeniul materialismului istoric, prin lucrarea sa „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric".

---

*) Din „Voprosî filosofii", Nr. 3, 1948.

1

Cel mai mare merit al lui Marx și Engels a constat în faptul că ei au dat lovitura de grație idealismului din sociologie, din istoriografie și din teoria socialismului, idealism care până la Marx domina complect toate aceste domenii. In opoziție cu diferitele sisteme ale idealismului, care considerau desvoltarea socială și istoria ca un haos de eventualități, greșeli și rătăciri, Marx și Engels au stabilit pentru întâia dată, în mod riguros științific, că mersul și direcția desvoltării sociale nu depind de bunul plac al indivizilor, partidelor sau chiar al claselor. Marx și Engels au dovedit pentru prima oară, în mod științific, că desvoltarea socială reprezintă în sine un proces natural istoric necesar, care decurge după anumite legi.

Contrar idealismului, Marx și Engels au dovedit că nu indivizii izolați, eroii, conducătorii de oști, regii și țarii, ci massele populare au constituit și constitue principala forță motrică a istoriei. Intemeietorii materialismului istoric au dovedit că istoria societății este istoria luptei de clasă, că în epoca noastră lupta de clasă duce în mod inevitabil și necesar la dictatura proletariatului.

Toată învățătura lui Marx și Engels servește la fundamentarea măreţului rol al clasei muncitoare ca gropar al capitalismului și creator al noii societăți comuniste.

Descoperirea lui Marx și Engels a constituit o măreață revoluție, care a însemnat crearea unei adevărate științe despre legile desvoltării sociale.

In jurul anului 1890, marxismul a repurtat o victorie hotărîtoare în mișcarea muncitorească asupra diferitelor forme premarxiste de socialism și asupra amalgamului pestriț de curente idealiste din sociologie și istoriografie. După această victorie, chiar și dușmanii clasei muncitoare au început să cocheteze cu marxismul.

Ei îmbrăcau haine marxiste, ignorând însă ceeace este principalul în marxism și anume, teoria despre lupta revoluționară a clasei muncitoare și teoria despre dictatura proletariatului.

Pe frontul idealist a apărut așa numitul socialism de catedră (Sombart și alții în Germania, Struve, Bulgacov și alții „marxiști legali" în Rusia).

Acest curent burghez, recunoscând fățarnic teoria economică și teoria socială a lui Marx, le-a denaturat complect, adaptându-le la gusturile și trebuințele burgheziei. Din punctul de vedere al socialismului de catedră, desvoltarea socială reprezintă un proces lent, spontan, evolutiv de înlocuire a unor forme economice și sociale prin altele. Lupta de clasă și inițiativa revoluționară istorică a masselor sunt excluse din procesul istoric de adepții socialismului de catedră, ca un fenomen „anormal", morbid" neconform legilor stabilite. Spiritul fatalismului și al obiectivismului, străbate dela un capăt la altul concepțiile socialiștilor de catedră.

Inlăuntrul mișcării muncitorești a apărut — ca o oglindire a influentei burgheze — bernșteinismul, iar în Rusia „economismul" și menșevismul. Aceste curente denaturau materialismul istoric, în spiritul materialismului economic.

Dupa Bernstein, cu lozinca lui de tristă celebritate: „mișcarea este totul, scopul nu este nimic", revizioniștii germani și ruși au început să propovăduiască teoria spontaneității în mișcarea muncitorească. Ei ignorau rolul conștiinței socialiste, importanța teoriei marxiste și rolul partidului marxist în mișcarea muncitorească. In locul activității revoluționare conștiente a masselor proletare, care creează în mod activ istoria, sub conducerea avantgardei lor, partidul marxist, oportuniștii promovau procesul economic spontan, tendința de a lăsa lucrurile în voia lor.

„Teoria ploconirii în fața spontaneității e îndreptată hotărît împotriva caracterului revoluționar al mișcării muncitorești. Ea se opune ca mișcarea să se îndrepte pe linia luptei împotriva bazelor capitalismului, ea susține că mișcarea să se îndreple exclusiv pe linia revendicărilor „realizabile", „acceptabile" pentru capitalism, ea este cu totul pentru „linia celei mai mici rezistențe".

Teoria spontaneitații este ideologia tradeunionismului... Teoria spontanei-

tăţii este teoria diminuării rolului elementului conştient în mişcare, ideologia „codismului", baza logică a oricărui oportunism" 1).

Teoria ploconirii în faţa spontaneităţii a fost foarte răspândită în toate partidele Internaţionalei a II-a.

Una din expresiile ei specifice a fost aşa numita „teorie a forţelor de producţie" care căuta să justifice renunţarea la lupta revoluţionară.

Referinţa la nivelul „insuficient" al forţelor de producţie avea menirea să ţină proletariatul în stare de inactivitate, de aşteptare pasivă, până când se vor maturiza pretutindeni forţele de producţie.

O asemenea denaturare a materialismului istoric n'a avut loc numai în operele lui Bernstein, Kautski, Cunov, Bauer şi Renner, dar şi în operele lui Plehanov, mai ales în articolul „Clasa muncitoare şi intelectualitatea social-democrată" şi în broşura „Problemele fundamentale ale marxismului". In aceste lucrări şi într'o serie de alte lucrări din perioada menşevică, Plehanov a tratat materialismul istoric în spiritul materialismului economic, în spiritul obiectivismului burghez.

Acest marxism falsificat a desarmat şi a desorientat proletariatul şi partidul său, în epoca în care capitalismul a intrat în faza de desvoltare descendentă, când revoluţia proletară s'a pus la ordinea zilei, când destinele istoriei universale, destinele capitalismului şi victoria socialismului depindeau şi depind de activitatea revoluţionară, de spiritul de organizare, de unitatea şi de conştiinţa socialistă a proletariatului.

La începutul secolului nostru s'a pus la ordinea zilei, în Rusia, revoluţia burghezo-democrată.

In condiţii favorabile, ea trebuia să se transforme într'o revoluţie socialistă. Această transformare depindea în primul rând de gradul conştiinţei de clasă, de organizarea şi de unitatea proletariatului, de maturitatea teoretică şi politică a avantgardei lui — partidul marxist — de înţelegerea clară de către acesta a sarcinilor istorice.

Iată dece în aceste condiţii, după nimicirea idealiştilor-narodnici, s'a ridicat în faţa lui Lenin şi Stalin, drept cea mai importantă sarcină, lupta împotriva teoriei spontaneităţii în mişcarea muncitorească, lupta împotriva materialismului economic vulgar, împotriva teoriei care descrie desvoltarea socială ca un proces automat al desvoltării forţelor de producţie, împotriva teoriei încadrării paşnice a capitalismului în socialism, împotriva teoriei lăsării lucrurilor în voia lor, împotriva teoriei, care caută prin toate mijloacele să minimalizeze importanţa activităţii revoluţionare-transformatoare, creiatoare şi conştiente a masselor.

Teoria spontaneităţii a fost cu totul pe placul burgheziei. Această teorie trebuia sdrobită.

In jurul anului 1895, Engels s'a ciocnit de noul duşman al materialismului istoric şi anume materialismul economic.

In scrisorile adresate lui Mehring şi I. Bloch, Engels scria că deoarece principalul duşman era idealismul, Marx şi el au trebuit, în aceste condiţii, în mod firesc să sublinieze în primul rând principala teză a teoriei lor sociale şi anume teza despre rolul determinant al condiţiilor vieţii materiale a societăţii.

Se înţelege dela sine că totodată, Marx şi Engels ţineau întotdeauna seama de influenţa imensă a suprastructurii politice şi juridice precum şi a diferitelor forme de conştiinţă socială asupra bazei economice.

Marx a scris că punând stăpânire pe masse, teoria devine o forţă materială, iar Engels, răspunzând diferiţilor oameni care denaturau materialismul istoric, a scris că în cazul că nu recunoaştem importanţa altor factori în afară de cel economic, atunci pentru ce mai luptăm pentru dictatura proletariatului.

Marx şi Engels au subliniat în repetate rânduri, că deşi împrejurările obiective şi condiţiile materiale determină activitatea istorică a oamenilor, totuşi aceste împrejurări şi condiţii sunt ele înseşi modificate de oameni.

Bazându-se pe aceste teze ale lui Marx şi Engels, supunând unei profunde analize ştiinţifice ceeace a adus cu sine nou epoca imperialismului, descoperind

---

1) I. V. Stalin „Problemele leninismului", pag. 15, ed. II rusă (vezi şi pag. 31 ed. II a P.M.R. N. Red.).

legile noi din sfera vieţii materiale a societăţii şi din domeniul economiei, legi pe care nu le cunoscuseră Marx şi Engels, Lenin şi Stalin şi-au concentrat atenţia asupra fundamentării, din toate punctele de vedere, a importanţei activităţii revoluţionare şi a iniţiativei istorice a masselor, asupra prelucrării problemei privitoare la rolul factorului subiectiv în istorie: rolul conştiinţei socialiste a proletariatului şi rolul teoriei marxiste înaintate, al ideilor şi instituţiilor politice înaintate în desvoltarea societăţii.

Epoca lui Lenin şi Stalin se deosebeşte considerabil de epoca lui Marx şi Engels. Epoca nouă a pus în faţa teoriei marxiste sarcini noi, a pus probleme noi, la care trebuiau date răspunsuri clare.

Este dela sine înţeles că Lenin şi Stalin au prelucrat simultan toate aspectele materialismului istoric. Ei au dus întotdeauna lupta pe două fronturi: împotriva idealismului narodnicilor, anarhiştilor şi machiştilor, împotriva aventurismului voluntarist al troţchiştilor şi împotriva materialismului economic al menşevicilor şi al teoreticienilor Internaţionalei a II-a.

Odată cu venirea imperialismului, care reprezintă ajunul socialismului, pe frontul ideologic al mişcării muncitoreşti s'au răspândit teoria spontaneităţii, materialismul economic vulgar, teoria „forţelor de producţie" a lui Kautski şi teoria oportunistă a încadrării paşnice a capitalismului în socialism.

Din această cauză, dela sfârşitul anului 1890, lupta împotriva acestui nou duşman a căpătat o importanţă deosebită.

Deaceea, începând cu celebrele cărţi „Ce-i de făcut?" de V. I. Lenin şi „Pe scurt, despre divergenţele din partid" de I. V. Stalin, şi terminând cu lucrarea lui Lenin „Spre revoluţia noastră" şi cu lucrările lui Lenin şi Stalin împotriva teoriei troţchiste a imposibilităţii victoriei socialismului în Rusia şi împotriva teoriei lui Buharin a „desvoltării dela sine", critica se concentrează asupra materialismului economic iar în prelucrarea materialismului istoric, locul cel mai însemnat este ocupat de problema: importanţa creaţiei istorice conştiente a masselor, conduse de partidul marxist şi rolul revoluţionar — transformator al ideilor şi instituţiilor politice înaintate (partidul marxist, dictatura proletariatului).

In unele perioade ale istoriei Partidului Bolşevic, lupta împotriva idealismului, subiectivismului şi voluntarismului, în înţelegerea vieţii sociale şi împotriva celor care nu ţineau seama de condiţiile obiective ale luptei clasei muncitoare, capătă o importanţă primordială.

Trebue să avem în vedere faptul că materialismul economic se împletea şi se împăca cu idealismul.

Acest lucru se vede prin exemplul lui Bernstein, Kautski, Renner, Troţchi, Bogdanov şi M. N. Popovschi.

Bogdanov denatura materialismul istoric în spiritul machismului şi în acelaş timp explica diferite procese ideologice după maniera lui Suleaticov, în spiritul materialismului economic vulgar.

Astfel, în „Filosofia experienţei vii" el deducea atomismul lui Democrit şi Epicur din relaţiile comerciale de schimb, iar origina religiei, în ciuda faptelor istorice din raporturile autoritare de dominare şi supunere.

Pentru caracterizarea interpretării leniniste, a tratării leniniste a materialismului istoric, sunt semnificative în cel mai înalt grad următoarele rânduri din articolul lui Lenin „Impotriva boicotului":

„Marxismul se deosebeşte de toate celelalte teorii socialiste prin îmbinarea minunată a cumpătării ştiinţifice în analiza situaţiei obiective a lucrurilor şi a mersului obiectiv al evoluţiei, cu cea mai hotărîtă recunoaştere a importanţei energiei revoluţionare, a creaţiei revoluţionare, a iniţiativei revoluţionare a masselor, şi deasemenea, desigur, şi a diferitelor personalităţi, grupări, organizaţii şi partide, care ştiu să sesizeze şi să realizeze legătura cu diferitele clase.

Inalta preţuire a perioadelor revoluţionare din desvoltarea omenirii, decurge din totalitatea concepţiilor istorice ale lui Marx: tocmai în astfel de perioade se rezolvă numeroasele contradicţii care se acumulează încet, în timpul perioadelor de aşa zisă desvoltare paşnică.

Tocmai în aceste perioade se manifestă cu cea mai mare putere rolul direct al diferitelor clase, în determinarea formelor vieţii sociale, se creează bazele

„suprastructurii" politice, care se menţin apoi mult timp, pe baza relaţiilor de producţie înnoite"[1]).

In opoziţie cu teoreticienii burgheziei, de teapa lui Sombart, Struve şi cu toţi oportuniştii contemporani, care consideră perioadele de revoluţie ca o deviere dela calea „normală", ca o manifestare a unei „boli sociale", Lenin şi Stalin văd în perioadele luptelor revoluţionare, când masse de milioane de oameni creează în mod activ istoria, cele mai importante, mai esenţiale şi mai hotărîtoare momente din istoria societăţii.

După felul cum apreciază luptele revoluţionare un om politic sau altul, se poate judeca caracterul concepţiilor sale teoretice şi modul cum înţelege el în realitate legile desvoltării sociale. In acest sens, este semnificativă aprecierea făcută de Plehanov asupra punctului culminant al revoluţiei din 1905 — răscoala armată din Decembrie.

Este cunoscută fraza faimoasă a lui Plehanov, adresată muncitorilor care au fost înfrânţi: „Nu trebuia să se recurgă la arme".

In „Prefaţă la traducerea în limba rusă a scrisorilor lui Marx către L. Kugelmann", Lenin a supus unei critice distrugătoare această poziţie oportunistă a lui Plehanov.

Lenin a opus lui Plehanov pe Marx şi atitudinea acestuia faţă de Comuna din Paris, care a fost înfrântă în 1871.

Marx pune iniţiativa istorică a masselor — scria Lenin — mai presus de orice. Oh, dacă social-democraţii noştri ruşi ar învăţa dela Marx preţuirea iniţiativei istorice a muncitorilor şi ţăranilor ruşi din Octombrie şi Decembrie 1905! Faptul că acest cugetător profund, care cu şase luni înainte prevăzuse eşecul, se pleacă în faţa iniţiativei istorice a masselor — şi expresia pedantă fără viaţă, fără suflet: „N'ar fi trebuit sa se recurgă la arme!" nu se deosebesc ele ca cerul de pământ?"[2]).

Există în istorie — scria Lenin — momente „în care o luptă disperată a masselor chiar pentru o cauză fără şanse de reuşită este necesară pentru educarea acestor masse şi pentru lupta lor viitoare"[3]).

Oamenilor de felul lui Plehanov care-l citează în zadar pe Marx şi iau dela el numai aprecierea trecutului şi nu aprecierea imboldului de a crea viitorul, le-a fost în principiu străină o astfel de formulare a problemei creaţiei istorice a masselor.

Marx admira iniţiativa eroică a comunarzilor parizieni, „care au asaltat cerul" care au sfărîmat maşina de stat burgheză, creând în locul ei maşina lor, proletară.

Lenin şi Stalin admirau eroismul muncitorilor ruşi, care au asaltat bastionul reacţiunii — ţarismul — şi au creat sovietele.

Marele Lenin a scris profetic în 1907: „Clasa muncitoare din Rusia a mai dovedit odată — şi odată va mai dovedi — că este capabilă „să asalteze cerurile"[4]).

In aceste aprecieri — ale lui Lenin pe de-o parte şi ale lui Plehanov pe de altă parte — şi-a găsit expresia nu numai atitudinea lor fundamental deosebită faţă de tactica luptei de clasă a proletariatului, ci şi înţelegerea diferită a însuşi caracterului legilor desvoltării sociale, a locului pe care-l ocupă în această desvoltare creaţia istorică a masselor.

Acest lucru s'a manifestat şi în aprecierea perspectivelor Revoluţiei Socialiste din 1917 din Rusia.

Bazându-se pe considerarea exactă şi justă a situaţiei obiective din Rusia după revoluţia din Februarie, Lenin şi Stalin au urmat linia spre transformarea revoluţiei burghezo-democrate în revoluţie socialistă. Ei porneau dela posibilitatea victoriei socialismului în Rusia.

Tocmai în fundamentarea acestei linii constă principalul conţinut al primei

---

1) V. I. Lenin „Marx-Engels-Marxism" pag. 210. Edit. politică de Stat 1946 ed. rusă. (Vezi şi pag. 214 ed. II-a P.M.R. N. Red.).

2) Ibidem, pag. 182. (Vezi şi ed. II-a P.M.R., pag. 186, N. Red.).

3) Ibidem, pag. 184. (Vezi şi ed. II-a a P.M.R., pag. 188, N. Red.).

4) Ibidem, pag. 185, ed. rusă. (Vezi şi ed. II-a P.M.R., pag. 189, N. Red.).

cuvântări a lui Lenin, după sosirea sa în Rusia, şi a celorlalte teze celebre din Aprilie, precum şi al raportului prezentat de I. V. Stalin la al VI-lea congres al P.C. (b) rus.

Plehanov a numit în chip îngâmfat şi neruşinat marele apel al lui Lenin la revoluţia socialistă: „aiureală".

In articolele din ziarul său „Unitatea", în 1917, Plehanov, caută să demonstreze cu o insistenţă plictisitoare că Rusia nu este coaptă pentru revoluţia socialistă, deoarece nivelul forţelor de producţie este insuficient, iar proletariatul nu reprezintă încă majoritatea populaţiei.

Plehanov vedea atunci cea mai mare nenorocire a proletariatului rus în venirea lui „prematură" la putere. Pe aceeaşi poziţie s'au situat şi trădătorii Camenev şi Zinoviev.

Istoria şi-a spus de multă vreme cuvântul şi a arătat de partea cui a fost dreptatea în această luptă.

Totodată ea a apreciat şi două interpretări ale marxismului, radical deosebite, două interpretări opuse ale legilor şi forţelor motrice ale desvoltării sociale, două atitudini opuse în ceeace priveşte aprecierea rolului şi a importanţei activităţii masselor revoluţionare, a conştiinţei lor, a tăriei lor, a spiritului lor de organizare, a iniţiativei lor revoluţionare şi a eroismului lor.

Plehanov, ca şi toţi menşevicii, se temea de massele revoluţionare. Plehanov voia să-i fie tutore şi să reţină proletariatul, ca pe un copil îndărătnic, dela acţiunile revoluţionare curajoase.

Lenin şi Stalin au crezut întotdeauna în mod nelimitat în instinctul revoluţionar al masselor, în raţiunea lor colectivă; ei învăţau massele şi învăţau dela masse, legând destinele desvoltării istorice de activitatea revoluţionară a masselor.

Cuvântarea rostită de I. V. Stalin la 16 Octombrie 1917 la şedinţa C.C. al P.C. (b) rus şi scrisoarea lui V. I. Lenin adresată membrilor C.C. al Partidului Bolşevic, la 6 Noembrie (24 Octombrie), în ajunul revoluţiei din Octombrie, au cea mai mare importanţă pentru interpretarea leninist-stalinistă a legilor desvoltării sociale.

Criza revoluţionară era coaptă.

Uriaşe masse revoluţionare s'au pus în mişcare şi voiau să se arunce în luptă. Contrarevoluţia îşi strângea forţele pentru a da o lovitură bolşevicilor, muncitorilor şi ţăranilor revoluţionari.

La Comitetul Central al Partidului Bolşevic, trădătorii Zinoviev şi Camenev s'au ridicat împotriva răscoalei armate.

In acest moment Lenin, care se ascundea de copoii lui Cherenschi, scria membrilor C.C.: „Tovarăşi, scriu aceste rânduri în seara zilei de 24; situaţia e cât se poate de critică. Este limpede ca lumina zilei că orice întârziere a insurecţiei este acum cu adevărat echivalentă cu moartea.

Vă conjur, tovarăşi, să înţelegeţi că totul atârnă acum de un fir de păr; că la ordinea zilei sunt probleme pe care nu le pot rezolva nici conferinţele şi nici congresele (fie ele chiar congrese ale sovietelor) ci exclusiv popoarele, massele, lupta masselor înarmate... Istoria nu va ierta vreo întârziere revoluţionarilor, care au putut să învingă astăzi (şi cu siguranţă că azi vor învinge), dar care mâine riscând să piardă mult, ar risca să piardă totul... Guvernul se clatină. Trebue să-i fie dată cu orice preţ lovitura de graţie! Orice întârziere în acţiune este echivalentă cu moartea" 1).

In opoziţie cu fataliştii şi obiectiviştii, care se bizuiau numai pe desfăşurarea dela sine a lucrurilor, în opoziţie cu renegaţii, trădătorii şi fricoşii, care se temeau de masse ca de foc, căci aveau frică să nu distrugă cumva prea mult din vechiul calabalâc, Lenin şi Stalin, marii materialişti şi conducători ai clasei muncitoare pornesc dela teza că istoria se face de către oameni, de către massele revoluţionare.

Când condiţiile obiective pentru revoluţie există, atacul revoluţionar curajos al masselor conduse de partidul marxist decide rezultatul acţiunii. Uitarea

1) V. I. Lenin: Opere Vol. XXI, pag. 362—363, ed. III-a rusă. (Vezi şi V. I Lenin : Opere alese, vol II, partea întâia, ed. P.C.R. 1946, pag. 194—196, N. Red.).

acestei teze duce la eşecul revoluţiei, la întârzierea, la oprirea mersului desvoltării sociale.

Lenin şi Stalin legau posibilitatea accelerării desvoltării istorice de activitatea revoluţionară a masselor, care s'au ridicat la creaţia istorică conştientă. Tocmai datorita acestui fapt, revoluţia socială este locomotiva istoriei, în perioadele când o singură zi echivalează cu douăzeci de ani de desvoltare paşnică evolutivă.

Duşmanii leninismului din lagărul socialiştilor de dreapta au încercat de multe ori să-i învinuiască pe Lenin şi pe Stalin şi pe bolşevici de blanchism şi voluntarism.

Astfel, unul din aceşti „critici" contemporani ai leninismului, un oarecare G. A. Wetter scrie în cartea intitulată „Materialismul dialectic sovietic": „In concepţia sa despre materialismul dialectic, el (leninismul — F. C.) vrea să păstreze neschimbată poziţia lui Marx împotriva încercărilor revizioniste de a împăca doctrina economică cu orice filosofie nouă. Dar în alte puncte, observăm deosebiri destul de mari nu numai între el şi marxismul Internaţionalei a II-a, ci şi între el şi Marx. Elementul voluntarist din filosofia lui pare atât de puternic, încât ameninţă caracterul ştiinţific al materialismului istoric marxist... abătând Rusia de pe calea generală a evoluţiei celorlalte ţări ale Europei, el se situează în opoziţie radicală cu concepţia generală (?!) a marxismului contemporan" [1]).

Slugile demne de dispreţ ale burgheziei n'au înţeles niciodată şi n'au vrut să înţeleagă marxismul, materialismul istoric. Esenţa marxism-leninismului constă nu numai în afirmarea existenţei legilor obiective ale desvoltării sociale, dar şi în recunoaşterea posibilităţii de a le folosi în activitatea transformatoare revoluţionară a proletariatului. Prin aceasta, marxism-leninismul se deosebeşte de socialismul absurd de catedră, de obiectivism.

In articolul său genial „Despre revoluţia noastră", Lenin face bilanţul luptei duse de bolşevism împotriva interpretării obiectiviste menşevico-plehanoviste a mersului desvoltării sociale.

In timp ce cartea lui Lenin „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului" reprezintă complectarea şi desvoltarea „Capitalului" lui Marx, articolul lui Lenin „Despre revoluţia noastră" reprezintă continuarea şi desvoltarea prefaţei celebre a lui Marx la „Critica economiei politice".

Şi, după cum, „Capitalul" lui Marx nu mai este suficient fără cartea lui Lenin despre imperialism pentru înţelegerea elementelor noi din capitalismul monopolist, tot aşa şi prefaţa lui Marx trebue studiată împreună cu articolul lui Lenin „Despre revoluţia noastră", şi împreună cu lucrarea genială a lui Stalin „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric".

Marx scria că „O formaţiune socială nu piere înainte de a se fi desvoltat toate forţele de producţie, pentru care este destul de largă, iar raporturile de producţie noi şi superioare, nu le iau locul niciodată înainte de a se fi maturizat condiţiile lor materiale de existenţă în chiar sânul vechii societăţi" [2]).

Plehanov, Kautski şi toţi eroii Internaţionalei a II-a au încercat să interpreteze această teză pentru a justifica tendinţa lor de a prelungi existenţa capitalismului, pentru a justifica din punct de vedere „teoretic" renunţarea lor la lupta împotriva burgheziei.

Totodată ei ocoleau în chip necinstit următoarea frază a lui Marx, care urmează după teza citată, anume că: „omenirea îşi pune întotdeauna numai sarcini pe care le poate rezolva, căci privind mai de aproape vom găsi totdeauna că problema însăşi se iveşte numai acolo unde condiţiile materiale ale rezolvării ei există, sau, cel puţin, se află în proces de devenire" [3]).

Pentru Lenin şi Stalin, problema maturităţii unei anumite ţări în vederea trecerii la revoluţia socialistă se rezolvă în mod concret istoric.

Nu numai nivelul de desvoltare a forţelor de producţie şi greutatea specifică a proletariatului în populaţia ţării respective, ci şi capacitatea proletaria-

1) G. A. Wetter „Il materialismo dialettico sovetico". Torino, Einaudi, 1948.
2) K. Marx-F. Engels: „Opere alese", vol. I Ed. P.M.R. 1949.
3) Ibidem, pag. 362 (N. Red).

tului de a duce după sine majoritatea celor ce muncesc, capacitatea sa de a răsturna burghezia și de a organiza dictatura și construirea socialismului, servesc drept criteriu suprem și drept indice al maturității țării RESPECTIVE pentru trecerea ei la socialism.

Lenin scria „...Este absolut tipic argumentul lor (menșevicilor și conducătorilor Internaționalei a II-a, F. C.) pe care l-am învățat pe de rost în timpul desvoltării social-democrației din Europa apuseană, și care susține că nu am crescut încă până la socialism, că nu avem — după cum se exprimă diferiți domni „savanți" din rândurile lor — premizele economice obiective pentru socialism.

Și nimănui nu-i vine în gând să se întrebe: oare n'a putut poporul, care a întâlnit o astfel de situație revoluționară, ca aceea care s'a format în timpul primului război imperialist, n'a putut el oare, sub influența impasului în care se afla, să se arunce într'o luptă, care să-i dea măcar unele șanse de a cuceri condiții puțin obișnuite pentru progresul ulterior al civilizației? [1]).

Plehanov și menșevicii vedeau în popor obiectul istoriei.

Lenin și Stalin văd în poporul revoluționar creatorul istoriei. Lenin și Stalin văd baza politică a construcției socialiste victorioase în instituțiile politice progresiste în Soviete, ca organe ale dictaturii proletariatului.

Toate lucrările lui I. V. Stalin, îndreptate împotriva teoriei contrarevoluționare troțchiste a imposibilității victoriei socialismului într'o singură țară, împotriva teoriei buhariniste chiaburești a echilibrului și a desvoltării dela sine, pornesc dela teoria posibilității victoriei socialismului într'o singură țară, luată aparte, din considerarea marilor posibilități, născute de noua orânduire social-politică care a eliberat și a trezit la viață forțele uriașe ale masselor populare.

Datorită acestor forțe Uniunea Sovietică a reușit să înfăptuiască giganticul salt istoric dela starea de înapoiere la progres, să înfăptuiască în cel mai scurt interval istoric industrializarea socialistă, să transforme radical economia rurală dintr'o economie măruntă, înapoiată, primitivă, fărâmițată și puțin productivă, în marea economie socialistă înaintată, înzestrata cu mijloace tehnice moderne.

In această uriașă transformare revoluționară socială și economică, Partidul Bolșevic s'a condus după materialismul istoric al lui Marx și Engels, desvoltat mai departe în mod creator de către Lenin și Stalin.

Pentru rezolvarea unor sarcini istorice atât de mărețe „materialismul istoric" deformat în spiritul obiectivismului, așa cum este formulat în lucrarea lui Plehanov „Problemele fundamentale ale marxismului" nu putea în nici un caz să servească drept îndreptar pentru acțiune.

La Plehanov, în faimoasa lui schemă a împărțirii în cinci părți a structurii societății, nu și-a găsit niciun loc lupta de clasă ca forță motrice a istoriei. După Plehanov cauza finală a desvoltării societății este cuprinsă în desvoltarea forțelor de producție, iar desvoltarea forțelor de producție depinde de însușirile mediului geografic, adică de natura înconjurătoare.

Aceasta este tocmai teoria materialismului economic și a fatalismului, sociologia care desarmează clasa muncitoare. Cu ajutorul unei astfel de teorii nu se poate accelera mersul desvoltării sociale.

Din punctul de vedere al sociologiei burgheze menșevice, ar fi în general imposibil să se accelereze mersul istoriei, după cum este imposibil ca mutând acele ceasornicului, să accelerăm scurgerea timpului. In această problemă marxism-leninismul se situează pe o poziție diametral opusă.

El consideră ca acțiunea forțelor reacțiunii, instituțiile ei politice și ideologia ei pot să frâneze mersul istoriei. Forțele socialismului, forțele revoluției proletare, instituțiile politice progresiste, ideile marxist-leniniste, activitatea creatoare revoluționară a masselor muncitoare, conduse de proletariat și de partidul acestuia, accelerează mersul desvoltării sociale.

Timpul astronomic, care oglindește mișcarea pământului, nu depinde de activitatea oamenilor. Timpul istoric, care decurge, desigur, tot în timp și spațiu. existente în mod obiectiv, depinde în mișcarea sa de activitatea oamenilor. Acest lucru a fost dovedit de poporul sovietic, de bolșevism, de leninism.

---

1) V. I. Lenin, Opere, Vol. XXVII, pag. 399, ed. rusă.

Industrializarea, pentru care în alte condiţii ar fi fost nevoie de un secol, a fost înfăptuită în Uniunea Sovietică în 13 ani. Uniunea Sovietică realizează planurile sale cincinale în 4 ani. Mii de oameni sovietici înaintaţi şi-au îndeplinit şi depăşit angajamentele individuale în cadrul planului cincinal, făcând un salt în anii 1950—1952. Aceste „minuni" sunt produse de noua orânduire social-economică, de socialism.

Accelerarea mersului istoriei este realizată de leninism pentrucă el învaţă partidul proletariatului şi pe conducatorii acestuia „să nu doarmă", ci să stea pe punctul de vedere marxist, nu numai să explice lumea" dar s'o şi „reconstruiască", nu să „contemple spatele proletariatului" şi să nu se târască în coada evenimentelor, ci să conducă proletariatul şi să fie expresia conştientă a unui proces inconştient" [1]).

Actualmente lupta pentru partinitatea bolşevică leninistă în filosofie, ştiinţa şi artă, împotriva obiectivismului burghez, prezintă o deosebită importanţă. Acest obiectivism şi apolitism reprezinta oglindirea influenţei burgheze. Intr'o oarecare măsură rămăşiţele obiectivismului burghez sunt alimentate de diferite lucrari teoretice ale lui Plehanov.

Iată dece critica lipsurilor acestor lucrări n'are numai o importanţă istorica.

2

Lucrarea lui I. V. Stalin „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric" reprezintă bilanţul concis al întregii desvoltări seculare a materialismului dialectic şi istoric, bilanţul luptei marxism-leninismului împotriva diverselor curente ostile materialismului istoric. Capitolul închinat materialismului istoric în această lucrare clasică a lui Stalin, cuprinde sinteza experienţei foarte bogate a luptei de clasă a proletariatului, sinteza experienţei foarte bogate a bolşevismului, în lupta pentru victoria comunismului.

După cum din vârful celui mai înalt munte se deschid orizonturi largi în depărtare, tot aşa din varful societăţii socialiste se văd extrem de limpede, caracterul limitat din punct de vedere istoric al formaţiei capitaliste, plăgile şi viciile ei, inevitabilitatea prabuşirii ei, precum şi caile şi mijloacele pentru nimicirea ei revolutionară.

De pe culmile socialismului s'au deschis perspectivele mărete ale desvoltării condiţionate de istorie, necesare şi invincibile, a întregii omeniri spre comunism. Şi această lege a desvoltării societăţii şi-a găsit oglindirea şi fundamentarea în tezele teoretice concise, de o claritate clasică, cu o mare forţă de convingere, ale lucrării citate a lui I. V. Stalin.

In lucrarea lui I. V. Stalin se acordă un loc important tratării interne dintre materialismul dialectic şi cel istoric.

Revizioniştii prezentau în mod necinstit chestiunea în aşa fel ca să reiasa că între materialismul filosofic al lui Marx şi teoria lui sociala nu ar exista o legătură internă, că această legatură ar avea caracter ocazional, că ar decurge din faptul întâmplător, că întemeietorii marxismului au fost adepţii materialismului filosofic.

Despărţind materialismul istoric de materialismul dialectic, revizioniştii socoteau că este posibil să „îmbine" pe Marx şi teoria lui socială cu o varietate oarecare a filosofiei burgheze.

Astfel, unul dintre cei mai răi şi ticăloşi falsificatori ai materialismului dialectic şi istoric, machistul Max Adler scria în „Neue Zeit" următoarele:

„Aşa zisa interpretare materialistă a istoriei n'are nimic comun cu „materialismul" deoarece termenul material în sens naturalist-ştiinţific desemnează procesele care sunt definite numai din punct de vedere cantitativ, care pot prin urmare să fie complect descrise în ceeace priveşte timpul şi spaţiul.

Materialismul, însă, despre care vorbeşte interpretarea materialistă a istoriei, se referă exclusiv la condiţii vitale şi anume la relaţiile de producţie (în care oamenii se apropie unul de altul), care nu se întâlnesc deloc în natura ma-

1) I. V. Stalin, Opere Vol. V, pag. 80, ed. rusă.

terială, deoarece acest element material nu este ceva substanțial, ci ceva uman și ca atare în mod necesar, ceva spiritual".

Adler, ca și alți revizioniști identifică în chip incorect materialismul dialectic cu materialismul metafizic al științelor naturale.

Adler ca și alți machiști, cade în misticism, spiritualizează viața socială și refuză sa-i recunoască realitatea obiectivă. Absurditățile neverosimile și idealiste propovăduite de revizioniști, găseau sprijin la toți leaderii și teoreticienii Internaționalei a II-a.

Dușmanii marxismului n'au abandonat nici în condițiile orânduirii sovietice, încercarile lor de a revizui marxismul. Sunt cunoscute încercările dușmanilor poporului Buharin, Troțchi și alții — de a îmbina materialismul istoric cu materialismul mecanicist, metafizic, de a transforma materialismul istoric în materialism economic vulgar.

Sunt cunoscute încercările școalei idealiștilor menșevizanți (din care făceau deasemenea parte troțchiștii și zinovieviștii) de a așeza sub teoria socială a lui Marx, filosofia hegeliană și de a transforma materialismul istoric în idealism istoric, de a-i da o mare doză de voluntarism și de subiectivism.

Numai întemeietorii și conducătorii bolșevismului, Lenin și Stalin, s'au ridicat ca apărători consecvenți și înverșunați ai bazelor științifice-filosofice și științifico-istorice ale marxismului, ca apărători ai legăturii interne indisolubile dintre materialismul dialectic și cel istoric.

Chiar dela primele lor lucrari, conducatorii bolșevismului au apărat cu consecvență și pasiune și au fundamentat unitatea și legătura lăuntrică dintre materialismul dialectic și cel istoric.

„Din această filosofie a marxismului — scria Lenin — turnată dintr'o singura bucată de oțel, n'ai putea detașa niciun postulat fundamental, nicio parte esențială, fără a le abate dela adevărul obiectiv, făra a cadea în îmbrațișarea minciunilor burghezo-reacționare" 1).

Lenin, în unele din lucrările sale — îndreptate împotriva revizioniștilor idealiști, definește după Engels, materialismul istoric ca o complectare a materialismului filosofic, ca desvoltarea lui consecventă în aplicarea lui la viață socială și la istorie.

Astfel în articolul „Karl Marx", Lenin scrie:

„Dându-și seamă de inconsecvența, de imperfecțiunea și unilateralitatea vechiului materialism, Marx ajunge la convingerea că e neapărat necesar „de a pune de acord știința despre societate cu baza materialistă și de a o reconstrui pe această baza" 2).

După cum vedem, materialismul istoric este privit aici ca o extindere a materialismului în domeniul vieții sociale.

În articolul „Trei izvoare și trei părți componente ale marxismului" Lenin scrie deasemenea:

„Adâncind și desvoltând materialismul filosofic, Marx l-a dus până la capăt și l-a extins dela cunoașterea naturii la cunoașterea societății omenești. Materialismul istoric al lui Marx s'a dovedit a fi cea mai grandioasă cucerire a cugetarii științifice" 3).

Aceste teze ale lui Lenin au fost îndreptate împotriva revizioniștilor-idealiști care încercau să îmbine teoria socială a lui Marx cu filosofia lui Kant și Mach, împotriva oamenilor care se străduiau să submineze bazele gnoseologice materialiste ale materialismului istoric. In virtutea acestui fapt, Lenin subliniază în pasajele citate, tocmai legătura materialismului filosofic cu materialismul istoric.

In perioada următoare, în condițiile cotiturii brusce a istoriei, dela pace la război, în condițiile ascuțirii extreme a tuturor contradicțiilor imperialiste — contradicții între clasa muncitoare și burghezie, între metropolele capitaliste pe

---

1) V. I. Lenin, Opere, Vol. 14, pag. 312, ed. 4-a. (Vezi și V. I. Lenin „Materialism și empiriocriticism", Ed. P.M.R. 1948, pag. 367, N. Red.).

2) V. I. Lenin, Opere, Vol. 21, pag. 38. (Vezi și Karl Marx: Scrieri alese. Ed. P.C.R. 1945, pag. 32, N. Red.).

3) V. I. Lenin, Opere, Vol. 19, pag. 5. (Vezi și Karl Marx: Scrieri alese, Ed P.C.R. 1945, pag. 62, N. Red.).

de o parte şi coloniile şi ţările dependente pe de altă parte, în cadrul intensificării crizei revoluţionare a revoluţiilor proletare şi a războaielor de eliberare naţională, au apărut pe primul plan şi alte laturi ale concepţiei marxiste despre lume: problemele dialecticei materialiste ca bază filosofică-teoretică al strategiei şi tacticei proletare.

Acest lucru s'a oglindit în toate lucrările lui Lenin şi Stalin din această perioadă. Nu în zadar lucrează Lenin în acest timp la teoria dialecticei materialiste, fapt dovedit de lucrarea sa „Caietele filosofice".

Lucrarea lui I. V. Stalin „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric", care face bilanţul luptei marxismului, in special al luptei lui Lenin şi Stalin împotriva teoriilor şi curentelor burgheze şi revizioniste, descoperă şi desvoltă în mod firesc toate aspectele materialismului istoric ca aplicare a materialismului dialectic la viaţa socială, la istoria societăţii.

In lucrarea sa „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric" I. V. Stalin dă lovitura de graţie diferitelor curente revizioniste şi antimarxiste, în probleme privitoare la raporturile între materialismul dialectic şi materialismul istoric.

Definind materialismul istoric ca o ştiinţă, I. V. Stalin scrie:

„Materialismul istoric este extinderea principiilor materialismului dialectic la studiul vieţii sociale, este aplicarea principiilor materialismului dialectic la fenomenele vieţii sociale, la studiul societăţii, la studiul istoriei societăţii" [1]).

Stalin arată că materialismul istoric este extinderea asupra cunoaşterii vieţii sociale şi a istoriei societăţii nu numai a materialismului filosofic marxist, dar şi a materialismului dialectic în totalitatea lui.

Expunând trăsăturile fundamentale, ale metodei dialectice marxiste şi ale materialismului filosofic marxist, I. V. Stalin desvălue din toate punctele de vedere legătura organică dintre materialismul istoric şi materialismul dialectic".

„Nu este greu de înţeles — scrie Stalin — ce însemnatate uriaşă are extinderea principiilor metodei dialectice asupra studiului vieţii sociale, asupra studiului istoriei societăţii, ce însemnătate uriaşă are aplicarea acestor principii la istoria societăţii, la activitatea practica a partidului proletariatului [2]).

Legătura lăuntrică, stabilită de metoda dialectică, condiţionarea reciprocă a tuturor fenomenelor din univers, înseamnă, aplicate la societate, că orice fenomen social trebue examinat din punctul de vedere al legăturii lui cu fenomenele înconjurătoare iar nu din punctul de vedere al unei idei preconcepute, preferată de un anumit istoric sau sociolog.

Fiecare orânduire socială, fiecare mişcare socială trebue examinată din punctul de vedere al condiţiilor care i-au dat naştere şi de care este legată. Aceste condiţii se modifică odată cu mersul istoric şi din această cauză diferitele regimuri sociale, fiind la timpul lor fenomene necesare, legitime şi progresiste, în condiţiile noi, schimbate, încetează de a mai fi necesare şi progresiste.

Orice fenomen social, orice organizare socială, trebue tratată în chip istoric, din punct de vedere al condiţiilor corespunzătoare, de loc şi de timp.

„...Fără o astfel de concepţie istorică a fenomenelor sociale, existenţa şi desvoltarea ştiinţei istorice sunt imposibile, căci numai o atare concepţie fereşte ştiinţa istorică de a fi prefăcută într'un haos de întâmplări şi într'o grămadă de greşeli din cele mai absurde" [3]).

Cauzele războiului sunt explicate de ideologii burgheziei, fie prin legile externe ale naturii, fie prin erorile întâmplătoare ale diferiţilor oameni de stat.

Numai materialismul istoric dă cheia explicatiei ştiinţifice a cauzelor tuturor evenimentelor sociale, inclusiv natura şi izvoarele războaielor. Lenin în scrisoarea sa despre Patrie, adresată lui Inés Armand, dă un exemplu admirabil de aseme-

---

1) Istoria Partidului Comunist (b). Curs scurt, pag. 100, ed. rusă. (Vezi şi ed. III-a P.M.R. pag. 146 N. Red.).

2) Istoria Partidului Comunist (b). Curs scurt, pag. 104. (Vezi şi ed. III-a P.M.R. pag. 152, N. Red.).

3) Istoria Partidului Comunist (b) Curs scurt, pag. 105. (Vezi şi ed. III-a P.M.R. pag. 152, N. Red.).

nea tratare istorică a fenomenelor sociale: „Intregul spirit al marxismului, întregul lui sistem, cer ca fiecare teză să fie examinată (a) numai din punct de vedere istoric; (b) numai în legătură cu alte teze; (c) numai în legătură cu experiența concretă a istoriei. Patria este o noțiune istorică. Altceva este Patria în epoca, sau mai precis: în momentul luptei pentru răsturnarea asupririi naționale. Altceva este ea în clipa în care mișcarea națională este lăsată cu mult în urmă. Pentru „3 tipuri de țări" (§ 6 din tezele noastre despre autodeterminare) teza despre Patrie și apărarea ei nu poate fi aplicată la fel în toate condițiile" 1).

Tratând această problemă despre Patrie tocmai din acest punct de vedere istoric, trebue să spunem că astăzi, când imperialismul american amenință independența și suveranitatea națională a popoarelor, datoria tuturor forțelor progresiste este să lupte pentru independența Patriei lor, a națiunii lor, împotriva imperialismului american.

Principiul istorismului, punctul de vedere al desvoltării, stabilit de metoda dialectică ca lege, care cuprinde toate fenomenele din lume, înseamnă, aplicat la societate, că nu există orânduiri sociale veșnice, neschimbătoare, înseamnă că fiecare formație socială trebue studiată din punct de vedere al apariției, schimbarii, desvoltarii și trecerii inevitabile la o formă socială superioară. Această trecere dela o formă la alta, se face prin salturi, prin revoluție.

Dialectica materialistă, aplicată la viața socială, la istoria societății, apare ca bază filosofică a teoriei marxiste a luptei de clasă precum și a teoriei revoluției în general și a revoluției comuniste în special.

Esența revoluționară a dialecticei în aplicarea ei la societate este arătată și demonstrată cu o vigoare deosebită, profund și limpede, în lucrarea lui I. V. Stalin „Despre materialismul dialectic și materialismul istoric".

Definiția stalinistă a materialismului istoric este îndreptată atât împotriva revizioniștilor-idealiști, cât și împotriva revizioniștilor-materialiști-metafizicieni și mecaniciști.

In condițiile în care burghezia și agentura ei reformistă de toate nuanțele încearcă să defăimeze cu orice preț lupta de clasă a proletariatului împotriva burgheziei și să dovedească nelegitimitatea revoluțiilor, în special a revoluțiilor proletare, I. V. Stalin a arătat inevitabilitatea și necesitatea revoluțiilor și a tacticei revoluționare a partidelor proletare, caracterul inevitabil și necesar al ascuțirii contradicțiilor de clasă și al luptei de clasă a proletariatului, caracterul inevitabil al falimentului tacticei oportuniste, reformiste, care urmărește împăcarea intereselor proletariatului și ale burgheziei.

Aplicând tezele metodei dialectice marxiste la istoria societății, la tactica proletariatului și a partidelor lui marxiste, Stalin trage următoarele concluzii:

„Pentru a nu greși în politică, trebue să privești înainte, iar nu înapoi...

...Pentru a nu greși în politică, trebue să fii revoluționar iar nu reformist...

„Pentru a nu greși în politică trebue să ducem o intransigentă politică proletară de clasă, iar nu o politică reformistă, de armonie între interesele proletariatului și cele ale burgheziei, nu o politică de conciliere, de integrare a capitalismului în socialism.

Așa stau lucrurile cu metoda dialectică marxistă, aplicată la viața socială, aplicata la istoria societații" 2).

3

Problema cea mai importantă, cea mai hotărîtoare a științei sociale este problema corelației dintre existența socială și conștiința socială. I. V. Stalin începe expunerea cuprinsului esențial al teoriei materialismului istoric cu tratarea materialistă a acestei probleme fundamentale a materialismului istoric.

In modul de a pune și de a rezolva această problemă Stalin pornește, ca și Lenin, dela interpretarea filosofică generală marxistă a problemei existenței și

---

1) „Cultura i jizni" (Cultura și viața) din 21 Ianuarie 1949.

2) Istoria Partidului Comunist (b) Curs scurt. (Vezi și ed. III-a P.M.R., pag. 153—154, N. Red.).

conştiinţei, privind conştiinţa ca oglindire a realităţii obiective. In opoziţie cu machiştii, care identifică existenţa socială cu conştiinţa socială, care văd în societate numai aspectul spiritual, Stalin distinge în viaţa socială, viaţa materiala, existenţa ca realitate obiectivă, care există independent de voinţa şi conştiinţa oamenilor, şi viaţa spirituală a societăţii ca ceva secundar, derivat din viaţa materială, ca oglindire a acestei realităţi obiective, ca oglindire a existenţei.

Apariţia şi desvoltarea diverselor concepţii şi teorii sociale nu este considerată de I. V. Stalin ca ceva întâmplător, ci ca un proces necesar. Din punct de vedere istoric schimbarea inevitabilă a condiţiilor vieţii materiale a societăţii provoacă în mod inevitabil şi schimbarea corespunzătoare a ideilor sociale şi concepţiilor sociale, a teoriilor şi instituţiilor politice.

I. V. Stalin leagă în mod indisolubil teoria materialismului istoric cu privire la rolul hotăritor al condiţiilor vieţii materiale în desvoltarea societăţii de activitatea sa, nu pe principiile abstracte ale raţiunii umane ci pe cunoaşterea condiţiilor concrete ale vieţii materiale a societăţii. Formulând lozincile de luptă ale proletariatului, partidul marxist nu trebue să pornească dela intenţiile subiective bune, ci dela necesităţile reale ale vieţii materiale a societăţii.

In aceasta stă forţa bolşevicilor.

Ignorarea acestui fapt este una din cauzele căderii narodnicilor, anarhiştilor, socialiştilor-revoluţionari şi a tuturor utopiştilor. In felul acesta, Stalin sintetizează şi aici experienţa luptei bolşevismului împotriva duşmanului său — idealiştii.

Tratarea stalinistă a problemei izvoarelor de formare şi desvoltare a vieţii spirituale a societăţii nu este îndreptată numai împotriva idealiştilor, ci şi împotriva diferiţilor vulgarizatori ai materialismului istoric, împotriva partizanilor „materialismului economic".

După cum se ştie, aceştia din urmă încearcă să deducă diversele forme ale conştiinţei sociale, nu din nevoile desvoltării vieţii materiale a societăţii ci în mod direct din nivelul de desvoltare a producţiei, chiar şi din nivelul de desvoltare a forţelor de producţie sau pur şi simplu a tehnicii.

O astfel de tratare n'are nimic comun cu marxismul.

Sunt cunoscute părerile lui Marx despre arta clasică a Greciei antice şi anume că anumite epoci de înflorire a artei „n'au niciun fel de corespondenţă cu desvoltarea generală a societăţii şi prin urmare nici cu desvoltarea bazei materiale a acesteia din urmă, care ar constitui parcă un schelet al organizării ei, de exemplu Grecii în comparaţie cu popoarele moderne sau deasemenea Shakespeare" [1]).

Concepţia lui Marx poate fi deasemenea confirmată de faptul înfloririi literaturii ruse în prima jumătate a secolului trecut, cu toată starea relativă de înapoiere economică a Rusiei.

Deşi în vremea aceea ţări ca Anglia, Franţa, Olanda erau mai înaintate decât Rusia în privinţa nivelului desvoltării lor economice, în aceste ţări, tocmai pentrucă erau complect capitaliste, lipseau condiţiile pentru înflorirea artei şi a literaturii. Aceasta se explică prin faptul că „producţia capitalistă este ostilă unora dintre ramurile producţiei spirituale, ca arta şi poezia" [2]).

Ideile sociale şi teoriile sociale înaintate nu apar neapărat în ţările cele mai desvoltate din punct de vedere economic. După cum se ştie, la sfârşitul secolului al XVIII-lea, cea mai înaintată ţară capitalistă a fost Anglia, totuşi patria teoriilor politice, sociale şi filosofice progresiste din acea vreme a fost Franţa. Aceasta trăia ajunul revoluţiei burgheze, iar contradicţiile de clasă se ascuţiseră la extrem.

Era iminentă răsturnarea relaţiilor de iobăgie şi a absolutismului — ca sprijin politic al feudalităţii. Acest eveniment trebuia să fie precedat şi a fost precedat de asaltul împotriva ideologiei feudale, ceeace a condiţionat înflorirea filosofiei materialiste şi a teoriilor sociale înaintate.

---

1) K. Marx „Introducere la critica economiei politice" pag. 156. Ed. politică de stat 1938, ed. rusă.
2) K. Marx „Teoria plus-valorii" Vol. I, pag. 247, 1937, ed. rusă.

Pentru Anglia, revoluţiile burgheze erau în acea perioadă demult depăşite Burghezia a devenit aici, din punct de vedere politic şi ideologic, moderata, apoi chiar contrarevoluţionară.

In calitatea lui de concepţie despre lume a proletariatului, marxismul n'a apărut în cea mai înaintată ţară a capitalismului. Fiind rezultatul desvoltării contradicţiilor capitalismului mondial, marxismul nu s'a născut în Anglia şi nici în Franţa, ci în Germania. Aceasta se explică prin faptul că — arată I. V. Stalin — Germania din jurul anului 1840 se apropia de revoluţia burgheză. Această revoluţie trebuia să se producă acolo, unde erau cele mai progresiste condiţii ale civilizaţiei europene (cu un proletariat mult mai desvoltat) şi nu în Anglia secolului al XVII-lea sau în Franţa secolului al XVIII-lea.

Revoluţia burgheză germană putea să devină atunci prologul direct al revoluţiei proletare. Centrul de greutate al mişcării revoluţionare s'a mutat atunci tocmai în Germania.

„Nu încape îndoială că tocmai această împrejurare, subliniată de Marx în citatul de mai sus, a fost cauza probabilă că tocmai Germania a devenit ţara de baştină a socialismului ştiinţific, iar conducătorii proletariatului german — Marx şi Engels — au devenit creatorii lui" [1]).

Analizând cauzele apariţiei leninismului, ca marxism al epocii imperialiste şi a revoluţiilor proletare, Stalin porneşte dela analiza condiţiilor epocii imperialismului în general şi a condiţiilor Rusiei capitaliste în particular.

„Dece tocmai Rusia a fost leagănul leninismului, ţara de baştină a teoriei şi tacticii revoluţiei proletare?" — întreabă I. V. Stalin.

„Pentrucă Rusia, mai mult ca orice altă ţară, a fost coaptă pentru revoluţie şi numai ea a fost în stare, din această cauză, să rezolve aceste contraziceri pe cale revoluţionară" [2]).

Aceasta este analiza stalinistă adânc ştiinţifică şi totodată de o claritate clasică a apariţiei marxismului în Germania şi a leninismului în Rusia. El explica apariţia ideologiei proletare prin necesităţile desvoltării vieţii materiale a societăţii, prin ascuţirea contradicţiilor de clasă şi prin necesităţile luptei proletariatului pentru socialism.

„Ideile şi teoriile sociale noi apar de fapt tocmai pentrucă sunt necesare societăţii, deoarece fără acţiunea lor organizatoare, mobilizatoare şi transformatoare este imposibilă realizarea sarcinilor arzătoare ale vieţii materiale a societăţii" [3]).

Aceasta este tratarea stalinistă, singura tratare ştiinţifică a problemei condiţiilor vieţii materiale a societăţii ca izvor al formării vieţii spirituale a societăţii.

Elementul nou în prelucrarea stalinistă a problemei privitoare la corelaţia dintre existenţa socială şi conştiinţa socială, constă, mai departe, în tratarea completă a problemei rolului ideilor şi teoriilor sociale înaintate, în desvoltarea societaţii. Aceasta problemă n'a fost încă prelucrată în epoca lui Marx şi Engels în forma ei teoretică-generală, fapt pe care-l arată însuşi Engels în scrisorile din anul 1890 către Bloch şi Mehring.

In lucrarea lui I. V. Stalin „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric", care sintetizează din punct de vedere teoretic întreaga experienţă internaţională a mişcării muncitoreşti şi mai ales experienţa extrem de bogată a bolşevismului, sunt cuprinse tezele precise, clare, profunde şi fundamentate în mod ştiinţific despre rolul ideilor şi teoriilor sociale înaintate şi al instituţiilor politice înaintate (partidul proletar şi statul socialist) în desvoltarea societăţii.

Lămurind rolul ideilor în desvoltarea societăţii, I. V. Stalin observă că alături de ideile noi, înaintate, există ideile şi teoriile vechi reacţionare, care şi au trăit traiul şi servesc interesele forţelor muribunde ale societăţii.

Aceste idei şi teorii împiedică desvoltarea societăţii, progresul. Asta este

---

1) I. V. Stalin „Problemele leninismului" pag. 7, ed. II-a. (Vezi şi I. V. Stalin · Problemele leninismului ed. II-a. P. M. R., pag. 18, (N. Red.).

2) Ibidem, pag. 4. (Ibidem, ed. II-a P.M.R. pag. 14, N. Red.).

3) Istoria Partidului Comunist (b). Curs scurt, pag. 111. (Vezi şi ed. III-a P.M.R. pag. 162, N. Red.).

rolul reacţionar al ideilor şi teoriilor burgheze despre eternitatea capitalismului, despre „caracterul sacru" şi intangibil al proprietăţii private, ideile reformiste despre colaborarea de clasă dintre proletariat şi burghezie, teoriile rasiste despre rasele „superioare" şi „inferioare", teoriile imperialiste, care justifica războaiele prădalnice, ideile imperialiste reacţionare despre stabilirea dominaţiei mondiale a Statelor Unite, despre caracterul învechit al suveranităţii naţionale, ideologia imperialistă a capitalismului, etc., etc.

Ideologia reacţionară străbate astăzi ştiinţa, literatura şi arta burgheză. Fără o luptă neîmpăcată, perseverentă şi totală împotriva ideologiei burgheze reacţionare în toate variantele ei, nu se poate asigura victoria forţelor înaintate, a forţelor clasei muncitoare. Un exemplu strălucit de luptă neîmpăcată împotriva acestei ideologii ostile clasei muncitoare îl da experienţa victorioasa a clasei muncitoare ruse, experienţa bolşevismului, a leninismului.

Ideilor şi teoriilor reacţionare li se opun întotdeauna ideile înaintate, progresiste, care exprimă tezele, tendinţele, interesele şi scopurile forţelor sociale înaintate.

Aceste idei şi teorii noi apar ca expresia nevoilor de desvoltare a vieţii materiale a societăţii.

Importanţa lor constă în faptul că ele uşurează şi accelerează desvoltarea societăţii, progresul ei. Cu cât oglindesc mai precis ideile şi teoriile sociale înaintate, necesităţile desvoltării vieţii materiale a societăţii, cu atât mai mare este importanţa lor în desvoltarea societăţii.

Ivite pe baza noilor sarcini puse de desvoltarea vieţii materiale a societăţii, noile idei şi teorii îşi croiesc drum, devin patrimoniul masselor populare, le mobilizează, le organizează împotriva forţelor pe cale de dispariţie ale societăţii şi uşurează în felul acesta răsturnarea forţelor sociale pe cale de dispariţie, care frânează desvoltarea vieţii materiale a societăţii"[1]).

I. V. Stalin, în lucrarea sa „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric", a arătat raportul dintre spontan şi conştient în desvoltarea socială. El a desvăluit şi a arătat cu o profunzime genială în ce anume condiţii şi când anume procesul desvoltării sociale spontane este înlocuit de activitatea revoluţionară conştientă a masselor. Stalin a dat o lovitură mortală diferiţilor vulgarizatori şi banalizatori ai marxismului, care minimalizau rolul şi importanţa teoriei ştiinţifice înaintate, a ideilor înaintate şi a instituţiilor înaintate în viaţa sociala El a respins pe criticii burghezi ai marxismului, care au afirmat fals că materialismul istoric neagă rolul factorului ideologic, că marxismul este unilateral. Niciun partid n'a atribuit o importanţă atât de mare ideilor înaintate, teoriei sociale ştiinţifice înaintate, ca Partidul Bolşevic, ca partidul leninismului.

Teoriile idealiste burgheze din sociologie au dat faliment. Filosofii idealişti scriu despre criza culturii contemporane, despre faptul că istoria n'a mers în direcţia, pe care o aşteptau prorocii capitalismului. Ei blesteamă raţiunea şi ştiinţa. Cei mai mari gânditori materialişti ai epocii noastre, Lenin şi Stalin, au arătat şi au dovedit ce rol revoluţionar cu adevărat măreţ îl joacă în desvoltarea societăţii ideile înaintate şi factorul moral.

Fundamentând importanţa ideilor şi teoriilor înaintate, în desvoltarea societăţii, I. V. Stalin a înarmat cadrele sovietice cu înţelegerea ştiinţifică a rolului teoriei marxist-leniniste în construirea socialismului şi a comunismului.

In materialismul istoric, noţiunea esenţială şi cea mai generală care exprimă şi oglindeşte raporturile reale este noţiunea: „condiţiile vieţii materiale a societăţii" In literatura cu privire la materialismul istoric, această noţiune este adesea greşit îngustată şi identificată cu noţiunea de „producţie", cu „modul de producţie".

Stalin nu numai că a sistematizat şi a unificat tezele corespunzătoare ale lui Marx, Engels, Lenin cu privire la această problemă, dar le-a şi precizat, le-a desvoltat mai departe. El a desvăluit pe deplin, pentru prima oară, conţinutul noţiunii „condiţiile vieţii materiale a societăţii", a arătat din ce elemente, din ce fac-

---

1) Istoria Partidului Comunist (b). Curs scurt pag. 111—112. (Vezi şi ed. III-a P.M.R., pag. 162. N. Red.)

tori se compun aceste condiţii, rolul pe care-l joacă în structura şi în desvoltarea societăţii diferitele elemente, care constitue în totalitatea lor sistemul condiţiilor vieţii materiale a societăţii.

După cum se ştie, Stalin include în condiţiile vieţii materiale a societăţii: 1) natura sau mediul geografic înconjurător; 2) creşterea populaţiei, gradul de densitat a populaţiei; 3) modul de producţie al bunurilor materiale.

Aceasta este definiţia riguros ştiinţifică a noţiunii fundamentale a materialismului istoric — „condiţiile vieţii materiale a societăţii". Dar chestiunea nu constă numai în preciziunea definirii noţiunilor şi categoriilor. Principalul constă aici în exactitatea ştiinţifica a înţelegerii rolului real al diferitelor momente, care compun în totalitatea lor sistemul condiţiilor vieţii materiale a societăţii.

Sociologia burgheză tratează absolut fals problema rolului şi a importanţei mediului geografic în viaţa şi desvoltarea societăţii. Mulţi istorici şi sociologi burghezi explică prin particularităţile mediului geografic, caracterul orânduirii sociale a diferitelor ţări, destinele lor istorice, particularităţile culturii spirituale, trăsaturile psihologice ale popoarelor, etc.

Geopoliticienii fascişti „întemeiau" pe particularităţile mediului geografic şi pe tendinţa „*spaţiului* vital", războaiele imperialiste, tâlhăreşti ale imperialismului german. Aceşti „geopoliticieni" importaţi acum de U.S.A. se ocupă cu fundamentarea şi justificarea pretenţiilor imperialismului american la dominaţia mondială.

Dar nu numai la sociologii burghezi, ci şi la teoreticienii revizionişti ai Internaţionalei a II-a, de felul lui Cunov, a existat o confuzie ne mai pomenită în înţelegerea importanţei mediului geografic pentru desvoltarea societăţii. Se ştie că până şi Plehanov înţelegea greşit rolul mediului geografic în desvoltarea forţelor de producţie a societaţii şi, deci, şi în desvoltarea întregii societăţi [1].

I. V. Stalin, în lucrarea sa „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric", dă o lovitură nimicitoare tuturor şcolilor sociologice burgheze, care explică structura şi desvoltarea societăţii prin proprietăţile mediului geografic. Mediul geografic este relativ neschimbător. Modificări esenţiale se produc numai în decurs de milioane de ani. Structura societăţii, însă, se schimbă cu mult mai repede. Factorul relativ neschimbător nu poate să fie cauza schimbării societăţii; nu poate să explice trecerea dela o societate la alta.

Mediul geografic intră în noţiunea condiţiilor vieţii materiale a societăţii. Ea este una din condiţiile necesare şi permanente ale vieţii materiale a societăţii. Un mediu geografic mai favorabil accelerează mersul desvoltării sociale, iar unul mai puţin favorabil — îl încetineşte şi în afară de aceasta, în diferite perioade de desvoltare ale omenirii, în funcţie de gradul de desvoltare a forţelor de producţie, acelaş mediu geografic are o influenţă diferită asupra desvoltării forţelor de producţie.

Cărbunele, zăcămintele de petrol, minereurile de mangan, etc., n'au avut nicio importanţă pentru societatea Rusiei Chievitane. In schimb astăzi ele au importanţă primordială pentru societate. Chiar în condiţiile capitalismului, imensele bogăţii naturale ale Uralului şi ale Siberiei erau lăsate în mare parte în părăsire. Abia în condiţiile regimului socialist sovietic, ele sunt exploatate într'o măsură din ce în ce mai mare şi sunt puse în slujba poporului.

Influenţa mediului geografic asupra desvoltării societăţii depinde de gradul de desvoltare al forţelor de producţie, de modul de producţie.

Odată cu desvoltarea forţelor de producţie, cu creşterea schimbului, cu desvoltarea mijloacelor de comunicaţie, influenţa condiţiilor locale ale mediului natural scade în mare măsură sau este modificată prin aducerea de materii prime, de mijloace de producţie şi produse din locuri şi ţări îndepărtate. Societatea umană deplasează dintr'un continent într'altul speciile vegetale şi animale, face irigaţii în pustiuri seacă bălţile, uneşte râurile şi mările prin canale, modifică în mod artificial mediul geografic.

1) Vezi „Problemele fundamentale ale marxismului", Necrolog închinat lui L. Mecinicov şi „Istoria gândirii sociale ruse" de Plehanov.

In condiţiile socialismului şi comunismului, posibilităţile de transformare a mediului geografic se măresc enorm.

Acest lucru este dovedit de uriaşul plan stalinist de plantaţii de perdele forestiere de protecţie în regiunile de stepă din U.R.S.S., plan care cuprinde un sistem complex de măsuri, urmărind lupta împotriva secetei, recolte mari şi stabile.

Infăptuirea acestor măsuri va schimba chiar şi clima multor regiuni ale ţării. Hidrotehnicienii sovietici elaborează cele mai grandioase planuri pentru schimbarea cursurilor unor fluvii mari ca Obi şi Enisei. Ei îşi propun să schimbe cursul lor dinspre Nord, dela Oceanul Inghețat, spre Sud-Est, să oblige aceste fluvii să alimenteze cu apă stepele nemarginite ale Asiei Centrale. Atât agrobiologia sovietică, cât şi ştiinţa sovietică în general, se conduc după principiul bolşevic al lui Miciurin: „Să nu aşteptăm binefaceri dela natură, ci să i le smulgem". O astfel de transformare planificată a naturii poate fi realizată pe scară mare numai în condiţiile societăţii socialiste.

In sistemul condiţiilor vieţii materiale a societăţii, alături de mediul geografic, intră şi creşterea populaţiei. Unii economişti şi sociologi burghezi văd izvorul principal al desvoltării societăţii tocmai în creşterea populaţiei, în densitatea ei mai mare sau mai mică. După cum se ştie Malthus şi malthusienii din zilele noastre văd cauza determinantă a mizeriei şi a şomajului din societatea burgheză în creşterea exagerată a populaţiei care chipurile ar depăşi creşterea mijloacelor de existenţă.

Burghezia imperialistă foloseşte cu un zel deosebit teoria reacţionară malthusiană în politica externă, pentru a justifica starea îngrozitoare de înapoiere, de mizerie din colonii.

„Unde este Malthus-ul indian — scrie expertul economist burghez englez V. Eusti — care să se ridice împotriva apariţiei în massă a copiilor indieni, care pustiesc ţara ?" 1).

In „Capitalul", Marx a supus unei critici nimicitoare teoria reacţionară şi falsă a lui Malthus. Mersul desvoltării forţelor de producţie în societatea capitalistă a arătat în tot decursul secolelor al XIX-lea şi al XX-lea, contrar aşa zisei „legi" a lui Malthus, că forţele de producţie se desvoltă mult mai repede decât creşte populaţia şi că pricina mizeriei masselor, a şomajului , a foametei rezidă în însuşi sistemul capitalist şi nu în legile naturii. Absurditatea teoriei lui Malthus este confirmată deosebit de limpede de exemplul ţărilor unde s'a observat tendinţa de micşorare a creşterii populaţiei, unde creşterea populaţiei nu compensează mortalitatea.

In Franţa, unde scăderea natalităţii a luat demult proporţii ameninţătoare, ideologii burghezi dau alarma cu privire la aceasta. Monsingeon scrie în revista „Connaitre" următoarele:

„Problema noastră principală, problema de viaţă şi de moarte a Franţei este: vor face francezii eforturile necesare pentru ca să nu se reducă populaţia în fiecare an?".

Bineînţeles că problema fundamentală pentru Franţa nu constă în populaţie, ci în schimbarea radicală a orândurii sociale.

I. V. Stalin, în lucrarea sa, dă o definiţie profund ştiinţifică a rolului real al creşterii populaţiei în desvoltarea societăţii. Creşterea populaţiei influenţează fără îndoială desvoltarea societăţii, o uşurează sau o încetineşte, dar nu este şi nu poate fi cauza principală care determină structura şi desvoltarea societăţii. Acest lucru este dovedit de faptul că ţările cu cea mai mare densitate nu sunt neapărat şi cele mai desvoltate din punct de vedere economic şi social.

Influenţa creşterii populaţiei asupra desvoltării societăţii trebue examinată în legătură cu modul de producţie existent.

Modul socialist de producţie stimulează creşterea populaţiei, iar aceasta din

---

1) Citat din cartea lui P. Dutt „India de astăzi" pag. 51. Ed. de Stat pt. lit. străină, 1948.

urmă, în condiţiile socialismului, influenţează la rândul ei accelerarea desvoltării forţelor de producţie.

Atunci care este forţa principală determinantă în sistemul condiţiilor vieţii materiale? Ce determină fizionomia şi structura societăţii, desvoltarea ei, trecerea dela o formă socială la alta?

O astfel de forţă este modul de producţie a bunurilor materiale. Se ştie că Friedrich Engels, în lucrarea sa „Originea familiei, a proprietaţii private şi a statului" a admis, în mod greşit, că structura societăţii este determinată atât de modul de producţie a bunurilor materiale cât şi de forma familiei, mai ales pe treptele timpurii ale desvoltării. In toate celelalte lucrări ale sale, Engels consideră tocmai modul de producţie ca forţa principală, determinantă a desvoltarii societăţii. In tratarea problemei condiţiilor vieţii materiale a societăţii, I. V. Stalin corectează formularea greşită a lui Engels.

Stalin precizează şi o serie de alte teze ale materialismului istoric.

Se ştie că Marx, în „Capitalul" şi în alte lucrări ale sale, nu dă definiţia forţelor de producţie şi a relaţiilor de producţie.

Analizând desvoltarea modului capitalist de producţie, Marx vorbeşte despre diferitele aspecte ale producţiei, subliniind când o latură, când alta a problemei.

Definiţia clasică a modului de producţie, dată de Marx în „Capitalul" este aceasta: caracterul modului de producţie depinde de modul de unire a producătorilor cu mijloacele de producţie. Dar chiar în „Capitalul" lui Marx întâlnim de exemplu, următoarea teză:

„Ceeace mi-am propus să cercetez în această operă este modul de producţie capitalist şi raporturile de producţie şi de circulaţie care îi corespund" [1]). Din teza citată se poate conchide că relaţiile de producţie nu ar face parte din noţiunea modului de producţie.

In realitate însă, Marx ia ca moment determinant al modului de producţie forma proprietăţii asupra mijloacelor de producţie.

Absenţa din literatura marxistă a definiţiilor mai mult sau mai puţin complecte şi adoptate de toată lumea pentru unele categorii ale materialismului istoric a dat naştere adesea la confuzii.

Astfel, în literatura care tratează despre materialismul istoric şi în manualele de economie politică, unii înţelegeau prin forţele de producţie obiectul muncii, uneltele de muncă şi forţa de muncă. Alţii interpretau forţele de producţie atât de larg încât includeau în ele chiar şi soarele. Alţii reduceau forţele de producţie numai la tehnică.

Relaţiile de producţie au fost adesea interpretate în spirit idealist, ca ceva nematerial, sau din punct de vedere naturalist, tehnic (la mecanicişti).

Relaţiile de producţie erau considerate rupte de forţele de producţie ca o formă care se mişcă singură.

Modul de producţie era definit adeseori dintr'un punct de vedere pur tehnic, din punctul de vedere al uneltelor de muncă folosite.

I. V. Stalin dă, pentru prima oară în literatura marxistă, definiţiile clasice riguroase şi precise ale modului de producţie, ale forţelor de producţie şi ale relaţiilor de producţie. Forţele de producţie sunt uneltele de producţie şi oamenii, care pun în mişcare aceste unelte şi care înfăptuesc producţia de bunuri materiale, printr'o anumită experienţă de producţie şi prin deprinderi pentru muncă.

Această definiţie a forţelor de producţie este întemeiată pe sinteza unei experienţe istorice bogate şi în primul rând a experienţei desvoltării societăţii socialiste sovietice. Nu putem să nu remarcăm faptul că, dând definiţia forţelor de producţie, I. V. Stalin vorbeşte despre oamenii, care pun în mişcare uneltele de producţie, şi nu numai despre muncitori, aşa cum se vorbea deobicei înainte. Procesul modern de producţie întemeiat pe folosirea tehnicei moderne a maşinilor, pe utilizarea conştientă a datelor ştiinţelor naturii şi a tehnologiei ştiinţifice a producţiei, cere nu numai cadre de muncitori cu calificaţie superioară, care

---

1) K. Marx. „Capitalul" Vol. I. Prefaţă, pag. 4, Ed. de partid a C.C. al P.C. (b) 1937, (Vezi şi Karl Marx: „Capitalul" ed. II-a P.M.R. 1948 pag. 40, N. Red.).

stăpânesc deplin tehnica producţiei, dar şi participarea directă a inginerului în producţie.

In condiţiile socialismului munca intelectuală a inginerului şi a agronomului nu se mai opune muncii muncitorului ca o forţă exterioară ostilă, care stă de partea capitalului. Tendinţa de desvoltare a producţiei socialiste urmăreşte desfiinţarea din ce în ce mai complectă a contrastului dintre munca fizică şi cea intelectuală, pe baza ridicării nivelului cultural şi tehnic al clasei muncitoare şi al ţărănimii colhoznice. Muncitorii-stahanovişti fruntaşi stau acum adesea, prin experienţa şi cunoştinţele lor, la nivelul inginerilor şi tehnicienilor. Ei îmbină munca intelectuală şi cea fizică. Deaceea, în condiţiile modului de producţie socialist atât muncitorii cât şi colhoznicii, tehnicienii, inginerii şi agronomii sunt consideraţi ca făcând parte din rândul oamenilor care pun în mişcare mijloacele de producţie.

In definiţia stalinistă a forţelor de producţie are o importanţă foarte mare indicaţia referitoare la experienţa de producţie a oamenilor, la deprinderile lor de muncă, datorită cărora ei pun în mişcare uneltele de producţie şi înfăptuesc producţia de bunuri materiale. Tocmai acumularea experienţei de producţie creează posibilităţile de modificare a uneltelor de producţie şi de desvoltare a forţelor de producţie.

I. V. Stalin consideră forţele de producţie ca una din laturile modului de producţie. Ele exprimă atitudinea societăţii faţă de natură, gradul de dominaţie atinsă de societate asupra naturii. Totodată, forţele de producţie date reprezintă indiciile relaţiilor de producţie respective dintre oameni. O altă latură a modului de producţie o constitue tocmai relaţiile de producţie. Aceste relaţii pot fi sau relaţii de colaborare şi ajutor reciproc între oameni eliberaţi de exploatare, ca în condiţiile societăţii socialiste, sau relaţii de dominaţie şi supunere ca în sclavagism, feudalitate şi capitalism sau, în sfârşit, relaţii de trecere dela o formă la alta, ca de exemplu relaţiile între producători în producţia de mărfuri simplă.

Relaţiile de producţie sunt relaţii materiale, spre deosebire de relaţiile sociale ideologice, care reprezintă oglindirea în conştiinţa oamenilor a relaţiilor de producţie.

Marx spune că valoarea nu conţine niciun atom de materie. Pe această bază, revizioniştii-idealişti declară că relaţiile de producţie ar fi de natură nematerială, psihică. Insă relaţiile materiale nu sunt numai relaţii între lucruri. In noţiunea de relaţii materiale intră şi relaţiile dintre oameni şi procesul de producţie. O astfel de formă de relaţii de producţie, ca relaţiile de proprietate asupra mijloacelor de producţie, sunt relaţii materiale.

Caracterul relaţiilor de producţie, este determinat tocmai de faptul cui îi aparţin mijloacele de producţie, la dispoziţia cui se află, a întregii societăţi sau a unor persoane, grupuri, clase care le folosesc pentru exploatarea altor persoane şi clase.

Modul de producţie cuprinde atât forţele de producţie ale societăţii, cât şi relaţiile de producţie dintre oameni, fiind întruchiparea unităţii lor în procesul de producţie.

I. V. Stalin a desvăluit în lucrarea sa, cu profunzime şi precizie ştiinţifică, procesul complex al interacţiunii dialectice dintre forţele de producţie şi relaţiile de producţie; el a arătat cum anume se schimbă modul de producţie, de unde începe această modificare, care este aici elementul cel mai mobil, revoluţionar, care provoacă în mod necesar modificarea modului de producţie, iar apoi şi a întregii orânduiri sociale.

4

Structura şi fizionomia unei anumite societăţi este determinată de modul de producţie. Schimbarea modurilor de producţie este determinată, în cele din urmă, de desvoltarea forţelor de producţie. Dar ce determină desvoltarea acestora ?

In prefaţa la „Critica economiei politice", Marx indică relaţiile de producţie ca formă de desvoltare a forţelor de producţie.

In „Capitalul", Marx face analiza completă şi adâncă a legilor şi a elementelor motrice ale desvoltării producţiei şi ale forţelor de producţie în societatea capitalistă.

Revizioniştii şi aşa zişii „ortodocşi" de tipul lui Kautsky şi Plehanov, denaturau în mod diferit teoria marxistă, privitoare la cauzele şi legile de desvoltare a forţelor de producţie.

Am arătat mai sus că Plehanov vedea cauza principală şi determinantă a desvoltării forţelor de producţie în mediul geografic. Kautsky vedea cauza finală a desvoltării forţelor de producţie în desvoltarea ştiinţei. Kautsky identifica în genere desvoltarea forţelor de producţie cu desvoltarea cunoaşterii. Dar prin aceasta el transforma în favoarea burgheziei materialismul istoric în idealism istoric.

Engels a criticat acest punct de vedere, încă din 1890. Răspunzând lui Starckenburg, Engels scria: „Dacă tehnica, după cum afirmaţi dv., depinde într'o măsură considerabilă de stadiul în care se găseşte ştiinţa, atunci ştiinţa depinde într'o măsură cu mult mai mare de starea şi de necesităţile tehnicii. Dacă se iveşte în societate o necesitate tehnică, aceasta face să progreseze ştiinţa mai mult decât o pot face zece universităţi. Toata hidrostatica (Toricelli şi alţii) a luat naştere datorită necesităţii de a controla torentele de munte din Italia în secolele al XVI-lea şi XVII-lea. Am aflat ceva pozitiv despre electricitate numai atunci când s'a descoperit aplicarea ei tehnică" 1).

Ar fi absurd să negăm influenţa puternică a desvoltării ştiinţei, a ştiinţelor naturii, asupra desvoltării forţelor de producţie.

Marea producţie modernă nu poate fi concepută fără ştiinţele naturii, fără laboratoarele de fizică şi de chimie. Şi totuşi, înainte de a influenţa desvoltarea producţiei, ştiinţa îşi datorează apariţia şi desvoltarea ei producţiei, necesităţilor desvoltarii producţiei.

Inafară de aceasta, însăşi posibilitatea aplicării practice, a folosirii descoperirilor ştiinţifice în producţie, depinde de cauze care stau dincolo de limitele ştiinţei.

Se ştie că forţa aburilor — proprietatea lor de forţă motrice, de izvor de energie — a fost descoperită încă de vechii greci, în aşa numita perioadă alexandrină. Dar folosirea acestei descoperiri nu s'a dovedit posibilă atunci în condiţiile modului de producţie sclavagist.

Marea descoperire a genialului mecanic rus Polzunov — maşina cu aburi — n'a putut fi folosită în condiţiile modului feudal de producţie. Posibilităţile de folosire a descoperirilor ştiinţifice în vederea desvoltării forţelor de producţie ale societăţii nu depind numai de caracterul modului de producţie, dar şi de gradul de desvoltare al aceluiaş mod de producţie. Aşa de exemplu, modul capitalist de producţie a însemnat la timpul său aplicarea conştientă a ştiinţelor naturii în industrie şi agricultură.

In secolul nostru, capitalismul împiedică prin tot felul de mijloace introducerea celor mai mari descoperiri ale ştiinţei şi tehnicei contemporane în producţie, fiindcă aceasta contrazice interesele monopolurilor şi depreciază capitalul de bază folosit.

Dr. Vannevar Bush, conducătorul instituţiilor americane de cercetări ştiinţifice, în timpul celui de al doilea războı mondial, a declarat la adunarea studenţilor absolvenţi ai Universităţii din Columbia următoarele: „Noi dispunem de mijloace pentru a înlătura foametea şi bolile. Avem în perspectivă o energie, aproape infinită, care poate să facă înfloritoare pământurile pustiite. Avem posibilitatea să nimicim bolile... Ne lipseşte un singur lucru: dorinţa de a înfăptui toate acestea" 2).

Aceasta sună ca o recunoaştere indirectă şi jenată a faptului că regimul capitalist a devenit cea mai mare piedică pentru folosirea în scopuri paşnice a cuceririlor contemporane ale ştiinţei şi ale tehnicii.

---

1) K. Marx şi F. Engels. Scrisori alese, pag. 469—470. 1947 ed. rusă.

2) Citat din cartea lui J. Seldes, „1000 de americani", pag. 261, Ed. de Stat pt. lit. străină, 1948. J. Seldes, la fel ca şi Wendell Berg în cartea „Cartelurile internaţionale" dă nenumărate exemple cum monopolurile capitaliste împiedică prin orice mijloace aplicarea noilor invenţii.

Existenţa descoperirilor ştiinţifice creează numai posibilitatea desvoltării tehnice, însă transformarea acestei posibilităţi în realitate depinde de o serie întreagă de condiţii şi în primul rând de modul de producţie.

In cartea „1000 de americani", John Seldes scrie ca folosirea energiei atomice şi a energiei hidraulice poate să asigure în lumea întreaga belşug pentru cele două miliarde de locuitori ai globului pământesc. Dar o mâna de mari capitalişti se opun actualmente progresului mondial 1).

Lupta delegaţiei sovietice la O.N.U. pentru interzicerea armei atomice şi pentru folosirea energiei atomice numai în scopuri paşnice şi rezistenţa îndârjita opusă acestor propuneri de către delegaţiile engleză şi americană, care exprimă interesele monopolurilor capitaliste, arată ce scopuri pun astăzi în faţa ştiinţei burghezia, pe de o parte şi forţele progresiste ale lumii, în frunte cu U.R.S.S., pe de altă parte.

Desvoltarea ştiinţei, luată în sine, nu poate să explice desvoltarea forţelor de producţie. Indrumarea desvoltarii gândirii ştiinţifice, precum şi posibilităţile şi limitele de folosire a descoperirilor ştiinţifice, depind în întregime de modul de producţie, de caracterul orânduirii sociale.

In legătură cu cele expuse, se înţelege cât de mare este importanţa tratării staliniste a problemei desvoltării forţelor de producţie şi elementele noi pe care le aduce I. V. Stalin în soluţionarea acestei extrem de importante probleme a materialismului istoric.

Stalin descoperă şi analiza celor trei particularităţi ale producţiei, logica lăuntrică a desvoltării producţiei şi a desvoltării forţelor de producţie şi a elementelor lor constitutive. Această desvoltare începe cu modificarea uneltelor de producţie iar odată cu modificarea acestora, se transformă şi oamenii, care pun în mişcare aceste unelte de producţie. Aşa de exemplu se înţelege dela sine că la început se ivesc tractoarele şi apoi tractoriştii. Desigur, maşinile, tractoarele sunt create de oameni. Dar pentru ca maşinile, pentru ca tractoarele să devină o forţă socială de producţie, este prea puţin să se inventeze maşina şi tractorul, acestea trebue produse într'un număr corespunzător cerinţelor societăţii, trebue ca maşinile produse să găsească o aplicare în producţie şi ca producătorii, oamenii muncii, să le stăpânească perfect. Iar aceasta depinde de caracterul relaţiilor de producţie dominante.

Stalin rezolvă în mod dialectic problema raporturilor reciproce dintre forţele de producţie şi relaţiile de producţie.

Relaţiile de producţie, modificându-se în funcţie de desvoltarea forţelor de producţie şi în conformitate cu această desvoltare, nu rămân în acelaş timp un element pasiv. Ele exercită o influenţă inversă asupra forţelor de producţie. „Raporturile de producţie desvoltându-se în funcţie de desvoltarea forţelor de producţie, acţionează la rândul lor asupra desvoltării forţelor de producţie accelerând-o sau încetinind-o. Aci trebue notat că raporturile de producţie nu pot să rămână prea mult timp în urmă faţă de creşterea forţelor de producţie şi să se găsească în contrazicere cu această creştere, deoarece forţele de producţie nu se pot desvolta deplin decât atunci când raporturile de producţie corespund caracterului stării forţelor de producţie şi dau câmp liber desvoltării forţelor de producţie.

Deaceea, oricât ar rămâne în urmă raporturile de producţie faţă de desvoltarea forţelor de producţie, mai devreme sau mai târziu ele trebue să corespundă — şi într'adevăr ajung să corespundă — nivelului de desvoltare a forţelor de producţie, caracterului forţelor de producţie. In caz contrar, ar avea loc o perturbare fundamentală a unităţii forţelor de producţie şi a raporturilor de producţie în sistemul de producţie, ar avea loc o ruptură în ansamblul producţiei, o criză în producţie, o distrugere a forţelor de producţie" 2).

Istoria dă astăzi o confirmare concretă acestei legi, prin exemplul a două sisteme existente în lume, a două moduri de producţie: capitalist şi socialist.

Primul s'a epuizat din punct de vedere istoric, s'a transformat în frână în calea desvoltării forţelor de producţie, deoarece relaţiile capitaliste de producţie nu mai corespund noilor forţe de producţie. Acest lucru a fost dovedit deosebit de limpede de cele două războaie mondiale, care au dus la distrugeri imense de

---

1) Citat din cartea lui I. Seldes „1000 de americani", pag. 280.

2) Istoria P.C. (b) al U.S. Curs scurt pag. 117, ed. rusă. (Vezi şi ed. III-a P.M.R., pag. 169—170. N. Red.)

forțe de producție și în primul rând a principalei forțe de producție — zeci de milioane de oameni.

Aceasta s'a dovedit și prin faptul că în cursul ultimilor ani aparatul de producție al țărilor capitaliste a fost folosit în întregime numai în perioadele de război sau de pregătire directă pentru război. Aceasta se dovedește prin faptul că în țări ca Anglia, Franța, Italia nivelul de producție în ultimii 30 de ani a fost în general staționar, în timp ce în U.R.S.S. a crescut în timpul acestor ani de 12 ori. Și, în sfârșit, ca dovadă a faptului că regimul capitalist a devenit cea mai mare piedică în calea desvoltarii forțelor de producție servește faptul că reacțiunea capitalistă se teme de o pace trainică și îndelungată și leagă perspectivele viitoare ale reproducției lărgite numai de al treilea război mondial și de pregătirea în vederea acestuia. In opoziție cu modul capitalist de producție, cel socialist, care a învins în U.R.S.S., demonstrează deplina concordanță dintre forțele de producție și relațiile de producție. De aici, o desvoltare fără piedici, fără crize, neîntreruptă și fără precedent în ceeace privește ritmul ei, a forțelor de producție.

I. V. Stalin dă în lucrarea sa o imagine concisă dar integrală a desvoltării istorice a forțelor de producție și a relațiilor de producție, precum și caracteristica legii desvoltării lor în diferitele formații social-economice, dela comuna primitivă până la socialism.

In comuna primitivă desvoltarea forțelor de producție se face foarte încet. Comunele primitive erau izolate una de alta prin cadrul îngust al clanului, al tribului. Dincolo de limitele clanului, tribului, totul este ostil. Aici acționează mai ales puterea tradiției, puterea obișnuinței. Desvoltarea forțelor de producție se face orbește. Ca factor motor al desvoltării servește aici, spre deosebire de cel ce servește la capitalism, tendința „să-și înlesnească munca și să obțină un avantaj imediat și concret" 1).

Aici producția servește direct consumului.

Acționând asupra naturii exterioare, omul își schimbă propria sa natură. In procesul de producție se acumulează o experiență de producție, deprinderi de muncă, se ridică calificarea muncitorului, se perfecționează metodele de muncă. Experiența de producție acumulată se materializează în uneltele de producție, care se desvoltă.

Insă felul în care are loc în mod concret acest proces în diferite perioade istorice depinde de gradul de desvoltare a forțelor de producție și de modul de producție.

In condițiile capitalismului, factorul motor al producției — și prin urmare stimulentul desvoltării forțelor de producție este lăcomia nesățioasă de câștig, producerea plusvaloriii, acumularea de capital. Aici producția nu ține seama direct de consum. Capitalistului îi sunt indiferente nevoile poporului. El este gata să producă tot ce vrei : gaze asfixiante sau gumă de mestecat, aspiratoare de praf sau bombe atomice. Pe capitalist îl interesează numai profitul și proporțiile acestui profit. Aci producția servește numai în ultima instanță consumului.

In condițiile capitalismului cererea solvabilă este limitată de tendința de a acumula a burgheziei : de regulă această cerere este mai mică decât producția.

Aceasta este legea capitalismului.

In condițiile capitalismului, resortul motor al desvoltării forțelor de producție este concurența. Ea îi obligă pe capitaliști să perfecționeze uneltele de producție, să introducă o tehnică nouă. Odată cu apariția monopolurilor, această acțiune a concurenței este paralizată, apare tendința de putrezire, de stagnare. Dar concurența nu dispare nici în epoca imperialismului, iar desvoltarea forțelor de producție nu încetează complect nici în perioada capitalismului în putrefacție. Ea chiar se accelerează, temporar, în unele ramuri ale producției și în unele țări. Dar această desvoltare are un caracter extrem de inegal și catastrofal.

Desvoltarea forțelor de producție are în regimul capitalist un caracter ciclic, trecând prin crize de supraproducție, prin întreruperi, prin distrugerea forțelor de producție existente.

In condițiile imperialismului, în condițiile crizei generale a capitalismului această tendință destructivă a luat proporții catastrofale. Acest lucru este demons-

1) Istoria P.C. (b) al U.S. Curs scurt, pag. 124. (Vezi și ed. P.M.R., III. pag. 179. N. Red.).

trat şi de politica actuală a imperialismului din U.S.A., care se străduește să subordoneze intereselor Wall-Street-ului economia unor ţări industriale ca Franţa, Italia şi Anglia. Politica U.S.A. este legată inevitabil de distrugerea forţelor de producţie existente în aceste ţări, de întreruperea activităţii celor mai mari uzine şi chiar a unor ramuri întregi de industrie, care concurează cu industria americana.

In ceeace priveşte Germania şi Japonia, U. S. A. urmăreşte să împiedice cu orice preţ desvoltarea industriei lor de pace, să reînvie industria de război, potenţialul lor industrial de război, ca să le opună ţării socialismului şi ţărilor de democraţie populară.

In condiţiile socialismului, desvoltarea forţelor de producţie şi a relaţiilor de producţie are cu totul alt caracter decât în condiţiile capitalismului; ea se supune altor legi. Aici există o concordanţă deplină între forţele de producţie şi relaţiile de producţie. Caracterului social al forţelor de producţie din societatea socialistă îi corespunde proprietatea socială socialistă, a întregului popor şi colhoznico-cooperatistă asupra mijloacelor de producţie.

Principalul motor al desvoltării forţelor de producţie este tocmai deplina concordanţă dintre forţele sociale de producţie şi relaţiile socialiste de producţie.

Aici, producţia socială se supune necesităţilor de existenţă şi de desvoltare a societăţii. Aici nu există exploatarea omului de către om. Aici nu există nici-un fel de graniţe artificiale, care să împiedice desvoltarea producţiei, desvoltarea forţelor de producţie.

Spre deosebire de capitalism, unde procesul de producţie este proces de exploatare şi unde, în virtutea acestui fapt, se înnăbuşe interesul muncitorului pentru desvoltarea uneltelor de producţie, pentru desvoltarea întregii producţii, în condiţiile socialismului producătorul direct este conştient că nu lucrează pentru exploatatori, ci pentru colhozul său — şi această conştiinţă este cel mai puternic stimulent al desvoltării producţiei, al forţelor de producţie.

Tot sistemul relaţiilor socialiste de producţie nu numai că a deschis un spaţiu nelimitat pentru desvoltarea forţelor de producţie, dar a şi creat un puternic stimulent pentru desvoltarea lor. De aici, ritmurile de desvoltare gigantice, fără precedent în istorie, ale forţelor de producţie ale societăţii socialiste. De aici, caracterul continuu al desvoltării forţelor de producţie. Modul socialist de producţie nu cunoaşte crize de supraproducţie şi nici consecinţele legate de ele.

Desvoltarea forţelor de producţie în condiţiile socialismului are un caracter planificat, organizat conştient. Forţa mobilizatoare, organizatoare, îndrumătoare şi planificatoare a acestei desvoltări este Statul socialist şi Partidul Comunist.

5

Oare deplina concordanţă dintre forţele de producţie şi relaţiile de producţie în societatea socialistă înseamna că în desvoltarea producţiei socialiste lipsesc cu totul contradicţiile? Nu. Deplina concordanţă dintre caracterul social al forţelor de producţie şi proprietatea socială asupra mijloacelor de producţie, înseamnă numai că în socialism forţele de producţie şi relaţiile de producţie nu sunt în contrazicere. Acesta este rezultatul înlăturării revoluţionare a contradicţiei care a existat între ele în condiţiile capitalismului.

In ceeace priveşte, însă, dialectica desvoltării forţelor de producţie şi a relaţiilor de producţie în societatea socialistă, se înţelege că şi aici desvoltarea se face pe baza descoperirii şi înlăturării contradicţiilor, dar a unor contradicţii având un alt caracter şi de un alt ordin decât cele din regimul capitalist. Greşala care s'a comis în timpul diferitelor discuţii cu privire la problema „concordanţei" şi „contradicţiei" dintre forţele de producţie şi relaţiile de producţie, constă mai ales în faptul că părţile care discutau, examinau problema abstract, fără analiza mersului concret al desvoltării forţelor de producţie şi a relaţiilor de producţie, operând numai cu principiile generale ale dialecticei, care în plus erau adesea interpretate, în sens hegelian.

Tratarea extrem de abstractă încurca o problemă clară, complect rezolvată în lucrările lui Lenin şi Stalin.

Desvoltarea modului socialist de producţie s'a făcut şi se face prin apariţia şi înlăturarea contradicţiilor, dar aceste contradicţii nu au un caracter antagonist. In decursul perioadei de trecere dela capitalism la socialism, antagonismul a avut loc, dar nu înlăuntrul modului socialist de producţie, ci între modul socialist de producţie şi sectorul capitalist, care a existat până la lichidarea lui definitivă, în U.R.S.S. Astăzi continua sa existe antagonismul între modul socialist de producţie din U.R.S.S. şi modul capitalist de producţie, dincolo de hotarele Uniunii Sovietice.

In cursul aceleiaşi perioade de trecere a existat deasemenea contradicţia dintre regimul politic cel mai înaintat şi nivelul relativ scazut al forţelor de producţie. Menşevicii, ideologii şi conducatorii Internaţionalei a II-a socoteau că această contradicţie nu se poate înlătura şi poate duce la pieire. Poporul sovietic, condus de Partidul Bolşevic, a soluţionat această contradicţie. Ea a fost rezolvată pe baza desvoltării gigantice a forţelor de producţie din U.R.S.S.

Oamenii sovietici au fost nevoiţi să înfrângă contradicţiile şi înlăuntrul forţelor de producţie, între diferite elemente ale forţelor de producţie.

In cursul industrializării a aparut contradicţia dintre creşterea rapidă a celei mai înaintate tehnici industriale şi lipsa unui număr suficient de cadre calificate, care să stapânească perfect noua tehnică de producţie, noile maşini.

Această contradicţie a fost rezolvată prin crearea de numeroase cadre pregătite de muncitori. Dar după cum a arătat mersul desvoltării modului socialist de producţie, uneltele de producţie şi producătorii înşişi, muncitorii, nu stau pe loc. Ceeace era considerat nu demult ultimul cuvânt al tehnicei înaintate, astăzi este deja învechit.

Metodele stahanoviste, deprinderile de muncă, normele atinse, care erau socotite mai înainte cele mai ridicate, sunt depaşite de stahanoviştii de astăzi.

Mişcarea stahanovistă este mişcarea măreaţă de neînvins a inovatorilor, care deschid mereu drumuri noi în desvoltarea tuturor ramurilor de economie. Aceasta este metoda specifică socialistă de înfrângere a ceeace este vechi şi de construire a ceeace este nou.

Intrecera socialistă şi mişcarea stahanovistă reprezintă forma de desvăluire şi de înfrângere a contradicţiilor în mişcarea forţelor de producţie ale societăţii socialiste.

Inlăuntrul forţelor de producţie, între elementele lor, există o dialectică proprie a desvoltării contradictorii. Iar desvoltarea forţelor de producţie influenţează forma lor socială, relaţiile de producţie.

Desvoltarea rapidă a industriei socialiste a dus la contradicţia dintre industria în desvoltare şi economia rurală înapoiată, cu tehnica ei primitivă.

Aceasta a fost o contradicţie în desvoltarea modului socialist de producţie. Ea şi-a găsit rezolvarea în victoria orânduirii colhoznice, în creşterea sovhozurilor, în desvoltarea şi victoria relaţiilor socialiste de producţie în economia rurală.

Desvoltarea forţelor de producţie ale industriei socialiste a pregătit revoluţia din economia rurală. Apariţia şi desvoltarea relaţiilor socialiste de producţie din economia rurală, care se bazează pe forţele de producţie noi (tractoare, combaine, şi alte maşini agricole complexe) au avut o influenţă uriaşă asupra desvoltarii forţelor de producţie ale întregii societăţi sovietice.

Desvoltarea forţelor de producţie şi a relaţiilor socialiste de producţie în economia rurală, la rândul său, a trecut şi trece prin contradicţii şi prin înfrângerea lor. In colhozuri, în arteluri agricole a fost găsită o admirabila formă de trecere a ţăranilor muncitori spre socialism. Ţăranul, intrând în colhoz, nu devine însă imediat socialist. El aduce cu sine nu numai rămăşiţele psihologiei vechi individualiste, mic burgheze, dar şi vechile deprinderi de muncă, dobândite în condiţiile economiei mic burgheze primitive, conservatoare. Noua orânduire colhoznică, socialistă, cere un tip nou de muncitor, mai instruit, care nu se teme de tehnica nouă, de noile metode şi procedee de muncă, eliberat de obiceiurile înrădăcinate de veacuri, un inovator curajos, capabil să deschidă căi noi în desvoltarea economiei rurale socialiste. Ţaranul individual aştepta pomeni dela natură. Ţăranul—colhoznic sovietic se conduce într'o măsură din ce în ce mai mare

după deviza bolşevică a lui Miciurin — să nu aşteptăm pomeni dela natură, sa nu ne bizuim pe întâmplare, ci să smulgem dela natură tot ce ne este necesar.

Acest tip nou de muncitor — colhoznicul — nu s'a format imediat. El a apărut prin acţiunea oraşului socialist asupra satului socialist, prin acţiunea organizatoare şi educativă a Statului Socialist şi a Partidului Comunist. Udarnicii şi stahanoviştii din industrie şi transport au fost învăţătorii udarnicilor şi stahanoviştilor de pe câmpii.

Miile de eroi ai muncii socialiste, milioanele de stahanovişti din economia rurală — dovedesc faptul că şi în economia rurală s'a format un tip nou de muncitor care şi-a însuşit tehnica înaintată.

Imbinarea justă a intereselor personale şi sociale, a intereselor gospodariei colhoznice sociale şi a celor auxiliare, personale, asigură creşterea rapida a forţelor de producţie ale gospodăriei colhoznice. Dar existenţa rămăşiţelor mic burgheze şi lipsa în unele regiuni a unei bune conduceri bolşevice a dus uneori, şi pe alocuri mai duce încă, la denaturarea liniei Partidului în desvoltarea economiei colhoznice, la contradicţia dintre interesele personale şi cele sociale din colhoz, la opunerea gospodăriei auxiliare, personale celei colhoznice sociale. Acest lucru aduce pagube colhozului. Atitudinea nesocialistă, indolentă, faţă de proprietatea colhoznică subminează orânduirea colhoznică.

Practica de risipire a pământurilor colhoznice şi de mărire a parcelelor individuale, practica de sustragere a zilelor de muncă colhoznice şi slăbirea conducerii bolşevice, în unele colhozuri, practică descoperită la timpul său de catre Partidul Bolşevic, a fost desfiinţată de către Partid şi de Statul Socialist, însă pe alocuri aceste tendinţe continuă încă să reînvie şi să se manifeste. Ele trebue descoperite la timp şi trebue să se ducă o luptă hotărîtă pentru îmbinarea socialistă a intereselor sociale cu cele personale.

In stadiul actual de desvoltare a modului de producţie socialist, proprietatea socială există în două forme: de stat şi colhoznică-cooperatistă şi acest lucru asigură cea mai rapidă şi cea mai reuşită desvoltare a forţelor de producţie ale societăţii socialiste.

Forma colhoznică a proprietăţii socialiste în economia rurală şi artelul agricol corespund gradului actual de desvoltare a forţelor de producţie. Va veni timpul când, pe baza unui nivel mai ridicat al forţelor de producţie şi a unei mai mari productivităţi a muncii, pe baza abundenţei de bunuri de consum, va dispărea artelul agricol şi va fi înfăptuită trecerea treptată la comuna agricolă. Va veni vremea când nu vor mai exista două forme de proprietate socialistă, ci va fi o proprietate unică a întregului popor.

Aceasta se va atinge în faza superioară a comunismului. Această trecere, va fi înfăptuită sub conducerea Statului Socialist şi a Partidului Bolşevic, în mod treptat, organizat, conştient şi planificat.

Astăzi problema constă din întărirea colhozurilor şi a proprietăţii colhoznice prin toate mijloacele posibile, pentru asigurarea trecerii la o treaptă mai înaltă de desvoltare. Aceasta este dialectica desvoltării.

Uneori se inventează din nimic contradicţia care ar exista între principiul socialismului — retribuirea după muncă — şi modul socialist de producţie. In realitate aici nu există nicio contradicţie. Retribuirea după muncă corespunde în întregime modului socialist de producţie. Acest principiu este cel mai puternic stimulent al desvoltării forţelor de producţie şi a productivităţii muncii. Intărirea şi desvoltarea acestui principiu în industrie şi agricultură (munca progresivă în acord, premiile pentru o recoltă superioară, etc.) asigură accelerarea desvoltării spre comunism. In viitor principiul socialist de retribuire după muncă va aduce o desvoltare şi mai gigantică a forţelor de producţie şi a productivităţii muncii. va duce la crearea abundenţei de produse. Atunci acest principiu, fiind complect depăşit, va fi înlocuit cu unul corespunzător gradului mai ridicat al forţelor de producţie şi al conştiinţei comuniste a producătorilor, prin principiul comunismului, care stabileşte pentru toţi obligaţia de a munci pentru societate după capacităţile lor şi dreptul de a primi dela societate după necesităţi. Dar la această stare vom

ajunge numai prin întarirea şi desvoltarea principiului socialismului prin toate mijloacele şi'n toate privinţile, prin lupta cu rămăşiţele concepţiei de nivelare.

Contradicţiile reale din desvoltarea modului socialist de producţie sunt exprimate şi prin faptul ca unele ramuri ale producţiei pot întârzia desvoltarea altor ramuri.

Astfel, la un moment dat, desvoltarea insuficientă a siderurgiei a întârziat desvoltarea industriei de maşini şi de maşini-unelte. care la rândul sau a întârziat desvoltarea tuturor celorlalte ramuri ale economiei socialiste. Deaceea Statul Sovietic şi Partidul Bolşevic au promovat ca sarcină de prim ordin asigurarea de ritmuri ridicate de desvoltare pentru principala ramură de producţie — industria grea, iar în cadrul ei industria de maşini, de care depinde desvoltarea întregii economii a ţării şi soarta socialismului, în întregime.Această sarcină a fost rezolvată de Statul Socialist sub conducerea Partidului Bolşevic.

Contradicţiile în desvoltarea diferitelor ramuri ale economiei apar mereu şi sunt rezolvate de Partid, de Statul Socialist prin activitatea lui planificatoare, organizatoare şi îndrumătoare. Aici se iveşte nevoia de a învinge tendinţele locale, de a subordona interesele strâmte ale ramurilor, intereselor întregului, asigurând un proces general, statornic, neîntrerupt şi în creştere al desvoltării forţelor de producţie ale socialismului.

Contradicţile, care apar în procesul de desvoltare a societăţii socialiste, au un caracter neantagonist. Aceste contradicţii se rezolvă ,prin activitatea conştientă a masselor conduse de Statul Socialist şi de Partidul Comunist.

Mişcarea forţelor de producţie şi a relaţiilor socialiste de producţie reprezintă raportul reciproc şi interacţiunea dintre conţinut şi formă. Mişcarea şi desvoltarea conţinutului condiţioneaza aici, în cele din urmă, mişcarea şi desvoltarea formei. Dar aceasta din urmă nu este ceva pasiv şi exterior faţă de forţele de producţie. Aceasta este forma socialistă a unui anumit conţinut a procesului socialist de producţie. Ea determină caracterul legilor de desvoltare a forţelor de producţie.

Tocmai depiina concordanţă dintre forţele de producţie şi relaţiile de producţie este factorul principal, care determină, în condiţiile socialismului, desvoltarea forţelor de producţie. Contradicţiile care apar în cursul desvoltării modului socialist de producţie se rezolvă în cadrul şi pe baza acestei concordanţe depline.

Contradicţiile în desvoltarea modului socialist de producţie şi a întregii societăţi socialiste sunt înfrânte prin lupta dintre vechi şi nou, prin victoria a ceeace este nou asupra ceeace este vechi.

Aşa dar în analiza celor trei particularităţi ale producţiei, I. V. Stalin arată în ce mod desvoltarea forţelor de producţie condiţionează în cele din urmă schimbarea întregului regim social, că un proces spontan al desvoltării sociale este înlocuit pe o anumită treaptă de desvoltare conştientă, iar desvoltarea evolutivă este înlocuită inevitabil prin desvoltarea revoluţionară. Desvăluirea raportului dintre spontan şi conştient în desvoltarea socială, când şi în ce condiţii desvoltarea spontană este înlocuită de activitatea revoluţionară conştientă a masselor — constitue unul din cele mai mari merite ale lucrării geniale a lui I. V. Stalin „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric"

6

Din analiza modului de producţie, ca forţă hotărîtoare a desvoltării sociale, Stalin a tras concluzia rolului creator al masselor populare în istorie.

Meritul lui I. V. Stalin în desvoltarea materialismului istoric constă în aceea că el a supus criticei concepţiile idealiste ale narodnicilor, socialiştilor revoluţionari, anarhiştilor şi fasciştilor despre rolul personalităţii şi al masselor populare în istorie. El a dat fundamentarea teoretică a rolului oamenilor muncii, al masselor populare şi al claselor înaintate în istorie, în desvoltarea socială.

Dacă istoria societăţii este istoria modurilor de producţie care se succed iar forţa principală a producţiei sunt producătorii de bunuri materiale, oamenii muncii, massele populare, reiese că istoria societăţii este în primul rând istoria masselor muncitoare, istoria popoarelor.

„Prin urmare ştiinţa istorică, daca vrea sa fie o adevarata ştiinţa, nu mai poate să ducă istoria evoluţiei sociale la acţiunile regilor şi şefilor de armată, la acţiunile „cuceritorilor" şi ale „subjugătorilor" de state, ci trebue înainte de toate sa se ocupe cu istoria producatorilor de bunuri materiale, cu istoria masselor celor ce muncesc, cu istoria popoarelor" [1]).

I. V. Stalin sintetizează aici toată experienţa istorică mondială, în particular experienţa istorică a popoarelor din Rusia şi în special experienţa poporului sovietic — creatorul lumii noi, creatorul societăţii socialiste.

Stalin dă o lovitură sdrobitoare diferitelor teorii voluntariste ale fasciştilor, troţchiştilor, socialiştilor revoluţionari şi bonapartiştilor, cu teoriile lor despre „fuehrer", „erou", „personalitate puternică", ca forţa principală şi determinantă a desvoltării sociale.

Istoria ultimelor decenii, istoria celui de al doilea Război pentru Apărarea Patriei şi perioada de după război au arătat că încercările de a ignora legile desvoltării istorice s'au terminat şi se termină întotdeauna printr'un faliment. Oamenii politici care caută să întoarcă înapoi istoria sau să oprească mersul istoriei au suferit şi suferă în mod inevitabil un eşec.

Numai acei oameni politici care înţeleg legile desvoltării sociale şi se bazează în activitatea lor pe considerarea condiţiilor concrete ale vieţii sociale şi ale legilor ei, numai acei oameni au jucat şi joacă un mare rol istoric în epoca noastră. Omul politic legat indisolubil de popor, de clasa înaintata, de lupta ei revoluţionară, omul care se sprijină pe masse, care conduce lupta lor pentru scopuri progresiste — acest om politic devine o mare forţa istorică. In ep ca noastră astfel de oameni politici sunt numai conducătorii clasei muncitoare. Numai activitatea lor exprimă cerinţele desvoltării istorice, care urmăreşte rezolvarea prob.emelor istorice arzătoare, promovate de mersul vieţii materiale a societăţii.

Conducătorii, şefii burgheziei, sunt slugile clasei care-şi trăieşte ultimele clipe, care n'are viitor. Hitlerii şi Mussolinii, Churchill-ii şi Trumanii, Dulles-ii şi Marchall-ii, de Gaulle-ii şi de Gasperi-ii, Franco şi Ciang-Kai-Shek-ii, Bevin-ii şi Blum-ii — toate aceste slugi ale reacţiunii apără o cauză nedreaptă, activitatea lor contrazice mersul istoriei, cerinţele desvoltării vieţii materiale, politice şi spirituale a societăţii. Deaceea au suferit şi vor suferi inevitabil înfrângeri. Clasa muncitoare din întreaga lume poate fi mândră că conducătorii ei au fost Marx şi Engels, că în epoca noastră lupta a fost condusă de Lenin şi este condusă de Stalin, cele mai mari genii ale omenirii. Proletariatul internaţional, întregul popor sovietic văd în Iosif Vissarionovici Stalin întruchiparea geniului lor, a gândurilor lor, a năzuinţelor lor, a voinţei lor neînduplecate pentru victoria comunismului. Marele popor sovietic vede în Stalin întruchiparea unităţii sale morale şi politice. Stalin este organizatorul victoriilor noastre asupra tuturor duşmanilor socialismului, vestitorul păcii şi progresului, inspiratorul luptei împotriva forţelor reacţiunii pentru victoria comunismului. Stalin este Lenin din ziua de astăzi. El luminează cu făclia măreţei învăţături a leninismului calea omenirii, spre comunism.

Una din trăsăturile remarcabile ale lucrării lui Stalin „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric" constă în faptul că arată legătura indisolubilă a teoriei cu practica a filosofiei şi a politicii. Stalin leagă cele mai complexe probleme teoretice, începând cu teoria cunoaşterii şi terminând cu legile economice ale desvoltării modului de producţie, cu activitatea practică a partidului marxist, cu lupta de clasă a proletariatului.

Dacă materialismul dialectic este baza ştiinţifico-filosofică a comunismului, materialismul istoric este baza ştiinţifico-istorică a comunismului.

Incă din primele sale lucrări I. V. Stalin a arătat că comunismul ştiinţific decurge în mod logic din materialismul dialectic si istoric. In lucrarea „Despre meterialismul dialectic şi materialismul istoric" este arătată şi dovedita din toate

---

1) Istoria P. C. (b) al U. S., curs scurt pag. 116 (vezi ed. III-a P. M. R., pag. 168. N. Red.).

punctele de vedere, în toate amănuntele, această legătură lăuntrică a materialismului istoric ca ştiinţă a legilor desvoltarii sociale, cu teoria marxist-leninistă a inevitabilităţii comunismului, a inevitabilităţii revoluţiei proletare. In această lucrare Stalin desvălue legătura indisolubilă dintre materialismul istoric ca teorie sociala, şi practica partidului marxist cu strategia şi tactica lui.

Examinând diferite aspecte şi teze ale materialismului istoric, Stalin arată ce concluzii urmeaza din tezele teoretice corespunzătoare pentru activitatea practică a Partidului.

Marxism-leninismul se caracterizează prin legătura indisolubilă dintre teorie şi practică. Acest lucru îl urăsc în mod deosebit duşmanii marxismului. Ei n'ar obiecta împotriva unor teze teoretice abstracte despre legile desvoltării sociale care nu ar atinge bazele capitalismului şi nu ar ridica proletariatul la lupta revoluţionară pentru comunism.

Duşmanii marxismului, după cum am arătat mai sus, au încercat nu odată să smulgă din marxism sufletul său revoluţionar, să-l reducă la teoria evoluţiei formelor economice. Executând ordinele burgheziei, oportuniştii şi revizioniştii de tipul lui Kautsky, Plehanov şi Bauer desprindeau deasemenea teoria de practică.

Duşmanii marxismului vor să vadă în legătura indisolubilă dintre practică şi teorie punctul slab al marxismului.

Ei afirmă că, drept consecinţă a acestei legături, s'ar denatura sau înjosi însăşi teoria, ştiinţa.

Ca să fie pe placul burgheziei, criticii marxismului afirmă că ştiinţa teoretica şi activitatea practică ar sta pe planuri diferite, că teoria s'ar referi întotdeauna numai la trecut şi n'ar putea fi baza activităţii practice actuale.

Materialismul istoric nu este numai generalizarea teoretică a întregii desvoltări istorice anterioare a societăţii ci şi generalizarea teoretică a practicei contemporane a luptei de clasă a proletariatului, a stadiului actual al desvoltării sociale. Pe baza legilor şi a tendinţelor desvoltării sociale, materialismul istoric arată căile şi direcţia desvoltării tuturor ţărilor spre socialism, spre comunism. Victoria socialismului în U.R.S.S., apariţia ţărilor de democraţie populară, creşterea contradicţiilor capitalismului şi creşterea mişcării comuniste în toate ţările lumii, dovedesc că toate căile duc în secolul nostru, cu o inevitabilitate într'adevăr istorică, spre comunism.

Ştiinţa, teoria sunt importante în măsura în care servesc ca bază teoretică activităţii practice a partidelor marxiste, a luptei de clasă a proletariatului. Altfel, teoria îşi pierde sensul şi însemnătatea. In lucrarea sa, I. V. Stalin arată cât de mare este importanţa, teoriei materialismului istoric pentru activitatea practică a partidelor marxiste, pentru lupta clasei muncitoare pentru socialism, pentru construirea comunismului.

Viitorul nu este ascuns acelora care sunt înarmaţi cu teoria marxism-leninismului. Forţa teoriei marxiste în general, şi a materialismului istoric în particular, constă în aceea că luminează, cu lumina lor puternică, calea noastră nu numai în prezent, ci şi în viitor.

Marea forţă şi importanţă a lucrărilor lui Lenin şi Stalin constă în aceea că înarmează partidele marxiste cu cunoaşterea legilor desvoltării sociale, cu cunoaşterea legilor luptei pentru comunism. Forţa şi însemnătatea lor constă în partinitatea bolşevică profund combativă, în orientarea spre un scop determinat în direcţia politică.

Fiecare rând, fiecare frază din lucrarea genială a lui I. V. Stalin „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric" sunt îndreptate împotriva duşmanului. Fiecare teză a ei învaţă clasa muncitoare, partidele maxiste cum să lupte împotriva capitalismului şi cum să învingă.

Partinitatea ştiinţei burgheze — a sociologiei, filosofiei, economiei politice — duce la subiectivism, la zugrăvirea denaturată a realităţii, la interpretarea arbitrară a faptelor şi legăturilor dintre fenomene, la îndepărtarea dela adevărul obiectiv, în favoarea intereselor burghezo-partinice de clasă.

Ştiinţa burgheză a proclamat ca principiu: este adevărat ceeace este folositor (desigur burgheziei). Totodată teoreticienii burghezi propovăduesc obiecti-

vismul fals, care este în fond una din formele partinităţii burgheze. Sub steagul apartinităţii şi al poziţiei deasupra claselor, ideologii burghezi apără linia burgheză de clasă.

Partinitatea materialismului istoric ne dă posibilitatea de a înţelege profund şi sub toate aspectele realitatea şi reflectarea ei în mintea oamenilor din diferite clase şi partide.

Materialismul istoric îi cere cercetătorului cu adevărat obiectiv să stea pe poziţia clasei muncitoare şi a Partidului ei. Materialismul istoric cere ca diferite fenomene, mişcările sociale şi curentele gândirii sociale să fie studiate din punctul de vedere al luptei clasei muncitoare pentru comunism. In condiţiile internaţionale actuale nu se poate înţelege nimic în viaţa politică şi ideologică, dacă nu ţinem seama de lupta dintre cele două lagăre: lagărul reacţiunii imperialiste în frunte cu U. S. A. şi lagărul forţelor democratice, progresiste, conduse de U. R. S. S.

Cu drept cuvânt nu se pot înţelege în mod ştiinţific curentele ideologice, teoretice şi filosofice contemporane precum şi curentele din artă şi din literatură, dacă nu stabilim cui servesc acestea, interesele căror forţe, clase şi partide oglindesc şi exprimă ele. In aceasta constă esenţa problemei.

Nu putem sta de o parte de această luptă în epoca marii lupte a forţelor comunismului împotriva forţelor reacţiunii imperialiste. Nu poţi fi astăzi un adevărat om de ştiinţă, fără să-ţi subordonezi toată activitatea teoretică, luptei pentru comunism, pentru triumful cauzei lui Marx-Engels-Lenin-Stalin.

Partinitatea bolşevică militantă, înverşunarea ideologică împotriva duşmanilor teoriei noastre — iată ce ne învaţă toate lucrările lui Lenin şi Stalin. Ele ne chiamă la luptă împotriva obiectivismului burghez şi arată cum trebue aplicată partinitatea bolşevică în toate activitatea noastra teoretică zilnică şi în lupta ideologică împotriva duşmanilor comunismului.

Partinitatea bolşevică înseamnă astăzi apărarea patriotismului sovietic, educarea mândriei naţionale sovietice. In anul 1870, când în Germania domnea reacţiunea junkerilor, condusă de Bismarck, Franţa era sub călcâiul aventurierului Louis Bonaparte, iar în Rusia ţarismul călca în picioare şi înnăbuşea tot ce era viu şi progresist, Marx privea cu atenţie procesele ascunse şi declara cu optimism prietenilor că, indiferent de ceeace se întâmplă, cazanul vrăjitoarei fierbe istoria.

In 1871 s'au răsculat muncitorii parizieni, care au creat Comuna din Paris Marx îi admira şi scria cu entuziasm despre ei.

Dar evenimentele de astăzi sunt mult mai mărețe şi mai grandioase decât toate evenimentele din secolul al XIX-lea. Astăzi, viaţa socială, procesul istoric reprezintă cu adevărat un ocean care se frământă.

Pretutindeni, în toate colţurile lumii, pe toate continentele, creşte măreaţa mişcare progresistă, antiimperialistă, comunistă şi de eliberare naţională. In Franţa şi Italia, partidele marxiste, partidele leninismului, duc după ele majoritatea clasei muncitoare. In ţările din Europa de Răsărit şi de Sud-Est a învins regimul de democraţie populară, care îndeplineşte funcţiunile dictaturii proletariatului. Pe spaţiile imense ale Asiei s'au ridicat sute de milioane de oameni împotriva sclaviei coloniale, imperialiste.

Armata populară de eliberare a Chinei, condusă de Partidul Comunist, a repurtat mari victorii asupra regimului reacţionar al Kuomintangului şi al ocrotitorilor săi americani.

In fruntea mişcării istorice universale progresiste, antiimperialiste a popoarelor, se află Ţara Socialismului, ţara leninismului victorios — U.R.S.S.

Poporul sovietic de două sute de milioane de oameni merge cu paşi fermi spre comunism.

Intreaga mişcare progresistă a omenirii se înfăptueşte în epoca noastră sub steagul leninismului. Marile idei ale lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin au devenit o forţă revoluţionară puternică, inspiratoare, mobilizatoare şi transformatoare.

ŞTIINŢA ISTORICĂ SOVIETICĂ — ADEVĂRATA ŞTIINŢĂ A ISTORIEI

de Acad. Prof. P. Constantinescu-Iaşi

Se împlinesc curând 32 de ani dela victoria Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie, care a deschis o epocă nouă în istoria omenirii. După o cunoscută definiţie a lui I. V. Stalin, Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie a însemnat „o întorsătură fundamentală în istoria universală a omenirii, dela lumea veche capitalistă spre lumea nouă socialistă". In zilele noastre, când lumea s'a împărţit în două tabere adverse, când imperialiştii ameninţă pacea şi civilizaţia omenirii, lupta se duce crâncen şi în domeniul ideologic, în care Uniunea Sovietică stă în fruntea forţelor progresului.

Pentru înţelegerea clară a caracterului acestui front întreaga ştiinţă sovietică este cel mai just îndreptar, la care s'a ajuns în perioada de frământări şi realizări ai acestor 32 de ani.

Şi în domeniul istoriei, sub toate aspectele sale, realizările ştiinţei sovietice sunt hotărîtoare. Am putea spune că ele constitue un titlu de glorie, în care se încununează aceşti 32 de ani de viaţă socialistă.

Vom încerca să arătăm principiile actuale ale ştiinţei istorice din U. R. S. S

Discuţia filosofică din vara anului 1947 asupra cărţii lui Alexandrov „Istoria filosofiei Europei apusene" a avut un rol foarte important pentru fixarea frontului ideologic, nu numai în Uniunea Sovietică — ţară ce stă astăzi în frunte şi din punctul de vedere al culturii universale — ci pentru întreaga lume. Din alt punct de vedere, această discuţie a deschis calea desvoltării tuturor ramurilor de ştiinţă, artă şi literatură. Nicio disciplină n'a fost ferită de o adâncă reconsiderare, ca principialitate şi ca metodă.

Cu acest prilej, A. A. Jdanov a precizat căile şi metodele studiului istoriei filosofiei, criticând în primul rând „tratarea nemarxistă a istoriei filosofiei, ca un schimb al unei şcoli filosofice cu alta". Aceste constatări ale lui Jdanov au o deosebită importanţă şi pentru istoriografie, care face parte din disciplinele istorico-teoretice şi metodologice de bază.

Istoriografia burgheză privea desvoltarea științei istorice ca o simplă schimbare a unei școli cu alta, ca o succesiune de valori separate, greșeală remarcata pentru filosofie de Jdanov în lucrarea lui Alexandrov.

Adevărata istoriografie „trebue să prezinte natura diferitelor concepții istorice și esența întregului proces istoriografic", ceeace nu se poate împlini decât plecând dela teoria marxist-leninistă. Directiva lui Engels este precisă: „Trebue cercetate detaliat condițiile de existență ale diferitelor formații sociale, înainte de a formula cu ajutorul lor concepțiile politice, juridice, estetice, filosofice și religioase".

Aceasta înseamnă, cu privire la istorie, că diferitele școli și teorii nu sunt altceva decât expresia unor raporturi și contradicții de clasă, adică sunt creații ideologice ale diferitelor clase din diferite formații social-economice.

Schimbarea acestor formații social-economice aduce deasemenea și precizarea din domeniul istoriografiei. Neconsiderarea acestei condiții primordiale — cercetarea corelației dintre evoluția societății din punct de vedere social-economic și desvoltarea suprastructurii ideologice — a dus la greșitele periodizări ale istoriei la diferiți istorici, cum a fost cazul și în istoriografia burgheză din România.

Corelația dintre diferitele școli și curente, raportul de importanță am putea spune, este în funcție de nivelul desvoltării sociale, reflectând corelația dintre forțele de clasă la locul și momentul apariției acelor școli și curente.

Astfel, aplicând aceste principii la istoria Rusiei, în cursul veacului al XIX-lea s'au deosebit mai multe curente istorice, fiecare exprimând anumite interese de clasă. Știința istorică a nobilimii, încă în plină putere, era reprezentată de Karamzin și școala sa reacționară-aristocratică, împotriva concepției liberale a burgheziei, care începea să prindă teren în prima jumătate a secolului al XIX-lea, fiind reprezentată de Soloviov. In persoana istoricilor Pogodin și Kavelin se întruchipa încercarea de îmbinare a ideologiei burgheze cu aceea a nobilimii; iar în persoana lui Belinschi și Herzen se întruchipează intelectualitatea democratică, revoluționară, care avea să se reflecte și în știința istoriei.

In a doua jumatate a secolului al XIX-lea, când capitalismul pătrunsese, — și cu toate contradicțiile sale, în Rusia țaristă, ideologia burgheză și a nobililor își găsește expresia în școala juridică; istoriografia liberală burgheză sufere influențe pozitiviste. Tendința revoluționară — care n'a lipsit istoriografiei ruse în tot decursul veacului al XIX-lea — este exprimată de materialismul democraților revoluționari din a șasea și a șaptea decadă, Cernîșevschi și Dobroliubov, ca în ultimul sfert al veacului să se precizeze materialismul istoric — exprimat prin Plehanov și îndeosebi de clasicul marxist Lenin — pe baza mișcării muncitorești în desvoltare.

Epoca imperialistă, care cuprinse sfârşitul veacului al XIX-lea şi începutul veacului al XX-lea, se caracterizează prin criza istoriografiei burgheze, care cade într'un total reacţionarism, şi prin crearea istoriografiei marxist-leniniste, de catre V. I. Lenin şi I. V. Stalin în primul rând. Chiar dupa instaurarea regimului sovietic rămăşiţele ideologiei burgheze n'au dispărut (şcoala istorică a lui Pocrovschi). Au trebuit intervenţii serioase din partea conducerii Partidului Comunist (bolşevic) şi a lui I. V. Stalin in special ca să se înlăture acele grave abateri, ce şi-au găsit ecoul până în zilele noastre, prilejuind discuţiile puternice din anul trecut şi în prima jumătate a acestui an.

Păcatul cel mare, păstrat la unii istorici a fost *obiectivismul formal,* împotriva căruia au dus o luptă aprigă Lenin şi Stalin, opunându-i *concepţia partinică* a istoriei, legată în genere de atitudinea luptătoare de partid în ştiinţă.

Formaţiile sociale reprezintă, pe lângă contradicţii, şi lupta dintre ele, ceeace face ca ştiinţa istoriei să se desvolte în condiţiile unei lupte de clasă. Istoriografia burgheză se ocupă îndeosebi de „procesul acumulării nemijlocite a cunoştinţelor istorice concrete"; istoriografia marxistă dă atenţie în primul rând concepţiei ştiinţifice asupra lumii, ea este istoria gândirii ştiinţifice în domeniul istoriei.

După cum Jdanov stabilise că „nu un schimb al unei şcoli filosofice cu alta" înseamnă adevărata istorie a filosofiei, istoriografia ştiinţifică nu se mulţumeşte numai cu contribuţia, oricât de importantă ar fi, în acumularea de date concrete din partea unui istoric, fără încadrarea acestuia în concepţia generală a ştiinţei istorice.

In aceeaşi ordine de idei, alegerea problemelor şi tratarea lor este în funcţie de rolul pe care l-au jucat în desvoltarea socială şi ştiinţifică a epocii, de însemnătatea lor istorică. Datele, oricât de importante ar fi, rămân sterpe, fără principialitate, dacă nu sunt legate de concepţia vremii, dacă nu se subliniază contribuţia lor în cunoaşterea evoluţiei ştiinţifice. Istoria trebue tratată pe cicluri de probleme, legate între ele printr'un singur fir roşu: lămurirea evoluţiei societăţii, lămurirea desvoltării istorice a unui popor.

Exemplificăm iarăşi cu istoriografia rusă.

Intărirea capitalismului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, a dat un caracter idealist — fireşte tendenţios burghez — „rezolvării" problemelor ca: origina Ruşilor, politica lui Ivan IV, relaţiile dintre Ruşi şi lumea slavă, dintre Rusia şi Europa apuseană, problema ţărănească, reformele lui Petru I, problema desvoltării întârziate a Rusiei — probleme desvoltate sub un anumit unghi de vedere de istoricii burghezi.

Desvoltarea clasei muncitoare din aceeaşi epocă se reflectă în istoriografia marxist-leninistă care tratează într'un spirit nou, ştiinţific, toate problemele atacate de istoriografia burgheză şi pune altele noi. Formularea istoriografiei marxist-leniniste din lucrările lui Lenin şi Stalin dela finele veacului al XIX-lea şi începutul veacului al

XX-lea, deschide o epocă nouă în istoriografia rusă şi mondială, iar victoria Revoluţiei din Octombrie, care aduce proletariatul la putere, deschide posibilităţi cu totul noi. Istoriografia sovietică, înarmată cu concepţia materialismului istoric, înlesneşte înţelegerea istoriografică a trecutului, punând fiecare problemă într'o lumină ştiinţifică.

Problemele nu mai sunt cercetate separat, ci legate între ele ca verigile unui lanţ logic, chiar atunci când formează obiectul unor monografii proprii.

Un alt rezultat al concepţiei marxist-leniniste în istoriografie este tratarea istoriei unui popor ca o „unitate organică" şi ca un „proces de sine stătător".

Istoriografia sovietică, conform concepţiei ştiinţifice, adevărate, pune temei pe caracterul naţional, scoţând în relief desvoltarea socială a poporului rus.

In faţa concepţiei cosmopolite a istoriografiei ţariste, legată de spiritul de plecăciune faţă de patronii monopolişti din Apus, istoriografia sovietică stă pe temeiul concepţiei naţionale, care nu exclude internaţionalismul. Rusia, devenind ţara cea mai progresistă din lume prin instaurarea societăţii socialiste, ştiinţa istorică sovietică se află în fruntea ştiinţei istorice mondiale, influenţând prin lumina principialităţii sale istoriografia din alte ţări, fără a atinge contribuţia şi valoarea fiecărei şcoli naţionale de istorici.

Istoriografia sovietică a fost concepută pe baza istoriografiei ruseşti şi a istoriografiei proprii diferitelor popoare ale Uniunii Sovietice, în frunte cu poporul rus.

Din acest punct de vedere istoriografia burgheză ignora aproape complect contribuţia naţională a celorlalte popoare, unele cu o veche şi strălucită civilizaţie în trecutul lor, datorită intereselor regimului ţarist de a ţine în ignoranţă şi asuprire numeroasele popoare din vechea Rusie.

★

Ştiinţa istorică sovietică s'a format, sub inspiraţia şi conducerea lui Lenin şi Stalin, în decursul celor 32 de ani de existenţă a statului sovietic, prin contribuţia numeroşilor istorici, proveniţi din vechea pleiadă şi adaptaţi concepţiei materialismului istoric, dar mai ales a oamenilor noi, deveniţi savanţi în epoca sovietică.

Lupta n'a fost uşoară. Istoricii sovietici au fost mereu îndrumaţi de Partidul bolşevic şi Comitetul Central, în frunte cu Lenin şi Stalin şi astfel s'a străbătut un drum glorios, care în ultimele două decade a dus la rezultatele de azi: crearea unei armate de istorici, propagandişti ai ştiinţei istorice marxiste, în păturile cele mai largi ale oamenilor muncii, educatori ai unor cetăţeni conştienţi, contribuind astfel la formarea apărătorilor Patriei Sovietice pe timpul Marelui Război de Apărare şi apărători dârzi ai păcii de azi.

S'a dus lupta, la început, pentru desţelenirea de teoriile istoriografiei feudalo-burgheze.

Un rol important in nimicirea acestor teorii greşite l-au jucat: operele lui Lenin şi Stalin, iar în ultimele două decade lucrarea lui I. V. Stalin din 1931 „Despre unele probleme ale istoriei bolşevismului" publicata în revista „Revoluţia proletară" în anul 1931; îndrumările date de Stalin, Jdanov şi Kirov în 1934 privind manualele de istorie a U. R. S. S. şi de istorie modernă; rezoluţia Consiliului Comisarilor Poporului şi a C.C. al P.C. (b) din 16 Mai 1934; hotărîrea Consiliului Comisarilor Poporului şi a C.C. al P.C. (b) din 1936.

O contribuţie excepţional de valoroasă a adus-o îndeosebi „Cursul scurt de istorie a Partidului Comunist (b)", opera lui I. V. Stalin din 1938, genială sinteza a activităţii marelui Partid care a transformat istoria.

Cursul scurt de istorie a servit drept model de cercetare ştiinţifică a istoriei, care îmbină bogăţia de fapte cu o adâncă analiză creatoare prin care se desvoltă marxism-leninismul.

Discursurile, rapoartele şi ordinele de zi ale lui I. V. Stalin din timpul războiului constitue o analiză profundă a evenimentelor apropiat contemporane, explicând cauzele victoriilor Armatei Sovietice în zilele noastre. Acest material slujeşte deopotrivă şi istoricilor din toate ţările.

Alte opere ale lui I. V. Stalin, din timpul războiului sau de după razboi, aduc deasemenea contribuţii istorice deosebite. (Raportul ţinut din partea C.C. la cel de al XVIII-lea Congres al P. C. bolşevic; „Răspuns la scrisoarea tov. Razin"; discursul ţinut la întrunirea alegătorilor circumscripţiei electorale „Stalin" din Moscova, la 9 Februarie 1946; precum şi ale discursuri ale lui Stalin asupra problemelor de politică internaţională şi a problemelor luptei pentru pace după cel de al doilea război mondial).

Prin operele mai noi ale lui I. V. Stalin ştiinţa istorică obţine o „analiză nouă şi adâncă a celor mai importante evenimente ale istoriei moderne şi contemporane", care serveşte de îndreptar istoricilor sovietici în acest domeniu. Astfel, în lucrarea sa „Asupra articolului lui Engels: Politica externă a ţarismului rus", I. V. Stalin desvălue rădăcinile de clasă ale politicii externe a ţarismului şi rectifică tema greşită că Rusia dela finele sec. al XIX-lea ar fi reprezentat adevăratul şi ultimul bastion al reacţiunii europene, fiind, prin tendinţele sale de cucerire, cauza principală a primului război mondial. Rolul acesta trece asupra statelor imperialiste apusene, în primul rând rivalitatea dintre Anglia şi Germania.

O importanţă foarte mare o prezintă apariţia primelor volume din „Opere" de I. V. Stalin, pentru cuprinsul lor ideologic şi pentru preţioasele îndrumări din toate sectoarele istoriei. Pentru

istoricii noştri are o deosebită valoare faptul că, din iniţiativa Partidului Muncitoresc Român, se traduc şi apar şi în româneşte.

Cercetătorii sovietici ai istoriei au aplicat învăţăturile lui Lenin şi Stalin, şi îndeosebi tezaurul de idei din „Cursul scurt", publicând studii şi monografii asupra procesului istoric, începând cu epoca primitivă — la care arheologia sovietică a adus speciale contribuţii — epoca sclavagistă şi formarea primelor state ruseşti, distrugându-se falsele teorii „normandiste" ; epoca raporturilor feudale ; apariţia societăţii precapitaliste, lămurindu-se o serie de erori cu privire la starea ţărănimii, a reformelor lui Petru cel Mare, prea subordonat Apusului în lucrările greşite ale unor istorici ruşi.

Studii speciale de istoria culturii materiale, de istorie a ţărilor slave şi a popoarelor sovietice, de istorie a artelor şi a literaturii au îmbogăţit istoriografia sovietică în decursul acestor 32 ani.

Istoricii sovietici au ştiut să prezinte sub un aspect nou o serie de probleme referitoare la origina Slavilor. In rezolvarea lor justă ei au pornit dela unele principii de bază în legătură cu desfăşurarea procesului de formare a unui popor, aplicată la studiul originii diferitelor popoare, nu numai a celui slav. In primul rând, a fost de ajutor teoria savantului sovietic N. I. Marr, teoria iafeţită a limbilor, bazată pe metoda dialectică a fenomenelor sociale, între care este considerată şi limba.

Realizări considerabile în domeniul arheologiei, antropologiei şi a etnografiei din perioada istoriografiei sovietice au contribuit enorm la definitivarea teoriei slaviştilor sovietici asupra caracterului autohton al Slavilor răsăriteni — spre deosebire de unii savanţi din celelalte ţări slave care considerau pe Slavii răsăriteni ca veniţi mai târziu ; asupra comunităţii etnice a popoarelor slave şi originalitatea lor etnică contemporană.

Arheologilor sovietici li se datoreşte demascarea şi distrugerea teoriei şovine a istoricilor germani asupra pretinsei „prepatrii" a tuturor indoeuropenilor în limitele patriei germane comune. Arheologia sovietică a prezentat suficiente date în favoarea legăturii genetice a civilizaţiilor agricole scito-scolote cu civilizaţia dela Tripole (Ucraina), care a înflorit în mileniul 3 în. de e. n., cu civilizaţia pre-slavilor, explicând prefacerile de veacuri nu prin migraţiunea unor neamuri străine, ci ca rezultat al desvoltării interioare a triburilor locale, pe baza schimbării forţelor şi raporturilor de producţie[1]). Luminile ştiinţei sovietice în acest domeniu ajută însăşi istoriei noastre naţionale în rezolvarea diferitelor probleme referitoare la „strămoşii" Românilor, cum au atestat şi frumoasele rezultate ale unor cercetări din campania de săpături arheologice din vara aceasta (Hăbăşeşti — Roman între altele).

1) Cf. A. Udalţov „Problemele originii Slavilor în lumina arheologiei contemporane", în „Voprosii Istorii", 2, pp. 14-25.

In cursul ultimului deceniu au apărut interesante lucrări de istorie modernă şi contemporană, îndeosebi în domeniul raporturilor internaţionale şi al politicii externe a ţărilor capitaliste. Dintre lucrările capitale amintim: „Raporturile internaţionale în epoca imperialismului", revelatoare documente diplomatice din arhiva Ministerului de Externe al Rusiei ţariste; „Istoria Diplomaţiei", opera în trei volume sub redacţia academicianului V. P. Potemchin; publicaţia biroului sovietic de informaţiuni „Falsificatorii istoriei", care „constitue de fapt un rezumat ştiinţific al întregii istorii a relaţiilor internaţionale dinainte şi din timpul războiului" şi „un exemplu strălucit de tratare combativă, bolşevică, a problemelor de istorie a celui de al doilea război mondial"[1]).

„Dar cea mai mare realizare a ştiinţei istorice sovietice o constitue consolidarea poziţiilor metodologice şi recunoaşterea definitivă şi generală a teoriei marxist-leniniste ca singură şi principală bază a desvoltării ştiinţei sovietice. Inarmarea ideologică a ştiinţei istorice sovietice cu teoria marxist-leninistă a contribuit nu numai la succesele ei creatoare, dar şi la creşterea rolului ei social în condiţiile actuale ale luptei pentru comunism"[2]).

Desvoltarea ştiinţei istorice sovietice a însemnat în acelaş timp o creştere a cadrelor, care s'a extins şi asupra celorlalte republici unionale şi autonome, chiar acolo unde nu exista nicio preocupare istorică înainte de Revoluţia din Octombrie. Desvoltarea cadrelor, la rândul ei, a permis lărgirea tematicei, ivirea de noi probleme în toate sectoarele de istorie. S'a permis deasemenea cercetarea amănunţită a istoriei proprii a diferitelor popoare din Uniune.

★

O nouă armă puternică au găsit istoricii sovietici în rezoluţiile C.C. al P.C. (b) cu privire la problemele ideologice, care au urmat după analiza făcută de Jdanov manualului de istorie a filosofiei a lui Alexandrov.

Analiza ştiinţifică făcută în revista „Nauka i jizni", mai ales în numărul dela 21 Septembrie 1948, prin articolul „Ieşiri obiectiviste în istorie"; în numărul dela 21 Aprilie 1949, prin articolul „Pentru un nivel ridicat ideologic ştiinţific", în care este supusă criticii însăşi revista „Voprosîi Istorii"; în „Literaturnaia gazeta" dela 8 Septembrie 1948, prin articolul „Atitudine de reconciliere şi autoliniştire"; în revista „Bolşevic", numărul din 30 Noembrie 1947, care menţionează lipsurile şi greşelile manualului de istorie a U. R. S. S. pentru şcolile superioare de istorie, apărut în anul 1947; în articolul „Cursul scurt de istorie al P.C. (b) al U. R. S. S., şi sarcinile ştiinţei istorice

---

1) „Voprosîi Istorii", 3, 1949, pag. 7.

2) A. M. Pancratova în „Buletinul Academiei de Ştiinţe al U.R.S.S", 10, 1948.

sovietice, publicat de A. M. Pancratova în „Buletinul Academiei de Ştiinţe al U.R.S.S.", nr. 10, 1948; ca şi în „Pravda", au adus o însemnată contribuţie pe câmpul ştiinţelor istorice.

Consiliul ştiinţific al Institutului de Istorie al Academiei a desbătut aceste probleme în şedinţele din 16 şi 23 Decembrie 1947, sub preşedinţia academicianului Grecov şi, la care au luat cuvântul peste douăzeci de academicieni şi profesori. Acelaş consiliu ştiinţific a examinat, în şedinţele sale publice dela 15-18 Octombrie 1948, opera Institutului, cu participarea unui numeros activ de istorici, după ce în prealabil avuseseră loc şedinţe în diferite sectoare ale Institutului, cu acelaş scop.

Şedinţele au fost prezidate de academicianul B. D. Grecov, directorul Institutului, care a prezentat raportul general, subliniind activitatea acestei instituţii ştiinţifice în ultimii ani.

In desbaterile ce au urmat, s'au pronunţat 34 de persoane, majoritatea fiind colaboratori ai Institutului, care au ridicat discuţia la o cercetare a tuturor laturilor de activitate a Institutului până la verificarea situaţiei ştiinţei istorice întregi.

In şedinţa prelungită dela 18 Octombrie 1948, Consiliul ştiinţific a recunoscut toate criticile aduse dinăuntru şi dinafara Institutului şi s'a hotărît punerea imediată în aplicare a indicaţiilor C.C. al P.C. (b), cu privire la activitatea ideologică, aşa cum s'a ajuns, cu frumoase rezultate, în domeniul ştiinţei biologice.

Din problemele istorice generale, incluse în planul de cinci ani, ca şi în cel de un an al Academiei, s'au scos în evidenţă temele mai importante asupra cărora Institutul să-şi aibă atenţia îndreptată. Din aceste teme, acele privitoare la istoria societăţii sovietice sunt: Istoria Revoluţiei Socialiste din Octombrie, Istoria U.R.S.S. în perioada de trecere la munca paşnică, Istoria Moscovei sovietice, Istoria Agriculturii în U.R.S.S.

Drept teme actuale din istoria contemporană s'au enunţat cele referitoare la istoria imperialismului american, a imperialismului german, istoria partidelor socialiste de dreapta.

Lucrările şi hotărîrile acestor şedinţe ale Institutului au fost publicate în rezumat în revista „Voprosîi Istorii".[1]) Revista simţind nevoia unei noi critice asupra întregii activităţi istorice a Institutului, publică un editorial: „Impotriva obiectivismului în ştiinţa istorică"[2]), în care sunt reluate şi adâncite criticile aduse în şedinţa amintită.

O serie de şedinţe ale Consiliului ştiinţific au fost consacrate problemelor de periodizare a istoriei popoarelor din U.R.S.S. La 13 Decembrie 1948 prof. C. V. Bahruşin şi-a citit raportul asupra periodizării din epoca feudală; la 5 Mai 1949, N. M. Drujinin, membru

---

1) Nr. 11 din Noembrie 1948, pp. 144-149.
2) „Voprosîi Istorii", 12 Dec. 1948, pp. 3-12.

corespond nt al Academiei, se ocupă de periodizarea istoriei U.R.S.S. din epoca modernă [1]).

Problema periodizării prezintă în genere o importanţă deosebită în determinarea prefacerilor prin care trece orice societate omenească şi deaceea ştiinţa istorică burgheză refuză astăzi orice periodizare ştiinţ ica. Actualii sociologi şi istorici burghezi se străduesc să demonstreze caracterul etern al capitalismului, pe care îl descoperă până şi în antichitate, în scopul apărării imperialismului — ce va domni veşnic — şi a politicii lui. Astfel ştiinţa burgheză refuză existenţa oricărei legi istorice, oricărei generalizări.

In zilele de 11-14-16 Martie 1949 au avut loc la Academia de Ştiinţe Sociale de pe lângă C.C. al P.C. (b), şedinţe plenare ale tuturor titularilor catedrelor de istorie, la care s'au discutat problemele ştiinţei istorice în lumina criticilor aduse în publicaţiile amintite. La şedinţe au luat cuvântul reprezentanţii cei mai autorizaţi ai acestei discipline: membrii Academiei de Ştiinţe B. D. Grecov, A. D. Udalţov şi A. M. Pancratova; profesorii A. L. Sidorov, V. M. Hvostov, N. L. Rubinştein, B. F. Prâsnev şi alţii; deasemenea au participat mai mulţi doctoranzi şi persoane din afara catedrelor.

Incheind ultima şedinţă, Udalţov a spus: „Numai în lupta neîmpăcată cu cosmopolitismul burghez şi cu alte denaturări duşmănoase, anti-marxiste, antileniniste, antipatriotice, vom şti noi, colaboratorii frontului istoric, să ne îndeplinim misiunea noastră faţă de marele nostru popor, faţă de patria noastră, faţă de mult iubitul nostru tovarăş Stalin" [2]).

In zilele de 24-25 şi 28 Martie, Consiliul ştiinţific al Institutului de Istorie al Academiei de Ştiinţe din U.R.S.S. desbate aceeaşi problemă. După discuţii, la care au participat numeroşi membri ai Institutului (Grecov, Udalţov, Pancratova, Sidorov, S. L. Utcenco şi alţii), s'a adoptat o rezoluţie cu privire la lupta ce trebue dusă împotriva cosmopolitismului burghez, la cercetarea problemelor de istoriografie întreprinse de Ministerul Invăţământului Superior, la necesitatea colaborării cu alte Institute, în pregătirea unei istorii a culturii ruse [3]).

In serile de 25, 26 şi 28 Martie 1949 a avut loc o şedinţă a Consiliului ştiinţific al Facultăţii de Istorie de pe lângă Universitatea de Stat „Lomonosov" din Moscova. Şedinţa a fost prezidată de profesorul G. A. Noviţchi, care a citit raportul principal; la discuţii au luat parte 25 de profesori, docenţi şi doctoranzi ai Facultăţii, în frunte cu prof. A. L. Sidorov, şeful catedrei de istorie a popoarelor din U.R.S.S. şi prorector al Universităţii. Constatările şi concluziile, în linii generale, au fost aceleaşi.

O importantă intervenţie, ca rezultat al numeroaselor discuţii amintite, a avut drept obiect reorganizarea revistei „Voprosîi Istorii",

1) Cf. „Voprosîi Istorii", 4, 1949, pp. 149-152.
2) „Voprosîi Istorii" 2, 1949, p. 153.
3) Dare de seamă în „Voprosîi Istorii" 3, 1949, pp. 152-155.

care publică în nr. 2 un articol de fond: „Despre sarcinile istoricilor sovietici în lupta împotriva ideologiei burgheze", un adevărat îndreptar pentru toţi istoricii de azi.

Articolul fixează încăodată linia şi sarcinile istoriografiei sovietice şi a istoricilor, ce trebue sa se înscrie printre propagandiştii bolşevici plini de entusiasm, constituind un „front istoric sovietic" împotriva ideologiei imperialismului anglo-american.

„Ştiinţa istorică joacă un rol important în instruirea şi educarea masselor populare şi constitue una din cele mai puternice arme ale luptei de clasă pe frontul ideologic. Clasele exploatatoare au căutat totdeauna să folosească ştiinţa istorică pentru a întari pe vecie stăpânirea lor de clasă. Istoricii burghezi falsifică istoria în interesul claselor dominante. Numai în societatea sovietică socialistă istoria s'a transformat într'o adevărată ştiinţă, care, folosindu-se de singura metodă cu adevărat ştiinţifică a materialismului istoric, studiază legile de desvoltare a societăţii umane, şi în primul rând istoria forţelor de producţie şi a relaţiilor de producţie, istoria masselor populare de oameni ai muncii.

Ştiinţa istorică sovietică nu se mărgineşte în a explica trecutul; ea dă în acelaş timp cheia pentru explicarea evenimentelor politice contemporane şi ne ajută să înţelegem perspectivele de desvoltare a societăţii, a popoarelor şi statelor".

Importanţa ştiinţei istorice sovietice depăşeşte astăzi graniţele Uniunii Sovietice. Legată strâns de însăşi desvoltarea celui dintâi stat socialist, ea s'a îmbogăţit cu experienţa istorică a Partidului bolşevic în munca dusă pentru construirea socialismului, în crearea şi educarea cadrelor de intelectuali sovietici, care s'au aliniat astăzi în frontul ideologic de apărare împotriva culturii reacţionare, armă a capitaliştilor monopolişti, provocatori de război.

Considerând că una din sarcinile istoricilor sovietici este de a înfăţişa măreţul proces istoric de trecere dela capitalism la socialism, ştiinţa sovietică se ocupă de iminenta desmembrare a sistemului imperialist, de desvoltarea mişcărilor revoluţionare în ţările capitaliste, de istoria ţărilor cu democraţie populară, de mişcările naţionale din colonii.

„Experienţa noastră — continuă studiul — prezintă o importanţă istorică mondială pentru popoarele din ţările de democraţie populară si pentru întreaga omenire progresistă, care, unificându-se din ce în ce mai mult, duce lupta împotriva jefuitorilor imperialişti şi a aţâţătorilor la război.

Prelucrând, pe poziţie marxistă, istoria altor popoare, ţări şi state, istoricii sovietici vor ajuta în acest fel istoricilor progresişti din acele ţări să ducă cu succes lupta împotriva falsificatorilor istoriei, care folosesc ştiinţa istorică în scopuri interesate".

Este un îndemn şi pentru noi, cercetătorii istorici din ţările cu democraţie populară. Datoria noastră este ca să folosim sprijinul pe

care marea noastră vecină ni-l oferă, şi de data aceasta, pentru întărirea sectorului ce ne priveşte din frontul ideologic al R. P. R.

★

Un prilej fericit ni l-a oferit publicarea recenta a documentelor Academiei R. P. R. referitoare la o justă orientare a activităţii ştiinţifice in R. P. R. şi care s'au bucurat de un puternic ecou.

Poate niciuna din ştiinţe n'a suferit mai mult de păcatele scoase la iveală şi înfierate în documentele Academiei, ca ştiinţa istoriei.

Istoria ţării noastre a fost tratată până acum — cu rare excepţii — greşit şi tendenţios. Adevărul istoric era falsificat. Istoricii români au făcut parte dintr'o anumită categorie strâns legată de clasa dominantă; ştiinţa întreagă era pusă în slujba acestei clase, servind drept armă de subjugare, ca şi întreg aparatul ideologic.

Istoricii noştri burghezi îşi căutau izvoarele de inspiraţie în cultura apuseană, cultură construită în marea ei majoritate pe principii burgheze, pe o ideologie de supunere faţă de stăpânitorii capitalişti.

Ploconeala faţă de cultura apuseană făcea parte din întreaga atitudine a claselor dominante. Din acest spirit de ploconeală istoricii noştri învăţau să cunoască „istoria universală" şi să ignoreze adevărurile istoriei naţionale.

Tradiţia istoricilor revoluţionari dela 1848, N. Bălcescu şi M. Kogălniceanu, fu repede dată uitării şi făuritorii statului burghezo-moşieresc român şi-au târguit curând istorici care să-i laude.

Şi astfel am putut ajunge la rezultatul că, după un veac şi mai bine de cercetări istorice, *nu ştim precis când s'a născut poporul român, nici când şi cum a apărut limba română.*

Chiar şi din titlul de „Istoria Românilor", care se dădea Istoriei României, rezultă spiritul şovin naţionalist, concepţia falsă, antiştiinţifică a istoricilor noştri burghezi, ce ignorau trecutul de sinceră şi multiseculară colaborare a naţionalităţilor conlocuitoare cu poporul român.

Dispreţul pentru limba română în lucrări şi mai ales în periodice, era practicat intens, folosindu-se îndeosebi limba franceză, sub falsul pretext al necesităţii de a se aduce la cunoştinţa străinătăţii, care la rândul ei dispreţuia şi ea limba noastră — rezultatele ştiinţifice ale unor istorici dela noi.

Păcatele menţionate de documentele Academiei au dăinuit în domeniul ştiinţei istoriei până în prezent, adică până şi după 23 August. Ele s'au putut vedea în caracterul nesănătos al lucrărilor unor istorici dela noi, al periodicelor care apăreau până mai anul trecut, precum şi în spiritul ce mai domneşte încă — deşi ascuns, printre unii dintre cei ce lucrează pe tărâmul acestei ştiinţe.

Vechea Academie Română publica un „Buletin" al secţiei istorice, în întregime scris în franţuzeşte. Dintre reviste: „Dacia" cu sub-

titlul „Cercetări şi descoperiri arheologice în România", publicaţia Muzeului de Antichităţi din Bucureşti, apare vol. IX şi X din 1945, in întregime în franţuzeşte; vol. XI şi XII (1947), în franţuzeşte şi italieneşte. „Revista istorica a sud-estului european", organ al Institutului cu acelaş nume, a apărut până anul trecut în întregime în franţuzeşte. In Ardeal apărea până de curând, la fel în franţuzeşte, „Revue de Transylvanie", publicată în colaborare cu „Astra", cunoscută asociaţie pseudoculturală, reacţionară şi şovină.

In toamna trecută plenul Academiei R. P. R., însuşindu-şi principiile patriotice ale clasei muncitoare şi ale Partidului ei, a hotărît ca toate publicaţiile sale să apară în întregime în româneşte. Primul Buletin al secţiei istorice, apărut la începutul anului curent, a publicat toate articolele în româneşte, cu rezumate în ruseşte şi franţuzeşte.

O altă latură a cosmopolitismului: ignorarea ştiinţei istorice sovietice atât de bogată în cercetări şi rezultate, care privesc şi rezolvări ale unor probleme din istoria României — este atât de evidentă, încât ea apare ca una din lipsurile fundamentale actuale ale istoricilor noştri. Ignorarea limbii ruse — invocată uneori drept scuză — nu poate ierta cu nimic pe acei dintre istoricii noştri care vor să cunoască cultura sovietică.

Vom da câteva exemple din cele mai importante periodice ale istoriografiei recente. In „Revista Istorică" vol. XXXI (1945) sunt recenzate 45 lucrări, în vol. XXXII (1946) 30 şi niciuna din literatura istorică sovietică, deşi sunt recenzate cărţi scrise în franceza, germană, engleză, italiană, cehă şi ungară. „Balcania", organul fostului Institut de balcanologie, publică în volumul său pe 1944 — apărut în 1945 — 158 recenzii şi note, iar în volumul pe 1945 (1946) 124, fără nicio menţionare a vreunei opere istorice sovietice. Aceeaşi lipsă la „Revue historique du Sud-Est Européen" cu 43 recenzii pe 1944 şi 44 pe 1945. „Revista istorică română", al cărei câmp de cercetări era foarte extins: 153 recenzii şi note în a doua jumătate a anului 1944, 316 pe 1945, 358 pe 1946 şi 101 pe 1947, publică doar 3 recenzii de lucrări sovietice.

Surprinzător pentru noi este faptul că până şi revista „Romănoslavica", primul număr 1948, cu colaborarea istoricilor şi filologilor cehi şi români, sufere de acelaş grav păcat. Din 25 cărţi recenzate — şi destul de copios — nicio lucrare sovietică, deşi atâţia istorici sovietici şi-au spus cuvântul în problemele de care se preocupă revista, iar colaboratorii ei cunosc 2-3 limbi slave, inclusiv rusa.

„Studii şi Cercetări istorice", organ al „Institutului de Istorie Naţională A. D. Xenopol" dela Iaşi, în cele două volume: XIX (1946) şi XX (1947), publică o singură recenzie, firavă şi anodină, despre două lucrări sovietice, faţă de 72 recenzii, deşi cel puţin 3 din cei 6 recenzenţi cunosc foarte bine limba rusă. Să nu ne mirăm deci când în această publicaţie au apărut şi lucruri mai grave. In vol. XIX

(1946) a apărut o recenzie asupra lucrării „Regulamentele organice ale Valahiei şi Moldovei" de P. Negulescu şi G. Alexianu, lucrare scrisă în 1944. Iată ce se spune despre această lucrare, între altele: „Ediţia de faţă vine să umple un gol şi trebue deci să fie privită ca foarte bine venita" (p. 203).

Lucrarea aceasta, „foarte bine venită", (în 1946), aparţine lui G. Alexianu, fostul guvernator al „Transnistriei", care în acele clipe, când profesorul dela Iaşi îl elogia, se afla în faţa judecăţii poporului pentru crimele sale.

Mai toţi istoricii noştri — chiar şi cei mai merituoşi — sufăr de boala „factografiei", adică studierea faptelor izolate şi abuzul de date, fără sintetizări teoretice şi concluzii principiale. Ca să nu mai vorbim de lipsa spiritului de combativitate partinică.

Influenţa şi presiunea imperialismului apusean se resimte la noi şi astăzi. Zagazuri se pot pune prin cunoaşterea mereu mai intensă a ştiinţelor istorice sovietice; prin adaptarea unor istorici vechi şi mai ales prin începutul de formare în ţara noastră a noilor cadre de cercetători pe tarâmul ştiinţei istoriei.

Sarcinile imediate ale istoricilor din R. P. R. constau, în primul rând, din însuşirea concepţiei materialismului dialectic şi materialismului istoric, folosind învaţaturile lui Marx-Engels-Lenin şi Stalin; înlăturarea vechiului sistem de „factografie"; cercetarea problemelor de istorie a patriei prin urmărirea evoluţiei societăţii locale din cele mai vechi timpuri, cu stabilirea unei continuităţi de cultură materială; planificarea muncii şi lărgirea metodei de lucru in colectiv.

Datoria noastră este să stârpim cu severitate orice urmă de manifestare a cosmopolitismului şi antipatriotismului în ştiinţa istoriei din Patria noastră.

Ştiinţa istorică sovietică care stă în fruntea ştiinţei istoriee mondiale ne poate servi, bogat şi continuu, de izvor şi inspiraţie.

REVISTA „SOVREMENIC“ ŞI REVOLUŢIONARII DEMOCRAŢI RUŞI DESPRE „UNIREA PRINCIPATELOR DUNĂRENE“

de M. HAUPT GHEORGHE

Textul de mai jos face parte dintr'o lucrare întocmită de studentul M. Haupt Gheorghe, care urmează actualmente studiile în U.R.S.S., la Leningrad. Ne-am permis a face unele modificări pentru a putea fi publicat sub formă de articol de sine stătător. Materialul prezintă unele documente inedite, care vin să întărească cele cunoscute până azi în ţara noastră, cu privire la poziţia revoluţionarilor democraţi ruşi faţă de Unirea Principatelor.

N. Red.

Problema eliberării Principatelor Române de sub jugul otoman a fost o preocupare a presei democrate ruse şi a revoluţionarilor democraţi ruşi. Problema mişcării revoluţionare a popoarelor subjugate a găsit întotdeauna răsunet în paginile revistei „Sovremenic“ („Contemporanul“) şi a preocupat necontenit pe Herţen, Belinschi, Cernîşevschi şi Dobroliubov.

Democraţii revoluţionari ruşi au analizat tendinţele presei liberale, conservatoare şi ale celei filo-slavone din Rusia şi au arătat că la baza simpatiei lor reciproce stau interese de clasă.

Democraţii revoluţionari luptând împotriva autocraţiei au văzut că aceasta este preocupată de a exploata lupta popoarelor înrudite şi de aceeaşi credinţă pentru interesele sale.

Cernîşevschi şi Dobroliubov, apreciind însemnătatea luptei de eliberare naţională a popoarelor balcanice, s'au situat de partea acestor popoare în lupta lor.

Apărând popoarele subjugate în lupta lor pentru libertate, revoluţionarii democraţi ruşi s'au împotrivit în acelaş timp planurilor agresive ale autocraţiei.

Până în anul 1859, revista „Sovremenic“ condusă de Cernîşevschi nu a avut încă o rubrică politică, totuşi ea a luat poziţie faţă de problema Principatelor Dunărene, publicând în două numere ale revistei un studiu larg intitulat „Principatele Dunărene Moldova şi Valahia“.[1])

1) „Sovremenic“, vol. LXVIII, pag. 597-599.

Autorul articolului explica importanța lucrării sale prin aceea că Principatele Dunărene „dela ultimul război, Războiul Crimeei, până astăzi formează obiectul de îngrijorări ale cabinetelor europene, problema nefiind încă soluționată din punct de vedere politic; deaceea, am găsit de cuviință ca, arătând modificările sociale care s'au efectuat în ele, să desvolt mai amănunțit și istoria lor politică" 1).

Scopul acestui articol a fost prezentarea a trei chestiuni:

1. Să prezinte drept justificată dorința poporului român de a realiza unirea sa;

2. Să informeze publicul rus despre Principate;

3. Să atingă cu ajutorul acestui articol cea mai arzătoare problemă rusă din acel timp: reforma țărănească.

Autorul a demonstrat în articolul său justificarea Unirii și necesitatea Independenței.

El a arătat deasemenea necesitatea realizării acestor revendicari ale Românilor din punctul de vedere al relațiilor sociale și al eliberării țărănimii românești din starea ei de subjugare; cu alte cuvinte, din punctul de vedere al masselor subjugate și al desvoltării capitalismului în Principate.

In opoziție cu presa reacționară, care privea problema din punctul de vedere al boierilor români, „Sovremenic" a apărat interesele țaranilor, afirmând capacitatea lor de a înfăptui Unirea și Independenta.

După părerea autorului, „boierimea actuală a Principatelor nu are nici sentimente, nici bună educație și nici porniri nobile.

Numai desfrâu și distrugere. Patria nu are de așteptat nimic din partea acestora. Clasa mijlocie, această forță vitală a țării, după cum am mai explicat la timpul său, nu există nici ea în Principate; într'un cuvânt, tot viitorul țării, toate speranțele sunt în plugarul sărac, subjugat, dar nestricat și iubitor de muncă" 2).

In lucrarea sa istorică, autorul a întocmit în mod special și o istorie economică a României, propunându-și drept scop să demonstreze justeța tezelor mai sus arătate și a argumentelor privitoare la drepturile istorice ale poporului român la unire și la posibilitățile sale de a obține independența.

Incepând cu momentul recunoașterii forțate a protectoratului Imperiului Otoman, scria revista „Sovremenic", „ambele Principate care se află în aceleași drepturi și condițiuni ale unei vieți primitive, sunt supuse aceleiași soarte și, în consecință, îndură aceleași suferințe" 3).

---

1) „Sovremenic", vol. LXVIII, pag. 597-599.
2) Idem anul 1859, vol. LXVII. pag. 576-7,8/I., vol. LXX, pag. 2, luna III.
3) Idem vol. LXVIII, pag. 581.

Deîndată ce Principatele şi-au pierdut independenţa, viaţa poporului român s'a înrăutăţit din an în an. Autorul vede cauza principală a decăderii Principatelor şi a nenorocirilor care le-au copleşit, în proprietatea privată asupra pământului, în „distrugerea obştilor şi instaurarea feudalismului" [1].

La acestea se adaugă agresiunea din partea Turcilor, care, în urma slăbirii interne a Principatelor, au putut să le cotropească.

Autorul subliniază urmările desvoltării feudalismului şi ale jugului turcesc. El arată în mod amănunţit şi cu multă simpatie cum transformarea ţăranilor români liberi în iobagi şi înrăutăţirea condiţiilor de viaţă au avut drept consecinţă că „ei trebuiau să părăsească patria în masse mari" [2].

El a descris răscoalele ţărăneşti foarte des repetate în secolul al XVIII-lea. Autorul subliniază că, în ciuda groaznicei oprimări, ţărănimea românească reprezintă o forţă revoluţionară şi unica pătură care a păstrat sentimentul şi conştiinţa naţională [3]). Innabuşirea crudă a răscoalelor a rămas fără succes: In zadar se înnăbuşeau răscoalele; intensificarea oprimării „scotea poporul din răbdare" şi el se întorcea la unica sa posibilitate de apărare — la răscoală.

Astfel a trecut secolul al XVIII-lea. Iar la începutul secolului al XIX-lea, în anul 1821, poporul, adus din nou la disperare, s'a răsculat sub conducerea lui Tudor din Vladimiri. După aprecierea revistei „Sovromenic", Tudor Vladimirescu este un revoluţionar, „un viteaz al poporului, un conducător al ţărănimii" [4]) iar nu „un înţelept" conducător al tuturor Românilor, care, prin acţiunea sa, i-a salvat pe Turci de Greci, cum îl prezintă „Biblioteca rusă de pictură" [5]).

Revoluţia din Principate, ce a avut loc în 1848, nu a fost considerată de autorul studiului ca „întâmplătoare", născută din prostia lui Bibescu, cum a arătat presa reacţionară. Revoluţia anului 48 a fost considerată de autor ca un rezultat al stării sociale a păturilor care munceau, creat de timp [6]).

Samavolnicia boierilor, jafurile, situaţia groaznică în care se aflau ţăranii din Moldova şi Ţara Românească au fost, după părerea autorului, cauzele concrete ale revoluţiei [7]).

1) „Sovremenic", vol. LXVIII, pag. 597–599.
2) Idem vol. LXVIII, pag. 586.
3) Idem vol. LXVIII, pag. 586.
4) Idem vol. LXIII, pag. 601.
5) „Biblioteca rusă de pictură", 1858, Nr. 18, pag. 142.
6) „Sovremenic", vol. LXVIII, pag. 593.
7) Intr'un alt loc autorul scrie: „Boierimea, care şi-a pierdut sentimentul demnităţii şi s'a dedat jafului, pătura mijlocie, care a pierdut orice însemnătate şi, în fine, ţărănimea subjugată... Urmaşii vechilor familii boiereşti, împrăştiaţi printre robi şi toţi călcaţi în picioare de cei puţini; sus, bogăţii colosale, jos, mizerie; alături de belşug, în oraşe, împrăştiate pe undeva ca oaze, se văd în acest pustiu bordeiele oamenilor simpli, abea

Revoluţia din 1848 trebuia să rezolve cele mai importante probleme economice şi sociale, dar n'a fost în stare să facă aceasta. Astfel, acest articol a rămas actual şi la timpul său. Deaceea, autorul descriind situaţia până la revoluţia din 1848 a vrut să dea totodată şi o idee asupra prezentului. Prin analiza Regulamentului Organic, autorul a redat cu profundă revoltă şi simpatie tabloul amănunţit al situaţiei din Principatele Dunărene.

Atingând problema Regulamentului Organic, autorul a scris între altele că intenţiile lui Chisselef au fost „cu totul binevoitoare" şi numai boierii l-au forţat să procedeze în aşa fel ca interesele lor personale să nu fie atinse" [1].

Analizând amănunţit Regulamentul, cu ajutorul metodei statistice, autorul studiului a demonstrat că boierescul (claca), pe care ţăranii trebuiau să-l împlinească în Principate sub formă de diferite îndatoriri faţă de moşier, reprezenta în Ţara Românească — 55 zile pe an. In Moldova existau două variante: prima reprezenta 73½ zile, iar a doua 95 zile [2].

Totuşi — scrie autorul — în Principate, datorită înapoierii, anul agricol nu era de 210 zile, ca în celelalte ţări, — ci numai de 120 zile. Din acestea — arată el mai departe — trebue să scădem 16 Duminici, 8 zile de vreme rea (două zile pe lună), 4 zile de sărbătoare — în total 28.

Aşa dar ţăranul din Valahia lucrează pentru sine 37 zile, iar în Moldova, în primul caz 18½ zile şi în al doilea caz, numai 4 zile [3]

Dar şi aceste cifre sunt arătate în studiu ca numai relative deoarece, de fapt, ziua de lucru nu se socoteşte după timp, ci după cantitatea lucrului. Aceasta este atât de mare, încât ţăranul nu o poate împlini într'o singură zi. Aşa că, de fapt, „prăşind porumbul stăpânului, trebue să lase să-l înnăbuşe pe al său buruenile" [4].

Statistica poate crea impresia că în Valahia situaţia ţăranilor era mai bună decât în Moldova. Insuşi autorul a relevat aceasta, subliniind însă lipsa de sinceritate a datelor statistice goale. După părerea lui, situaţia efectivă a ţăranilor din Valahia este şi mai rea.

Situaţia ţărănimii române seamănă cu a sclavilor şi, în contrast cu această viaţă îngrozitoare a ţărănimii, autorul descrie într'un scurt capitol viaţa de toate zilele a boierilor. Acest capitol este intitulat „Boierii şi decăderea lor morală" [5].

---

ridicate deasupra pământului ce adăpostesc pe plugarul fără apărare împotriva lăcomiei jefuitorilor; limba naţională este dată uitării şi e ruptă orice legătură a boerimii cu poporul. Iată cauzele răscoalei din 1848". („Sovremenic" vol. LXX pag. 265).

1) „Sovremenic", LXVIII, pag. 592.
2) Idem XVIII, pag. 604-605.
3) Idem vol. XVIII, pag. 605-606.
4) Idem vol. XVIII, pag. 607.
5) Idem vol. XVIII, pag. 593.

Boierii participă „la toate jafurile şi nedreptaţile... şi banul greu muncit al plugarului fără adăpost se cheltueşte pentru petreceri şi desfătări, pentru sărbătorirea jugului străin (otoman)" [1]).
Actuala generaţie se distinge printr'o „risipă şi ignoranţa deosebită".
Din rândurile acestui articol reiese ura democratului revoluţionar faţă de boieri.
Revista „Sovremenic" îi caracterizează în felul următor:
„....Unicul vis, unicul scop al vieţii lor (al boierilor N. R.) consta în a străluci printr'o trăsură elegantă, şi a trece în goana cailor pe străzile Bucureştiului, să plece apoi la Paris şi să-şi aducă de acolo veste pestriţe. Iar la Paris boierii duceau o viaţă de trântori" [2]). Nu numai bărbaţii, dar şi femeile din familiile boiereşti erau cu totul decăzute. După părerea autorului, deosebit de caracteristică pentru boieri este indiferenţa faţă de tot ce este naţional; „pentru ei lumea reprezintă un hotel luxos, iar patria — un divan moale". Rareori putem găsi o descriere atât de reală a boierilor români, ca în acest articol al revistei „Sovremenic".
După analiza situaţiei istorice şi sociale a Principatelor, autorul a trecut la problema principală: eliberarea ţăranilor.
După cum am mai arătat, după Regulamentul Organic, stăpânii pământului rămâneau tot boierii.
Revoluţia din 1848 avea sarcina să desfiinţeze toate acestea. Dar ea fu înnăbuşită şi problema ţărănească rămase sub aceeaşi forma ca şi înainte.
El analizează amănunţit propunerile românilor (N. Bălcescu, V. Golescu, etc.) cu privire la felul în care statul va putea fi descărcat pe urmă de datoriile contractate.
Ce concluzii căuta autorul să tragă din aceste consideraţiuni asupra situaţiei ţăranilor în Principate?
Autorul studiului a vrut să demonstreze că, în decursul veacurilor, problema principală în Principate o constituia problema ţarănească. Această problemă vitală nu-şi va putea găsi soluţia decât atunci când Principatele vor fi unite şi independente.
Aşa dar, „Sovremenic" vede sensul şi însemnatatea unirii în faptul că va rezolva şi problema ţărănească. Autorul a subliniat ca Principatele nu pot fi libere până când nu se va soluţiona problema ţărănească, dar că totodată o condiţie necesară pentru eliberarea ţărănimii o constituie unirea şi independenţa Principatelor.
Bineînţeles, autorul aminteşte în articol şi îşi exprimă părerea şi asupra importantei probleme care din anul 1856 „...n'a încetat să facă obiectul desbaterilor şi discuţiilor şi care, nici până astazi n'a fost definitiv rezolvată" şi anume: „există în Moldova şi Ţara

1) „Sovremenic", vol. XVIII, pag. 593.
2) Idem vol. XVIII, pag. 594-595.

Românească elementele necesare pentru construirea unui stat trainic?" [1]).

Autorul articolului a arătat situaţia Principatelor de pe vremea aceea, ale căror sentimente adevărate pentru unire sunt cunoscute întregii lumi, în timp ce marea putere Austria, văzând în Principatele Dunărene „întărirea vecinului", a întins cu hotărîre mâna Turciei, care se ridicase împotriva unirii.

Dintre celelalte puteri, Anglia, acuma când poporul şi-a exprimat gândurile sincere, i-a întors hotărît spatele şi fraternizează cu admiratorii lui Mahomet.

Adversarii Unirii, în special ziarele austriace, au răspândit „svonuri neîntemeiate", asigurând că toate eforturile Europei de a organiza ceva trainic la Dunăre sunt inutile, întrucât în Principate nu există elementul necesar pentru a crea „din ele" un stat „de sine stătător", fiindcă înseşi „mijloacele materiale ale ţării au condamnat-o la o viaţă de lâncezeală".

„Sovremenic" s'a opus categoric acestei calomnii, declarând că „toate acestea sunt, bineînţeles, curate minciuni".

Pentru a desminţi aceste svonuri calomnioase şi neîntemeiate, autorul nu s'a referit decât la statistică, socotind că aceasta este mai mult decât suficient.

Citând cifrele balanţei comerciale a Principatelor, ale finanţelor, ale armatei, etc., autorul trage concluzia că din aceste cifre reiese limpede că Principatele se găsesc „într'o situaţie nicidecum proastă şi au toate condiţiile necesare pentru independenţă". Chiar mai mult, aceste condiţii le garantează „un viitor foarte liniştitor" [2]).

„Câţi ani, câte secole au suferit bieţii români, prin câte suferinţe au trecut! A venit timpul recunoaşterii pentru această ţară bogată, generos înzestrată de natură, dar care n'a auzit decât tunetul armelor în loc să aibă parte de brazda fertilă a plugului paşnic" [3]), scria revista „Sovremenic". Aceste cuvinte exprimă limpede simpatia pentru poporul român.

Acest articol al revistei „Sovremenic" era însă strâns legat de problema situaţiei ţărănimii în Rusia. Analizând situaţia ţăranilor români, autorul s'a referit şi la realitatea rusă.

La începutul anului 1858, „Sovremenic" a publicat articolul lui Covelin „Despre noile condiţii de trai la ţară", care, cu tot caracterul moderat al propunerilor lui Covelin, a fost desaprobat de cercurile guvernamentale. In legătură cu acest articol se interzice tuturor revistelor şi ziarelor să se atingă de problema împroprietăririi şi deci a puterii boierilor, decurgând din proprietatea asupra pământului.

---

1) „Sovremenic" vol. LXX, pag. 292.
2) Idem vol. XX, pag. 295.
3) Idem vol. XX, pag. 295-296.

Astfel, pe baza exemplului Principatelor, autorul pune în acest articol chestiunea răscumpărării ţărănimii cu ajutorul statului, arătând totodată felul în care statul poate găsi fondurile necesare pentru aceasta.

Prin articolul său autorul a dat o lovitură presei reacţionare, demonstrând — din punct de vedere democratic — necesitatea unirii şi independenţei Principatelor Dunărene.

Revoluţionarii democraţi N. G. Cernîşevschi şi G. N. Dobroliubov, au tratat această problemă şi au exprimat simpatia pentru poporu. român după actul Unirii din anul 1859.

Cernîşevschi şi Dobroliubov erau adepţi înflăcăraţi ai luptei de eliberare naţională, atât a popoarelor slave cât şi a celorlalte popoare subjugate de Turci şi de Austriaci.

Deaceea admirau ei atât lupta revoluţionară a acestor popoare şi scriau cu simpatie despre lupta Muntenegrilor şi despre starea de spirit revoluţionară din Ungaria în perioada din jurul anilor 1850-1860 [1]).

Revoluţionarii democraţi urmăreau cu multă simpatie lupta acestor popoare şi informau asupra ei publicul rus.

Toate evenimentele care au avut loc în Principate au arătat că în popor, spre deosebire de cum se petrec lucrurile la liberali, vorbele corespund cu acţiunile, lucru afirmat întotdeauna de Dobroliubov : „Massa populară este activă, serioasă, capabilă de a se jertfi"..

Poziţia adoptată de Cernîşevschi şi Dobroliubov în lămurirea şi aprecierea situaţiei Principatelor constituia totodată o parte a luptei ideologice care se dădea între lagărul democratic revoluţionar şi nobilimea liberală.

Articolul lui Dobroliubov apăru fără semnătură în revista „Sovremenic" [2]).

Faptul că aparţine lui Dobroliubov a fost stabilit cu ajutorul enumerării articolelor lui, alcătuite de N. G. Cernîşevschi [3]).

Noi vorbim despre articolul lui Dobroliubov, deşi ca formă nu este decât o recenzie a cărţii lui Polauzov, dar numai ca formă, căci de fapt acest articol este consacrat marelui eveniment din viaţa poporului român.

In această recenzie nu se vorbeşte despre Polauzov decât în câteva rânduri, relevându-se că această carte este „o lucrare foarte actuală şi necesară oricui se interesează de politică".

Dobroliubov a vrut să demonstreze în acest articol dreptul istoric al poporului român la unire şi independenţă. Vorbind despre alegerea

---

1) I. Sternberg : „Democraţii revoluţionari ruşi şi mişcarea de eliberare naţională din Ungaria la sfârşitul celui de al 5-lea şi 6-lea deceniu al sec. al XIX-lea". Expunere făcută la cea de a patra conferinţă ştiinţifică orăşenească a studenţilor din Leningrad.

2) „Sovremenic" 1859, Cartea III, rubrica : cărţi noi, pag. 61-70.

3) Dobroliubov, Opere complecte, vol. IV (note) pag. 1521 ; acest articol n'a intrat în ediţia [illegible] Dobroliubov.

lui Cuza, Dobroliubov a fost primul care a subliniat şi a atras atenţia asupra faptului că, oricât ar încerca puterile să împiedice la conferinţe înfăptuirea dorinţei poporului, în cele din urmă poporul îşi va desăvârşi prin propriile sale forţe năzuinţa istorică.

In articolul său, Dobroliubov aminteşte că problema Principatelor a preocupat timp îndelungat diplomaţia europeană şi că cu toate lucrările Conferinţei dela Paris, atât evenimentele care au urmat după aceea, cât — mai ales — alegerile recente ale domnitorului, au trezit un nou interes faţă de cauza Principatelor [1]).

Acest nou interes, după părerea lui Dobroliubov, constă în faptul că Puterile, — cu tot numărul de şedinţe pe care le-au ţinut, — n'au ţinut seamă de voinţa poporului, care s'a împlinit acuma prin alegerea lui Cuza. „Conferinţa dela Paris — scrie Dobroliubov — n'a făcut decât un pas spre Unirea Principatelor. Iar Unirea definitivă şi împreună cu aceasta statul independent rămânea ca şi până atunci dorinţa poporului, dorinţă care a fost exprimată de atâtea ori în istoria lui şi care se manifestă astăzi încă odată în Unirea Principatelor" [2]).

Dobroliubov n'a salutat numai acest eveniment, ci s'a hotărît să ia „din cartea lui Polauzov câteva fapte referitoare în special la istoria nouă a Principatelor" [3]), pentru a demonstra că Unirea a fost dorinţa poporului în decursul întregii sale istorii. In lupta sa seculară poporul român şi-a apărat dreptul la o existenţă independentă.

In acelaş timp Dobroliubov a demascat şi presa reacţionară, care vorbea despre „caracterul paşnic al poporului român", despre aceea ca „nu doreşte revoluţia" etc... După părerea revoluţionarilor democraţi, poporul român are dreptul deplin să se unească, tocmai din cauza ca un popor care a luptat atât de activ în revoluţia din 1848 şi-a câştigat, chiar numai prin aceasta, dreptul de a-şi înfăptui năzuinţele. Dobroliubov a fost totuşi nevoit să constate în articolul său că în Europa, unde se vorbeste atât de mult despre progres, umanism etc., în 1858 puterea supremă a Turcilor continuă încă să asuprească Principatele întocmai ca până atunci. In acest articol el a demascat Turcia şi Austria, dar nu găsim la el nici o urmă a unor tendinţe şoviniste. Democraţii revoluţionari ruşi cunoşteau starea de înapoiere a Turciei, ştiau că este cu adevărat un „om bolnav". Ei au demascat-o numai pentru faptul că ţinea sub jug popoare mici şi împiedica desvoltarea lor, şi nicidecum pentrucă în calitate de mahometani oprimă pe creştini.

Totuşi, Dobroliubov ca şi Cernîşevschi şi Herţen nu-şi ascundeau atitudinea duşmănoasă faţă de Austria. Democraţii revoluţionari nu considerau imperiul habsburgic ca rival şi concurent al Rusiei în

---

1) Dobroliubov, Opere complecte, pag. 301.
2) Idem, pag. 308.
3) Idem, pag. 301.

Orient. Izvoarele urii față de Austria aveau cu totul alt caracter. Revoluționarii democrați vedeau în Austria o forță reacționară, care ținea sub jug slavi, italieni, unguri ș. a.

Cernîșevschi, fără a-și ascunde antipatia față de Austria, a dat titlul ironic de „Cauzele simpatiei noastre față de Austriaci"[1]) unui articol în care demască în acelaș timp Austria. Astfel, el a scris că Austriacii au țipat în trecut și țipă și acum că Austria este predestinată să propage civilizația în Orient. Deaceea — zice Cernîșevschi ironic — „cine altul, dacă nu Austria ar avea obligația directă să fie apărătoarea Principatelor Dunărene?". El a arătat totodată că, de fapt, Austria aduce servicii Orientului și că până în prezent toate tendințele ei au constat „în a distrage forțele popoarelor rasăritene prin neînțelegeri interne, în aceea de a le lua posibilitatea să se apropie de provinciile austriace. Austria vrea să germanizeze întregul Răsărit"[2]).

Dobroliubov a considerat că Românii pot și trebue să-și capete independența.

El s'a oprit asupra istoriei Românilor, „pentrucă astăzi interesul față de Principate e de așa fel, încât, pentru lămurirea problemei, ne obligă fără voie să pătrundem și caracterul național și cel al desvoltării istorice a ambelor popoare, atât de strâns legate în existența lor politică"[3]).

Dobroliubov plecând dela poziția justiției istorice a Unirii descrie cu multă simpatie grelele și amarele momente ale istoriei poporului român.

Dând tabloul desvoltării istorice a Principatelor, Dobroliubov s'a oprit îndeosebi asupra evenimentelor revoluționare ale anului 1848

Moldovei, unde liberalii ridicau cele mai modeste revendicări și din această cauză au putut fi înnăbușiți cu ușurință, Dobroliubov i-a opus Țara Românească cu drumul ei revoluționar, pe care l-a considerat ca unicul drum just. Intervenția militară turcească — a arătat Dobroliubov — a nimicit „cuceririle poporului". A fost reinstaurat — după caracterizarea lui Dobroliubov — vechiul regim de „abuzuri", de „jafuri în interior", de „ploconire în fața statelor protectoare"[4]).

Mai departe, el a atras atenția asupra faptului că, începând din 1855 (data Conferinței ambasadorilor la Viena) dorința Românilor pentru Unire și independență s'a manifestat cu forțe noi. El a arătat că Rusia era pentru Unire, dar adversarii au reușit să amâne încetul cu încetul această chestiune[5]).

1) N. G. Cernîșevschi, Opere, vol. V., pag. 209.
2) Idem, vol. V., pag. 255.
3) Dobroliubov, Opere complecte, vol. IV., pag. 301.
4) Idem vol. IV., pag. 306.
5) Idem, vol. IV, pag. 307.

Conferința dela Paris n'a însemnat decât un pas spre Unire. Dar, ceeace unele din marile puteri n'au vrut să înfăptuiască, a săvârșit poporul. „Această împrejurare — a spus Dobroliubov — neprevăzută la conferințele dela Paris, a constituit pentru cabinetele europene o problemă nouă, nerezolvată nici până astăzi"[1]. Cernîșevschi a descris deasemenea alegerea dublă a lui Cuza, considerată de revoluționarii democrați ca un eveniment important.

Intr'o cronică externă a revistei „Sovremenic" — Cernîșevschi, analizând evenimentele din lunile Ianuarie și Februarie 1859, a scris că „în aceste luni atenția Europei întregi era îndreptată asupra vieții a două popoare mici, cel sârb și cel valaho-moldovenesc"[2].

El a atras atenția asupra faptului că „așteptarea ca dorința românilor să fie împlinită pe cale diplomatică, s'a dovedit întotdeauna a fi o auto-amăgire". Cernîșevschi a subliniat că popoarele nu pot aștepta altceva dela marile puteri, decât piedici. Românii nu și-au putut înfăptui dorințele decât atunci când au acționat prin propriile lor forțe, fără să aștepte ajutorul diplomației. El a descris amănunțit alegerea lui Cuza în Țara Românească și evenimentele din 22-23 Ianuarie. El a subliniat rolul pe care massele populare, reprezentate de populația Bucureștiului, l-au jucat în alegerea lui Cuza și în Muntenia.

Cernîșevschi a scris că Bibescu, unul din pretendenții la domnie, având de partea sa pe Caimacami, a înconjurat cu armată clădirea parlamentului, pentru ca să-i silească pe deputați să-l aleagă pe el. Dar populația Bucureștiului — după spusele lui Cernîșevschi — a respins trupele și a cerut ca ele să se îndepărteze. Trupele și comandanții lor nu voiau să lupte împotriva fraților lor, ale căror sentimente la împărtășeau[3]. Poporul ceru ca alegerile din Țara Românească să fie identice cu cele din Moldova. Cernîșevschi a arătat că, sub influența acestui lucru, a doua zi, „hotărîrea patriotică" a deputaților a împlinit voința poporului.

Cu încântare, Cernîșevschi descrie cum a primit poporul această veste. El scrie că atunci când oamenii din tribune au coborît în piață pentru a comunica poporului „care se îngrămădea în piață" această mare veste, „au strigat cu toții ura și s'au îmbrățișat", iar în toată țara „un entuziasm de nedescris a cuprins întreaga populație, la aflarea acestei vești minunate"[4].

Din această descriere vedem bucuria și simpatia cu care însuși Cernîșevschi a primit această veste și cu câtă însuflețire a adus-o la cunoștință cititorului rus.

Analizând felul în care puterile europene au primit această știre, el a relevat în primul rând spaima și slăbiciunea Turciei și faptul

1) Dobroliubov, Opere complecte, vol. IV, pag. 308.
2) Cernîșevschi, Opere, vol. V, pag. 49.
3) Idem, Opere, vol. V, pag. 49-50.
4) Idem, Opere, vol .V, pag. 49-50.

că majoritatea puterilor considera acest eveniment neaşteptat ca nefiind în contradicţie cu hotărîrea conferinţei.

După părerea lui Cernîşevschi, dacă la închiderea noii conferinţe pe care a cerut-o Turcia, nu va izbucni un război între Franţa şi Austria, „hotărîrea acesteia este neîndoelnică. Austria şi Turcia vor ceda insistenţelor celorlalte puteri şi alegerea lui Alexandru Cuza în ambele Principate va fi confirmată" [1]).

Curând după aceasta, evenimentele au arătat ca părerea lui Cernîşevschi era justă. Unirea a fost recunoscută...

1) Cernîşevschi, Opere, vol. V.

PE URMELE LUI BOTEV ŞI DEMBITZKI IN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ *)

de TATIANA SILIANOVSKA DIMITROVA
Colaborator ştiinţific al Academiei de Ştiinţe din Bulgaria

Mi s'a întâmplat adesea să pot satisface curiozitatea, legitimă de altfel, a prietenilor mei străini, relativ la istoria ţării mele. Tuturor acelora care m'au întrebat despre geniul naţional al bulgarilor 1), le-am dat totdeauna, fara ezitare, pentru trecut un singur nume — acela de Hristo Botev.

Botev, poetul revoluţionar, străluceşte în conştiinţa fiecărui bulgar, c un exemplu de perfecţiune. Intreg poporul bulgar retrăieşte prin el mo- m ntul sublim al demnităţii naţionale.

In tot cursul acestui an, închinat lui Botev, Bulgaria sărbătoreşte în mod solemn centenarul naşterii ilustrului său fiu — poet genial, democrat consecvent, republican revoluţionar convins şi şef al mişcării naţionale de eliberare, adept fervent al amiciţiei perpetue cu marele popor rus şi al fraternităţii cu generosul popor român, fiu al Văii Rozelor, pe care niciun alt bulgar din secolul trecut nu l-a putut eclipsa. Acest centenar, pe care poporul bulgar l-a sărbătorit, a avut ecou şi pe acest ospitalier pământ românesc. Intr'adevăr, fiecare dintre noi îşi aminteşte cu recunoştinţă aportul însemnat al poporului roman la faurirea renaşterii noastre, primirea pe care a facut-o emigraţiei noastre revoluţionare şi intelectualităţii noastre 2). Fiecare dintre noi îşi mai aminteşte deasemenea despre partea ce a luat România la pregătirea şi educarea tineretului revoluţionar bulgar 3). Dar mai ales la afirmarea personalitaţii lui Botev însuşi 4) care şi-a consacrat nouă ani din vi ţa sa intelectuală, atât de scurtă dar totuşi atât de fecundă, cântecelor, satirelor şi foiletoanelor politice scrise de el pe acest pământ românesc. De a ci a răspândit el toată ideologia sa revoluţionară şi tot din Bucureşti a plecat el, în vârstă numai de 28 ani, ca să scrie cu sângele lui epopeea ce trebuia să-l facă nemuritor.

După cum a scos aşa de bine în evidenţă de curând decedatul preşedinte al Consiliului Republicii Populare Bulgaria, Gheorghi Dimitrov, Hristo Botev, reprezintă pentru poporul bulgar şi pentru tineretul său un exemplu inepuizabil şi sublim. In adevăr, toate generaţiile după eliberarea sa, s'au adăpat din plin din opera lui şi au fost educate în spiritul lui de patriotism adevărat şi de internaţionalism profund. Nimeni n'ar putea să uite testamentul lui politic : „Numai frăţia popoarelor poate suprima relele, sărăcia şi paraziţii care rod genul omenesc întreg.

---

*) Comunicare făcută la Institutul de Istorie şi Filosofie al Academiei R.P.R, Bucureşti 1949.

1) Todor Pavlov, Hristo Botev, Vasil Levski, Svetozar Markovici, Sofia.

2) Dimitar Blagoev, Bălgaria do osvobojdenieto, Sofia, 1945 : Jak Natan, Bălgarko Văzrajdane, Sofia, 1947.

3) Petre Constantinescu-Iaşi. Rolul României în epoca de regenerare a Bulgariei, Iaşi, 1919.

4) Mihail Dimitrov, Hristo Boteev, Idei, licnost tvorcestvo, Sofia 194.,

Numai această unire, este în stare să asigure pe pământ triumful adevărului, libertăţii, fraternităţii, egalităţii şi fericirii dintre oameni“ [1]).

Cu cântecele lui Botev pe buze, au dus muncitorii noştri toata lupta lor. Şi tot cu cântecele lui Botev pe buze, partizanii noştri şi toţi cei care luptau împotriva capitalismului şi a reacţiunii au mers la moarte pentru a asigura Pariei lor, prin sacrificiul lor sublim, binefacerile socialismului şi ale democraţiei populare. Şi tot cântecele lui Botev şi epopeea lui legendară, au inspirat poporului nostru curajul său, în momentele cele mai grele ale existenţii noastre.

De aici, din România, a adresat Botev apelul său arzător pentru o „revoluţie naţional-radicală“, „poarta triumfală“, cum spune el, a fiecărui popor spre un viitor mai bun. El era convins că această revoluţie va mătura to ce era învechit în ţară, toată murdăria (citâm propriile sale cuvinte), moştenită dela Imperiul Otoman şi va permite muncitorilor să guste din binefacerile libertăţii naţionale, politice şi sociale. Aceste idei avansate au făcu din Botev precursorul socialismului în Bu garia [2]). El este antemergatorul clasei muncitoare [3]) care mai târziu prin Partidul Comunist va desfaşura stindardul ideilor luminoase şi progresiste.

Dar mai ales democratismul nesdruncinat de care Botev era însufleţit, îl face să fie aşa de vibrant în ochii noştri şi atât de aproape de noi.

Lupta sa pentru „soluţia plebeiană”, cum numeşte problema eliberarii noastre de sub feudalismul turc, a făcut din el adevărata trăsătură de unire între renaşterea noastră şi epoca actuală a construirii socialismului.

Intr'adevăr, graţie noilor sale concepţii politice, sociale şi culturale, conforme împrejurărilor istorice din zilele noastre, Frontul Patriei ne apare ca un urmaş natural al operei şi ideilor testate de marele poet revoluţionar.

Botev se deosebeşte de ceilalţi *militanţi* bulgari ai epocii tocmai prin concepţiile lui socialiste. Prin tot acest complex de idei pe care-l propaga din România, el se ridică deasupra tuturor contemporanilor săi, îndreptându-se spre viitor.

Ori, acest viitor, întrevăzut de el, este tocmai prezentul ce-l trăim noi astăzi, preziua luptelor pentru triumful idealului socialist.

Cu toată nuanţa de utopie care colorează socialismul lui Botev şi-l fac tributar atât al epocii cât şi al evoluţiei forţelor sociale din ţara lui, acest revoluţionar dârz s'a putut ridica deasupra naţionalismului strâmt, şi a lăsat în operele lui poetice şi în practica sa revoluţionară o sinteză într'adevàr genială a patriotismului bulgar şi a umanismului general, a poeziei individuale de intimitate personală şi a publicismului sau politic. De altă parte, operele sale nemuritoare, ca poet şi publicist, viaţa sa revoluţionară, pecetluită de o moarte eroică, au făcut din el simbolul cel mai elocvent al avântului bulgarilor spre un viitor mai bun.

Cu toate că Botev recunoaşte pe Fourier şi Proudhon drept învăţătorii lui în materie de socialism [4]), el nu le-a îmbrăţişat ideile decât prin mijlocirea literaturii progresiste ruse. Ideile revoluţionare ale lui Botev, concepţiile sale democratice, au fost influenţate, mai ales în ce priveşte maturitatea lor, de experienţa şi luptele societăţii democratice şi revoluţionare ruse la o epocă în care concepţiile socialiste ale lui *Cernîşevschi* şi Herţen, exercitau influenţa lor predominantă asupra intelectualilor ruşi cu tendinţe revoluţionare.

Raporturile lui Botev cu democraţii ruşi, de o parte, şi cu social-democraţii români, de altă parte constitue o problemă ştiinţifică ce nu s'a soluţionat până astăzi. Or, tocmai această chestiune trebue să şi-o pună savanţii

1) Hristo Botev: în jurnalul său „Zname”, Bucureşti, nr. 14 de 2, V. 1875.

2) Dimitar Blagoev, Primos kâm istoriata na soţializâma v Bulgaria, Moscova, 1944.

3) Evgheni Volkov, Hristo Botev na zare balkanskavo revoluţionnavo komunizma, Moscva 1923.

4) Gheorghi Bakalov, Hristo Botev-soţialist, Sofia 1919, p. 12.

bulgari şi români drept sarcină a eforturilor lor conjugate, dacă vor să cuprindă amploarea şi adâncimea ideilor lui Botev, dacă vor să le urmărească geneza şi adaptarea lor la mediul specific, ca şi aplicarea lor concretă pe terenul bulgăresc. Aceasta presupune, înainte de toate, comuniunea de gândire socialistă bulgară cu gândirea socialistă rusă şi română.

O atare prezentare a lui Botev în toată amploarea ideilor sale nu a fost la îndemâna biografilor săi, având-se în vedere spiritul ce domnea atunci în raporturile dintre ţările vecine în chestiune. Această sarcină incumbă deci savanţilor celor două democraţii populare. Dar, înainte de toate, ei trebue să-şi unească eforturile în vederea procurării materialului care lipseşte până astăzi.

Biografii lui Botev ne vorbesc de numeroşi revoluţionari ruşi care ar fi fost amicii lui inseparabili în România, dar despre care el a păstrat cu grijă anonimatul. Tocmai din cauza acestei tăceri a lui Botev, relativ la prietenii lui, ştiu atât de puţin biografii marelui poet, despre raporturile sale cu revoluţionarii ruşi [1]) şi social-democraţii români [2]) din a doua şi a treia decadă ale celei de a doua jumătăţi a secolului trecut.

Amiciţia sinceră cu Neceaev la început [3]), continuele vizitări ale emigranţilor ruşi şi polonezi, precum Soudzilovski şi Florescu din cercul socialist ruso-român, raporturile sale cu Dobrogeanu-Gherea [4]) şi Zubcu-Codreanu, ambii deveniţi mai târziu pionierii socialismului român, iată raporturile lui Botev cu ştiinţa progresistă a celor două democraţii populare, asupra cărora ar trebui să se concentreze toate eforturile spre a împrăştia vălul ce acoperă încă o problemă de importanţă discutabilă.

Mărimea lui Botev a făcut din el o legendă. Cu toate acestea admiraţia ce o provoacă personalitatea lui, trebue să facă loc studiului şi înţelegerii vieţii şi operei sale.

Un Institut „Hristo Botev" a fost creat după 9 Septembrie 1944 la Sofia.

Pentru acei care, în viitor, şi-ar propune să studieze activitatea social-democraţilor români şi a revoluţionarilor ruşi, polonezi şi bulgari, căutarea punctelor de contact ale acestora cu Botev nu ar trebui să scape atenţiei lor. Aşa că, oricine, care prin ideile sau activitatea ce a desvoltat, s'ar găsi legat de Botev, într'un fel sau într'altul reprezintă pentru noi, un interes istoric incontestabil. Pentrucă descoperirile în această cale ne-ar putea permite indirect aruncarea unei noi lumini asupra operii lui Botev, sau asupra unor probleme încă în discuţie [5]).

---

1) Gheorghi Bakalov, Ruskite priiateli, na Hristo Botev, Sofia, 1937, biblioteca „Zname" nr. 2.

2) Petre Constantinescu-Iaşi, Liberalii români şi vechii revoluţionari bugari, „Arhiva", nr. 3—4, Iaşi 1924, p. 10.

3) Gheorghi Bakalov, Serghei Neceaev î Hristo Botev, „Nov pât", nr. 4, Sofia 1922: Despre relaţiile dintre Botev şi Neceaev, a se vedea deasemenea noul aport de mare valoare adus de cercetările întreprinse în U.R.S.S. de Mihail Dimitrov, Biografia nà Hristo Botev, pe slucai stogodişnimata ot rojdenicto mu, Sofia 1948.

4) In ce priveşte legăturile lui Botev cu Dobrogeanu-Gherea, a se vedea: IV An Mihovskii, C. Dobrogeanu-Gherea, — edin ot Botevite priateli, Botev list na B.R.P. (k), 1922; Vasile Hristu, Za vrâzkite, na Hr. Botev s Dobrogeanu-Gherea, Botev list, 30.V.1936 — aci Botev este recunoscut ca predecesorul socialismului în România.

5) Pentru chestiunea participării lui Botev la ziarul „Tapan", a se vedea: Mihail Dimitrov, Hristo Botev, Neizvestni proizvedenia Sofia, 1924. p. 160; Sâcinenia na Hristo Botev, Sofia 1945, p. 180; de acelaş autor — Za literaturnoto nasledstvo na Hristo Boteva, Sofia 1941, Alexandru Burmov, Sâcinenia na Hristo Botev, Sofia 1940, p. 648—659; Ivan Klinciarov, Mistificatia s proisvedeniata na Hr. Botev, Sofia 1925, 23; G. Bakalov, Hristo Botev 1934, p. 34, 117—145; Todor Pavlov, op. cit. Sofia 1946, p. 101—116.

Institutul Hristo Botez şi Institutul de Cercetări Istorice al Academiei de Ştiinţe dela Sofia, mi-au dat ca sarcină să stabilesc raporturile dintre poetul nostru cu H. Dembitzki, colaboratorul artistic şi autorul caricaturilor apărute în jurnalele ce sunt în legătură cu Botev la Bucureşti. A doua sarcină este de a căuta relaţiile între Botev şi periodicele satirice şi progresiste româneşti.

Raportul meu are, aşa dar, ca obiect să facă un scurt istoric al cercetărilor ce am întreprins, de puţină vreme, din 1947, asupra lui Dembitzki, şi de a adăuga, în sfârşit, rezultatele noilor mele cercetări.

Graţie concursului ce au binevoit să-mi dea diferitele Institute de cultură româneşti şi mai ales Academia Republicii Populare Române, şi personal directorul bibliotecii Academiei R. P. R., Academicianul Barbu Lăzăreanu, am putut descoperi, în câteva zile, un material care aruncă noi lumini asupra acestui desenator. Vorbind despre opera lui Dembitzki, aş dori să scot din nou în relief importanţa pe care o dăm noi oricărui colaborator al lui Botev, oricât de modest ar fi. Indrăznesc deci să cred, că toţi acei care ar dispune în acestă materie de indicii de orice natură, vor binevoi să consimtă să mi le comunice. Le mulţumesc dinainte, pentrucă aceste indicii ar putea fi de o mare importanţă pentru lucrările mele ulterioare şi mi-ar scurta în mod sensibil timpul cercetărilor.

Viaţa şi opera desenatorului H. Dembitzki, emigrat în România în urma revoluţiei poloneze din 21 Ianuarie 1863, n'au putut fi încă studiate în detaliu. Cu toate acestea, personalitatea lui reprezintă pentru noi un mare interes prin aceea că a fost amicul şi colaboratorul artistic al revoluţionarilor bulgari stabiliţi în România [1]). Faptul însuşi că Botev a preferat să-i încredinţeze lui compunerea caricaturilor ce apăreau în jurnalele sale şi că a făcut din el ilustratorul său [2]), este destul de elocvent prin sine însuşi. Studiul operei sale, foarte preţioasă de altfel, consacrate cauzei patriotice bulgare, ne-ar permite să stabilim noi puncte din opera însăşi a lui Botev.

Astăzi, când ţările de democraţie populară sub conducerea U. R. S. S., merg spre idealul de pace, de libertate şi socialism, Dembitzki ne apare ca un precursor al acestui ideal, iubit de atâtea generaţii, ca prim pionier al colaborării culturale bulgaro-româno-poloneze [3]). Cu toate acestea, incertitudinea planează încă asupra debuturilor artistice, ca şi asupra ultimilor ani ai lui Dembitzki. Nu avem, pe de altă parte, nicio indicaţie relativă la locul şi data naşterii şi morţii sale, ce-mi propun să stabilesc prin cercetările mele în arhivele Stării Civile din Bucureşti, dacă totuşi Dembitzki ar fi decedat aici [4]). El e necunoscut în Polonia, pe care, după toate probabilităţile, a trebuit să o părăsească foarte de tânăr. Studiul monografic al operei desenatorului polonez ar avea nevoie de o documentare precisă şi amplă. O singură perioadă din viaţa sa e susceptibilă de cunoaştere până acum: epoca în timpul căreia a lucrat în România ca emigrant politic. Intradevăr, graţie grijii ce a avut de a data câteva din operele sale, s'a putut arunca o lumină mai clară asupra acestei perioade din viaţa sa ce acoperă un timp de cel puţin 18 ani.

După reprimarea revoluţiei poloneze din 1863, Bucureştii, care era centrul emigranţilor bulgari, ruşi etc., devine şi adăpostul emigranţilor polonezi. Aceştia, luară ca deviză această sentinţă plină de umanism: „Pentru libertatea noastră şi a voastră" căreia Dembitzki i-a servit cu o credinţă şi cu un entuziasm într'adevăr remarcabil.

---

1) T. Silianovska Dimitrova, H. Dembitzki — hudojnikât na bâlgarskite revolutioneri, Vâspomenatelen list za Anghel Kâncev, Sofia, Mai 1947.

2) T. Silianovska Dimitrova, Henrik Dembitzki-iliustratorât na Botevite satiri Botev, list, Sofia, 2 Juni 1945.

3) T. Silianovska Dimitrova, Ed'n pioner na aromâno-polski i bâlgarsko kulturno sâtrudnicestvo, „Otecestven Front", Sofia, 31 Mart 1948.

4) A se vedea ultima notă privind recentele documente găsite

Polonezii fondară aici un club [1], pe care-l frecventau toţi patrioţii cauzei liberării ţărilor lor aservite. In acest club, Botev pare să fi fost adevăratul reprezentant al Balcanilor, după spusele lui Zamfir Arbore. Raporturile lui Botev cu Dembitzki ne par sa fi fost fructul unei prietenii încercate. In lupta nemilasă pentru salvarea cauzei comune ce le impunea propaganda politică şi revoluţionară, îi vedem pe cei doi bărbaţi lucrând fără încetare, unul cu imaginea, celălalt cu vorba. După marele savant bulgar, prof. Mihail Dimitrov, specialist în opera lui Botev, poetul dădea legenda şi portretul celor ce voia să ironizeze, iar Dembitzki compunea caricaturile [2], a căror valoare artistica nu lasă niciun dubiu. Prin aceasta chiar, Botev şi Dembitzki ne apar ca adevaraţi creatorii ai caricaturii politice bulgare [3].

Primii editori ai operelor lui Botev, atraseră de timpuriu atenţia asupra lui Dembitzki [4], dar din nenorocire, istoricii noştri de artă de atunci, s'au mulţumit să-i consacre numai câteva menţiuni trecătoare [5]. Şi tocmai mult mai târziu, după stabilirea relaţiilor culturale bulgaro-poloneze, s'au putut admira pentru prima dată, la Expoziţia Graficei Istorice Poloneze din Sofia, majoritatea litografiilor lui Dembitzki [6]. Nu putem decât să regretăm întârzirea pusă de istoricii noştri de artă în întreprinderea studierii lui Dembitzki, deoarece, prin aceasta, multe documente şi foarte preţioase marturii ce s'ar fi putut lua dela contemporani, pe atunci încă în viaţă, s'au pierdut pentru noi fără urmă.

In Polonia, crudă ironie a soartei, Dembitzki rămâne un necunoscut [7]. Numai adepţii apropierii culturale bulgaro-poloneze cunosc numele lui [8], care nu figurează de altfel, în nicio enciclopedie după cum am putut să-mi dau seama în cursul cercetărilor ce am făcut, cu binevoitorul concurs al Institutului de Cultură Poloneză din Bucureşti.

In România, numele litografului Dembitzki este menţionat în istoria graficei române din secolul al XIX-lea de către academicianul Gheorghe Oprescu [9].

In puternicul elan cu care se desvoltă ştiinţa bulgară de 5 ani încoace, cercetările care privesc perioada renaşterii noastre, se bucură de o atenţie cu totul deosebită. Or, parcurgând opera literară a lui Botev, trebue să ne oprim asupra chestiunii caricaturilor apărute în revistele revoluţionare

---

1) Vasile Hristu, Hristo Botev i polskite emigranti, Botev list na spisanie „Nov sviat" 2 iuni 1936, p. 5; Klubât na polskite emigranti i bâlgarskite revoluţioneri v Bucureşti, Vestnik „Zaria", nr. 4232, 12 Oktomvr. 1935, Sofia.

2) Mihail Dimitrov, Sâcinenia na Hristo Botev, t. I, Sofia, 1945 p. 212.

3) T. Silianovska Dimitrova, H. Dembitzki-hudojnikât na Botevite vestnici. Conferinţă ţinută la sesiunea Academiei de Ştiinţe bulgare, la 27 Mai 1949, sub tipar în Volumul Academiei Bulgare închinat centenarului lui Hristo Botev.

4) Ivanka Boteva Hristova i Ivan Klinciarov, Hristo Botev, Sâcinenia, podtiahna redactia, Sofia 1907, p. 456, notiţa 97.

5) Andrei Protici, Kult kâm licnosita u nas, Jubileen sbornik Sv. Kiril i Metodi, Sofia, 1921, p. 19—20; Denaţionalizirane i vâzrajdane na naşeto iskustvo ot 1393 do 1879 Sbornik „Hiliado godini Bâlgaria", Sofia 1927, p. 540; Nikolai Rainov, Grafikata na Nikolai Pavlovici, Godişnik na Plovdivskaia bibl 1922, Sofia 1924, p. 147—148; cel care a recunoscut întâia oară valoarea lui Dembitzki este istoriograful Bogomil Daskalov. Neizvestni kartini na edin polski hudojnik hâş, Henryk Dembitzki, vestnik „Zora" nr. 5595, 8 Februarie 1938.

6) Straniţi iz istoriata na polskata jivopis, Izdava polsko-bâlgarskoto d-vo, nr. 7, Sofia 1922, p. 325—333.

7) Este menţionat pe scurt de Ludwik Widerszal, Bulgarski Ruch Narodowy (1856—1872), Rozprawy historyczne Towazystwa Naukowego Warszawcwskiego, t. XVIII, fasc. 2, Warszawa, 1937, p. 229, 265.

8) Od Wisy Do Maricy, Rocznik towarzystwa bulgarsko-polskiego w Warszawa, 1927, I, p. 134.

9) Gheorghe Oprescu, Grafica românească în secolul XIX-lea vol. II, Bucureşti 1945, p. 133—135.

TÂPAN (1869 — 1870) şi BUDILNIK (1873) care reflectă această realitate revoluţionară. Mărturii răsleţe ale câtorva contemporani par sa ateste că Dembitzki ar fi fost un oarecare timp profesor la Liceul Sf. Sava din Bucureşti, pe când alte indicii ne îndreaptă spre Gimnaziul de Fete dela Brăila [1]) şi ne fac să credem că tocmai în acest oraş ar fi făcut el cunoştinţă cu Botev. Intr'adevăr, toate aceste mărturisiri [2]) n'ar putea să aibă o valoare reala decât în urma unei verificări minuţioase în privinţa veracităţii lor, în privinţa duratei şederii sale la Brăila şi Bucureşti. Dar, printre toate chestiunile care se ridică în jurul lui Dembitzki, aceea de a şti daca el a lasat descendenţi în România, cere să fie minuţios studiate.

Cum să schiţăm oare, pe scurt, activitatea lui Dembitzki ? V'am vorbit despre deviza revoluţionarilor polonezi stabiliţi în Bucureşti : „Pentru libertatea noastră şi a voastră" — căreia Dembitzki i-a consacrat toată mu ca sa. Această deviză pare că planează asupra tuturor lucrărilor sale consacrate cauzei patriotice bulgare. Astfel în 1869 el a desenat bătălia revoluţionarilor bulgari ai lui Hagi Dimitri în contra Turcilor; e o litografie foarte populară la noi, intitulată „A doua bătălie a insurgenţilor bulgari", episod glorios al istoriei luptelor noastre pentru libertate.

Pentru a imortaliza legendarul episod al acestor revoluţionari care, plecaţi din pământul românesc, s'au dus să-şi gasească moartea er ica în ţara lor natală, această litografie poartă o inscripţie în trei limbi : bulgară, franceză şi română. Ca şi cea mai mare parte din litografiile lui Dembi zki, ea a fost imprimată de Casa Wonneberg din Bucureşti.

Dembitzki salută independenţa Bisericii bulgare prin două portrete ale primului exarh bulgar Antim I, dintre care cel de al doilea este foarte reuşit ca portret transpus în litografie.

De altă parte, mişcat de ideea că poporul bulgar trebue să-şi caute inspiraţia şi exemplul în trecutul său glorios, spre a duce la bun sfârşit lupta pentru eliberare, Dembitzki a compus remarcabila sa litografie, reprezentând pe Ţarul Simeon sub zidurile Constantinopolului.

Este prima ilustraţie demnă de acest nume din istoria Bulgariei.

Intr'un alt tablou intitulat „A muri pentru Patrie, este o soartă asa de mândră" şi conţinând portretele în medalion a 7 revoluţionari bulgari, Dembitzki aduce omagiul său eroilor morţi pentru libertatea Patriei lor în sclavie. Insuşi titlul acestui tablou reflectă idealul pe care orice revoluţionar il poartă în inima sa. Această litografie care decora, după spusa contemporanilor, toate hanurile pe care le frecventau revoluţionarii bulgari în România, se pare că era un adevărat apel la recrutarea de noi martiri.

In fine soarta miilor de tineri bulgari, răpiţi în mod prematur de nobila cauză căreia ei îşi consacraseră viaţa, a mişcat mult pe artist şi litografia sa, ilustrând moartea lui Anghel Kanceff la Rusciuc reflectă acest sentiment de admiraţie pentru eroul naţional. Două din aceste litografii,

---

1) Cercetările noastre la Arhivele Statului din Bucureşti, care fac parte dintr'un şir întreg de investiţii pentru a aduna date biografice asupra artistului, au dat un rezultat negativ în ce priveşte liceul Sf. Sava din Bucureşti. In timp ce indicaţia contemporanilor în ce priveşte Brăila s'a verificat. Anuarul Oficial al Ministerului Instrucţiunii Publice şi Cultelor, vol. 1897—1898, Bucureşti 1897, p. 107 arată la această pagină că Hip. Dembitzki a fost cu adevărat numit la Brăila profesor provizoriu de desen şi caligrafie la liceul real N. Bălcescu şi a rămas acolo 25 ani, începând dela 20 August 1873 şi până la ieşirea sa la pensie în 1898. Documentele găsite recent la Arhivele Statului şi care vor fi publicate mai târziu în amănunţime, mă obligă să arăt chiar de acum, pentru a-mi complecta conferinţa — că adevăratul pronume al desenatorului era Hipolit Napoleon şi Henrik, nu numai Heinrik, cum fusese admis de toţi până acum, ca el s'a născut în 1830 şi că a făcut adevărate studii academice de artă — aşa cum bănuisem eu — şi mai ales la Şcoala de Belle Arte din München.

2) Bogomil Daskalov, Za edna patrioticna kartina et 1873, vestnik „Mir" Sofia nr. 1420, 20 Iuli 1938.

din care la noi se găsesc cu greutate exemplare, sunt păstrate în bogata colecţie de stampe a Academiei Republicii Populare Române [1]). Dar ele nu epuizează tot ceeace Dembitzki a consacrat tematicei revoluţionare bulgare.

El a luat deasemenea o parte foarte activă la viaţa revoluţionarilor bulgari. Imbrăţişând ideologia „tinerilor“, a contribuit prin caricaturile sale la succesul ziarelor lor. Aşa, în ziarul „Toba“ („Tâpan“) cădea, la fiecare zece zile, imaginea evenimentelor în caricaturi. De altă parte, credincios devizei revoluţionarilor polonezi, Dembitzki, luptând pentru cauza bulgarilor, a inserat în TĂPAN o caricatură foarte reuşită, simbolizând cauza patriotică a nefericitei Polonii [2]). Dar Dembitzki a contribuit printr'o duzină de gravuri, deasemenea, şi la avântul sentimentelor patriotice româneşti. Prin aceste litografii el glorifică orgoliul naţional, ilustrând glorioasele legende ale istoriei României. Astfel, în 1878, consacră Independenţei României o litografie, în care alătură de imaginea alegorică a României eliberate, imaginea reală a Dorobanţului, pedestraşul român acoperit de glorie în războiul contra turcilor. Se găsesc iniţialele H. D. contopite în josul gravurii. Ea reflectă oarecare puncte caracteristice ale stilului lui Dembitzki şi trebue să-i fie atribuită fără nicio ezitare. In alte litografii Dembitzki desenează mai ales pe voevozii români celebri prin războaiele lor contra opresorului turc, ca Vlad Ţepeş şi Mihai Viteazul. Figura eroică a celui din urmă, ale cărui fapte de arme sunt relatate în baladele populare bulgăreşti [3]), a trebuit să-i pară deosebit de atrăgătoare lui Dembitzki, el însuşi înflăcărat de idealul de libertate şi fraternitate între popoarele slave şi poporul român.

Aşa dar, el a consacrat acestei figuri eroice istoriei româneşti două gravuri deosebit de elocvente; una legată cu bătălia dela Călugăreni, alta inspirată de legenda bine cunoscută, reprezintă pe Mihai Viteazul şi călăul său. Intr'o altă inspiraţie din istoria română, „Banchetul lui Vlad Ţepeş“ — Dembitzki ne arată pe Voevod înconjurat de notabilii săi şi de cler, asistând la supliciul a şase boieri români condamnaţi la tragerea în ţeapă; această litografie a lui Dembitzki surprinde prin bogăţia fanteziei, varietatea pozelor condamnaţilor şi convulsia corpurilor lor. Ea trădează gusturile, turnura artistică şi tendinţele de stil ale epocii. Este o ilustraţie a şcoalei poloneze de artă romantică şi istorică [4]). A treia gravură, tratând un subiect din istoria românească, este consacrată legendei cu vizita Banului Mărăcine la Curtea Regelui Franţei Philippe de Valois. In această gravură Dembitzki a ştiut să rezolve în mod fericit problemele de perspectivă şi de spaţiu: figurile sunt împărţite pe mai multe planuri, iar prin deschizătura portalului ochiul se pierde într'o sală gotică.

Aceste trei litografii par să fi obţinut în România aceeaşi popularitate ca şi litografia Ţarului Simeon în Bulgaria. Ele au fost reproduse, câteodată modificate, chiar în manualele de istorie a României. Dispunem deasemenea de un ciclu, mai puţin reuşit într'adevăr, a şase litografii colorate, ilustrând partea eroică a armatei române în războiul eliberării Bulgariei. Prima din aceste litografii, care se referă la luarea Plevnei, poartă iniţialele lui Dembitzki. Ea reprezintă pe Osman Paşa, rănit, predându-se

---

1) Intreaga operă cunoscută până acum a lui Dembitzki, ca autor de litografii este tratată şi reprodusă în imagini de către Tatiana Silianovska Dimitrova, „Contribuţii noi despre Henryk Dembitzki ilustratorul şi colaboratorul lui Hristo Botev, Buletinul Societăţii istorice bulgare, vol. XXII-XXIV, Sofia 1948, p. 81—144. Aci sunt publicate astfel toate litografiile găsite până acum având ca subiect teme din istoria românească.

2) Apărută în jurnalul „Tăpan“-,nr. 15—16, Anul I, 13 Ianuarie 1870, Bucureşti.

3) Al. Iordan, Mihai Viteazul în folklorul balcanic. Revista istorică română, vol. V-VI, Bucureşti, 1935—1936, p. 361—381.

4) Tadeusz Jaroszynski, Album malarstwa polskiego, Warszawa, 1936, p. 37. Să se facă comparaţie cu celebrul panou al lui Siyemiradzki „Făcliile lui Neron“.

învingătorului sau. Modul în care rândurile compacte ale Turcilor sunt aliniate şi desenate coincide în detaliu cu celelalte litografii ale lui Dembitzki. In bătalia grupului de revoluţionari ai lui Hagi Dimităr se relevă aceeaşi tuşă grotească în reprezentarea osm nliilor şi repetarea aceloraşi mişcări schematice [1]). Această litografie se pare că a cunoscut o foarte mare popularitate la vremea ei. Intr'adevăr, o vedem reprodusă pe farfurii de faianţă ale unei case englezeşti Kannreuther & Co., din Birmingham, reprezentând scena centrală a comp ziţiei [2]). Aceasta ne permite să conchidem că opera lui Dembitzki e fost foarte gustată şi judecată, demnă de a fi reprodusă pe obiecte destinate exportului, ce lua drumul spre România.

Chiar în această serie de litografii colorate, se relevă pe gravura „Bătălia dela Smârdan", menţiunea că ea constitue un supliment la „Calendarul pentru toţi Românii" pentru anul 1881. Aceasta ne permite să conchidem că la 1881, adică zece ani după apariţia „Banchetului lui Vlad Ţepeş", care s'a publicat ca supliment la acelaş calendar încă pe anul 1871, Dembitzki trăia în Bucureşti şi-şi dădea concursul la publicarea acestui Calendar. Opera lui Dembitzki reflectează tradiţia şcoalei de artă poloneză, atât de abundentă în tematica istorică şi alegorică prin însuşi faptul obiectivului fixat pentru arta poloneză din acea epocă; astfel Dembitzki posedă o solidă preparare academică, care se degajează din desenul său sigur şi precis, din abilitatea compunerii sale, ca şi din tendinţa de a da o caracterizare psihologică personajelor. Acelaş stil caracterizează litografia istorică românească, de exemplu aceea a lui Asachi reprezentând pe Ştefan cel Mare [3]). Totuşi, talentul lui Dembitzki şi-a găsit marea forţă de expresiune în domeniul caricaturii. Caricaturile sale posedă toate elementele ce caracterizează arta caricaturii — veracitatea desenului, actualitatea subiectului, spiritul politic şi social pătrunzător şi precis [4]).

Caricaturile lui D-mbitzki, apărute în jurnalele lui Botev, sunt studiate de curând [5]), nu numai datorită elementelor artistice ce posedă, dar şi din cauza interesului lor ca documente istorice, reflectând anumite evenimente ale epocii care au stat în centrul atenţiei întregului popor bulgar. Mai întâi, caricaturile sale au fost, pentru timpul lor, un mijloc de propagandă al cauzei revoluţionare bulg re [6]). In al doilea rând, cunoscând viaţa revoluţionarilor bulgari în cele mai mici amănunte, Dembitzki ne desvălue oarecare aspecte, a căror interpretare, câteodată foarte grea, este adevărat, ne relevă totuşi ambianţa însăşi în care a trăit şi a lucrat Botev.

De altă parte Dembitzki ne dă şi o galerie de portrete foarte reuşite, deşi puţin exagerate de caricatură, dar care constitue o adevărată cronică a cercurilor politice a celor două tabere ale emigranţilor bulgari: „tinerii"

1) Să se vadă reproducerea acestor două opere ale lui Dembitzki la T. Silianovska Dimitrova, op. cit., Buletinul Societăţii istorice bulgare, t. XXII-XXIV, p. 103, 105.

2) Maria Golescu, Faianţă engleză cu subiecte româneşti, „Arcades", I. Ianuarie-Martie, Bucureşti 1917, p. 29.

3) Gheorghe Oprescu, op. cit. vol. I. p. 287, 288 şi plansa XLIV pentru a se compara această operă cu aceea a lui Assachi.

4) C S. Cuzminschi, Russcaia realisticeskaia illiustraţia XVIII i XIX veka, Moskva 1937, p. 142.

5) Opera completă de caricaturi a lui Dembitzki, ajutând cauza revoluţionară bulgară este tratată prin 60 de ilustraţii de caricaturi publicate de către T. Silianovska Dimitrova, Karakaturite na S, Dembitzki, v. bâlgarskite revoluţionni vestniţi „Tâpan i „Budilnik", Botev Sbornik, Sofia 1949, sub tipar.

6) Pentru importanţa gazdei „Tâpan", a se vedea: G. Bakalov, Hristo Botev, Sofia 1934, p. 125; Al. Burmov, Hristo Botev, Sâcineniia, Sofia, 1948, p. 503, U. Ivanov, Bâlgarski periodicen pecat et vâzrajdanete mu do dnes, Sofia, 1891. p. 134.

şi „bătrânii" [1]), adică revoluţionarii tineri şi marii negustori bulgari din Bucureşti.

Aceste caricaturi dovedesc abilitatea artistului care, sub impulsul tinerilor spre un obiect bine determinat — revoluţia — ne apare ca un mare artist realist, un militant al ideilor curajoase, ilustrând dar şi atacând totdeodată realitatea aşa cum este. Expresiunile ironice, comparaţiile, ideile, imaginile artistice, totul, în fine, concordă cu gândirea deja exprimată de Botev şi trădează orientarea politică a artistului.

Pe de altă parte, Dembitzki, tratează în caricaturile sale chestiuni de politică internaţională, cu un spirit şi o perspicacitate politică într'adevăr remarcabile. El ironizează adesea ideea fixă a presei şi a diplomaţiei europene de a îmbunătăţi, pe calea reformelor acordate de sultan, soarta popoarelor subjugate de Imperiul Otoman.

Astfel Dembitzki, într'una din caricaturile sale ne desvălue soarta poporului bulgar, prin următorul tablou foarte expresiv: De o parte urmăririle, casele distruse, spânzurătorile; de altă parte, o haită de câini, cărora femeile turce le dau să manânce; ironia e uşor de sesizat: câinele valorează mai mult decât raiaua.

Botev ironizează adesea, obiceiul turcesc consistând în a arunca la câini ceva de mâncare, pentru ca să-ţi salvezi sufletul. Acest tablou al suferinţelor poporului bulgar este complectat printr'o altă comparaţie tot atât de scumpă lui Botev: Robii înhămaţi în locul boilor, pentru a trage trăsura opresorilor lor. In sfârşit, Dembitzki, făcând aluzie la politica antislavă dela Constantinopol şi Viena, ne dă textul caricaturii prin gura diplomatului austriac numit în mod ironic Le Brouder: Sehr gut, zice acesta către Akif Paşa, pe atunci guvernatorul vilaetului danubian: Kaizerul ar trebui să acorde aceleaşi reforme popoarelor slave din Imperiul său. Astfel de cuvinte nu trădează ele ameninţarea crescândă ce reprezenta pentru slavi şi pentru români tirania teutonică? Şi nu dovedesc ele o clarviziune politică de necontestat, atât pentru autorul textului, cât şi pentru artist?

Menţinerea statu-quo-ului în Balcani a inspirat lui Dembitzki mai multe caricaturi, şi mai ales aceea care tratează „Dualismul dintre Bulgaria şi Turcia". Această idee de „dualism" atât de odioasă lui Botev, care nu suportă astfel de compromisuri, a fost sugerată grupului bătrânilor bulgari din Bucureşti, cu ocazia Conferinţei Marilor Puteri la începutul anului 1869 la Paris, după insurecţia din insula Creta.

Intr'adevăr „bătrânii" trimiseră la această conferinţă dela Paris o petiţie, în care se pronunţau în favoarea unui astfel de dualism şi condamnau metodele revoluţionare pentru desrobirea Bulgariei. In caricatura sa — un leu cu cap de măgar călcând în picioare trecutul său glorios, reprezentat printr'un fragment arhitectural din vechea capitală bulgară Preslav — Dembitzki ilustra soarta ce un astfel de dualism ar putea-o rezerva poporului bulgar. Trăsătura de creion e sigură şi arată pe un perfect cunoscător al animalelor. Amploarea artistică trebue să ne impresioneze.

Intr'o altă caricatură a sa (XVIII) el ironizează presa reacţionară bulgară a vremii: în dialogul dintre gâscă şi broască Dembitzki atacă ziarele reacţionare ale „bătrânilor", „Patria" şi „Turcia". Aceste două desene ne dovedesc că Dembitzki ar fi putut fi un tot aşa de talentat ilustrator de fabule.

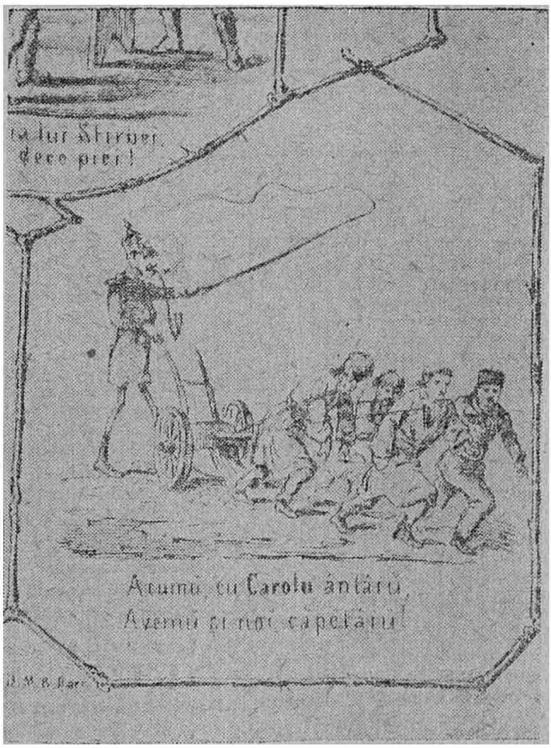
Caricatura reprezentând boala lui Napoleon al III-lea dovedeşte odată mai mult ampla sa informaţie politică. Ea poate rivaliza prin calităţile sale artistice cu acelea din foile satirice contemporane [2]). Boala de rinichi de

---

1) Mihail Dimitrov Komitetât na „starite"-„Dobrodetelnata Drujina", Bâlgaria 1000 godini, Sofia 1930, p. 737—779.

2) Propyläen Weltgeschichte, Liberalismus und Naţionalismus 1848-1890, t. 8, Berlin 1930, p. 107, 163, 189, 194, 197, 216, 235.

care suferea împăratul francez care de altfel a şi murit de uremie doi ani după Sedan, a prilejuit ideea acestei ironii în chiar ajunul războiului franco-prusian şi pentru a descrie criza politică în care se găsea Napoleon III. Desenul lui Dembitzki ne arată mai întâi nişte drăcuşori purtând o pancartă cu lozinca „Republica" profeţie a iminentei morţi politice a uzurpatorului. El ne desenează apoi, cu o remarcabilă ironie pe aliaţii viitorilor protagonişti: Papa, împăratul Franz Joseph şi Sultanul, neliniştiţi în ce priveşte rezolvarea crizei. Cele trei caricaturi ale lui Dembitzki apărute în celălalt

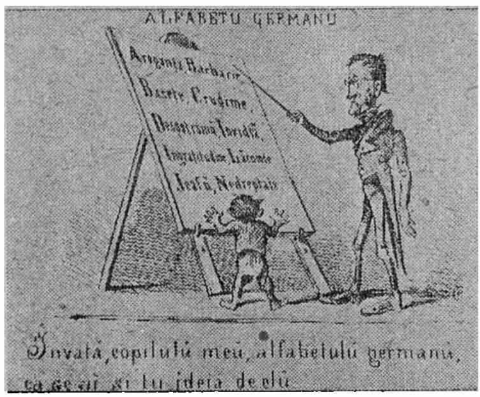
Carol I şi ţăranii români
(Din ziarul „Ghimpele". Anul XII, Nr. 19/30 Mai 1871)
(desen de Dembitzki)

jurnal redactat de Botev personal „Deşteptătorul" sunt de un mare interes prin faptul că constitue puncte de sprijin foarte preţioase ce mi-au ghidat cercetările asupra legăturilor dintre presa revoluţionară bulgară şi presa progresistă ruso-română a epocii.

Intreprinzând studiul operei lui Dembitzki, a trebuit să mă familiarizez mai întâi cu arta caricaturii contemporane şi mai ales cu ilustraţia artistică a ediţiilor ruseşti şi româneşti. Am putut astfel culege anumite indicii care ar putea îndrepta cercetările noastre viitoare pe drumuri noi.

O chestiune importantă ni se mai prezintă şi anume: a colaborat Dembitzki şi la ziarele româneşti? In adevăr, caricaturile din „Asmodeu",

foaie satirică, care poartă numele unui diavol din Talmud ce pretindea că a gonit pe Solomon de pe tron, care apărea în Bucureşti între 1871 şi 1874 şi ale căror numere păstrate la Biblioteca Academiei R.P.R. mi-au căzut în mână, denotă o mare analogie de stil, de linii şi de umbre, cu caricaturile din BUDILNIK şi TÂPAN. Astfel caricaturile jurnalului „Asmodeu" reflectează foarte fidel ideile progresiste ce profesa Dembitzki, ilustratorul lor probabil. Una din aceste caricaturi ne arată pe regele Carol I, ghemuit ca o umbră îndărătul tronului său, în faţa căruia Bismarck în picioare, dă ordine acestui agent al Hohenzollernilor prusieni. O altă caricatură, intitulată „Alfabetul german" atacă metodele imperialismului prusac în România. Pe o tablă neagră figurează mai multe cuvinte româneşti, ale căror litere iniţiale formează acest alfabet original — aroganţă, aviditate, barbarie, cruzime, despotism, ingratitudine, injustiţie, gelozie, jaf şi alte „virtuţi" de acelaş gen [1]). Această caricatură ne aminteşte prin spiritul şi toate amănuntele de desen, acelea ale lui Dembitzki apărute în BUDILNIK, în care el

Alfabetul german
(Din ziarul „Asmodeu", Anul I, Nr. 1/14/III 1871)
(desen de Dembitzki)

ironizează astfel, după vorba lui Botev, „avantajul ce am fi avut să luăm dela germani raţiune şi inteligenţă". Nu se vede decât metoda prusaco-soldăţească de a bate pe şcolari.

Coincidenţa frapantă între anume păreri ale lui Botev relativ la regimul regelui Carol I şi ideologia profesată de ilustratorul şi redactorul jurnalului românesc „Asmodeu", ambii republicani convinşi, ne face să credem că jurnalele bulgare „TÂPAN" şi „DEŞTEPTĂTOR" ca şi jurnalul românesc ASMODEU, fac parte din acelaş cerc ideologic şi artistic. Ele posedă aceeaşi orientare politică. Astfel, colaborarea între Botev şi Dembitzki trebue să-şi fi luat avântul din acest cerc al precursorilor socialismului şi al revoluţionarilor ruşi, polonezi şi români. Tocmai în această internaţională în miniatură [2]) stabilită pe vremuri, s'a întărit şi mai mult personalitatea lui Botev.

Am revenit în Bucureşti ca să verific ipotezele mele. Confirmarea

---

1) A se vedea „Asmodeu", Bucureşti, Anul I, nr. 1 din 14 III. 1871, publicat de T. Silianovska Dimitrova, în vol. Contribuţii noi. Buletinul S.H.B. Sofia 1948, p. 132. La pagina 133 este reprodusă caricatura jurnalului lui Botev „Budilnik", care este corespondentul său.

2) G. Bakalov, Hristo Botev — soţialist, Sofia 1919 p. 27.

definitivă nu s'ar putea face decât cu consultarea savanţilor români care se ocupă în special cu ilustrările sau cu istoria presei progresiste româneşti.

Graţie preţiosului concurs al acad. Barbu Lăzăreanu, specialist în materie, relativ la debutul presei socialiste în România, am putut ajunge la verificarea tuturor acestor presupuneri, cum şi la noi rezultate şi anume:

1. Jurnalul ASMODEU e realmente ilustrat de către Dembitzki. Sunt caricaturi antidinastice şi antiprusace foarte pronunţate; numărul lor depă-

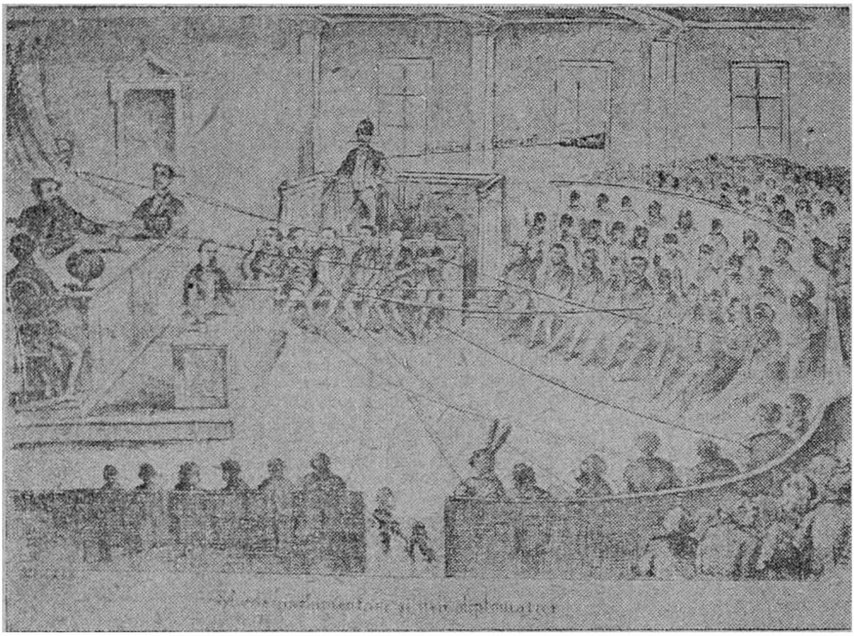

Internaţionala împotriva Papei
(Din ziarul „Ghimpele", 25/VII/1871)
(desen de Dembitzki)

şeşte 200 în perioada 1871—1872. Ele atacă veşnic demersurile antipatriotice şi vinovate ale regimului şi ale tronului. Dembitzki îşi manifestă deasemenea o ideologie socialistă, desigur încă utopică.

Este o caricatură foarte interesantă care subliniază inegalitatea socială dintre funcţionarii Căilor Ferate din România, sub exploatarea lui Strussberg & Co. Se descoperă astfel o nouă legătură a lui Botev cu un progresist român.

2. Numele adevăratului redactor al jurnalului ASMODEU fiind anonim, era greu de descoperit. Dar mi-a fost comunicat de către directorul general al Biblioteci Academiei R.P.R. Prin sugestia tov. academician Barbu Lăzăreanu de a cunoaște opera satirică a acestui redactor N. Orășanu [1]), am ajuns pe o nouă cale de cercetare. Deci acest mare umorist român care a fost pe punctul de a-și trăda ideologia sa progresistă de republican convins, trebue să fi avut pe vremea când scria măreţul său Dicţionar politic, o mare influenţă asupra lui Botev. Studiind opera satirică a lui Orășanu cu prof. Pirin Boiagieff, am ajuns împreună la această constatare, prin coincidenţa dintre operele acestor doi poeţi.

Bismarck trage iţele politicii din România
(Din ziarul „Asmodeu", An. I. Nr. 14/13 Iunie 1871)
(desen de Dembitzki)

Ambii scriitori își compun satirele în ritmul cântecelor populare. Cele două poezii „Banchetul disperării" și „Cărţi din lumea cealaltă" [2]) fac pe orice vulgar să se gândească imediat la operele lui Botev, scrise cu un mare talent „Mesaje din cer" [3]) și „In cârciumă" [4]), în care el e obsedat de

---

1) G. Călinescu, Istoria literaturii române, București, 1941. Orășanu redactor și colaborator al ziarelor umoristice, p. 302.

2) N. T. Orășanu, Opere satirice, București 1875, Banchetul disperării. p. 144, pentru prima oară publicat în 1872.

3) Hristo Botev, Sâcinenia. Editate pentru prima oară de Z. Stoianov, Sofia 1888. Aceste 8 foiletoane sunt extrase din jurnalul revoluţionar „Nezavisimost" unde au fost publicate în numerile 44—51 ale anului IV, 1874.

4) M. Dimitrov, Sâcinenia na Hristo Botev, t. III, Sofia 1945, „V. Mehanata".

acelaş sentiment trist al unui mare patriot ce suferă ca şi Orăşanu pentru soarta ţării sale. Tocmai umoristul Botev, care n'a fost încă complect studiat la noi[1]) în toată profunzimea talentului său, se putea să se înflăcăreze de o idee a altor satirici ai epocii, dar care totuşi ajungea la o creaţie personală.

Sarcina de a cunoaşte în amănunt şi de a pune în cumpănă operele satirice ale celor doi umorişti, Orăşanu şi Botev, trebue cedată prof. Pirin Boiagieft.

Pentru mine ar fi o mare importanţă să pot căuta de pe acum dacă există arhive despre Orăşanu pentru a extrage date asupra relaţiilor dintre cei doi progresişti.

3. Un al treilea rezultat mai există, dar pe care vi-l las dv.

După circa 20 de zile de cercetări în periodicele româneşti de pe vremuri[2]), cu mare concurs din partea tuturor instituţiilor româneşti, am găsit alte urme despre Dembitzki.

El a făcut 800 de caricaturi în jurnalele satirice româneşti ASMODEU (1871)[3]), GHIMPELE (1869—1872)[4]) şi DARACUL (1869-1872-1876)[5]), URZICĂTORUL (1870)[6]), SCRÂNCIOBUL (1864-1868)[7]), SARSAILĂ (1871)[8]) şi VIESPEA (1868)[9]), pe care le puteţi vedea acum şi observa chiar semnătura sa atât cu iniţiale cât şi complectă[10]). Punctul lor de vedere politic e tot atât de republican ca şi jurnalul ASMODEU.

In aceste caricaturi artistul se manifestă ca un desenator foarte abil, un spirit aprins, energic şi foarte productiv care prin privirea sa pătrun-

---

1) Cea mai bună caracteristică a spiritului satiric al lui Botev este aceea a lui M. Dimitrov, Hristo Botev, Idei, licnost, tvorcestvo, Sofia 1946, p. 309.

2) Publicaţiunile periodice româneşti, Bucureşti, 1913, p. 55.

3) „Asmodeu", Bucureşti, An. I, nr. 3, 28. III. 1871, Dembitzki a colaborat la această gazetă începând cu nr. 1, An. I din 14. III. 1871 până la nr. 27. An I din 30.IX.1871.

4) La gazeta „Ghimpele", Dembitzki a colaborat începând cu nr. 6, An X din 28.V.1866, până la expulzarea sa din ţară, despre care aminteşte această gazetă, prin caricaturi destinate nr. 52, An XII, din 16.I.1872.

5) Dembitzki a colaborat la gazeta „Daracul", dela nr. 1, An I din 5.I.1869 până la nr. 46, Anul IV din 9.I.1872. Această gazetă încetează să mai apară din cauza lipsei unui desenator, după arestarea lui Dembitzki şi după mare'e proces al presei care a fost în acelaş timp şi împotriva lui Dembitzki, Orăşanu şi Valentineanu şi care se termină la data de 16.III.1872. Vezi gazeta „Românul", Anul XVI din 16.III.1872, p. 241, ce ne spune că au fost achitaţi şi scoşi din închisoare. „Daracul" reapare abia 4 ani mai târziu, în 1876 cu caricaturi făcute tot de Dembitzki ceeace dovedeşte încă odată că el a fost sufletul acestei gazete. Ne găsim acum după marea revoltă bulgară din luna Aprilie a aceluiaş an şi după moartea lui Botev, când Dembitzki apără cu şi mai multă înverşunare cauza patriotică atât a bulgarilor cât şi a polonezilor.

6) Gazeta „Urzicătorul", Bucureşti, posedă caricaturi făcute de Dembitzki, în cele două numere, care poartă numerotaţia gazetei „Ghimpele", fiind o continuare a acestei gazete nr. 50, Anul X din 11.I.1870 şi nr. 51 din 18.I.1870. Incepând cu numărul 52 gazeta îşi reia vechiul nume „Ghimpele".

7) La gazeta „Scrânciobul" Dembitzki a colaborat dela început, anul I, nr. 1 din 8.X.1863 până în anul II, nr. 10 din 13.III.1869.

8) La gazeta „Urzicătorul" Dembitzki a colaborat începând cu anul I, nr. 1 din 3.IV.1871 până la nr. 26, anul I din 6.VI.1871, când jurnalul a fost oprit de poliţie.

9) La jurnalul „Viespea" a colaborat deasemenea şi nu avem (printre numerele păstrate la Biblioteca Academiei) decât o caricatură de el (vezi nr. 4. anul I din 15.X.1868).

10) A se vedea „Ghimpele", anul X, nr. 11 din 10.XI.1868.

zătoare urmărește toată efervescența vieții contemporane politice în România [1]) și orizontul politic al întregii Europe.

Tocmai astăzi, opera acestui pionier al ideilor liberatoare și revoluționare poate obține o apreciere nouă, relativ la achizițiile sale artistice. El nu uită niciodată să trateze în presa progresistă română cauza patriotică bulgară și aceea a propriei sale patrii, Polonia, cu o fidelitate și simpatie perseverente.

Este necesar să facem un examen aprofundat al tuturor caricaturilor sale, pentru a constata influența sa asupra evoluției caricaturilor politice în România. Chiar de acum se poate afirma că toți contemporanii săi, atât Vincenz cât și bătrânul Jiquidi au fost inspirați de el. Și tot prin calea artei s'ar putea arunca lumină asupra problemelor istorice, asupra relațiilor dintre diferiții reprezentanți ai gândirii progresiste în România, prin aplicarea metodei materialismului dialectic.

Astfel, activitatea artistică a lui Dembitzki reprezintă o colaborare neîntreruptă cu insurgenții bulgari și polonezi și cu social-democrații români. In istoria legăturilor politice și culturale dintre România, Polonia și Bulgaria, această strânsă legătură dintre fiii lor cei mai progresiști, ne dă o mărturie istorică de cea mai mare importanță.

Această colaborare pentru lupta comună, pentru libertate, își primește, în lumina noilor condiții istorice adevărata sa valoare tocmai astăzi, când ideea solidarității și fraternității între popoarele slave și poporul român, își reînnoadă firul în elanul comun pentru realizarea socialismului.

---

1) Dim. Costescu, Fazele ministeriale în România. București 1936; N. Iorga. Istoria Românilor, realizatorii unității naționale, vol. X, București 1945.

Intreaga bibliografie fiind adăugată ulterior la București, și fiind alcătuită departe de izvoarele necesare nu s'au putut indica totdeauna paginile.

Pe de altă parte, această adăugire a unor observații era necesară pentru a putea arăta mersul cercetărilor mele care au continuat după conferință. Materialul demonstrativ a fost deasemenea schimbat pentru a se arăta noile rezultate.

Cercetările pe care le-am făcut, la Brăila au dat rezultate fructuoase: Am găsit autobiografia lui Dembitzki scrisă cu propria lui mână, împreună cu actul de deces, scrisori legate de activitatea lui de 25 ani ca profesor la liceul N. Bălcescu, precum și informații primite dela patru cetățeni, foștii lui elevi la Brăila.

Toată această documentare va fi redată în amănunțime într'o lucrare nouă, în curs de pregătire.

T. S. D.

RELAŢIILE ŢĂRII ROMÂNEŞTI ŞI ALE MOLDOVEI CU RAGUZA (SEC. XV-XVIII)

de AL. GRECU

Republica municipală a Raguzei, mic port înconjurat cu ziduri de cetate, pe malul Mării Adriatice, a jucat un rol de primă însemnătate în istoria economică şi în aceea a civilizaţiei din Evul Mediu în Peninsula Balcanica. Această cetate aşezată pe o strâmtă limbă de pământ, care se întinde între mare şi munţi, cuprindea în vremea apogeului său ca la o mie de locuitori între zidurile ei şi vreo 15—20.000 înafara lor. Ea a isbutit totuşi să-şi întindă negoţul, coloniile şi bisericile ei în toate provinciile Imperiului Otoman până la Dunare şi la Marea Neagră, pe căile de uscat, peste munţi şi râuri. Intr'o vreme în care Imperiul Otoman era închis pentru comerţul Europei, singuri Raguzanii aveau dreptul să se aşeze ca negustori privilegiaţi în toate oraşele lui, puteau să cumpere şi să vândă produse, sa întreprinda afaceri de bancă. Raguza devine astfel poarta de intrare a produselor italieneşti şi apusene în Sudestul Europei şi poate, pe de altă parte, să exercite şi o înrâurire religioasă în ţările slave. Bisericile catolice, şcolile, coloniile şi solii Raguzei au exercitat o înrâurire destul de adâncă, deoarece această republică s'a bucurat de desvoltarea unei mişcări literare în limba latină şi în cea croată de mare valoare artistică, cuprinzând un număr de poieţi, dramaturgi şi istorici în epoca Renaşterii şi a Contra-Reformei. Istoricul literaturii bulgare, Bojan Penev consideră influenţa raguzană ca una din cele mai vechi printre influenţele apusene în Bulgaria [1]).

Se poate pune întrebarea dacă principatele române, Moldova şi Ţara Românească au suferit şi ele această influenţă în aceeaşi măsură ca ţările vecine dela Sudul Dunării, dacă negoţul raguzan, care reprezintă drumul deschis spre Marea Adriatică, poate fi considerat ca unul din factorii importanţi ai vieţii economice a Românilor în timpul istoriei lor. Cele două ţări române depindeau tot mai mult, mai ales din veacul al XVI-lea, politiceşte şi economiceşte de Imperiul Otoman, negustorii din Imperiu putând trece fără piedici Dunărea cu mărfurile lor. Existenţa comerţului raguzan în principate, din veacul al XV-lea până în al XVIII-lea este dovedită prin numeroase documente, dar aceste informaţii istorice trebuie cântărite, pentru a putea trage concluzii.

Până acum s'au publicat două studii asupra relaţiilor Raguzei cu Românii, **Raguse et les Roumains**, in Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-Orientale, X, 1923, p. 33—44 şi *„Relations entre les principautés roumaines. Raguse et les Ragusains dans la période du slavonisme culturel"*, extras din *Zbornik u cast M. Resetara: Iz Dubrovdcka proslosti*, Raguza, 1931, 15 p. Articolul prim este mai prudent, se mulţumeşte să constate prezenţa Raguzanilor în Principatele Române din secolul al XIV-lea până în al XVII-lea, căci autorul nu posedă date despre prelungirea relaţiilor cu Raguza după mijlocul acestui ultim secol. In schimb, al doilea articol posedă informaţii extrase din isvoarele slave, dar concluziile sale sunt exagerate şi nu corespund cu faptele ce se pot citi în isvoare. După această lucrare, Raguzanii aveau colonii permanente la Iaşi, Târgovişte, şi Bucureşti, bancherii lor făceau afaceri mari în ţară, erau chiar în veacul al XVI-lea colonii în sate (satul Dubrovnic, numele slav al Raguzei, dar acest nume derivă din **domb**, stejar). Raguzanii ar fi introdus la Români humanismul şi Renaşterea şi tot lor li se datoreşte introducerea limbii române în biserica în locul celei slave.

Ne propunem să studiem relaţiile Raguzei cu Românii pe temeiul informaţiilor cunoscute până acum, precum şi pe baza documentelor inedite pe cari le-am des-

---

1) B. Penev, **българска литература. Кратькъ исторически прегледъ**, Sofia, 1930, p. 208.

coperit în arhivele Raguzei şi care întind istoria relaţiilor acestora până în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea. Trebue să precizăm locul pe care îl ocupă Raguza în istoria economică a Românilor şi să cercetăm dacă negoţul pe drumul Adriaticei a avut şi o influenţă asupra culturii Românilor.

II. RAGUZA ŞI EUROPA DE SUDEST

Raguza apare în izvoarele istorice în anul 850, ea se afla atunci sub stăpânirea Imperiului Bizantin, încă din veacul al XII-lea oraşul se bucura de organizare comunală autonomă şi întreţinea relaţii economice dincolo de mare cu Italia. Influenţa comerţului veneţian s'a transformat în curând la Raguza într'o dominaţie politică (1205—1358), care însă nu s'a atins de autonomia oraşului dalmatin. După stăpânirea bizantină urmată de cea veneţiană, istoria Raguzei cuprinde o vreme a stăpânirii ungureşti, până la 1445, dată la care republica începe să plătească tribut sultanului. Suzeranitatea otomană asupra Raguzei ţine până la 1797, dată la care oraşul îşi pierde autonomia şi este încorporat la Austria.

Comertul raguzan constă din schimbul între produsele italiene fabricate (sticlărie, obiecte de piele şi arme) cu produsele orientale (metale preţioase, stofe, miere şi ceară). Acest comerţ avu ca rezultat să îmbogăţească Raguza, care încă din 1300 începe să aibă monete proprii de argint. Desvoltarea patriciatului municipal avu ca rezultat fundarea şcolilor, ridicarea palatelor în stil veneţian şi naşterea unei literaturi în limbile croată şi latină [1].

Intinderea comerţului raguzan în interiorul Peninsulei Balcanice este în strânsă legătură cu desvoltarea statelor slave independente, emancipate de sub dominaţia bizantină; principalele tratate de comert păstrate în arhivele din Raguza, sunt, pentru Bulgaria, privilegiul ţarului Ioan Asen II din 1230, unde sunt citate oraşele şi provinciile din ţara lui, în care neguştorii raguzani îşi vor putea exercita comerţul, apoi confirmarea aceluiaş privilegiu de către ţarul Mihail Asen în 1253 [2]. Privilegiile acordate de regii şi ţarii sârbi pentru republica Raguzei sunt mai numeroase, cel mai vechi este cel din 1234 al regelui Ştefan Radoslav, iar cel mai recent din 1405 al despotului Ştefan Lazarevici [3]. Solii raguzani se prezentau adesea la curtea regilor sârbi şi-i felicitau cu prilejul urcării pe tron şi a căsătoriilor lor [4].

Comertul raguzan era deci mai vechi decât cucerirea turcească în Peninsula Balcanică. Cronicarul raguzan scrie în legătură cu regele sârb Ştefan dela Deciani (1321—1331): „Republica Raguzei constatând bunăvoinţa acestui suveran şi cu speranţa de a absorbi tot comerţul din ţările slave, ceeace a obţinut în adevăr, a numit consuli în Bosnia, în Serbia şi în Rascia" [5]. Veneţienii alarmaţi, au trimis la rândul lor o solie în Serbia în 1403, reclamând pentru neguştorii lor aceleaşi privilegii, căci în această ţară se face un mare comerţ şi câştigul este considerabil, mai ales pentru neguştorii din Raguza" [6].

Deasemenea în Bulgaria Raguzanii se prezentară la curtea dela Târnova cu daruri pentru ţar şi ţarină, între altele chiar şi pentru Ana dela Vidin, fiica voe-

---

1) Cf. M. Resétar. **Dubrovnik**, în **Narodna Enciklopedia srpsko-hrvatsko-slavenacka**, I, Zagreb, 1921, p. 587—596 şi I. C. Engel, **Geschichte des Freistaates Ragusa**, Viena, 1807, tradusă şi remaniată de St. Stanojevic. **Poviest dubrovacké republiké**, Belgrad, 1903, C. Jirecek. **Die Bedeutung von Ragusa in der Handelsgeschichte des Mittel Alters**, im Akmanach der K. Akademie der Wissenschaften in Wien, 49. 1899, p. 355—452.

2) L. Stojanovic, **српске повеље и писма** în **зборник за историју, језик и књижевност српског народа** IX, Belgrad, 1929, p. 205 şi 426, şi la Miklosic, **Monumenta Serbica**, Viena 1858 p. 35.

3) Publicate de Miklosic, **op. cit.**, p. 19, 25, 85, 186 (actul lui Ştefan Duşan din 1349), 157, 205, 266—269.

4) Cronica lui Resti în **Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium**, XXV **(Scriptores II)**, publicate de Academia din Zagreb, 1893, p. 122,

5) **Ibidem, p. 123.**

6) Lubic în aceeaşi colecţie, IV, p 474 până la 475.

vodului Alexandru din Ţara Românească [1]). Drumurile de pătrundere ale Raguzanilor în Peninsula Balcanică, în partea de Nord erau: Prizeren, Novo-Brdo, Sofia, iar mai spre Sud, Raguza, Kopaonik, Niş. Nodul principal al comerţului raguzan în Bulgaria în veacurile al XII-lea până în al XIV-lea se afla la Vidin, oraş unde concurenţa veneţiană nu se simţea. Când, în 1365, Ungurii conduşi de Ludovic cel Mare cuceresc Vidinul, ei află acolo o colonie raguzană. Pe de altă parte, în 1390 nobilul raguzan Nicola Gretic prezinta un dar ţarului dela Vidin, Straşimir, patru butoaie cu untdelemn de măsline [2]). Straşimir acordase Saşilor din Braşov un privilegiu de comerţ, invitându-i în ţara lui, ceeace înseamnă că negustorii din acest oraş transilvănean veneau să cumpere la Vidin mărfuri raguzane şi le transportau dincolo de Dunăre prin Ţara Românească. Vidinul era astfel un câmp de întâlnire între comerţul raguzan şi cel săsesc.

Până astăzi se păstrează la Sofia, în Muzeul Arheologic, pietrele de mormânt din cimitirul raguzan, cu inscripţii în latineşte şi italieneşte.

Primele relaţii ale Raguzanilor cu Turcii se încheie îndată după intrarea acestora în Europa: „Republica Raguzei, văzând marele negoţ pe care-l fac cetăţenii ei în toate provinciile Levantului şi ale Romaniei şi înţelegând pe de altă parte că o putere formidabilă intra acum în Europa, a găsit potrivit să se facă cunoscută de aceasta curte, pentru ca negustorii ei să poata sa fie bine consideraţi şi toleraţi de această naţiune". In veacurile următoare, puterea otomană a recunoscut Raguzanilor meritele unor relaţii străvechi cu puterea turcească şi de aci au rezultat mari avantagii pentru dânşii [3]).

Solii raguzani se prezentaseră încă din vremea când Curtea Otomană se afla la Adrianopol şi în 1396 Baiazid I acordă Raguzanilor un firman pentru comerţul lor în Serbia, iar anul următor altul pentru toate provinciile Imperiului [4]). Când Turcii se fac vecini cu Raguza, ocupând Herţegovina, republica începe să plătească un tribut regulat sultanului, dela 1465 ea plătea câte 1000 de ducaţi pe an, apoi, dela 1482, câte 12.500 de ducaţi pe an [5]). In această vreme, comerţul şi colonizarea Raguzanilor în oraşele din interiorul Imperiului începe să se desvolte. Aici sunt aşezate case de comerţ, consuli, câte o biserică şi cimitire raguzane. In secolul al XV-lea cea mai importantă dintre coloniile raguzane se afla la Belgrad, pe când colonia dela Sofia apare în 1553, urmată curând după aceea de cele dela Rusciuc, Silistra (unde Raguzanii au o biserică), Babadag în Dobrogea (cu o capelă), Isaccea, Tulcea, etc. [6]). Coloniile raguzane erau aşezate pe malurile Dunării aproape de gurile acestui fluviu, unde se aflau negustori din acest oraş [7]). Turcii acordară Raguzanilor mai multe privilegii, căci politica Raguzei se baza pe neutralitatea ei politică, autonomia coloniilor ei cu consulii respectivi, privilegiile pentru vamă şi monopolul comerţului în anumite regiuni [8]).

La Belgrad tipografiile cu litere slave se aflau în mâinile Raguzanilor, ca de altfel întreg comerţul şi abia la sfârşitul secolului al XVII-lea apare concurenţa Armenilor şi a Aromânilor [9]). La Sofia, Raguzanii clădesc hala postavurilor (în turceşte **Cohadzijski han**), cu galerii de lemn, unde se aflau prăvăliile raguzane [10]).

Relaţiile oficiale ale Raguzei cu Imperiul Bizantin sunt posterioare celor care fură încheiate cu Turcii, căci Bizanţul se afla sub înrâurirea comerţului venetian şi genovez care nu începe să decadă decât după cucerirea turcească. Abia doi ani înainte de căderea Constantinopolului, în 1451, a fost încheiat un tratat de

---

1) Pentru pătrunderea Raguzanilor în Bulgaria, L. Voinović, **Дубровник и България. în периодическо списание, LXX, 1909, p. 146-172.**

2) Sakâzov, Bulgarische Wirtschaftsgeschichte, p. 146 167.

3) Cronica lui Resti, în colecţia citată, p. 147, sub anul 1365.

4) **Resetar**, op. cit.

5) L. Voinović, **Дубровник и Османскоцарство,** Belgrad, 1898, p. 17—18, 35, 64, 82.

6) **Ibidem, p. 86—92.**

7) **Ibidem**, p. 90.

8) **Ibidem**, p. 98, 120, 121—122.

9) C. Jirecek, **Die Heerenstrasse von Belgrad nach Konstantinopel**, Viena, 1878, p. 123.

10) L. Voinović, op. cit., p 128

comerţ între Raguza şi împăratul Constantin Paleolog, precum şi cu fraţii săi, Toma şi Dimitrie, de poţii Moreii, tratat prin care neguţătorii raguzani se bucura de aceleaşi drepturi ca şi Italienii [1]).

Comerţul raguzan avea un caracter deosebit de acela al oraşelor italiene; nu era un trafic maritim ci un negoţ pe uscat care se întemeia pe transportul de caravane cu cai şi căruţe, ce se întâlneau pe toate drumurile din interiorul Penin ulei Balcanice. Vlahii şi Mavrovlahii erau conducătorii acestor caravane cu num ele de capitaneii turmarum sau caravan-başa. Drumul din Bosnia pe Drina spre Serbia şi Bulgaria era cel mai frecventat de către caravanele de 10—50 de cai, care transportau sare maritimă, stofe, untdelemn de măsline şi vin. In schimb, Raguzanii cumparau din Serbia metale, lână şi lemne [2]).

Este sigur că negoţul raguzan, întemeiat pe privilegiile acordate de Turci, era stăpân pe traficul intern al Peninsulei Balcanice şi că de pe urma lui s'au desvoltat anume influenţe catolice la popoarele slave [3]).

III. IMPORTANŢA COMERŢULUI RAGUZAN ÎN PRINCIPATELE ROMANE

Principatele române, după aşezarea suzeranităţii turceşti, sunt cuprinse în unitatea comercială balcanică; capitalele lor trec, în Ţara Românească, dela Târgovişte pe drumul Transilvaniei la Bucureşti, pe drumul Dunării; şi în Moldova, dela Suceava pe drumul Liovului la Iaşi, pe drumul spre Dunărea de Jos. Ne-am putea deci aştepta ca negoţul raguzan să fi jucat în aceste ţări acelaş rol ca şi în Balcani. In adevăr, se constată încă din veacul al XV-lea, prin anume indicii chiar dela începuturile Ţării Româneşti, existenta neguţătorilor raguzani în principate, o corespondenţă cu Raguza, procese, împrumuturi dela Raguzani, menţionate în izvoarele vremii. Totuşi trebue să cântărim valoarea acestor informaţii.

In arhivele din Raguza se află rapoarte regulate ale consulilor raguzani din Adrianopol, Belgrad, Sofia, Silistra şi din alte centre ale Imperiului Otoman, actele comunităţilor autonome ale neguţătorilor din oraşele din Bosnia, Bulgaria [4] şi Serbia, dar în schimb nu s'a descoperit nicio singură scrisoare a vreunui consul raguzan din principatele române. Raguzanii nu aveau consuli în Moldova şi în Ţara Românească, ei nu aveau deci colonii aşezate permanent şi constituite în corpuri autonome în oraşele româneşti.

Nu există privilegii comerciale acordate de domnii români neguţătorilor raguzani, nu sunt biserici raguzane în Ţara Românească şi în Moldova, nu sunt nici colonii privilegiate [4]). Deaceea, nu poate fi vorba de influenţa civilizaţiei, nici de predominarea comerţului raguzan, în nicio epocă, în ţara noastră. Ceeace s'a afirmat în această privinţă este evident exagerat în comparaţie cu influenta adâncă a Raguzei în Balcani

Cauzele acestei deosebiri sunt numeroase: In principatele române Raguzanii se ciocneau de concurenţa Saşilor în Ţara Românească, de a neguţătorilor din Liov în Moldova, căci aceştia erau vecini de mai aproape şi mai puternici.

După decăderea comerţului săsesc şi a celui liovean, comerţul grecesc, care mijlocea aprovizionarea cu grâne a Constantinopolului, grâne aduse din grânarul împărăţiei (principatele române) întrecea posibilităţile negoţului raguzan.

In Imperiul Otoman, Raguza se bucura de privilegii de negoţ acordate de sultan, ceeace constituia un adevărat monopol, pe când în principate, privilegiile de comert acordate de sultan nu aveau valoare în aceste ţări. E adevărat că în privilegiul lui Murad II din 1442 pentru Raguzani, li se acordă libertatea comerţului pe pământ şi pe mare în România, în Bulgaria, în ţara Vlahilor, la Sârbi... dar suntem de părere că este vorba de ţara Vlahilor din Tessalia, căci

1) M. A. Andreieva, **Le traité de commerce de 1451 entre Byzance et Doubrovnik et sa préhistoire**, în *Byzantion, X, 1935, p. 117—127.*

2) M. Danié. **Дубровачка средњевековна каравнска трговина** in Jugoslovenski Istoriski Casopis, III, 1937, p. 117—146 şi I. Cvijié, *Péninsule Balcanique*. Paris, 1923, p. 375—379.

3) C. Jirecek, **Die Bedeutung von Ragusa**, loc. cit.

4) Pentru oraşele din Turcia vezi Arhivele din Raguza. **Acta S. Mariae Majoris**, fasc. 48. **Lettere e relazioni di ambasiadori delle colonie di mercanti da Belgrade, Sofia e Silistria.**

menţionarea ei se află în privilegiu intercalata între aceea a Serbiei şi a Bulgariei. De altă parte, dacă ar fi vorba de Ţara Românească din Nordul Dunarii, s'ar fi folosit desigur atunci numirea Ungro-Vlahia[1]).

Drumul din Ţara Românească spre Adriatica trecea prin Vidin, iar Vidinul, în epoca ţarilor bulgari, se bucura de dreptul de depozit; neguştorii trebuiau sa depună sau sa vânda acolo mărfurile lor, neputând trece mai departe; neguştorii straini veneau să caute acolo mărfurile de care aveau nevoie[2]). Numai dupa aşezarea coloniilor raguzane la Silistra şi la Sofia se deschide un drum comercial indirect dela Raguza dincolo de Dunare prin Giurgiu, sau prin Silistra şi in Moldova prin Galaţi, în a doua jumatate a veacului al XVI-lea.

Trebue să ţinem seama şi de obiectul acestui negoţ. Comerţul raguzan în Balcani consta mai ales în importul sarii maritime şi a peştelui sarat, două produse de care nu se simţea deloc nevoia la Români, care posedau sarea minerala din Carpaţi şi peştele din balţile Dunării.

După unele indicaţii din veacul al XVIII-lea, se constată că negoţul raguzan din Principatele Române consta mai ales din cumpărarea cerii româneşti. Importul Raguzanilor în Principate este mai greu de definit; ei nu par a fi avut o ramura bine definită a comerţului. Dar în epoca în care domnii români cautau cu disperare bani pentru a face faţă exploatării tot mai avide a Turcilor, Raguzanii impreună cu Grecii au fost aceia cari le procurau fonduri. Bancherii raguzani dispuneau de fonduri, arendau vamile şi impozitele din principate, dând domnilor avansuri, înainte de epoca încasării veniturilor anuale.

In urma acestor împrejurări, un număr de Raguzani s'au aşezat în cursul celei de a doua jumataţi a veacului al XVI-lea la Târgovişte cu casele lor, dar numărul lor rămane totuşi inferior aceluia al neguştorilor şi târgoveţilor saşi.

Comerţul raguzan nu se stinge în Principatele Române la sfârşitul veacului al XVII-lea, aşa cum s'a crezut până acum, ci după documentele inedite publicate în anexele prezentei lucrări, continua şi în veacul al XVIII-lea; este vorba deci de o istorie foarte lunga, ce cuprinde mai multe secole.

Deci, fără să exagerăm importanţa comerţului raguzan, trebue să recunoaştem locul sau bine precizat în istoria comerţului românesc.

IV. INCEPUTURILE RELAŢIILOR INTRE RAGUZA, MOLDOVA ŞI ŢARA ROMANEASCĂ

La 20 Septembrie 1349 Ştefan Duşan, ţarul Serbiei, introducea în privilegiul acordat republicii Raguza o clauza care nu se afla în textul privilegiilor predecesorilor lui: Raguzanii au dreptul să transporte prin Serbia mărfuri în alte ţări, „afară de arme pe care nu le vor putea trece nici la Bulgari nici **în ţara lui Basarabă**, nici la Unguri, nici în Bosnia, nici la Greci, nici în alta ţară, ci ele vor trebui să fie vândute numai în Imperiul nostru şi armele acelora care ar vrea sa le treaca în alte ţări vor fi confiscate"[3]).

Ţara lui Basarabă care n'are înca nume, era o ţara nouă sub domnia întemeietorul ei, Basarab I († 1352). Neguştorii raguzani mergeau deci în acea ţară, ei puteau să transporte acolo mărfuri, afară de arme.

Ţara Românească nu era in acea vreme vecină directă cu Serbia; regiunea Crainei şi valea Timocului se aflau atunci între graniţele Bulgariei, comerţul raguzan trebuia deci să străbată prin Bulgaria pentru a ajunge în Ţara Românească.

---

1) Vezi, totuşi, I. Bărbulescu, op. cit., p. 3 Cronica lui Resti-Gondola (Monumenta Slavorum Meridionalium, XIV—1), p. 358, sub 1458: sultanul acorda Raguzanilor dreptul de a face comerţ în Slavonia, România, Anatolia, Albania, Bulgaria, Valahia, Constantinopol, „ed per tutte le altre terre e paese del Turco".

2) Sakâzov, Bulgariens Wirtschaftsgeschichte, p. 167.

3) Miclosic Monumenta Serbica, I, p. 146. Acelaş pasaj se regaseşte in confirmarea acestui privilegiu de catre regele Ştefan Uroş la 25 Aprilie 1357, ibid, p. 161—162.

Noi posedam din aceeaşi epoca, adica din vremea primilor voevozi ai Ţarii Româneşti, o informaţie asupra unei solii a unui raguzan la curtea domnească din aceasta ţara. Cronicarul raguzan Giacomo Luccari care scrie în 1603 [1]), afirmă că strabunul sau, Niccolo Luccari care era în serviciul lui Ştefan Duşan, a fost trimis de catre acesta la curtea lui Vladislav (Vlaicu) din Ţara Româneasca (1364—c. 1376), pentru a-i cere sprijinul împotriva lui Mihail al Bulgariei. A doua solie a lui Niccolo Luccari avu rezultat căsatoria Slavei, fiica lui Vladislav, cu Uroş, fiul lui Ştefan Duşan [2]). Aceste informaţii sunt anahronice, Ştefan Duşan (1331—1355) nu era contemporan cu Mihail al Bulgariei (1324—1330), nici cu Vladislav al Ţarii Româneşti, care se urcă pe tron nouă ani după moartea lui. Ana soţia lui Uroş dela 1360 era sora şi nu fiica lui Vladislav al Ţării Româneşti. Totuşi, este vorba de o tradiţie de familie, este posibil ca un sol raguzan să fi obţinut mâna fiicei voevodului Nicolae Alexandru (1352—1364) pentru Uroş al Serbiei în 1360 [3]).

In vremea lui Mircea cel Bàtrân (1386—1418) socotelile cheltuielilor Raguzei menţionează o suma de 60 de perperi pentru „Ioan fiul răposatului Danciul voevod sosit la Raguza, la 28 Iulie 1397" [4]). Ioan era fiul predecesorului lui Mircea, Dan (1385—1386), el luase calea exilului la urcarea pe tron a unchiului său. E vorba deci, pentru primele relaţii între Raguza şi Români, de câteva date disparate . negustori raguzani care au dreptul să treacă din Serbia în Ţara Romanească, un sol al ţarului sârb, un refugiat politic.

Un fapt mai concludent este descoperirea unei monete raguzane din veacul al XIV-lea care poarta inscripţia : **St. Blasius Ragusae,** aflata în satul Sălciuca din judeţul Dolj [5]). Ea a fost găsită tocmai pe drumul dintre Vidin şi Craiova care lega Ţara Românească de Marea Adriatică, ceeace dovedeşte încă din acea vreme departata o pătrundere a negustorilor raguzani în această ţară, cu monetele lor.

Incepând din prima jumătate a veacului al XV-lea rapoartele diplomatice trimise din Raguza, mai ales cele adresate lui Sigismund al Ungariei, cuprind o serie de informaţii asupra întâmplărilor din Ţara Românească (sosirea pretendentului turc Mustafa la Curtea dela Argeş, ajutorul acordat de Români acestui pretendent, supunerea lui Dan II suzeranităţii turceşti, luptele sale cu Ungurii) [6]). O parte măcar din aceste informaţii provin probabil dela negustorii care se întorceau din Ţara Româneascá la Raguza. Erau şi soli români în acest oraş ; cronica lui Luccari menţionează pe acela al lui Dan voevod (în realitate Vladislav II, fiul lui Dan II, al carui nume a fost confundat cu acela al tatalui său). Acest voevod luase parte la a doua bătălie dela Cossovo (1448) în care Ioan de Hunedoara a fost batut de Turci. In urma acestei înfrângeri, voevodul încheie pace cu Turcii, obligându-se să plătească tributul, după cum rezultă, scrie Luccari, din memoriile lui Murgul, solul lui Dan voevod (recte Vladislav II [7]). Asupra lui Murgul există o întreaga discuţie în istoriografia română : e vorba de a şti dacă „me-

---

1) Giacomo di Pietro Luccari, **Copioso ristretto degli annali di Ragusa, libri quattro,** Veneţia 1604, ed. II Raguza, 1790, dupa care cităm. Autorul făcea parte dintr'o familie originară din Epir care a dat mai mulţi scriitori. Giacomo a fost sol al republicii la Constantinopol şi a studiat în Serbia, Bosnia şi Bulgaria (după St. Stanojević, **Narodna Encyklopedja,** sub **Luccari).**

2) Luccari, **op. cit.,** p. 83.

3) N. Iorga, **Raguse et les Roumains,** în Bulletin de l'Institut Sud-Est Européen, X, 1923, p. 36 şi I. Bărbulescu, **op. cit.,** p. 7, care nu vede anahronismele acestui text.

4) N. Iorga, **Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades,** II, p. 70

5) Această moneta a fost expusă cu ocazia Congresului arheologic şi numismatic din 1935 (colecţia G. Buzdugan).

6) Gelcić, **Ragusa és Magyarorszag,** Budapesta, 1887, p. 251 (1415), 261 (1416), 309—312 (1425), 374 (1432), 585 (1455).

7) Luccari, **op. cit.,** p. 163. N. Iorga, **Raguse et les Roumains,** p. 38, admite existenţa lui Dan III ; acest voevod n'a existat, nu e menţionat nici în cronicile ţarii, nici în hrisoave, e vorba de o confuzie a cronicarilor unguri, izvoarele lui Luccari.

morile" lui Murgul sunt opera unui cronicar român din veacul al XV-lea,[1] sau mai degrabă, după părerea noastră, de memorii ale unui sol asupra subiectului negocierilor cu care era însarcinat, deci un raport de diplomat. Nu s'a observat faptul că Luccari prezintă la începutul cronicii sale lista cărților folosite de dânsul, între ele nu se află vreo cronică a Țării Românești. El descoperise pesemne în arhive un raport al solului Murgul trimis de Vladislav II (1447—1456) la Raguza, ceeace înseamnă că între această republică și Țara Românească era un drum umblat, folosit la început de negustori, apoi de soli.

Din această vreme avem primele nume de negustori raguzani în Țara Românească. In 1438 raguzanii Liubisa Ivaneveghi și Bogdan Vlaghievigh depun o plângere împotriva unui oarecare Jurghevici din Târgoviște[2]). E adevarat că Raguza întreținea legături cu un alt oraș mai apropiat, numit deasemenea Târgoviște, lângă Novi Pazar; Vlad din Târgoviște și Miloș Nelancovici din acelaș oraș, menționați în socotelile Raguzei în 1414[3]), sunt desigur din acest din urmă oraș din B snia, dar negustorul amintit mai sus din 1438 este în schimb mai probabil din Târgoviștea românească, deoarece în alt act acelaș Jurghievici, tot în acelaș an, e indicat cu mențiunea „din Valahia"[4]). El făcea negoț cu stofe de „carmazie" și cu cai. Tot în 1438 Vlatko Vochsich din Raguza călătorește în Țara Românească pentru a recupera niște mărfuri ale asociaților săi, pierdute și prădate în acea țară, valoarea lor fiind de 50 de perperi[5]).

Interpretând aceste știri, scoatem dovada existenței unui comerț cu stofe de lux de origine italiană, trecute de Raguzani în Țara Românească, unde ele erau pesemne folosite pentru hainele domnești și veșmintele bisericești. Afacerile Raguzanilor în această țară apar importante, de vreme ce un negustor de pe malul Adriaticei întreprinde o călătorie lungă și costisitoare până în Țara Românească pentru a recupera pierderi de negoț. Pe de altă parte, titlul ce se dă unora din acești negustori, „de Valachia", arată că ei erau stabiliți in această țară, unde se bucurau de dreptul de cetățenie orășenească.

Asupra dreptului de cetățenie orășenească al Raguzanilor în Țara Românească, avem o scrisoare a municipalității din Brăila adresată celei din Brașov[6]). Scrisoarea e fără dată, dar este din jurul anului 1500. Mihoci Latinul (catolicul) este recomandat Brașovenilor; el a sosit „de cinci ani dela Dubrovnik" (Raguza) în Țara Românească și „s'a supus, făcându-se omul voevodului nostru, plătește birul cu ceilalți orășeni". El avea un proces la Brașov și deaceea ceruse această scrisoare de recomandație. Negustorii străini din Țara Românească se deosebeau de străini prin aceea că nu plăteau birul, impozitul în bani al voevodului. Raguzanul Mihoci obținuse indigenatul românesc, se făcuse „om al voevodului" și intrase în comunitatea orașului. Așezarea unui raguzan la Brăila, principalul port la Dunăre al țării, este un fapt de oarecare importanță; acolo era capătul drumului de comerț al Sașilor din Brașov spre Dunăre și raguzanul nostru se ocupa tocmai cu negoțul cu Brașovul, oraș care atunci făcea parte din regatul Ungariei.

Relațiile Raguzei cu Ungaria erau foarte vechi; există o corespondență continuă între republică și Ioan de Hunedoara[7]). Matias Corvin, fiul acestuia, cerea subsidii la Raguza pentru cruciata sa împotriva Turcilor întreprinsă cu sprijinul lui Ștefan cel Mare voevodul Moldovei, fapt menționat în cronica Raguzană[8]). Raguzanii puteau deci să ajungă în Țara Românească și prin Ungaria.

---

1) Hașdeu, Negru vodă, în Magnum Etymologicum, IV, p. VI-VIII și I. Bărbulescu, op. cit., p. 15.

2) N. Iorga, Studii și documente, III, p. LXXX-LXXXI.

3) N. Iorga, Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades, II, p. 145.

4) Ibidem și acelaș, Istoria comerțului românesc, ed. I, p. 129-130.

5) N. Iorga, Studii și documente, II, l. c.

6) I. Bogdan, Documente și regeste, București, 1902, p. 236—237; Gr. Tocilescu, 534 documente privitoare la relațiile cu Brașovul, p. 453—454.

7) Arhivele Raguzei, Lettere di Levante, scrisori adresate lui Ioan de Hunedoara între 1447—1453, tom. 13, f. 241, tom. 14, f. 5 (scrisoare din 14 Noembrie 1448 în slavonește), și f. 35, 57.

8) Cronica lui Resti Gondola, în Monumenta Slavorum Meridionalium, XXV, p. 371.

In schimb, legăturile Raguzei cu Moldova nu apar decât mai târziu. Prima ştire despre ele se afla tot în cronica lui Luccari care spune că în timpul expediţiei Turcilor cu Baiazid II împotriva lui Ştefan cel Mare, negustorii raguzan. din ţara lui au suferit mari pagube 1). Aceşti negustori faceau comerţ pe „drumul moldovenesc" care lega Marea Neagra şi gurile Dunării cu oraşul Liov, căci cu prilejul prădăciunilor bandelor turceşti ale lui Malcoci Oglu cu sprijinul lui Ştefan cel Mare în Galiţia în 1498, se constată deasemenea pagube suferite de negustorii raguzani din Liov 2). Totuşi actele şi socotelile oraşului Liov din veacul al XV-lea, care au fost publicate în mare parte, nu menţionează pe Raguzani, ceeace înseamnă că numarul lor în această regiune trebuia să fie redus.

V. RAGUZA ŞI ROMÂNII IN VEACUL AL XVI-LEA

Veacul al XVI-lea este o epocă de mari progrese pentru republica raguzană; atunci s'a format în acest oraş şi în coloniile lui din Peninsulă un numar de bancheri care împrumutau sume importante voevozilor şi paşalilor, luând în arendă şi zalog comorile acumulate din Evul-Mediu, precum şi vamile şi veniturile ţarii. Pe de alta parte, educaţia speciala şi obiceiul călatoriilor făceau din aceşti oameni diplomaţi pricepuţi şi cu experienţă în problemele Orientului European. Sub aceste doua aspecte aflam pe Raguzani în ţarile române: bancheri şi diplomaţi.

Chiar dela începutul secolului se afla în Ţara Românească un nobil raguzan Mihail Bocignoli (sau Bacinici), care la întoarcerea sa în patrie, înainte de 1512, a scris o relaţie istorica foarte amănunţită asupra acestei ţări 3). Deoarece era un nobil, om bogat, se crede dator să dispreţuiasca poporul din Ţara Româneasca, el fiind legat numai de boierii dela noi. El declară că a cunoscut pe Neagoe Basarab, bogatul voevod protector al artelor, în vremea când era încă boier, înainte de domnie, adică înainte de 1512 4).

Acest voevod avea Raguzani în slujba lui; unchiul său Barbu Craiovescu este menţionat într'un raport raguzan asupra luptelor pentru tronul Ţării Româneşti 5). Ieronim Matievié Raguzanul era medicul particular al lui Neagoe Voda; acesta îl trimisese ca sol în Italia şi el aducea la Veneţia un dar al stăpânului său pentru dogele Leonardo Loredano, un cal preţuit la 20 de ducaţi şi obţine în schimb dreptul de a fi tratat „cu prietenie" de către vamă pentru marfurile, fără îndoială obiecte de lux, pe care le cumpărase la Veneţia pentru stăpânul său. Dogele „ţinând seamă de prietenia voevodului român şi de persoana solului său" acordă acestuia din urmă, prin diploma sa, titlul de cavaler al Veneţiei (1518) 6).

In ceeace priveşte Moldova, nu posedam informaţii asupra relaţiilor cu Raguza până în epoca lui Alexandru Lăpuşneanu (1552—1568) afară de unele rapoarte trimise de Raguzani papii asupra înfrângerii Tatarilor de către Ştefan cel Tânăr la 1518 7).

Se păstrează în arhivele din Raguza o scrisoare a lui Alexandru Lăpuşneanu din Suceava din 18 Iunie 1566, adresată republicii: „Din mila lui Dumnezeu, Alexandru voevod al Moldovei, către nobilii şi înţelepţii, dăruiţi cu toată cinstea prin voia lui Dumnezeu, demni de laudă, domni aleşi, credincioşi şi nobili din Dubrovnik, salutarile noastre iubitoare şi prea scumpe", titlu fantezist şi nepro-

1) Luccari, op. cit., p. 196.

2) Ibidem, p. 197.

3) Publicata de Del Chiaro, **Storia delle moderne revoluzzioni della Valachia.** ed. Iorga, 1915, p. 113—115.

4) N. Iorga, **Pretendenţi domneşti în secolul al XVI-lea,** Acad. Rom., secţia ist. XX, 1897, p. 271—274.

5) Gelcic, **op. cit.** p. 673.

6) I. Safarik, **Acta archivi veneti spectatia ad historiam Serborum,** II, Belgrad, 1862, p. 619—620; Haşdeu, **Arhiva istorică a României,** II, p. 69—70; Hurmuzaki, **Documente,** VIII, p. 45; N. Iorga, **Două documente din arhivele raguzane relative la un sol trimis la Veneţia de Basarab al III-lea (Neagoe),** în Arhiva (Iaşi), IX, 1893. Solul a rămas la Veneţia dela 5 Decembrie 1517 până la 17 Martie 1518.

7) Gelcic, **op. cit.**, p. 682.

tocolar, care se explică prin lipsa unei corespondențe regulate între curtea moldovenească și Raguza. E vorba în această scrisoare de cinci orfani adăpostiți la curtea lui, hrăniți „prin averea pe care mi-a dat-o Dumnezeu". Erau trei frați Gheorghe, Paul și Ștefan și două surori, Ecaterina și Maria, „strănepoții herțegului Ștefan", fost domn al țării Herțegovinei, „vecin și prieten al orașului vostru Dubrovnic". Tatăl orfanilor, Miclaus, trăise în Transilvania și obținuse ajutoare și subsidii dela republica Raguzei; voevodul Moldovei cere deasemenea ajutoare și pentru copiii lui, prin curierul său Lazăr din Sebeș în Transilvania. Scrisoarea a fost scrisă de un sârb, Dragomir, în serviciul curții dela Suceava [1]).

Ștefan „herțegul", conte, despre care este vorba în scrisoarea voevodului moldovean, este Stefan Vukić din familia Kosača, conte de Sfântul Sava, care a domnit între 1435—1466 în țara care de atunci urma să se numească, după tilul său, Herțegovina; un om laș și brutal, bețiv, dar politician abil, după expresia istoricului C. Jirecek [2]). Unul din fiii săi se turcise, altul, Vlatco, domnește în Herțegovina până în 1482, dată la care această țară a fost supusă de Turci. Averea herțegului Ștefan era depusă la Raguza, unde a fost sechestrată la cererea lui Matias Corvin din cauza datoriilor sale [3]). Probabil că din acest fond se plătea pensia urmașilor lui. Cei cinci frați dela Suceava erau descendenții lui Ștefan „herțegul" în a cincia generație, tatăl lor „Miclouș" sau Nicolae era fiul unui alt Nicolae mort înainte de 1537, căsătorit cu Irina fiica lui Ștefan Jakšić și cu Elena Brancovici, ea însăși mama domniței Elena, soția domnului Moldovei Petru Rareș. Ruxanda, soția lui Alexandru Lăpușneanu, autorul scrisorii, era fiica lui Petru Rareș și astfel cei cinci orfani erau veri de al doilea cu doamna Ruxanda, ceeace explică prezența lor la curtea Moldovei [4]).

Am văzut că acești orfani nu veniseră în Moldova prin Serbia, ci petrecuseră câtva timp în Transilvania, unde se găsea în această epocă un oarecare număr de negustori raguzani, mai ales la Alba Iulia, ca de pildă Serafim Godolić în 1549 [5]). O corespondență între Raguza și principii Transilvaniei s'a păstrat în arhive [6]).

După cucerirea Banatului Temișoarei de către Turci, privilegiile de care se bucurau Raguzanii în Imperiul Otoman se întind și asupra acestei provincii și o colonie raguzană se așează la Temișoara către 1582, înființându-se și o școală catolică [7]).

Dar drumul comercial dela Raguza prin Vidin spre Țara Românească era și el frecventat; voevozii, pretendenții și misionarii catolici care veneau din Italia treceau adesea prin Raguza ca să vie în Țara Românească, ceeace arată că ei aflau pe acest drum călăuze, condiție indispensabilă pentru călătoriile din acea vreme. Călăuzele raguzane sunt amintite în instrucțiunile misionarului Ieronim trimis de Sf. Scaun în Țara Românească în 1581: el trebuia să călătorească împreună cu negustorii raguzani [8]).

Atunci întâlnim la Raguza un fiu de voevod român, om cult care frecventase curtea lui Henric III dela Paris, unde fusese unul din favoriții regelui, Petru

1) Acest text e publicat de C. Jirecek, **Споменици српски** în **Споменик** XI, Belgrad, 1892, p. 90—91 și reprodus de L. Stojanović, **Старе српске повеље и писма** în **зборник за историју, језик и књижевност српског народа** XIX-I, Belgrad, 1929, p. 441. Un fragment fusese publicat de F. Miclosić, **Monumenta Serbica**, Viena, 1858, p. 556—557.

2) C. Jirecek, **Geschichte der Serben**, II, p. 172.

3) **Ibidem**, p. 226—227.

4) Alexa Ivić **Родословне таблице српских династија и властеле**, Zagreb, 1919, tabla 8 (Kosača) și 10 (Iakšić), cf. și St. Stanojević, **Narodna Encyklopedia**, sub Herțegovina.

5) Arhivele din Raguza, **Lettere din Levante**, XXIV, f. 91—92.

6) **Ibidem**, XXX, f. 157—8 din 25 Martie 1564, scrisoare a Raguzei către „Regele Transilvaniei", Ioan Sigismund Zapolya și XXX, f. 309 din 12 Septembrie 1573 către Ștefan Bathory din Transilvania.

7) N. Iorga, **Contribuții la istoria Munteniei**, Acad. Rom. memor. sec. ist., XVIII, 1896, p. 37.

8) I. Bărbulescu, **op. cit.**, p. 7.

Cercel. Vizita sa la Raguza este amintită ca un fapt istoric în cronica lui Luccari [1]). Când Petru Cercel a obţinut în sfârşit tronul Ţării Româneşti, relaţiile sale cu Raguza au continuat : cardinalul d'Este îi scria din Roma în 1585, intervenind în favoarea raguzanului Domenico de Giorgio, pentru reglementarea datoriilor sale în Ţara Românească. El era, precât se pare, un om de afaceri însemnat, de vreme ce chiar un cardinal se interesează de afacerile lui [2]).

Tot prin Raguza intenţiona să se întoarcă în ţara sa voevodul Moldovei exilat în Tyrol, Petre Şchiopul, care voia să treacă prin Veneţia şi de acolo să ia o corabie pe Mediterana spre Raguza [3]). Tot în acel oraş se întâlnea în 1593 pretendentul la tronul Moldovei Ioan Bogdan care sosea din Veneţia cu scopul de a se duce în Moldova [4]).

Moldova avusese până atunci relaţii de mai mică importanţă cu Raguza, dar dela sfârşitul veacului al XVI-lea aceste legături devin mai strânse. In această epocă negoţul raguzan în principate începe să ia caracterul unui negoţ de bancă. Cronicarul Luccari afirmă că abia sub domnia lui Petru Şchiopul din Moldova (1574—1579, 1582—1591) Raguzanii au început să facă negoţ în această ţară [5]).

Sub domnia lui, Giacomo Magni bancher raguzan avea agenţi de comerţ în Moldova [6]), deci caracterul comerţului nu mai este acelaş, nu mai era vorba de negustori izolaţi care transportau mărfurile lor în căruţe sau pe spinarea catârilor, ci de agenţi care lucrau pentru patronii lor bancheri. Se constată acelaş fenomen în Ţara Românească: Secondo de Luccari, raguzanul din Silistra supranumit Beizadé, fiul beiului, mijloceşte transferul sumei de 30.000 de monete de argint din partea principesei Ecaterina, văduva voevodului Alexandru şi mama lui Mihnea Turcitul (1577—1591), sumă destinată Mariei Valarga, sora ei stabilită la Veneţia. Acelaş bancher raguzan se ocupa şi cu împrumuturi pe zălog ; avansase sume importante curţii din Bucureşti, dar zălogul nu fusese restituit la plata datoriei, zălog constituit din cea mai mare parte a tezaurului domnesc al Ţării Româneşti. Bancherul fugise dela Silistra în ţara lui, la Raguza. Pentru a recupera tezaurul, voevodul Ţării Româneşti trimite la Raguza pe un boier bine cunoscut în istoria română, banul Mihalcea originar din Cipru, care vorbea italieneşte. In 1583 banul Mihalcea scria din Raguza: „Omul pe care-l căutam a fost regăsit aici la Raguza şi l-am pus sub pază". Tezaurul voevodal transportat la Raguza de către bancherul necinstit conţinea bijuterii, perle, argint şi aur în lingouri, smaralde, 50 de blănuri, etc., dar o parte a tezaurului n'a mai fost găsită [7]). Domnii ţărilor române, regimul unde domnea o economie feudală, nu puteau să se întemeieze pe un buget stabilit pe venituri prevăzute dinainte şi erau nevoiţi să păstreze un tezaur de obiecte preţioase; toţi voevozii au tezaurul lor. Dar pentru a obţine bani gata, erau siliţi, mai ales de pe urma stoarcerilor operate de către Turci, să pună zălog tezaurele lor la primii bancheri care pătrundeau în aceste regiuni. Aceştia, de fapt nişte cămătari, sunt Raguzanii din veacul al XVI-lea.

Mai ales asemenea afaceri de bancă pe scară mare în ţările române au fost întreprinse de doi fraţi raguzani. Ioan şi Pascal de Marini Polli. Ioan se stabilise la curtea lui Mihnea Turcitul din Ţara Românească la 1586, după recomandaţia mătuşii sale, Maria Valarga din Veneţia. El venea dela Sofia, de unde, după cât spunea, fusese silit să plece din cauza creditorilor săi şi se căsători în Ţara Românească cu Prepia vara lui Mihnea, dar pentru a obţine mâna ei a fost silit să treacă dela catolicism la religia ortodoxă. In această calitate el devine agentul domnului pentru perceperea dijmei mierii şi, după scrisorile fratelui său, el venea şi pleca fără încetare în căruţă prin toate satele ţării pentru a-şi împlini sarcina. In cele din urmă, s'a îmbolnăvit, căci nu putea suporta călătoria

---

1) Luccari, op. cit. p. 251.
2) Hurmuzaki, Documente, XI, p. 193, N. Iorga, Istoria comerţului românesc, I, ed. II, p. 206—207.
3) Hurmuzaki, Documente, XI, p. 772, din 13 Iunie 1593.
4) Ibidem, III/2, p. 31.
5) Luccari, op. cit., p. 251.
6) Hurmuzaki, Documente, IV/2, p. 183.
7) N. Iorga, Contribuţii la istoria Munteniei, Acad. Rom., sec. ist. XVIII, 1896, p. 36, 43—44, 48—49.

pe drumuri rele. Este vorba în realitate de arendarea unui venit al țării, dijma mierii, în schimbul unei sume avansate tezaurului domnesc. Aceasta a fost o afacere bună pentru bancherul raguzan; el umbla întotdeauna îmbrăcat în haine de curte țesute cu fir de aur și când i s'a reproșat luxul, a răspuns că așa trebuia să se îmbrace pentru a putea să se înfățișeze la sfatul domnesc. Fratele său, Pascal, sosise și el în Țara Românească, pe drumul obișnuit dela Vidin [1]). Un incident din cariera lui Ioan Marini Polli în țara Românească îl pune însă într'o lumină puțin favorabilă. Un negustor raguzan care locuia la Târgoviște avea strânse legături cu dânsul și-i lăsase la moartea sa grija casei, a soției și a copiilor lui, „pentrucă erau de aceeași limbă, din aceeași țară, din acelaș loc". Ioan a batjocorit pe fiica prietenului său și i-a cheltuit averea [2]).

Rezultă, în orice caz, din acest fapt că erau pe atunci la Târgoviște Raguzani stabiliți în țară cu familia lor, stăpânind case proprii, având deci drept orășenesc în acel oraș. Totuși ei nu aveau un consul ca în orașele din Turcia, un apărător al drepturilor lor, poate din cauza numărului lor mic.

In 1590 Ioan Marini Polli se desparte de soția lui, vara domnului și nu mai poate rămâne la curtea Țării Românești. El trece deci cu fratele său în cealaltă țară românească, în Moldova, care se afla sub domnia lui Petru Schiopul, voevodul care deschisese porțile țării sale comerțului raguzan. Cei doi frați care dispuneau acum de sume mai importante, nu se mai mulțumiră cu dijma mierii, ci luară în arendă pe un an toate dijmele care se luau în Moldova asupra vitelor. Pentru a putea completa suma foarte importantă cerută de domn, ei formară o asociație: Ioan Marini Polli si agentul său Lucian, deasemenea raguzan, Domenico de Giorgio, un alt raguzan care trăia mai demult în Moldova, precum și un grec, Mano. Dijma se ridica în toată țara, dela boi, vaci și viței în fiecare an la 8 Septembrie, pe când dijma asupra oilor era plătită la 26 Octombrie, de Sf. Dumitru, „după obiceiul vechi" [3]). E vorba de principalul venit al țării și deaceea suma avansată voevodului era foarte mare. Din nefericire pentru asociați, Petru Schiopul abdică pe neașteptate la 19 August 1591 și părăsește țara cu mai puțin de o lună înaintea datei dijmei vitelor. Pierderea suportată de Raguzani era foarte importantă și deaceea asociații urmăresc pe fostul voevod în exilul său prin Polonia și Austria, ceeace i-a costat bani destui și deaceea procesul pentru dijma moldovenească a luat un caracter internațional. El a fost judecat în 1593 în fața arhiducelui Ferdinand de Habsburg care guverna Tyrolul, provincie în care Petru Schiopul aflase un adăpost. Boierii moldoveni chemați ca martori au dovedit însă că, după obicei, datoriile țării treceau în sarcina domnului în funcție, domnii detronați sau cei care abdicaseră nu puteau să fie urmăriți în averea lor privată pentru datoriile contractate în calitate de suveran [4]). Martorii se pronunțară într'un chip foarte nefavorabil pentru raguzanul Ioan Marini Polli: „E un om care se lăuda că este un mare negustor foarte bogat, de neam mare din Raguza", dar în realitate era cam nebun, înșelător și mincinos și chiar părăsise religia catolică pentru cea ortodoxă [5]).

Se poate ca Aron vodă (1591—1595), succesorul lui Petru Șchiopul, să fi despăgubit pe cei doi Raguzani, căci întâlnim din nou pe frații Marini Polli în Moldova în 1594, Ioan, fratele mai mare, a fost mijlocitor între Aron vodă și împăratul Rudolf pentru încheierea unui tratat de alianță împotriva Turcilor [6]). Cei doi frați devin acum agenții politici ai împăratului, îi aflăm la Alba Iulie în Transilvania la curtea lui Sigismund Bathory [7]) și la Târgoviște la curtea lui Mihai Vi-

1) Ibidem, amănuntele după corespondența doamnei Ecaterina din Țara Romnească cu sora ei Maria Valarga dela Veneția.

2) După mărturiile aduse în procesul lui I. Marini Polli cu Petru Șchiopul din Moldova (vezi mai jos), Hurmuzaki, **Documente**, XI, p. 317.

3) N. Iorga, **Studii și documente**, XXIII, p. 429.

4) Hurmuzaki-Iorga, **Documente**, XI, p. 317 ,319 și I. Sârbu, **Istoria lui Mihai Viteazul**, I, București, 1904, p. 135—136.

5) **Ibidem.**

6) N. Iorga, **Contribuții la Istoria Munteniei**, Acad. Rom. sec. ist., XVIII, p. 98.

7) Hurmuzaki-Iorga, **Documente**, XII, p. 1261—1262.

teazul [1]). Ioan fusese sol al împăratului Rudolf pe lângă Mihai Viteazul pe vremea când acestea domnea în Translivania [2]). El moare în Ungaria Superioară, pe când Pascal se întoarce în patria sa, la Raguza [3]).

Raguzanii au jucat un rol politic destul de important ca diplomaţi şi ca spioni în timpul războiului Imperialilor şi al lui Mihai Viteazul împotriva Turcilor. Astfel Paolo Giorgio raguzanul contribuise la revolta Bulgarilor şi câştigase pentru alianţă creştină pe arhiepiscopul Dionisie Rally din Târnova [4]). Mihai Viteazul a folosit ca soli pe lângă împărat şi pe lângă arhiducele Maximilian pe unii raguzani, ca de pildă Marco Ivan Dubrovniki [5]). Giovani raguzanul era interpretul său la 1601 [6]), şi voevodul român mai avea şi alţi oameni de încredere printre raguzani. Luciano raguzanul şi Niccolo di Luca Lovciali [7]), adică un raguzan originar din colonia stabilită la Lovcea în Bulgaria. Dar cel mai celebru dintre Raguzanii în slujba lui Mihai Viteazul era eroul Delli Marco, comandantul unei trupe de mercenari care s'a lupta cu Turcii. Ei erau 160 „de neamul său" [8]) probabil Dalmatini, printre care şi Uskoci, piraţi croaţi din insulele dalmatine [9]).

Mihai Viteazul s'a folosit din plin de sprijinul Raguzanilor care străbăteau fără încetare Imperiul Otoman şi aveau acolo coloniile lor şi tot felul de relaţii [10]). Se ştie deasemenea că acest domn român era întotdeauna lipsit de bani pentru plata mercenarilor şi se poate bănui că a obţinut împrumuturi la bancherii raguzani, întocmai ca predecesorul său Mihnea. Acesta din urmă se făcuse mahomedan şi trăia încă în 1595; el voia să facă pe fiul său Radu domn al Ţării Româneşti, în vremea în care Turcii se luptau împotriva lui Mihai Viteazul. Fostul domn porunci deci fiului său să părăsească Veneţia, unde se afla, ca să se stabilească la Raguza, dar îl sfătui să fie foarte discret: „Nu sufla nici un cuvânt asupra speranţelor noastre; gândeşte-te că raguzanii sunt negustori şi că se află un mare număr dintre dânşii în Ţara Românească; ei au împrumutat bani domnului Ţării Româneşti şi nu trebue ca cineva de acolo să afle ceva" [11]).

Mihnea ştia deci că în Ţara Românească se aflau mulţi Raguzani şi se temea ca republica să nu ia măsuri împotriva fiului lui, dacă afla planurile sale care primejduiau creditele avansate lui Mihai Viteazul. Rezultă din toate acestea un fapt important: **Mihai Viteazul a fost susţinut în războaiele sale împotriva Turcilor, nu numai de către împărat, dar şi de către bancherii raguzani care i-au împrumutat** bani pentru trupele sale [12]).

Tot în această vreme geograful italian Giovani Botero scrie în descrierea lumii locuite, în capitolul asupra ţărilor române, că negoţul de acolo se află în mâinile Armenilor, Evreilor, Saşilor, Ungurilor şi Raguzanilor şi constă în grâne şi vinuri vândute în Rusia şi în Polonia, în piei de vacă, ceară şi miere, carne uscată, unt pentru oraşul Constantinopol şi mai ales boi. Aceasta în ce priveşte exportul. Se importa vin de Candia, care trece apoi în Polonia şi în Germania [13]). Totuşi, când acest autor descrie oraşele din Ţara Românească, nu menţionează colonii de Raguzani. La Târgovişte sunt, după dânsul, 1000 de case de ortodoxi şi 22 de catolici; aceştia sunt Saşi şi Unguri. La Câmpulung sunt 900 de case, în-

---

1) I. Sârbu, **op. cit.**, I, p. 485.
2) Hurmuzaki-Iorga, **Documente**, XII, p. 1122.
3) Hurmuzaki, **Documente**, III, 2, p. 350, din 1 Aprilie 1600.
4) **Ibidem**, XII, p. 289—290.
5) **Ibidem**, III/I, 311, din 1598.
6) **Ibidem**, IV/I, p. 266—267.
7) I. Sârbu, **op. cit.**, I, p. 485.
8) Hurmuzaki, **Documente**, IV/2, p. 34 şi XII, p. 36.
9) I. Bărbulescu, **op. cit.**, p. 9, confundă pe Delli Marco cu solul Ivan Marco din 1598 şi cu Marco fiul lui Petru Cercel.
10) **Mihai Viteazul**, Bucureşti, 1937, p. 41—43.
11) N. Iorga, **Studii şi Documente**, III, p. LII-LV, scrisoare în greceşte din Iunie 1595.
12) Prezenţa lui Radu fiul lui Mihnea la Raguza a fost în adevăr semnalată curţii imperiale printr'un raport al lui Ioan Marini Polli din 24 Martie 1595, Hurmuzaki, **Documente**, XII, p. 36.
13) Giovani Botero, **Le relationi universali**, Bergamo, 1596, p. 165.

tre care 40 de catolici Sași, iar la Râmnic 20 de case de catolici [1]).

E probabil că aceste informații tipărite în Italia în 1595 erau de origina mai veche, caci, precum am văzut, sub Mihnea și sub Mihai Viteazul erau Raguzani stabiliți în țară; numărul negustorilor de acest neam era considerat ca important. E vorba însă mai ales de negustori din coloniile din Bulgaria care veneau și apoi plecau din nou din Țara Românească.

VI. RELAȚIILE ȚĂRILOR ROMANE CU RAGUZA IN SECOLUL AL XVII-LEA

Secolul al XVII-lea a văzut începutul decăderii Raguzei, totuși la începutul secolului republica croată de pe malurile Marii Adriatice era înca înfloritoare și s'a desvoltat acolo o Renaștere literara cu influențe italiene. Atunci au scris istoricii raguzani și dalmați asupra Slavilor în general, emițând ideea solidarității Slavilor și tot atunci s'au distins la Raguza poeții în limbă croata, dintre care cel mai celebru a fost Ivan Gundolic (1588—1638), autorul epopeii Osman. Dar decăderea economică a Raguzei, sărăcirea patriciatului orășenesc se accentuează în a doua jumatate a secolului. Bogăția Raguzei era întemeiată pe negoțul în provinciile Imperiului Otoman și decaderea acestui Imperiu a atras dupa ea și pe aceea a Raguzei. Exploatarea provinciilor cucerite până la complecta lor epuizare de catre Turci își arată rezultatele într'o epoca în care noi cuceriri nu sunt posibile. Decăderea economică a Imperiului Otoman, urmată de cea politică, începe în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și atunci începură să saraceasca și coloniile raguzane din orașele Imperiului. Tocmai atunci, la 1667, un cutremur de pamant a distrus o mare parte a orașului Raguza; pagubele nu au putut fi reparate multă vreme.

Relațiile comerciale ale Raguzei cu țările române, nu mai au acelaș caracter ca în veacul trecut, căci bancherii din Raguza ce puteau odinioară sa împrumute sume importante șefilor de stat, se fac tot mai rari acum. Dar, pe de alta parte, țările române sunt tot mai mult legate de comerțul Imperiului Otoman, după ruina comerțului săsesc din Transilvania și a celui dela Liov. Deaceea, înrâurirea negustorilor raguzani nu mai întâmpină concurență serioasă. Aceste relații comerciale se oglindesc și în literatura raguzană, în care Românii apar ca un popor cunoscut și care trezește interes.

Astfel epopeea **Osman** compusă din 20 de cânturi în limba croată, al cărei subiect este lupta împotriva Turcilor, mai ales a popoarelor slave, cuprinde multe amintiri despre Români. Eroii slavi renasc pe rând din trecut în versurile lui Gundolić: Vladislav regele polon căzut la Varna, Marco și Lazar al Serbiei, Sișman al Bulgariei, Corechi din Ucraina. Epopeea este plina de foarte frumoase evocari epice, de imagini strălucitoare, este o operă de artă de valoare universală. Românii se ivesc adesea alături de acești eroi slavi în lupta comună pentru independență, nu numai Iancu voevodul (de Hunedoara) [2]), dar și voevozii din veacul al XVII-lea: Gaspar Milostic (Gratiani) originar din Croația [3]), precum și „beiul Bogdaniei", pe care Turcii l-au numit voevod și al cărui nume nu este indicat. E vorba de Radu Mihnea; poetul îl pune pe el să întrebe pe pașalele turcești să povestească luptele lor cu Polonii [4]). Țara Românească este numită Ungrovlahia ca în documentele cancelariei slave [5]), epopeea menționeaza supunerea țarii de către Turci după bătălia dela Nicopole (1396) [6]), iar renumele de erou al lui Ștefan cel Mare era încă viu la Raguza un veac și mai bine după moartea lui. Versurile poetului pomenesc de „voevodul Bogdaniei, Ștefan, care s'a batut cu sultanul Turcilor" și de cetățile lui, azi dărâmate și ruinate [7]).

---

1) Acelaș, **La terza parte delle reationi universali**, Bergamo, 1595, p. 160.
2) Givo Frno Gundolić, **Djela**, ed. III de Körbler și Resetar, Zagreb, 1938. 680, p., ed. Academiei Jugoslave, p. 406 și 443.
3) **Ibidem**, p. 405, 413.
4) **Ibidem**, p. 410, 413.
5) **Ibidem**, p. 164, 557.
6) **Ibidem**, p. 557.
7) **Ibidem**, p. 409.

Pe de altă parte, istoriografia raguzană în limba italiană cuprinde şi ea unele ecouri din istoria Românilor. Cronica lui Gondola dela sfârşitul veacului al XVI-lea vorbeşte despre înfrângerea Turcilor în Ţara Românească în 1462, în vremea lui Vlad Ţepeş, precum şi de participarea lui Ştefan cel Mare la războaiele lui Matias Corvin împotriva Turcilor [1]).

Don Mauro Orbini raguzanul este autorul unei celebre istorii în limba italiana: **Il regno degli Slavi, hoggi corrotamente detti Schiavoni, historia**, Pesaro, 1607, 473 p., în care se afla afirmaţia că Dacii erau Slavi şi că regele slav Decebal a fost învins de Traian şi deaceea limba vorbita azi de Români este un amestec de slavona şi latină [2]).

Pe de alta parte, această carte cuprinde mai multe informaţii de istorie românească: căsătoria craiului sârb Uroş cu Elena fiica domnului Ţarii Româneşti [3]), moartea eroică a lui Marco Cralevici în Ţara Românească în lupta dela Craiova (recte Rovine) [4])), luptele lui Ioan de Hunedoara la Severin, şi cele ale lui Vladislav voda (1364—1376) la Vidin [5]). Lucrarea lui Mauro Orbini a fost tradusa în ruseşte la Moscova în 1722 din ordinul lui Petre cel Mare de către Sava Raguzanul aşezat la curtea rusa. Dar aceasta scriere a atras fulgerele invaţatului domn al Moldovei Dimitrie Cantemir, care se afla atunc exilat în Rusia [6]).

Cam în aceeaşi vreme scrie şi Giacomo Luccari, nobil raguzan, cronica sa **Copioso ristretto degli annali di Raguza, libri quattro**, tipărita la Veneţia în 1605 [7]). Opera erudita a lui Luccari este foarte bogata in informaţii asupra istoriei Românilor; am folosit-o nu odata în prezentul studiu, precum s'a putut vedea mai sus. Cu prilejul descrierii soliei stramoşului autorului, Nicolo Luccari la curtea domnului muntean Vladislav, autorul face o scurtă descriere a ţarii, vorbeşte de câmpiile roditoare, raurile, aerul cel sanatos. El ştie că întemeietorul legendar al ţarii este **Negro voda**, de neam ungur; el a fundat oraşul Câmpu Lung şi cetaţile înconjurate cu ziduri de caramida dela Bucureşti, Târgovişte, Oraşul de Floci şi Buzau. El este îngropat la Argeş. Fiul său Vladislav a clădit castelul **San Giorgio**, (Giurgiu) şi cel dela Râmnic. Ţara are aur în râurile sale, produce ceară şi vite care hranesc Imperiul Turcesc, religia este cea ortodoxă, limba slavă este folosita în biserici, dar cea vorbită era latina, „coruptă şi alterată de influenţe străine" [8]). El descrie deasemenea şi Moldova, râurile, oraşele mai însemnate: Iaşi, Suceava, Roman, etc. [9]). Pentru istoria Ţarii Româneşti autorul nu are decât informaţii fragmentare; dimpotriva, pentru a Moldovei el cunoaşte numele şi seria exactă a voevozilor (Dragoş descalecat din Maramureş în 1358, Sas, Bogdan, care obţine un titlu imperial acordat de către împăratul Bizantin, Lasco, Muşatin, Roman, Ştefan, Iuga, Alexandru, Ilie, care s'a supus Polonilor, Roman II, Petre Ciuber, Ştefan cel Mare care se numeşte pe romaneşte Ştefan Batrin) [10]). Este sigur ca Luccari a folosit o cronică a Moldovei, pe lângă informaţiile geografice care provin dela negustorii raguzani ce cunoşteau ţara, dar nu puteau şti lista exactă a domnilor ţării, ceeace presupune un text scris. Dimpotrivă, în ce priveşte Ţara Românească, credem ca nu l-a putut folosi o cronica a ţarii; el nu cunoaşte nici ordinea de succesiune a domnilor, ca pentru Moldova, nici măcar numele principalilor voevozi (Radu cel Mare,

---

1) **Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium, XXV (Scriptors)**, p. 360 şi 371.
2) Mauro Orbini, **Il regno degli Slavi**, p. 134.
3) **Ibidem**, p. 267.
4) **Ibidem**, p. 279.
5) **Ibidem**, p. 471.
6) D. Cantemir, **Harnicul Romăno Moldo Vlahilor**, ed. Academiei Române, p. 101.
7) Dedicaţia este din 1 Ianuarie 1604, a doua ediţie a fost publicată la Raguza în 1790, după care cităm.
8) Luccari, Copioso ristretto, p. 82—83.
9) **Ibidem**, p. 177.
10) **Ibidem**, p. 177, 179, 196.

Vlad Ţepeş), ci numai câteva tradiţii confuze, pe care le puteau spicui negustorii [1]). Prezenţa unor informaţii aşa de bogate asupra istoriei Românilor la un scriitor raguzan dovedeşte existenţa unui interes trezit la Raguza pentru un popor depărtat, dar destul de bine cunoscut.

In a doua jumatate a secolului, dalmatinul din Traù, Ioan Lucius (1614—1684) a scris la Roma şi a publicat la Amsterdam în latineşte cartea sa: **De regno Dalmatiae et Croatiae, a gentis origine ad annum 1480** (prima ediţie e din 1666) [2]). Ultimul capitol al acestei carţi este intitulat: **„De Vlachis"**, unde, se afirmă identitatea intre Vlahii din Dalmaţia (Movrovlahi) şi cei din principatele dunarene, precum şi cu „Guzzo-Vlahii" din Macedonia şi Tessalia. Tot Lucius a fost cel dintai scriitor care a susţinut că imparatul Aurelian a părasit Dacia şi ca Românii nu sunt coborîtori din coloniile lui Traian, ci imigranţi veniţi din Sudul Dunarii în epoca cuceririi Daciei de catre Bulgari în Evul-Mediu. Aceştia îi aduseseră ca prizonieri şi deaceea ei au adoptat limba slavă ca limbă liturgică, precum şi alfabetul slavon pentru a scrie propria lor limbă.

Opera lui Lucius cuprinde astfel o serie de teorii istorice care urmau sa fie reluate mult mai târziu de catre eruditii care s'a ocupat cu trecutul Românilor. Lucius era el însuşi un mare erudit, el ştia de pilda ca împaratul Ioaniţiu (Caloian), din secolul al XIII-lea în Bulgaria era Roman, cunoaşte corespondenţa lui cu papa şi afirma, pe de altă parte, origina româneasca a lui Ioan de Hunedoara. Cunoaşte limba româna dupa marturiile lui Francisc Şoimirovici arhiepiscop bulgar dela Ohrida care locuise multa vreme în Ţara Româneasca şi vorbea romaneşte. Lucius reproduce chiar o serie de expresii româneşti scrise cu alfabet latin, precum şi câteva fraze întregi, între care: **„Noi sentem din sange romana"**, **„Stis rumano?"**, **„Bine am gasit pre domne-vostre"**, precum şi termeni interesanţi pentru negustori: **aurul, argint, arama, cagliator (calator), gaina, Campu-Lung...** [3]).

Fapt este că cea mai mare parte dintre geografii şi tratatele istorice tiparite în Europa apuseana pe atunci ignoră pe Români, pe când eruditii raguzani şi dalmatini le acorda un loc important in operele lor ca urmare a legaturilor comerciale ce se stabiliseră cu ţările dunărene.

Moldova a fost cârmuită la începutul secolului al XVII-lea de un voevod de origină croată, Gaspar Graţiani (1619—1620). Familia sa se aşezase în oraşelul croat Gradacac, de unde îşi trage numele, dar era originară din Bosnia. Gaspar Graţiani a fost mai întâi interpret al Porţii cu prilejul semnarii tratatului de pace cu Imperialii (1615), el devine apoi duce al insulelor Naxos şi Paros (1617) şi in cele din urmă domn al Moldovei, numit de catre Turci. Cronicarul Miron Costin afirmă că el nu cunoştea limba româna şi reproduce câteva cuvinte în croată pe care le-a adresat boierilor rasculaţi [4]). Gaspar Graţiani era însoţit la sosirea sa în Moldova de catre unul din favoriţii săi, raguzanul Marino Resti, pe care l-a facut comandant al trupelor sale. Când, în timpul războiului polono-turc din 1620, voevodul a evadat din tabăra polona dela Ţuţora, capitanul raguzan a împărtaşit soarta lui şi a fost ucis de catre Tătari [5]).

S'a pastrat corespondenţa lui Gaspar Graţiani cu Raguza. La 29 Martie 1619 voevodul se afla în drum spre principatul sau, venind dela Constantinopol; el expediază la Raguza cu o scrisoare a lui în italieneşte pe agentul sau Giorgio Gradi, tot un raguzan. Gradi trebuia să treacă în Italia pentru a răscumpara acolo pe robii turci, sumele necesare urmau să fie trimise prin mijlocirea Raguzanilor la Neapole sau la Messina, ceeace înseamnă că în această epocă bancherii raguzani se mai ocupau cu transferul plaţilor din Moldova in Italia. Graţiani care fusese delegat

---

1) N. Iorga, **Studii şi documente,** III, p. LXIII, crede dimpotrivă că Luccari a folosit o cronica în slavoneşte a Ţarii Româneşti, dar nu aminteşte de vreo cronică moldovenească.

2) Alte ediţii: Frankfurt, 1666, Amsterdam, 1668, Viena, 1758; Schwandner, **Scriptores rerum Hungaricarum,** Viena, 1648. Autorul scrie la 1661.

3) Lucius, **De regno Dalmatiae,** ed. Viena, 1758, p. 275.

4) Miron Costin, **Letopisețul Moldovei,** Bucureşti,

5) N. Iorga, **Manuscrise din biblioteci streine relative la istoria Românilor, memoriul II,** Acad. Rom. memor. sec. ist. XXI, 1899, p. 27—45. Informaţiile biografice de mai sus dupa Viaţa lui Gaspar Graţiani scrisă de Jean Batista Montalbani, secretarul său pentru limba latină.

al Porții pentru pacea cu Imperialii, se obligase sa obțină răscumpărarea prizonierilor de război vânduți ca sclavi în Italia. El cere ajutorul Raguzanilor spre a împlini aceasta sarcină, caci aceștia trebuiau să ție seamă de „prietenia mea față de republica, de care am făcut dovadă adesea“ [1]). Răspunsul republicii raguzane e plin de formule politicoase și de laude pentru „ilustrul senior al Moldovei“, asigurându-l „de graba și de bunăvoința cu care au dorit întotdeauna să corespunda afecțiunii acestui principe față de republică“, precum și de „călduroasa noastra dragoste“. Gradi fusese recomandat consulului raguzan dela Neapole și după ce-și împlinise sarcina cumpărând pe sclavi, se întorcea acum în Moldova pe lânga stăpânul său.

Contemporanul din Țara Românească al lui Gaspar Grațiani, Radu Mihnea, întreținea și el relații și corespondență cu Raguza. Am văzut că în vremea lui Mihai Viteazul, Radu Mihnea care spera să obțină tronul Țării Românești, se dusese la Raguza, dupa porunca tatalui său. El se afla acolo în 1595.

In vremea domniei lui în Țara Românească, el scrie republicii la 8 Februarie 1622 o scrisoare în italienește, cu semnătura lui în latinește și cu un sigiliu cu inscripție în slavonește. Domnul amintește în această scrisoare datoria lui de recunoștința fața de Raguza, petrecerea lui în acest oraș, „cortesia“ și binefacerile pe care le-a întâlnit acolo și declară că iubește pe conducatorii republicii „ca odinioara“, oferind serviciile sale pentru afacerile Raguzanilor din Țara Românească. Rissa, agentul grec al domnului, urma să treacă prin Raguza și el cere pentru dânsul un pașaport pentru Italia. De observat că o călătorie prin munții Peninsulei Balcanice, dela Târgoviște până la Raguza, pe vreme de iarnă, ținea două luni, de vreme ce scrisoarea trimisă la 8 Februarie a fost primită la 6 Aprilie la Raguza, ceace ne îngădue să ne facem o idee despre durata călătoriilor negustorilor pe drumul lor obișnuit.

La întoarcerea sa, agentul Rissa primește la 21 Iulie o scrisoare a rectorului și consilierilor Raguzei adresată lui Radu Mihnea, cuprinzând mulțumiri pentru „înnoirea vechii dragoste“ și pentru scrisoarea lui „foarte politicoasă“.

In acea vreme, un raport din Târgoviște adresat de un misionar catolic papei asupra stării bisericii din acea țară în 1622, afirmă că la Târgoviște se aflau 30 de familii de Sași și „câteva familii de Raguzani“ [2]); e vorba bine înțeles de familii stabilite în țară, la care trebue să adăugam pe negustorii care se întorceau în țarile lor, după terminarea afacerilor. In Moldova, centrul afacerilor Raguzanilor era atunci, cum ne puteam aștepta, la Galați, unde se făcea cel mai mare comerț cu Imperiul Otoman. In epoca domniei lui Vasile Lupu, în 1636, un misionar catolic vorbește de câțiva Raguzani care se aflau așezați acolo, „cu mărfurile și cu negoțul lor“ [3]). Afară de aceste colonii dela Târgoviște și dela Galați, care cuprindeau un mic număr de Raguzani, nu se cunosc până acum alte colonii raguzane stabilite în orașele din România.

Totuși unii Raguzani luau ca zălog și moșii din țară pentru garantarea împrumuturilor făcute boierilor. Astfel, la 13 Septembrie 1631 Leon vodă expune într'un act dat în București afacerea negustorilor din țări streine: „Iovan și cu fiul sau Matei Letinul (catolic) din Bosna Sarai“, care primiseră ca zălog pentru sumele datorite de niște boieri, satele Pleșovul de Sus și Pleșovul de Jos în județul Olt, sate pe care ei la rândul lor le dăduseră zălog în mâinile lui Paul Letinul dela Sofia în Bulgaria, fiului lui Radu Dobroveneticul, adică Raguzanul [4]). Acest important document dovedește asocierea negustorilor raguzani din țară cu Bozniacii. Ei veneau în Țara Românească pe drumul Sofiei, adică prin mijlocirea marii colonii raguzane din acest oraș bulgăresc. Afacerile lor erau întemeiate tot pe camătă, ca și

---

1) N. Iorga, op. cit., p. 33, nota 4, după o copie scoasă din arhivele din Raguza de către C. Jirecek.

2) Hurmuzaki, Documente, VIII, p. 403.

3) După I. Bărbulescu, op. cit., p. 11.

4) Academia R. P. R., documente pachet XCV/62, original slav. Vezi un rezumat la I. Bărbulescu, op. cit., p. 11.

în veacul precedent; ei împrumutau bani boierilor şi luau ca zălog moşii, pe care le treceau apoi altor negustori în schimbul plăţilor sumelor în bani gata.

Deşi Raguza era demult despartita de Ungaria, stapânirae turcească din Banat şi Paşalâcul dela Buda au uşurat pătrunderea Raguzanilor în Ungaria, precum şi în Transilvania care era pe atunci şi ea vasală Imperiului Otoman. Intr'o scrisoare adresată de rectorul şi de consilierii Raguzei lui Gheorghe II Rakoczi, principele Transilvaniei, la 14 Octombrie 1649, este vorba de plângerea unui raguzan, Nicolae Cerva, bancher din Belgrad, care avansase sume în aur lui Cristofor Pasquali, vameş raguzan. Acesta, ca să nu-şi plătească datoriile, se adăpostise în Transilvania, „sperând poate că marea depărtare a locurilor ar putea uşura o asemenea crima". Republica roaga pe Rakoczi să aresteze pe vinovat şi să dispună restituirea sumelor furate. E de observat că această scrisoare numeşte Transilvania ca o ţară departată, unde se pot refugia debitorii nesolvabili; nu erau deci legături continue între ea şi Raguza. In schimb, la Timişoara, oraş ce se afla sub stapânirea turcească, era o colonie permanentă de Raguzani. Un oarecare Radu Dimitrie Raguzanul din Timişoara este menţionat în scrisorile republicii la 1662 1). Extensiunea stapânirii otomane spre centrul Europei înglobase în acelaş sistem economic toate aceste regiuni, ceeace era un avantaj pentru comerţul Raguzei, dar mai târziu, cucerirea austriacă urma să schimbe cu totul situaţia politica şi în acelaş timp şi condiţiile comerţului.

VII. RAGUZA ŞI PRINCIPATELE ROMANE IN SECOLUL AL XVIII-lea

Decăderea Raguzei în secolul al XVIII-lea a urmat pe aceea a Imperiului Otoman, dar o altă cauză a contribuit şi ea la ruina acestui oraş comercial. Comerţul austriac dispunând de mari mijloace pătrunde în principatele române şi în Peninsula Balcanică; cumpărăturile de vite pe scară mare îmbogăţesc târgurile bulgăreşti, sârbeşti şi aromâne din regiunile păstoreşti: Moscopole, Kotel, etc. unde se ridică o nouă pătură de negustori localnici.

Dar creşterea comerţului internaţional îngădue un loc, mai modest este adevărat, şi Raguzanilor care nu dispuneau de sume mari. In 1752 Raguzanii încep să bată o monetă nouă, talerul, copiat dupa sistmul monetar austriac 2). Deaceea comerţul raguzan în Muntenia şi în Moldova continuă şi în veacul al XVIII-lea, deşi istoricii care s'au ocupat până acum cu aceste relaţii le considerau încheiate în veacul precedent 3). Se poate constata din documente că au existat relaţii strânse între Raguza şi domnii români, mai ales cei din familia Mavrocordat.

Incă înainte de urcarea lor pe tron în principate, Mavrocordaţii se găseau în relaţii cu Raguza. In arhivele oraşului se afla mai multe scrisori adresate de republică lui Alexandru Mavrocordat Exaporitul, marele dragoman al Porţii 4). In epoca în care fiul Exaporitului, Nicolae Mavrocordat, era la rândul său mare dragoman, el este acela care a tradus în turceşte din italieneşte discursurile solilor raguzani la Constantinopol, veniţi pentru a aduce tributul în 1706. După primirea soliei de către divanul turcesc, Nicolae Mavrocordat felicită pe cei doi soli raguzani pentru succesul negocierilor lor 5).

După ridicarea lui Nicolae Mavrocordat la tronul Ţării Româneşti începe o corespondenţă între el şi republica Raguzei, în 1726. La 4 Septembrie, Raguzanii mulţumesc domnului pentru protecţia acordată „unora dintre negustorii noştri care merg în Ţara Românească pentru a cumpăra ceară". Ei roagă pe domn să ia sub protecţia sa, după pilda predecesorilor lui, pe negustorii raguzani, pentru „beneficiul

---

1) Arhivele din Raguza, **Lettere di Levante**, fascicol 58, f. 148-150, din 28 August 1662.

2) Resetar, op. cit.

3) N. Iorga, Raguse et les Roumains, p. 43-44; I. Bărbulescu op. cit., p. 12.

4) Arhivele din Raguza, **Lettere di Levante**, tom. 63, f. 169 (19 Februarie 1678), f. 206 (29 Ianuarie 1678), f. 330 (19 Aprilie 1687), tom. 66, f. 8 (din 1694).

5) L. Voinovic, **Дубровник и османско царство** Belgrad, 1898, p. 177—178 şi 278—284.

comun al traficului comercial". Comerţul raguzan era deci destul de important la această dată, deoarece este vorba în scrisoare de avantaje comune pentru cele două ţări. Fără să fie sprijinit pe un tratat sau un privilegiu special, el se afla sub protecţia domnească, era deci un trafic privilegiat. Obiectul său era ceara pentru lumânări, care erau după aceea probabil revândute în Italia.

Când Mihai Racoviţă se urcă pe tronul Ţării Româneşti, după moartea lui Nicolae Mavrocordat în 1730, el primeşte felicitări dela Raguzani, care îi amintesc afecţiunea lui şi aceea a familiei pentru republică. Este rugat şi el să ia sub protecţia sa pe negustorii raguzani care veneau să facă negoţ în principatul său. Aceleaşi relaţii de bună prietenie se pot constata şi sub domnia fiului lui Nicolae Mavrocordat, Constantin. Acest principe era un om cultivat şi voia să aibă pe lângă dânsul un medic cu studii şi cu experienţa. El aflase, probabil prin negustorii care veneau în ţara, că la Raguza se afla un medic bun, numit Marco Florio, pe care l-a cerut ca medic al curţii sale din Bucureşti, în 1741. Rectorul şi consilierii din Raguza răspund însă cu regret că nu pot să se lipsească de serviciile sale. E vorba de un medic care a fost susţinut pentru studiile sale cu fondurile republicii şi care de altfel trata tocmai atunci mai multe cazuri de boală gravă.

Constantin Mavrocordat nu renunţă totuşi să aibă pe lângă dânsul un medic raguzan. In 1755, 14 ani mai târziu, se afla la Pera în concediu un alt medic raguzan, Matteo Brattis, poreclit „profesorul" [1]), pe care domnul Ţării Româneşti îl cere pentru serviciul său.

Tocmai atunci doctorul Floris, cel pe care Constantin Mavrocordat îl ceruse mai întâi, murise şi un alt medic al oraşului Raguza era bolnav, deaceea doctorul Brattis a fost rechemat în patrie. Constantin Mavrocordat încheiase cu dânsul un contract în timpul şederii sale la Constantinopol, dar şi de astă dată el întâmpina un refuz din partea republicii. Rectorul şi consilierii îi aduseră la cunoştinţa moartea doctorului Floris în Martie şi rechemarea doctorului Brattis: „Alteţa voastră va crede poate că în calitatea noastră de vecini ai Italiei am fi putut afla în acea ţară un profesor pentru nevoile noastre, dar trebue să vă informăm că tot poporul nostru nu vorbeşte decât limba ţării (adică limba croată) şi că nici-un italian nu ar putea ocupa acest loc, căci nu ar putea învăţa limba noastră decât cu mari sforţări. Noi nu avem un alt medic care să cunoască limba noastra. E interesant de observat că această scrisoare care afirmă caracterul croat al întregii populaţii din Raguza, unde un italian nu ar putea să se facă înţeles, este totuşi scrisă în italieneşte pentru domnul Ţării Româneşti. Constantin Mavrocordat nu renunţă totuşi la medicul său; el declară că i-a acordat numai un concediu. Republica se grăbeşte să mulţumească domnului pentru acest gest, declarându-i recunoştinţa sa.

Dacă Raguzanii îşi puteau îngădui să refuze de două ori la rând cererile domnului Ţării Româneşti, acesta este un semn că interesele lor comerciale în această ţara erau în decădere. In scrisoarea lor din 27 Aprilie 1756, rectorul şi consilierii felicită pe Constantin Mavrocordat pentru întoarcerea sa pe tronul Ţării Româneşti (dela 19 Februarie) şi declară că înnoirea domniei sale o consideră ca un avantaj pentru neamul lor, precum şi pentru „micul negoţ pe care Raguza îl exercită în această provincie" De astă dată, comerţul raguzan în Ţara Românească este considerat de mică importanţă. Totuşi, şase ani mai înainte, comerţul raguzan era încă privit ca ocupând un loc important în viaţa economică a Munteniei. In adevăr, ambasadorul lui Ludovic al XV-lea la Poartă, Desalleurs, scrie un raport în 1750 asupra proiectului său de a stabili un comerţ durabil al Francezilor în principate şi declară că nu vor izbuti înainte de a fi înlăturat pe Raguzani. Aceştia, ca urmare a vechilor lor relaţii cu Turcii, care îi consideră

---

1) Pentru concediul acestui medic, Arhivele din Raguza, **Lettere di Levante**, tom. 79, f. 120.

ca supuşii lor, şi prin cunoaşterea limbilor Imperiului Otoman, precum şi prin sobrietatea lor, alcatuesc o concurenţa periculoasa. Desalleurs voia sa înlocuiasca pe negustorii raguzani prin Francezi, stabilind o mare casa de comerţ franţuzească în capitala Ţarii Româneşti. Pe lângă Raguzani, scrie el, Imperialii (Austriacii) şi Veneţienii deţin şi ei foloasele comerţului din Ţara Româneasca [1].

Astfel, pentru prima oara în acest raport al ambasadorului francez se semnaleaza concurenţa comerţului austriac. Acesta din urmă şi nu comerţul francez urma sa ruineze comerţul Raguzanilor. In adevar, înca din 1747, dupa un raport francez din Constantinopol, se afla odinioara în Imperiul Otoman „o cantitate prodigioasa de negustori raguzani", mai ales în Bulgaria, dar acum sunt reduşi numai la doi negustori din Sofia şi alţi doi la Rusciuc [2].

Menţinerea Raguzanilor în comerţul Peninsulei Balcanice după mijlocul secolului al XVIII-lea, cu toată ruina economică a Raguzei şi concurenţa austriacă, se explica numai prin sprijinul Porţii şi acela al bisericii catolice. Intr'o scrisoare a Congregaţiei Propagandei Credinţei din Roma adresată republicii Raguza se poate citi ca „cel mai puternic sprijin de care s'a bucurat biserica catolică în toate timpurile în Bulgaria a fost acela al republicii Raguzei" [3]. Este probabil, deşi nu posedam date sigure, ca aceleaşi relaţii existau între misionarii catolici şi negustorii raguzani şi în principatele române.

Incă în 1760 are loc la Nicopole un mare proces între moştenitorii negustorilor raguzani Antonio Iovicius. Republica intervine pe lângă episcopul catolic dela Nicopole, Nicolo Pugliesi, ca sa nu se îngadue moştenitorilor sa ceara dreptate tribunalelor turceşti, fara sa ţie seama de jurisdicţia raguzană [4]. Se ştie ca episcopia din Nicopole îşi întindea influenţa şi în Ţara Româneasca şi e posibil ca averea acestor Raguzani sa fi fost de origină nord-dunareană.

Când Rusia a început să exercite influenţa ei asupra creştinilor din Imperiul Otoman în epoca Ecaterinei II, Raguza intra în relaţii cu aceasta putere. In 1788, când armatele ruseşti se luptau cu Turcii în principatele române, s'a încheiat „tratatul de pace şi de navigaţie între republica Raguzei şi împărateasa Rusiei [5]. Acesta trebuia sa fie ultimul act politic al Raguzei, care-şi pierde autonomia în 1797. Scopul tratatului cu Rusia era desigur apararea intereselor ei comerciale la Dunărea de Jos.

★

Importanţa relaţiilor comerciale între Raguza, Moldova şi Ţara Româneasca şi întrucâtva şi cu Transilvania, sta mai ales în deschiderea unui drum de comerţ pe uscat care leaga ţările române prin Peninsula Balcanica cu Adriatica şi de acolo, prin mijlocirea Raguzei, cu Italia. Acest comerţ a ţinut fără întrerupere timp de patru veacuri şi a fost unul din mijloacele de contact economic al Românilor cu Europa mediteraniana. In veacul al XVI-lea şi în prima jumătate al celui

---

1) V. Mihordea, **Politica orientală franceză şi ţările române**, Bucureşti, 1934.

2) **Contribuţie la istoria catolicismului în Moldova**, în Revista Istorică, XX, 1934, p 320—321.

3) Arhivele din Raguza, **Acta Sanctae Mariae Majoris**, secolul XVIII, fascicula II, Nr. 167, din Roma, 29 Ianuarie 1727, este vorba de ofensa suferita de arhiepiscopul catolic dela Sofia, care este silit să se refugieze la Rodosto, pe lânga principele exilat al Ungariei, Francisc Rakoczi, ce se afla acolo. Vezi şi Nr. 163, aceeaşi fasciculă.

4) Arhivele din Raguza, **Lettere di Levante**, tom. 83, Nr. 35.

5) Ibidem, **Acta Sanctae Mariae Majoris**, secolul XVIII, fascicula 164, Nr. 3213, copie. Vezi şi V. Macusev, **Материалы для исторіи дипломатическихъ сношении России съ Рагускои, республики**, Moscova, fara dată, 178 p.

următor, Raguzanii sunt bancherii Țării Românești și ai Moldovei, ei împrumută bani domnilor, deci statului, iau ca zălog tezaurul domnesc, arendează dijmele mierii, ale vitelor și ale oilor. Chiar războaiele lui Mihai Viteazul au fost finanțate în parte cu bani împrumutați de Raguzani. Deși influența lor a fost mai mică decât aceea pe care au exercitat-o asupra țărilor slave din Imperiul Otoman, nu se poate nega o oarecare importanță a comerțului raguzan în istoria economică a țărilor noastre. Literatura și istoriografia raguzană cuprind, ca urmare a relațiilor comerciale, ecouri din istoria României, informații asupra limbii și țării, făcându-o astfel cunoscută în lume.

Cu ocazia aniversării a o sută de ani dela nașterea Academicianului IVAN PAVLOV

FORMAREA ŞI DESVOLTAREA TEORIEI REFLEXELOR CONDIŢIONATE A ACADEMICIANULUI PAVLOV[1])

de E. VAŢURO
Doctor în biologie

Printre problemele care au preocupat de mult mintea umană, chestiunea rolului și importanței creierului în viața și activitatea organismului a atras în cea mai mare măsură atenția a foarte mulți biologi.

Cu tot interesul însă pe care îl prezenta această problemă, ea n'a putut fi soluționată în decurs de foarte mult timp. In mare măsură acest fapt poate fi explicat prin absența unei metode adecvate de cercetări. Procedeele aplicate în fiziologie în vederea studierii funcționării creierului se reduceau mai ales la știrbirea integrității acestuia, prin îndepărtarea unor anumite părți ale lui sau excitând diferite centre ale lui cu curent electric. Datele căpătate în baza unor asemenea cercetări confirmau în mod evident că comportarea animalului este condiționată de funcționarea centrelor superioare ale creierului, care fac posibile acțiunile de adaptare ale animalului la condițiile mediului înconjurător care se schimbă mereu. Cum au loc însă aceste acțiuni de adaptare, care e mecanismul lor, ce legi guvernează funcționarea creierului — ele formând temelia acestor acțiuni de adaptare — toate aceste chestiuni au rămas cu desăvârșire nelămurite până în clipa în care marele fiziolog rus, academicianul Ivan Pavlov, n'a elaborat geniala lui metodă a studierii obiective a comportării animalelor, a studierii funcțiunilor lor nervoase superioare.

Studiind funcționarea glandelor aparatului digestiv, Pavlov și-a concentrat atenția asupra unui fapt ce fusese cunoscut atunci, „secreția psihică". Acest extraordinar de interesant și totodată enigmatic fenomen constă în faptul că unele glande, de pildă cele stomacale sau salivare, încep să aibă secreții nu numai în urma excitării nemijlocite a cavității gurii sau a membranei stomacului, în urma unui contact cu hrana, dar și atunci când hrana îi este arătată de departe animalului.

1) Articol scris pentru revista „Studii".

Reacţiunile organismului la excitarea nemijlocită a diferitelor organe (secreţia salivară în urma excitării cavităţii gurii, datorită hranei, retragerea extremităţilor, atunci când e făcută o injecţie ş.a.m.d.), ce au fost denumite încă din timpul lui Descartes reflexe, fuseseră bine studiate de fiziologi. Aceştia ştiau că, pentru ca un reflex să aibă loc, este necesar ca iritaţia organului de recepţie să dea naştere unei percepţii, transmise printr'un nerv sensitiv special către sistemul nervos central. De aici, această sensaţie se transmite la rândul ei printr'un nerv motor la organul de acţiune corespunzător, stârnind în acesta un proces de activitate (în cazul unei injecţii într'o extremitate oarecare — contractarea muşchilor şi acţiunea de mişcare a acestei extremităţi; în cazul excitării cavităţii gurii, — secreţia glandelor salivare).

Insă, cazurile de „secreţie psihică" descrise mai sus, deşi aminteau în anumită măsură mecanismul reflexelor, se deosebeau totuşi mult de acestea din urmă. Această deosebire deveni şi mai evidentă în clipa în care se vădi că saliva apare nu numai la vederea hranei, ci şi la vederea omului care hrăneşte deobicei animalul şi chiar la auzul paşilor săi. Cea mai evidentă deosebire însă, între acest fenomen şi reflexele obişnuite, era faptul că de această dată reflexele glandei salivare apăreau fără o iritare corespunzătoare a cavităţii gurii.

Nu rămânea decât de presupus, precum s'a şi întâmplat într'adevăr, că în acest caz secreţia salivară apare în urma unor emoţii psihice ale animalului, se renunţa adică la o explicare ştiinţifică a acestui fenomen. Geniul de cercetător al lui I. Pavlov nu se putu însă declara mulţumit cu asemenea explicaţie.

Năzuinţa de a da o explicaţie cauzală faptelor observate, de a desvălui mecanismul acestora, alcătuit din acţiunea unor anumite forţe materiale, l-a îmboldit pe Pavlov să treacă peste concepţia tradiţională a condiţionării psihice a sus-amintitului fenomen, pentru a căuta cauzele lui în legile fiziologice naturale ale funcţionării creierului. In acest sens, Pavlov a fost influenţat în mare măsură de cartea „părintelui fiziologiei ruse", Ivan Secenov, anume „Reflexele creierului". In această carte Secenov examina funcţionarea creierului ca o activitate de reflectare, explicând în acest mod diferitele procese psihice.

Considerând că „secreţiile psihice" nu sunt decât fenomene de reflecţie, Ivan Pavlov, împreună cu colaboratorii săi, arătă că nu numai aspectul hranei sau al omului ce hrăneşte în mod regulat animalul poate stârni o secreţie salivară, ci şi orice excitant, faţă de care animalul era înainte indiferent. Lumina unui bec electric, sunetul unei sonerii, atingerea pielei câinelui pot avea acelaş efect dacă toate aceste împrejurări însoţesc de câteva ori procesul mâncării. Aprinzând un bec electric în faţa botului câinelui şi dându-i totodată hrană, Pavlov descoperi că după câteva asocieri de acest soi numai aprinderea becului îi stârneşte câinelui o secreţie salivară abundentă. In acest mod, literalmente sub ochii experimentatorilor, datorită îm-

binării unei excitări externe anumite cu acţiunea excitantului obişnuit al reflexelor, în cazul de faţă hrana, apăreau noi reflexe, ce au fost denumite de Pavlov **reflexe condiţionate sau asociaţii nervoase temporare.**

Această simplă şi clară denumire redă trăsăturile caracteristice ale noilor reflexe. Spre deosebire de reflexele obişnuite, înnăscute sau necondiţionate, noile reflexe ce apar nu durează mult şi pot dispare uşor în cazul că sunt modificate condiţiile datorită căror s'au ivit. Va fi îndeajuns să nu fie aprins becul electric de câteva ori, atunci când este dată mâncarea, şi lumina lui nu va mai stârni o reacţie a glandei salivare. Acest caracter temporar al noilor reflexe constitue cea mai importantă trăsătură a lor.

Cercetările speciale întreprinse de Pavlov şi colaboratorii lui au arătat că reflexele condiţionate nu se pot ivi decât atunci când organismul dispune de centrele superioare ale sistemului nervos central, emisferele creierului mare. Dacă acestea sunt extirpate nu numai că nu se pot ivi noi reflexe condiţionate, dar dispar şi cele formate înainte. In lumina acestor cercetări, apar cu totul de înţeles modificările comportării animalului, ce erau observate şi înainte, atunci când îi erau extrase centrele superioare ale creierului mare. Animalul care nu mai avea emisferele creierului mare nu mai manifesta nici reflexele condiţionate pe care le căpătase în decursul întregii sale vieţi. El nu mai răspundea la chemări, nu mai recunoştea persoanele dimprejur (după aspectul exterior, miros, timbrul vocii), ce erau excitanţi condiţionali şi pierdea, datorită acestui fapt, posibilitatea de a găsi mâncare. Pierzând reflexele condiţionate, pe care le căpătase în decursul vieţii, animalul devenea pe deplin un invalid incapabil să existe în mod independent.

Aşa dar, cercetările geniale ale academicianului Pavlov au dovedit că comportarea animalului este guvernată de asociaţii nervoase temporare, de diferite reflexe condiţionate, care îl fac în stare să se adapteze la condiţiile mediului înconjurător.

Reflexul condiţionat al glandei salivare, ca un caz particular al asocierii nervoase temporare, a devenit exemplul metodei clasice a studierii funcţiunilor creierului mare, procedeul capital al cunoaşterii legilor fundamentale ale funcţionării lui. Stabilind aceste legi fundamentale ale funcţionării creierului mare în stare normală, academicianul Pavlov a căpătat putinţa de a înţelege şi turburările funcţionării lui, turburări ce apar în urma cutării sau cutării boli. Şi în baza tuturor acestor fapte au putut fi elaborate şi procedeele corespunzătoare de tămăduire.

Ar fi însă cu totul nejust să se creadă că studierea „mecanicii" creierului mare al câinelui fusese un scop în sine în decursul activităţii de cercetări ştiinţifice a lui Pavlov. Ea fusese o etapă inevitabilă şi totodată necesară în procesul descoperirii legilor funcţionării creierului mare la om. Datorită datelor, de fapt adunate din experienţele cu câinii, şi generalizării teoretice a acestora, Pavlov căpătă po-

sibilitatea de a aborda soluționarea acestei grele și importante probleme.

Studierea comparată a reflexelor condiționate la animale și la om desvălui fundamentul comun fiziologic al acestor fenomene și arătă totodată trăsăturile specifice ale funcțiunilor nervoase superioare ale omului. Precum s'a spus mai sus, excitanții necondiționați, care stârnesc reacții corespunzătoare, pot fi semnalizați la animale datorită formării unor asociații temporare cu foarte mulți factori excitanți din mediul înconjurător. Acesta și este singurul sistem de semnalizare de care dispune organismul animal. La om însă, înșiși factorii excitanți semnalizați pot fi, la rândul lor, semnalizați prin vorbire. Așa dar „cuvântul a constituit al doilea sistem, specific al nostru, al semnalizării realității, el fiind un semnal al primelor semnale". (I. Pavlov).

Teoria celui de-al doilea sistem de semnalizare, ce a fost formulată de Pavlov, constitue un foarte important aport în știința mondială. Impreună cu teoria primului sistem de semnalizare, ea a oferit posibilitatea de a înțelege o serie de fenomene în legătură cu bolile nervoase ale omului. Observând o serie de bolnavi din clinicile de boli nervoase și psihice și analizând din punctul de vedere al legilor cauzale ale reflexelor condiționate diferitele manifestări ale acestor bolnavi, Pavlov a pus bazele unei noi teorii, teoria pato-fiziologiei funcțiunilor nervoase superioare ale omului.

Studierea sistematică a ivirii și cursului diferitelor boli nervoase și psihice i-a dat lui Pavlov posibilitatea de a elabora și de a motiva în mod științific procedee corespunzătoare de lecuire. El a inițiat, de pildă, tămăduirea prin somn a câtorva boli psihice, care, înainte, nu puteau fi lecuite. Strălucitele rezultate căpătate într'o serie de cazuri de tămăduire a unor grele boli psihice printr'un somn îndelungat, au confirmat justeța principiilor fundamentale ale teoriei materialiste a academicianului Pavlov și au vădit extraordinara ei importanță din punct de vedere clinic practic.

Ivan Pavlov a dobândit infinit de mari merite științifice, și sentimentul de mândrie exprimat de cuvintele lui asupra realizărilor științei ruse, nu poate să nu stârnească bucurie în sufletul fiecărui om sovietic. „Da, sunt bucuros — a scris Pavlov — că împreună cu Ivan Mihailovici (Secenov — E. V.) și cu întregul regiment al dragilor mei colaboratori am putut cuceri întregul organism animal, și nu numai o jumătate a acestuia, pentru a-l supune marii puteri a cercetărilor fiziologice. Și acest fapt constitue un incontestabil merit al nostru, al rușilor, în știința mondială, în întreaga gândire umană".

Programul cursului „Bazele Marxism-Leninismului" pentru Universități și Institute de Invățământ Superior

ANUL I [1])

1. Obiectul și însemnătatea științei marxist-leniniste și necesitatea însușirii ei.

2. Karl Marx — F. Engels „Manifestul Partidului Comunist".

Seminar 10 ore: — „Manifestul Partidului Comunist" al lui Marx și Engels.

3. Desvoltarea capitalismului în Rusia. Marii revoluționari democrați ruși: Herțen, Belinschi, Cernîșevschi, Dobroliubov precursori ai social-democrației ruse. Primii pași ai mișcării muncitorești.

Narodnicismul și marxismul în Rusia. Plehanov și grupul „Eliberarea Muncii". Răspândirea marxismului în Rusia.

4. Inceputul activității revoluționare a lui Lenin. „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare". Inceputul activității revoluționare a lui Stalin. Lupta lui Lenin împotriva narodnicismului și a „marxismului legal". Ideea lui Lenin asupra alianței clasei muncitoare cu țărănimea. Primul Congres al P.M.S.D.R.

5. Nașterea și desvoltarea mișcării muncitorești din România.

a) Desvoltarea economică și politică a țării noastre în veacul al XIX-lea.

b) Nașterea mișcării muncitorești. Influența mișcării revoluționare ruse. Pătrunderea marxismului în România. Insemnătatea luptei clasei muncitoare pentru desvoltarea României. Tradarea „generoșilor".

Formarea Partidului Muncitoresc Social-Democrat Rus. Apariția în sânul partidului a fracțiunilor bolșevicilor și menșevicilor

6. Lupta lui Lenin împotriva economismului. Planul lui Lenin pentru construirea unui partid marxist. Lupta „Iscrei" și a „Brdzolei" pentru realizarea planului lui V. I. Lenin.

7. Lenin și Stalin despre bazele ideologice ale partidului marxist. Cartea lui V. I. Lenin „Ce-i de făcut?"

Seminar 8 ore: Cartea lui V. I. Lenin „Ce-i de făcut?" și articolul tov. Stalin „Pe scurt, despre divergentele din Partid".

8. Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. Divergențele la Congres și ivirea în partid a două curente: bolșevici și menșevici. Ascuțirea

---

1) Durata lecției este de două ore. Săptămânal vor fi: două ore de curs și două de seminar.

luptei dintre ele după Congres. Bazele organizatorice ale partidului marxist.

Menşevicii şi bolşevicii în perioada războiului ruso-japonez şi a primei revoluţii ruse

9. Atitudinea bolşevicilor şi a menşevicilor faţa de razboiul ruso-japonez.

Cauzele şi începutul primei revoluţii ruse.

Congresul al III-lea al Partidului. Lenin şi Stalin despre principiile tactice ale Partidului Bolşevic.

10. Avântul revoluţiei. Sovietele de deputaţi ai muncitorilor. Insurecţia armată din Decembrie.

11. Congresele al IV-lea şi al V-lea al P.M.S.D.R. Lupta lui Stalin împotriva curentelor antiproletare din Transcaucazia. Cauzele înfrângerii şi învăţămintele primei revoluţii ruse.

Seminar 8 ore: Cartea lui Lenin „Două tactici ale social-democraţiei în revoluţia democratică".

12. Refacerea mişcării muncitoreşti din România. Influenţa primei revoluţii ruse asupra mişcării muncitoreşti din ţara noastra Infiinţarea sindicatelor. Congresul Sindicatelor.

Răscoalele ţărăneşti din 1907.

Menşevicii şi bolşevicii în perioada reacţiunii stolipiniste. Constituirea bolşevicilor într'un partid marxist independent.

13. Reacţiunea stolipinistă. Lupta lui Lenin şi Stalin pentru apa rarea bazelor teoretice ale partidului marxist.

14. Materialismul dialectic, concepţia despre lume a partidului marxist-leninist.

Seminar 14 ore: Lucrarea lui I. V. Stalin „Despre materialismul dialectic şi materialismul istoric".

15. Trăsăturile fundamentale ale metodei dialectice marxiste Legătura generală şi interdependenţa fenomenelor în natură şi societate. Mişcarea şi desvoltarea în natură şi societate. Aplicarea acestor trăsături ale metodei dialectice marxiste în activitatea practica a partidului proletariatului.

16. Desvoltarea ca trecere a schimbărilor cantitative în schimbări calitative. Desvoltarea ca luptă a contrariilor. Aplicarea acestor trăsături ale metodei dialectice marxiste în activitatea practică a partidului proletariatului.

17. Trăsăturile fundamentale ale materialismului filosofic marxist. Materialitatea lumii. Primordialitatea materiei faţă de gândire

18. Cunoaşterea lumii şi a legilor ei. Aplicarea materialismului filosofic marxist la istoria societaţii şi în activitatea practică a partidului proletariatului.

19. Cartea lui V. I. Lenin „Materialism şi empiriocriticism".

20. Lucrarea lui I. V. Stalin „Anarhism sau socialism?"

21. Materialismul istoric. Condiţiile vieţii materiale ale societăţii. Existenţa socială şi conştiinţa socială. Baza economică şi suprastructura societăţii.

22. Invăţătura marxist-leninistă despre clase şi lupta de clasă. Statul şi Revoluţia.

Seminar 8 ore: Lucrarea lui V. I. Lenin „Statul şi Revoluţia".

23. Dictatura proletariatului. Democraţia populară ca formă a dictaturii proletariatului.

24. Bolşevicii şi menşevicii în anii reacţiunii stolipiniste. Lupta bolşevicilor împotriva lichidatorilor şi a otzoviştilor. Conferinţa de partid din Praga din 1912. Bolşevicii se constituesc într'un partid marxist independent.

Partidul Bolşevic în anii de avânt ai mişcării muncitoreşti în ajunul primului război mondial 1912—1914

25. Partidul Bolşevic în anii de avânt ai mişcării muncitoreşti în ajunul primului război mondial. Ziarul bolşevic „Pravda".

26. Invăţătura marxist-leninistă despre problema naţională. Cartea lui I. V. Stalin „Marxismul şi chestiunea naţională".

Seminar 8 ore: Cartea lui I. V. Stalin: Marxismul şi chestiunea naţională".

27. Mişcarea muncitorească din ţara noastră în ajunul primului război mondial. Reînfiinţarea partidului socialist din România. Războaiele balcanice şi atitudinea mişcării muncitoreşti faţă de ele.

Partidul Bolşevic în perioada primului război mondial. A doua revoluţie din Rusia

28. Partidul Bolşevic în perioada războiului imperialist.

A doua revoluţie din Rusia (1914 — Martie 1917).

Cartea lui V. I. Lenin „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului".

Seminar 6 ore: Cartea lui V. I. Lenin: „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului".

29. Cauzele şi caracterul primului război mondial.

Trecerea partidelor Internaţionalei a II-a de partea guvernelor imperialiste. Falimentul Internaţionalei a II-a.

30. Teoria şi tactica Partidului Bolşevic în chestiunile războiului, păcii şi revoluţiei.

31. Revoluţia din Februarie. Caderea ţarismului. Formarea sovietelor de deputaţi ai muncitorilor şi ai soldaţilor. Formarea guvernului provizoriu. Dualitatea de puteri.

Partidul Bolşevic în perioada de pregatire şi înfăptuire a Revoluţiei Socialiste din Octombrie

32. „Tezele din Aprilie" ale lui V. I. Lenin. Orientarea Partidului înspre Revoluţia Socialistă. Conferinţa din Aprilie a Partidului Bolşevic. Lupta dusa de I. V. Stalin pe linia leninistă în Revoluţia Socialistă. Linia de orientare a Partidului Bolşevic înspre pregătirea insurecţiei armate. Congresul al VI-lea al Partidului.

S minar 4 ore: Tezele din Apri' e de V. I. Lenin.

33. Insurecţia armata din Oc'ombrie la Petrograd. Congresul III, al sovietelor. Victoria Revoluţiei Socialiste. Cauzele victoriei Marii Revoluţii Social'ste. Lenin şi Stalin, organizatorii victoriei Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie.

34. In emnătatea internaţ'onală a Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie. Influenţa Marii Revoluţii Soc'aliste din Octombrie asupra mişcarii r^voluţ'onare d'n ţara noastră..

ANUL II [1]

Partidul Bolşevic în perioada intervenţiei militare străine şi a războiului civil

1. Lupta Partidului Bolşevic pentru consolidarea puterii sovietice. Congresul al VII-lea al Partidului. Planul lui Lenin de începere a Construcţiei Socialiste.

Seminar 6 ore: Lucrarea lui I. V. Stalin: „Revoluţia din Octombrie şi tact'c comuniştilor ruşi".

2. Partidul Bolşevic în perioada intervenţiei militare străine şi a razboiului civil. Congresele VIII şi IX ale Partidului. Sdrobirea intervenţ'e' arma e străine. Lenin şi Stalin, organizatorii înfrângerii intervenţiei militare străine.

3. Mişcarea muncitorească din Român'a după Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie. Anii de avânt revoluţionar. Greva generala din 1920 şi învăţămintele ei.

4. Crearea Partidului Comunist din România în lupta cu regimul burghezo-moşieresc şi cu oportunismul din mişcarea muncitorească.

---

1) In primul semestru al anului doi se vor ţine două lecţii pe săptămână, în al doilea semestru se va ţine o singură lecţie pe săptămână. In tot anul se vor ţine săptămânal seminarii de două ore.

5. Cartea lui V. I. Lenin: „Stângismul, boala copilăriei comunismului".

Seminar 6 ore: Cartea lui V. I. Lenin: „Stângismul, boala copilăriei comunismului".

Partidul Bolşevic în perioada trecerii la munca paşnică în vederea restabilirii economiei naţionale

6. Greutăţile perioadei de restabilire. Discuţia în Partid asupra sindicatelor. Congresul al X-lea al Partidului. Trecerea la Noua Politică Economică (N.E.P.).

Congresul al XI-lea al Partidului. Formarea U.R.S.S. Planul Cooperativ al lui Lenin. Congresul al XII-lea al Partidului.

7. Lupta Partidului împotriva troţchismului între anii 1923—1924.

Boala şi moartea lui V. I. Lenin. Cuvântarea lui I. V. Stalin la al doilea Congres al Sovietelor din U.R.S.S. Congresul al XIII-lea al Partidului.

8. Lucrarea lui I. V. Stalin: „Despre bazele leninismului".

Seminar 12 ore: Lucrările lui I. V. Stalin: „Despre bazele leninismului" şi „In jurul problemelor leninismului".

9. Uniunea Sovietică la sfârşitul perioadei de refacere a economiei naţionale. Problema construcţiei socialiste şi a victoriei socialismului în U.R.S.S. Congresul al XIV-lea. Orientarea către industrializarea socialistă a ţării.

Partidul Bolşevic în luptă pentru industrializarea socialistă a ţării

10. Industrializarea socialistă a U.R.S.S. Insemnătatea industrializării pentru construirea socialismului şi asigurarea independenţei naţionale a U.R.S.S.

11. Congresul al XV-lea al Partidului. Linia de orientare spre colectivizarea agriculturii. Sdrobirea blocului troţchist-zinovievist.

12. Ofensiva împotriva chiaburimii şi lupta împotriva opoziţiei de dreapta în sânul Partidului. Anul marii cotituri. Cuvântarea lui I. V. Stalin despre abaterea de dreapta în Partidul Comunist (bolşevic).

Partidul Bolşevic în luptă pentru colectivizarea agriculturii

13. Situaţia internaţională din anii 1930—34. Succesele construirii bazelor socialismului în U.R.S.S. Criza economică din ţările capitaliste. Două focare de război. Trecerea dela politica de limitare a elementelor chiabureşti la politica de lichidare a chiaburimii ca clasă. Colectivizarea agriculturii şi importanţa ei pentru construirea socialismului şi întărirea puterii militare a U.R.S.S.

14. Lupta împotriva denaturării liniei Partidului în problema colectivizării. Ofensiva împotriva elementelor capitaliste pe tot frontul. Orientarea Partidului spre reconstrucţia tuturor ramurilor economiei naţionale. Rolul tehnicii. Desvoltarea mişcării de colectivizare. Bilanţul primului plan cincinal. Victoria socialismului pe tot frontul. Congresul al XVII-lea.

15. Degenerarea buhariniştilor şi troţchiştilor într'o bandă de asasini şi spioni contrarevoluţionari. Măsurile Partidului Bolşevic în vederea întăririi vigilenţei bolşevice.

Influenţa construirii victorioase a bazelor socialismului în U.R.S.S. asupra mişcării muncitoreşti din România

16. Perioada stabilizării relative a capitalismului şi contraofensiva burgheziei împotriva poporului muncitor. Rolul social-democraţilor de dreapta. Spargerea unităţii sindicale. Lupta P.C.R. în primii ani de ilegalitate (1924—1929). Congresele III şi IV ale P.C.R.

17. Criza economică din 1929—1933 şi creşterea valului revoluţionar. Luptele P.C.R. pentru unitatea sindicală. Lupeni.

18. Congresul al V-lea al P.C.R. şi importanţa lui în istoria Partidului, a mişcării muncitoreşti şi a poporului nostru.

19. Aplicarea hotărîrilor Congresului al V-lea. Luptele muncitorilor ceferişti şi petrolişti din 1933.

Partidul Bolşevic în lupta pentru desăvârşirea construirii societăţii socialiste şi punerea în practică a nouii Constituţii

20. Situaţia internaţională între anii 1935—1941. Inceputul celui de al doilea război mondial (Abisinia, Spania). Avântul continuu al economiei naţionale sovietice. Indeplinirea înainte de termen a celui de al doilea plan cincinal. Importanţa cadrelor. Mişcarea stahanovistă.

21. Congresul al VIII-lea al Sovietelor. Constituţia stalinistă. U.R.S.S., ţara celei mai înalte democraţii din lume.

Seminar 6 ore: Raportul lui I. V. Stalin asupra Proectului de Constituţie al U.R.S.S.

22. Congresul al XVIII-lea al P.C. (b) al U.R.S.S. Intrarea U.R.S.S. în perioada desăvârşirii construcţiei societăţii socialiste şi a trecerii treptate dela socialism la comunism.

Seminar 6 ore: Raportul lui I. V. Stalin la al XVIII-lea Congres al P.C. (b) al U.R.S.S.

23. Lupta P.C.R. pentru independenţa naţională, împotriva fascizării ţării şi a pregătirii războiului antisovietic. Lupta pentru închegarea frontului unic muncitoresc şi a frontului popular antifascist.

Partidul Bolşevic în perioada Marelui Război pentru Apărarea Patriei

24. I. V. Stalin despre cauzele şi caracterul celui de al doilea război mondial. Sdrobirea Germaniei hitleriste de către poporul sovietic în Marele Război pentru Apărarea Patriei. Războiul U.R.S.S. împotriva Japoniei imperialiste.

25. Partidul lui Lenin şi Stalin, inspiratorul şi organizatorul victoriilor poporului sovietic în Marele Război pentru Apărarea Patriei. Cauzele victoriei istorice a U.R.S.S. în Marele Război pentru Apărarea Patriei. I. V. Stalin — organizatorul victoriilor istorice ale poporului sovietic în Marele Război pentru Apărarea Patriei. Cartea lui I. V. Stalin: „Despre Marele Război pentru Apărarea Patriei".

26. Importanţa istorică mondială a victoriei U.R.S.S. asupra Germaniei fasciste. U.R.S.S. eliberatoarea popoarelor de sub jugul fascist şi factorul hotărîtor în crearea condiţiunilor naşterii şi desvoltării regimului de democraţie populară.

P. C. R. în luptă pentru scoaterea ţării din războiul antisovietic, dărâmarea dictaturii antonesciene şi cucerirea independenţei naţionale

27. Infeudarea ţării Germaniei fasciste şi târîrea poporului în războiul criminal antisovietic de către burghezia şi moşierimea română. Complicitatea dintre burghezo-moşierime şi dictatura antonesciană. P.C.R. iniţiatorul luptei pentru scoaterea României din războiul antisovietic, pentru dărâmarea dictaturii fasciste şi cucerirea independenţei naţionale. Platforma P.C.R. din Septembrie 1941. Lupta P.C.R., împotriva social-democraţilor de dreapta şi pentru unitatea clasei muncitoare.

28. Eliberarea ţării noastre de către Armata Sovietică. P.C.R. înfăptuitorul actului dela 23 August 1944. Importanţa actului dela 23 August 1944.

P.C.R. în lupta pentru desăvârşirea revoluţiei burghezo-democratice şi transformarea ei în revoluţie socialistă, pentru făurirea unui regim de democraţie populară

29. Lupta P.C.R. pentru instaurarea unui regim de democraţie în ţara noastră. Refacerea mişcării sindicale, 6 Martie 1945.

30. Reforma agrară din 1945. Lichidarea moşierimii ca clasă. Acordarea de drepturi şi libertăţi democratice poporului muncitor român şi naţionalităţilor conlocuitoare.

31. Lupta P.C.R. pentru lichidarea rănilor războiului şi secetei, haosului economic şi inflaţiei. Conferinţa naţională a P.C.R. din 1945.

Etatizarea Băncii Naţionale, controlul asupra producţiei. Propunerile P.C.R. din 1947, reforma monetară. Ajutorul U.R.S.S.

32. Lupta P.C.R. pentru unitatea politică, ideologică şi organizatorică a clasei muncitoare. Crearea Partidului Muncitoresc Român.

33. Sdrobirea politică a burgheziei, preluarea întregii puteri politice de către proletariat, aliat cu ţărănimea muncitoare. Instaurarea R.P.R.

Regimul de democraţie populară din ţara noastră, formă a dictaturii proletariatului.

Seminar 6 ore: Raportul politic expus de tov. Gh. Gheorghiu-Dej la Congresul P.M.R. din 21—23 Februarie 1948.

Situaţia internaţională după cel de al doilea război mondial

34. Ascuţirea crizei generale a capitalismului după cel de al doilea război mondial. Epoca de sfârşit a sistemului capitalist. „Toate drumurile duc spre comunism". Lupta lagărului democratic în frunte cu U.R.S.S., împotriva lagărului imperialist. U.R.S.S., forţa conducătoare a lagărului antiimperialist şi democratic în lupta pentru pace şi independenţa popoarelor. Constituirea Biroului Informativ al Partidelor Comuniste şi muncitoreşti.

Seminar 4 ore: „Raportul lui A. A. Jdanov asupra situaţiei internaţionale la consfătuirea unor Partide Comuniste şi muncitoreşti din Septembrie 1947".

35. Rezoluţia Biroului Informativ asupra situaţiei din P.C.J. Lupta lagărului democratic şi al socialismului împotriva clicii fasciste-troţchiste a lui Tito.

Partidul Bolşevic în luptă pentru refacerea şi desvoltarea economică a U.R.S.S.

36. Planul cincinal postbelic de refacere şi desvoltare a economiei naţionale a U.R.S.S. şi lupta poporului sovietic sub conducerea Partidului Bolşevic pentru îndeplinirea lui înainte de termen.

37. Lupta Partidului Bolşevic pe frontul ideologic în perioada trecerii treptate dela socialism la comunism. Cultura sovietică, cea mai avansată cultură din lume.

Partidul Muncitoresc Român în luptă pentru construirea socialismului

38. Lupta pentru industrializarea ţării. Situaţia industriei noastre în urma războiului, a jafului hitlerist şi a sabotajului capitalist. Ajutorul U.R.S.S. Naţionalizarea principalelor întreprinderi industriale, transporturilor, băncilor şi societăţilor de asigurare. Importanţa acestui act pentru desvoltarea socialistă a ţării.

39. Planificarea, temelia desvoltării economiei noastre naționale. Realizarea condițiilor pentru trecerea la economia planificată. Planul de Stat pe 1949. Planul de Stat pe 1950. Planul de perspectivă al R.P.R.

40. P.M.R. conducătorul și îndrumătorul mișcării sindicale. Rolul sindicatelor în construirea socialismului în țara noastră.

P.M.R. conducătorul și îndrumătorul organizației revoluționare a tineretului din țara noastră.

Seminar 4 ore: Rezoluțiile Plenarei C.C. al P.M.R. din 22-24 Decembrie 1948 asupra problemei sindicale și asupra activității Partidului în rândurile tineretului.

41. Sarcinile P.M.R. în lupta pentru întărirea alianței dintre clasa muncitoare cu țărănimea muncitoare și pentru transformarea socialistă a agriculturii noastre.

Seminar 6 ore: Raport prezentat de tov. Gh. Gheorghiu-Dej la ședința plenară a C.C. al P.M.R. din 3—5 Martie 1949 despre „Sarcinile Partidului Muncitoresc Român în lupta pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare și pentru transformarea socialistă a agriculturii". Rezoluția ședinței plenare a C.C. al P.M.R. din 3—5 Martie 1949.

42. Sfaturile Populare, — baza politică a regimului de democrație populară.

43. P.M.R. conducătorul revoluției culturale din țara noastră.

Lupta P.M.R. împotriva influenței ideologice a dușmanului de clasă în domeniul culturii, împotriva obiectivismului burghez, a naționalismului și a cosmopolitismului.

44. Lupta P.M.R. pentru justa rezolvare a problemei naționale în R.P.R.

Seminar 2 ore: Rezoluția Biroului Politic al C.C. al P.M.R. în Chestiunea Națională.

45. Patriotismul și internaționalismul proletar.

46. Morala Proletară.

47. R.P.R. factor activ al lagărului antiimperialist și democratic în frunte cu U.R.S.S. Ajutorul politic, diplomatic, economic, tehnic și ideologic dat de U.R.S.S. poporului nostru.

48. Ce ne învață Istoria Partidului Comunist (bolșevic) al U.R.S.S.

49. V. I. Lenin și I. V. Stalin, corifeii științei universale, conducătorii și învățătorii proletariatului internațional.

PROGRAMUL MATERIILOR PENTRU FACULTĂȚILE DE FILOSOFIE

ANUL I.

		Săptămânal
1. Bazele marxism-leninismului	200 ore —	3 ore curs 3 ore seminar
2. Logica	130 ore —	3 ore curs 1 oră seminar
3. Istoria Antică și Medievală	100 ore —	3 ore curs
4. Noțiuni de matematici superioare	100 ore —	2 ore curs 1 oră seminar
5. Noțiuni de Biologie Generală	100 ore —	2 ore curs 1 oră seminar
6. Limba elenă sau latină	60 ore —	2 ore curs
7. Limba rusă	200 ore —	6 ore curs
8. Introducere în filologie și Limba Română	60 ore —	2 ore curs

ANUL II.

1. Bazele marxism-leninismului	200 ore —	3 ore curs 3 ore seminar
2. Economie politică	200 ore —	3 ore curs 3 ore seminar
3. Istoria filosofiei (antică și medievală, Renașterea)	140 ore —	3 ore curs 1 oră seminar
4. Istoria modernă și contemporană	100 ore —	3 ore curs
5. Istoria logicii	60 ore —	2 ore curs

		Săptămânal
6. Istoria literaturii universale	100 ore —	3 ore curs
7. Bazele fizicii moderne	100 ore —	2 ore curs 1 oră seminar
8. Limba elenă sau latină	60 ore —	2 ore curs
9. Limba rusă	200 ore —	6 ore curs
10. Limba germană, engleză sau franceză	60 ore —	2 ore curs

ANUL III.

1. Materialism dialectic	200 ore —	4 ore curs 2 ore seminar
2. Istoria filosofiei moderne (până la apariţia marxismului inclusiv revoluţionarii democraţi ruşi)	200 ore —	4 ore curs 2 ore seminar
3. Psihologie	100 ore —	2 ore curs 1 oră seminar
4. Limba rusă	140 ore —	4 ore curs
5. Istoria ştiinţelor naturii	100 ore —	3 ore curs
6. Istoria literaturii române	100 ore —	3 ore curs
7. Istoria României	60 ore —	2 ore curs
8. Pedagogia generală	100 ore —	3 ore curs
9. Limba elenă sau latină	60 ore —	2 ore curs
10. Limba germană, engleză sau franceză	60 ore —	2 ore curs

ANUL IV.

		Săptămânal
1. Materialismul istoric	200 ore —	4 ore curs 2 ore seminar
2. Istoria filosofiei contemporane (dela apariția marxismului)	200 ore —	4 ore curs 2 ore seminar
3. Teoria și istoria eticii	70 ore —	2 ore curs
4. Teoria și istoria esteticii	70 ore —	2 ore curs
5. Istoria pedagogiei	70 ore —	2 ore curs
6. Limba rusă	140 ore —	4 ore curs
7. Istoria literaturii române	60 ore —	2 ore curs
8. Istoria Artelor	60 ore —	2 ore curs

VASILE CONTA — FILOSOF MATERIALIST

de Acad. Prof. M. RALEA

Realizarea culturii socialiste care urmează pas cu pas construirea social-economică a socialismului în țara noastră are obligația revizuirii, reconsiderarii tuturor operelor din trecutul nostru. Ceeace voim să creăm astăzi a fost precedat altădată de intuițiile anticipative, de considerațiile prevestitoare ale unor spirite clar văzătoare care au scrutat în vremea lor, după puterea lor de pătrundere, zorile viitorului. Precursorii nu lipsesc. Numai că ei trebue examinați de o critică dialectică care va fixa ceeace fiecare putea face în cadrul unei epoci date, cu elementele şi materialul de care putea dispune, în condițiile unei anumite structuri şi suprastructuri. Desprinzând sensul evoluției, prinzând mai lucid ori mai confuz semnificația faptelor, unele spirite au reuşit să desluşească, încă timpuriu, ceeace a trebuit să se întâmple mai târziu. Marele Stalin face distincție între ideile care stimulează transformarile progresiste, care încurajează mersul înainte al societăților şi ideile conservatoare, rutinare, retrograde care pun mereu piedici cursului istoriei.

Credem, întemeiați pe cele ce vor urma, că filosoful Conta, cu toate lipsurile, contradicțiile şi rătacirile sistemului sau, a avut viziuni interesante. Fară discuție, Conta a fost considerat un filosof materialist. El a constituit pentru vremea sa un adevărat scandal. Pentrucă făcea parte din clasa dominantă — fusese profesor universitar şi ministru al Instrucțiunii Publice — pentru a-i salva prestigiul lui şi al clasei sale, el trebuia ferit să se compromită într'o filosofie care afirma ca singură realitate materia sau care ignora sau nega existența lui dumnezeu. Aşa se explică dece cea mai mare parte din comentatorii săi se străduesc, prin tot felul de acrobații sofistice, să-l prezinte fie ca un relativist sceptic ale cărui afirmații nu trebue luate prea adânc în serios, fie ca un aderent de ultimă oră la concluzii idealiste. In sfârşit, pentru a-i minimaliza importanța el e înfățişat de alții ca un gânditor fără originalitate, parafrazând, dacă nu plagiind de-a dreptul, câteva sisteme străine fără însemnatate. In fața acestor atitudini care maschează, fără multă subtilitate, tendințe reacționare de clasă, e cu atât mai necesar a găsi şi fixa adevarata poziție a lui V. Conta în filosofia noastră, a scruta opera lui cu o critică justă, desprinzând în lumina considerațiilor care formează baza concepțiilor noastre de astăzi, fizionomia sa veritabilă, cu umbrele şi luminile ei.

I

Pentru a înțelege cum trebue această operă, e legitim a o studia în cadrul epocii al cărei produs este. Data naşterii lui V. Conta e 1845. In această vreme revoluția burgheză se săvârşise de mult în Franța unde se menținea intermitent. In celelalte țări ale Europei, burghezia se afirma din ce în ce mai mult ca clasă în ascendență şi trebuia în 1848 să-şi asigure victoria în majoritatea din aceste țări. In orice caz mersul ei către putere era asigurat. In faza lor ascendentă, clasele afişează o mentalitate optimistă, o filosofie progresistă, plină de speranțe trandafirii. Nu e întâmplător, desigur, că faimoasa „idee de progres" bazată pe credința că omenirea merge din ameliorare în ameliorare către viitor, că trecutul e totdeauna inferior prezentului (aşa cum arăta în Franța, cu un secol înaintea revoluției burgheze, celebra „ceartă între antici şi moderni"), a fost filosofia oficială a veacului al XVIII-lea, adică a epocii în care burghezia dădea

asaltul către putere. Aceeaşi mentalitate e păstrată o bucată de vreme şi în secolul urmator după ce burghezia triumfase. Ea a fost încurajată de revoluţia tehnică industrială, ca şi de avântul ştiinţelor exacte. F. Engels rezumă la trei, marile achiziţii realizate de ştiinţă către mijlocul secolului trecut. „Intâi, descoperirea celulei ca unitate din a carei multiplicare şi diferenţiere se desvoltă întregul corp vegetal şi animal... Al doilea, transformarea energiei, care ne-a demonstrat că toate — aşa numitele forţe care acţionează cu deosebire în natura anorganică, forţa mecanică şi complementul sau aşa numita energie potenţială, căldura, radierea (lumina, respectiv căldura radiantă), electricitatea, magnetismul, energia chimică — sunt diversele forme de manifestare ale mişcării universale, forme care trec în proporţii determinate una într'alta, astfel că în locul unei cantitaţi dintr'o formă dispărută reapare o cantitate anumită dintr'o altă formă şi că întreaga mişcare a naturii se reduce la acest permanent proces de trecere dintr'o formă într'alta. In sfârşit, dovada pe care Darwin a desvoltat-o primul într'o formă închegată, că tot ce ne înconjoară azi, ca produse organice ale naturii, inclusiv oamenii este rezultatul unui lung proces de desvoltare dintr'un număr redus de germeni la început monocelulari, care la rândul lor s'au născut dintr'o protoplasmă sau albumină formată pe cale chimică" 1).

Filosofia secolului al XVIII-lea, încă înaintea acestor descoperiri capitale, fusese dominant materialistă. Plehanov a arătat ca în faza ei revoluţionară, burghezia adoptă o filosofie materialistă. Ea trebue să combată clerul şi aliata sa, nobilimea feudală, ca şi concepţia lor spiritualistă. Ea trebue să plece dela natură, suprimând ideea divinităţii. Dupa ce cucereşte puterea, ea trece la o filosofie conservatoare, de tip mistic ori idealist. Dar în multe ţări revoluţia burgheză nu se realizase încă. Ceeace se întâmplase în Franţa în 1789, s'a săvârşit în parte în ţările germanice şi sud-est europene abia în 1848. Iată de ce, ceeace forma mentalitatea franceză în sec. XVIII apare în Germania abia în jurul şi înca dupa 1848, în sistemele materialiste ale lui Feuerbach etc.

Ajutaţi şi de descopririle ştiinţifice semnalele mai sus, sistemele materialiste au putut combate idealismul unor resturi feudale sau unei parţi din burghezia ajunsă la putere şi deci devenită reacţionară.

Insă, ceeace în secolul XVIII-lea prerevoluţionar în sistemele lui D'Holbach, Diderot sau Helvetius, era o filosofie materialistă viguroasă în a doua jumatate a veacului trecut, ajunge în Germania o filosofie de epigoni decadenţi, acei pe care Engels îi numeşte „colportori vulgarizatori", arătând că: „dacă idealismul ajunsese la capatul ştiinţei sale, şi prin revoluţia din 1848, capătase lovitura de moarte, apoi el avea satisfacţia să vadă că pentru moment materialismul decăzuse şi mai jos".

Acest lucru devenise posibil, pentrucă burghezia ajunsă în unele puncte la apogeu, arăta începuturile unor puternice contradicţii, primele semne de disoluţie. Idealismul, în criză, ridicase capul. Kant începuse să aibă o nouă influenţă, Hegel, mai ales dreapta hegeliana, idealist obiectivă, se reactualiza. Filosofiile intermediare, hibride, „supele eclectice", cum le numeşte Engels, încercând imposibile conciliaţii cu materialismul, îşi fac apariţia. Pozitivismul, agnosticismul caută să-şi stabilească o anumită influenţă. Ceva mai târziu încep să se audă în rândul socialiştilor reformişti lozinci ca „înapoi la Kant", să se vorbească de „socialismul lui Fichte", sau al incoherentului gramofon reacţionar Proudhon. In această atmosferă, îşi face studiile la Bruxelles V. Conta.

Afirmarea muncitorimii ca clasa importantă, inspiră şi face posibilă triumful unui nou şi adânc materialism de către K. Marx şi Engels şi salvând odată cu aceasta însăşi concepţia materialistă de decadenţa ei în sistemele filosofilor burghezi. Incă înainte de 1848, în teza sa de doctorat în filosofie asupra „Diferenţei între filosofia naturii a lui Democrit şi Epicur", în cuprinzătoarea „Sfânta Familie sau Critica Criticei", ca şi în „Tezele asupra lui Feuerbach", Marx pusese pre-

---

1) F. Engels: Ludwig Feuerbach şi sfârşitul filozofiei clasice germane (Ed P. M. R.), pag. 50—51.

misele materialismului dialectic, desvoltate ap i de el în prefaţa la „Critica economiei politice", în vol. II din „Capitalul" şi de Engels în „Anti-Dühring.

Dar, fie că n'a putut, fie că, acaparat de o anumita mentalitate de clasă, n'a voit, V. Conta n'a cunoscut direct această revoluţie în filosofia materialista, ci doar,cel mult,le-a suportat în ambianţa generală a timpului.

In ce priveşte atmosfera din ţara noastra, Conta a apărut după ce revoluţia din 1848 se efectuase — N. Balcescu, A. Golescu, C. A. Rosetti, etc., daca nu erau uitaţi cu totul, trecuseră în alt plan. Elementele progresiste, care susţinusera revoluţia, făcuseră loc unei burghezii avide de putere care se instala în locurile de guvernământ. Incercările utopice şi naive ale unor tineri „socialişti" ca Diamant, Bălăceanu, etc., trebuiau alungate, fiindcă burghezia participantă la putere trebuia să-şi consolideze situaţia în mod practic şi positiv. In însuşi partidul liberal, „roşii", ca de pildă C. A. Rosetti, erau puşi deoparte ori invitaţi sa se „cuminţească".

Toate acestea prevesteau o eră de instaurare burgheză. Era timpul participării burgheziei la putere, când se cereau aptitudini practice de guvernare, mai mult decât reveriile utopice ale epocii din perioada anilor dinainte ori imediat după 1848.

Totuşi burghezia română, destul de firavă, abia începând a se forma, spre deosebire de burghezia apuseană închegată printr'un lung proces de acumulare, nu era în stare încă a monopoliza exclusiv destinele noii conduceri a statului Atunci Brătianu şi prietenii lui au realizat alianţa cu moşierimea. Alianţa burghezo-moşierească nu mai avea nevoie de militanţi revoluţionari, ci stransă într'un partid de guvernământ, acela liberal, începuse perioada de stăpânire a Statului român. Elanurile revoluţionare trebuiau înnăbuşite. Totuşi, pentru a ţine în respect boierimea ultra-reacţionara din partidul conservator, păstrător al tradiţiilor feudale, se mai menţineau anumite aspecte ale unei ideologii burgheze în ascensiune, se afişa prin unii din liberalii mai înaintaţi, o anumită mentalitate ateistă, liber-cugetătoare sau materialistă.

V. Conta, după o serie de tribulaţiuni, ajunge membru al partidului liberal şi, în această calitate, profesor universitar şi ministru în cabinetul lui Brătianu. Filosofia sa oglindeşte aceste timpuri de rascruce între vechile veleităţi revoluţionare patruzecioptiste şi evoluţia politicii burgheze ajunsă la putere, îndreptata către creaţiile economice ale politicii de stat. Situaţia era confuză, adesea incoherentă, prin lupta între tendinţele noi şi resturile instituţiilor vechi, patriarhale, pe care încercau să le înlocuiască. „Economia fiecărui popor determină concepţia despre lume a acestui popor, concepţie care găseşte, între altele expresia sa în filosofie... Dar desvoltarea economica ducand la diviziunea societaţii în clase şi la lupta lor, concepţia despre lume, proprie unei epoci date, n'are un caracter uniform; ea diferă după clase şi se modifică după situaţiile, trebuinţele şi aspiraţiile acestor clase şi vicisitudinile luptei între ele" 1).

Aceasta e însăşi poziţia lui Conta. Desigur că materialismul său ar fi luat probabil alt caracter în epoca patruzecioptista. In această privinţă el e un întârziat. Totuşi echilibrul de forţă, luptele cu reacţiunea conservatoare mai făceau necesară afirmarea unor anumite doctrine. Ea nu se formulează însă ferită de contradicţii şi în sânul ei apar concesii de compromis.

Ecoul unor tendinţe haotice, încrucişări de vechi amintiri îndrăzneţe şi de politică „cuminte" de guvernare, explica contradicţiile şi concesiile materialismului lui Conta.

Biografia, viaţa sa, confirmă această poziţie. Fiu de mic burghez rural (preot) desradăcinat, plecat de timpuriu de acasă pentru a duce o viata de boem, el cunoaşte toate tribulaţiile unui spirit liber în căutarea unui destin desprins de conformismul pe care-l cerea viaţa în cadrul clasei sale. După câţiva ani de liceu, în care se întreţine cum poate, el pleacă înainte de a-şi trece bacalaureatul ca sufleur într'o trupă ambulantă de teatru. Situaţiile materiale în viaţa de stat, func-

---

G. Plehanov: Les questions fondamentales du marxisme, ed. franceză, p 65.

țiile erau ținute ferm de clasa conducătoare burghezo-moșierească. Ca și Eminescu sau Caragiale în primii ani din viața lui, el cunoaște o viața de boem fără a putea sa și gasească un echilibru, o situație. După un număr de ani, înclinații de „cumințire" și de adaptare, apar. Iși trece bacalaureatul și apoi îl vedem trimis bursier al guvernului la Bruxelles și Anvers ca să facă studii superioare de comerț și de drept. Aici el intră în contact cu mentalitatea apuseană. La Bruxelles dăinuia atmosfera creata de Marx și Engels ca eminenți revoluționari, din perioada lui „Deutsch-französische-Iahrbücher" și a „Manifestului Partidului Comunist". Dar mai ales, ca mai pretutindeni atunci în Europa, domina formula radicalismului burghez concretizată în formula materialismului metafizic german: Büchner, Vogt, Moleschott. Revoluția burgheză germană, care a întârziat o jumătate de secol dupa cea franceză, adusese o schimbare destul de adâncă, dar rezistența feudala în aceste țări facea necesară menținerea unei mentalități materialist-liberală, așa cum a aratat K. Marx în opera sa polemică contra lui Herr Vogt.

In Belgia, V. Conta intră în contact cu evoluționismul lui Spencer sau pozitivismul lui Auguste Comte. In fine acolo ia cunoștință de cercetările lui Darwin asupra „Evoluției Spețelor". Il vedem apoi, câtva timp în complectă mizerie, peregrinând în Italia (se dusese la Pisa unde ziarele anunțau că un om a murit de foame), „să vadă el singur cum e cu putință ca în acest secol să se întâmple așa ceva". Tot în Belgia se îmbolnăvește greu de tuberculoză. In fine revine în țară, se asimilează burgheziei în ascendență, devine din boem inadaptabil, profesor universitar și apoi ministru liberal. In această ipostază, afișează un naționalism agresiv, șovin, plin de iesiri antisemite.

Din ce în ce mai bolnav și poate ca o remușcare, el începe a-și redacta operele sale filosofice a căror analiză o vom face mai jos.

Impresia generală pe care o lasă lectura filosofiei sale e aceea a unei imaginații creatoare, a unei viziuni largi, a unui talent de construcție ideologică destul de amplu, în orice caz, din cele mai remarcabile pe care le-a realizat miscarea noastră filosofică. Comparat cu sterilitatea critică, negativă a unui „pontif" din acea vreme, ca Maiorescu, Conta apare ca un gânditor cu reale însușiri. Numai că tendințele opuse în care se prezenta raportul de forță al claselor din epoca sa, îl duc, pe cale ideologică, la nenumărate contradicții, la lipsă de curaj intelectual, și de unitate sistematica. Ii mai lipsea și o cultură, o informație temeinică în domeniul filosofiei. Cele mai multe din sursele lui Conta sunt de mâna a doua, din auzite din ambianta generală, ori din articolele de revistă rezumative asupra unor doctrine din timpul său.

După cum se pare din parcurgerea operei, el nu a cunoscut nici pe K. Marx, nici pe Engels. In orice caz nu-i citează și nu pomenește de operele lor. Pe Hegel ca și pe Feuerbach, îi menționează de câteva ori, dar, probabil, din auzite, fiindcă textele lor trebuiau să-i rămână străine, deoarece nu cunoștea limba germană și traduceri franceze nu existau încă. De mișcarea socialistă și revoluționară europeană nu pomenește nimic. Din cea rusească citează, după traduceri franceze, pe Herzen. Dar el nu cunoaște precis, după toate probabilitățile, nici măcar materialismul metafizic francez din secolul al XVIII-lea, cu mult mai înaintat decât cel german din secolul următor. Nimic despre D'Holbach sau Helvetius.

Are vagi idei despre materialiștii antici Democrit, Heraclit sau Epicur, despre Spinoza, al cărui panteism substanțialist îl face pe Feuerbach, Marx sau pe Plehanov să-l considere ca pe unul din precursorii materialismului modern.

Dintre clasicii idealismului pe care-i combate are cunoștință tot de mâna a doua, de Berkeley, Leibniz, Hume, Kant și Fichte. De câteva ori pomenește de Descartes. Materialul principal dela care își ia el inspirațiile e în primul rând materialismul metafizic german, în special Büchner și Haeckel, apoi filozofii idealiști corciți cu materialism cum sunt: Auguste Comte (ale cărui legi de evoluție a istoriei și clasificare a științelor le prelucrează), Spencer (pe care-l cunoaște numai din rezumate, fiindcă nu era tradus încă în franțuzește și englezește nu știa). Apoi popularizatori ai pozitivismului ca Littré sau Stuart Mill, dela care împrumută asociaționismul psihologic. In general, informație filosofică slabă sau me

diocră. De aici uneori repetarea mecanică, fără originalitate a unor argumente susţinute de alţii, influenţă prea directă a unor sisteme asupra modului sau de cugetare. Adeseori însa argumentele ca şi exemplificarile sunt personale şi, când nu sunt simpliste, îşi pastreaza importanţa lor.

II

Consideraţiile de mai sus explică caracterul contradictoriu al filosofiei lui V. Conta. Dar ele explică tot aşa de clar şi contradicţiile între opera lui teoretică şi activitatea sa practica politica. In speculaţiile sale filosofice, prin tendinţa de a adopta materialismul, Conta are o contribuţie pozitivă. In timpul studiilor sale, el facuse parte din „Societatea internaţionala", care se declarase solidara cu actele Comunei din Paris. Totuşi, mai tarziu, intrat în politică, el afişeaza o atitudine antisemită. Şi, cu ocazia discuţiei asupra revizuirii art. 7 din Constituţie, referitor la drepturile evreilor, impusă de Congresul dela Berlin, dupa războiul din 1877, el ia o atitudine de-a-dreptul rasista. El pare a uita cu totul legile evoluţiei, ale „ondulaţiei universale",când vorbeşte de un caracter etnic, fix, mereu acelaş în decursul diferitelor epoci istorice. In ce priveşte stabilirea acestei caracteristice etnice bazată în mod absurd pe consideraţii neştiinţifice, pe prejudecaţi obscurantiste, el parăseşte punctul de vedere materialist, explicând totul prin false interpretari religioase, tără a ţine seamă un moment de consideraţii economice.

Combătând în opera sa ereditatea şi concepţia despre imuabilitatea ei, admiţând evoluţia speţelor, în chestia evreiască el ajunge la ideea unei rase neschimbate, entitate arbitrară, neinfluenţată de mediul biologic ori istoric. El se face fără cel mai mic spirit critic ecoul unor superstiţii absurde luate dintr'o propagandă pătimaşă, în ce priveşte pretinsul spirit exclusivist de ură între popoare şi şi-le însuşeşte cu o îngustime de comprehensiune nedemnă de un filosof şi de micime de caracter incompatibilă cu spiritul unui progresist.

Şi culmea, Conta justifică toate acestea pe baza unui caz democratic şi umanitarist!

In ce priveşte contradicţiile teoretice ale sistemului său, ele au fireşte o gravitate mai puţin evidentă, deşi cum vom vedea mai departe ele nu pot fi lăsate la o parte.

In linii generale sistemul său e mai mult ori mai puţin consecvent. El se declară net şi hotărît pentru materialism şi crede a rămâne pe o linie fermă de-a lungul demonstraţiilor sale. Fără sa-şi dea seama însă, gândirea sa fuge din când în când pe linii frânte. Elemente spiritualiste, idealiste agnostice, relativiste se furişează şi se insinuează în unitatea doctrinei sale. Influenţele sociale ale unor timpuri de tranziţie, sugestiile unor sisteme filosofice care exercită chiar fără voia sa un ascendent, un prestigiu de autoritate, corup uneori ansamblul gândirii filosofului român. Vom semnala câteva din ele.

a) Câteodată, V. Conta cearca să concilieze spiritualismul cu materialismul, crezând că ambele filosofii nu diferă prea mult una de cealaltă. Vorbind de realitatea ultimă el scrie: „Materialiştii o numesc materie; spiritualiştii spirit. Dar cearta lor nu e decât o ceartă pe cuvinte" [3]).

Datele prime ale celor două filosofii — spiritualistă şi materialistă — nu sunt prea deosebite. Ceeace le diferenţiază nu e decât metoda de cercetare: spiritualiştii menţinându-se în domeniul teoriei, materialiştii trecând la acela al practicii. Cei dintâi se menţin în domeniul contemplaţiei şi al observaţiei interne în timp ce cei din urmă trec la observaţia externa a naturii [4]). Atâta tot. Conta crede astfel că totul nu e decât o chestie de punct de vedere. El nu se crede dator a stabili dela început, ca un postulat temeinic, deosebirea în fond a celor două realităţi. Din contra, el le confundă. „Materialistul îşi reprezintă la urma urmei, în spiritul său forţa ca ceva foarte analog a ceeace spiritualistul cel mai înaintat îşi

3) V. Conta: Incercări, p. 173.
4) V. Conta, ibid., p. 175. Cf. D. Bărărău: Un système matérialiste métaphysique au XIX siecle, V. Conta, p. 47.

reprezintă sub numele de substanţă spirituală. Toate acestea dovedesc că diferenţa între materialism şi spiritualism nu e aşa de radicală cum o gândesc partizanii respectivi ai acestor sisteme" [5]).

Aşa dar singura deosebire pe care o găseşte V. Conta, între spiritualişti şi materialişti e faptul că unii se conduc după simţul lor intern, pe când ceilalţi iau ca bază observaţia externă. Dar tocmai aceasta constitue o diferenţă fundamentală... pe care, deja, materialiştii secolului al XVIII-lea, în primul rând Diderot, o observaseră [6]).

Neputând face dela început o diferenţiere esenţială între cele două sisteme, e firesc ca V. Conta să le confunde în consecinţele sale de aplicare practică.

Deşi se pretinde materialist integral, atunci când modifică legile evoluţiei istorice a lui A. Comte, care împărţise istoria omenirei în trei faze: religioasă, metafizică şi pozitivistă, V. Conta adoptă un criteriu spiritualist, anume acela al fazelor religioase. Strain cu totul de concepţia materialistă a istoriei el crede că evoluţia omenirii a trecut numai prin faze religioase şi anume dela fetişism la politeism, apoi la panteism şi monoteism şi în fine materialism, formă metafizică ce purcede din panteism, atunci când ştiinţele pozitive aduc aportul lor la lămurirea marilor probleme ale naturii. Nimeni nu va accepta să se numească materialist cand procedează astfel. Şi totuşi Conta crede, cu candoare, că procedând astfel se comportă ca un adevărat materialist.

Nu este suficient însă că filosoful nostru materialist confundă adeseori spiritualismul cu materialismul. Peste tot el se declara în favoarea metafizicei. Combatând pe A. Comte care denunţa spiritul metafizic, el caută să-l reabiliteze. Numai că, prin metafizică, Conta nu înţelege semnificaţia pe care K. Marx o dădea acestui cuvânt şi anume concepţia statică, imuabilă a realităţii, spre deosebire de concepţia dialectică care consideră totul în mişcare, sub forma de procese în curs, nu sub forma de elemente date. Conta e un evoluţionist, dacă nu un dialectician aşa cum vom vedea mai departe. Prin metafizică el înţelege un mod de a gândi filosofic sintetic şi general. A. Comte, după cum se ştie, îşi interzisese să gândească la esenţa intimă, adâncă a fenomenelor. El lua realitatea aşa cum se prezenta, fără a-şi pune întrebari asupra esenţei ultime. Il interesa numai „le comment des choses" nu şi „le pourquoi" — dupa expresia sa proprie.

V. Conta crede că un materialist trebue să meargă mai departe, să procedeze filosofic căutând să lămurească şi întrebările ultime relative la existenţa exterioară pe care o găseşte ca un element primordial în realitatea materiei. Metafizica materialistă nu se fundează însă prin speculaţii pur filosofice: ea trebue să fie o sinteză a ştiinţelor pozitive. Dacă totuşi metafizica nu se poate constitui ca o adevărată ştiinţa, aceasta e datorita faptului, că în starea actuala a cunoştinţelor noastre despre natură, ea e obligată să se sprijine nu numai pe cunoştinţe pozitive, ci şi pe „quasi-cunoştinţe", în faza de azi rămân încă multe resturi neexplicate. In rezumat, materialistul nupoate proceda ca pozitiviştii, refuzând să dea un răspuns întrebărilor ultime, ci utilizând ştiinţele timpului să făurească un sistem coherent din concluziile acestor ştiinţe. Pozitivismul respinge toate filosofiile: şi pe cea materialistă ca şi pe cea spiritualistă. El ignorează, ca struţul care îşi ascunde capul în nisip, toate problemele ce depăşesc datele pozitive ale ştiinţelor. V. Conta doreşte însă să meargă mai departe. Sprijinit pe rezultatele ştiinţei, el păşeşte mai departe, încercând să pătrundă printr'o coordonare sistematică toate enigmele existenţei. El consideră că aceeaşi necesitate mintală care ne sileşte să grupăm sub o singură idee generală mai multe fapte particulare, ne sileşte să cuprindem într'o singură concepţiune toate ştiinţele [7]). „Metafizica este astfel o disciplină universală şi contrariu cu ceeace susţin unii pozitivişti, se impune oricărui cugetător ca o necesitate intelectuală" [8]). Această nevoie el o prezintă la început ca fiind soluţionată de religie. Filosofia e în continuitate cu cele mai grosolane credinţe ale omului primitiv din care derivă în mod direct. După

---

5) Conta, ibid. p. 173.
6) Lenin: Materialism şi empiriocriticism, p. 29 (Ed. P. M. R., 1948).
7) V. Conta: Bazele metafizicei, cap. II.
8) „ ibid.

ei nevoia căutarii absolutului, sub forma „principiului universal" al lucrurilor sau sub aceea a „infinitului" formează baza oricarei filosofii. Tendința catre unitate, a datelor eterogene obținute de științele particulare e eterna — după el — în orice om care vrea să gândească.

Iată cum, deși materialis convins care pleacă dela realitatea natrii și dela materialitatea acesteia, el depășește misiunea sa, încurcându-se în speculații care trădează punctul său de plecare și atitudinea unui adevărat materialist.

b) Tot așa de șovăelnic e Conta în ce privește relativismul cu care îmbracă el reflectarea realității exterioare și pătrunderea ei. Nu că am putea — cum susțin unii din comentatorii săi — să-l clasificăm printre agnostici. E adevărat că textele din Conta, în această privință, sunt destul de contradictorii. Unii din comentatori fac un caz deosebit de fraza destul de curioasă din „Bazele metafizicii" izolată în sistemul său care sună așa: „Toate aceste considerații par a legitima concluzia sceptică, anume că nu există pentru noi decât un adevăr: acela că nu putem cunoaște nicinnul".

„Așa dar mintea omenească, pe câtă vreme se află în progres și este ajutată de experiență, lărgește din ce în ce baza și înalță vârful piramidei cunoștințelor. Se înțelege că această piramidă, oricât va exista în viitor, niciodată nu va înceta de a fi limitată, pentrucă mintea omenească e destinată prin natura ei de a nu putea niciodată cuprinde infinitul" 9).

Trăsăturile de agnosticism sunt rezultatul influenței lui Herbert Spencer ale cărui considerații din „Primele principii" asupra „Incognoscibilului" au putut face într'un moment dat o anumită impresie asupra lui Conta. Dar această impresie nu pare a fi prea adâncă fiindcă în alte părți ale operei sale gasim profesii de credință tot așa de categorice în sens contrar.

Dacă noi am cunoaște cu amănunte și cu preciziune toate cauzele care au să influențeze asupra cutărei persoane, la cutare moment în viitor, noi am putea preciza asemenea cu preciziune tot ceeace acea persoană are să simtă, să gândeasca și să facă în acel moment, întocmai cum putem preciza apropierea unei comete sau momentul fazelor lumii, al eclipselor de soare și de lună 10).

Ințelegem din aceasta că nu există imposibilitate principală de a cunoaște totul. Numai starea înapoiată a cunoștințelor noastre, care se reduce cu progresul științelor pe fiecare zi, ne împiedică de a putea înțelege și explica toate misterele naturii. Tot în acest sens plin de speranțe își precizează el gândirea mai departe: „Oamenii din generațiile viitoare vor putea avea creierul și mai desvoltat decât noi și, în tot cazul, ei vor adăuga la experiența moștenită dela noi fapte noi a căror cunoștință succesivă va determina schimbări succesive de idei... în acest singur înțeles trebue să recunoaștem că cunoștințele noastre asupra realitații nu încetează niciodată „de a fi relative". Sau mai departe: „E incontestabil că descendenții noștri vor descoperi realități noi și că vor găsi din contra foarte iluzorii o mulțime de credințe ce ne par azi invulnerabile. Pentrucă, fără a socoti moștenirea pe care le-o lăsăm, succesorii noștri vor avea o experiență proprie care ne lipsește nouă cu desăvârșire azi" 11).

In orice caz nu poate fi vorba de agnosticism deoarece nu e vorba de o piedică absolută, așa cum o găsește Kant sau Spencer în funcțiunile noastre de cunoaștere, ci doar de una relativă. Relativismul lui Conta reiese din evoluționismul său, din ideea că totul se schimbă, că fiecare epoca, fiecare moment se bucură de alte condiții de determinare, că are o altă înfățișare. Numai un metafizician, animat de principiul identității, care ar nega transformarea perpetuă ar putea să pretindă că totul este egal cu tot. Relativismul său e mult mai aproape de dialectică, decât de scepticism și agnosticism. „Toate formele sunt trecătoare: toate se nasc, durează un anumit timp și apoi dispar", scrie el. In aceste condiții gândirea nu poate să constate decât aspecte diverse, diferențiate în timp.

c) In ce privește abaterile lui Conta către idealism, nu putem vorbi de vreo înclinație a sa directă și conștientă către acest sistem filosofic. El se declară

———————

9) V. Conta: Bazele metafizicei, p. 445, ed. Petrescu.
10) V. Conta: Teoria fatalismului, Cap. III. sec. 4.
11) V. Conta: Bazele metafizicei, p. 101.

într'un loc, vorbind de legitimitatea ipotezei ca procedeu în căutarea adevărului, că acest procedeu oarecum nesigur, e în orice caz mai puţin nelogic decât speculaţiile acelor idealişti capabili în a pretinde că lumea exterioară este o imensă iluzie a conştiinţei noastre. Teoria cunoaşterii lui Kant, privita ca un compromis între empirism şi apriorism, i se pare suspectă în sinceritatea ei. Din acest punct de vedere „idealiştii puri care neaga orice existenţă reala înafara eului, sunt mai logici decât Kant, cu toate ca sistemul lor este deasemeni evident fals, pentruca, dupa ce au recunoscut ca starea de conştiinţa cuprinde două elemente esenţiale, subiectul şi obiectul, ei vorbesc de realitatea primului şi de nerealitatea celui de al doilea, care se raportează la lumea exterioara" [12]).

V. Conta are repulsie pentru compromis şi nesinceritate şi-l denunţă pe Kant din acest punct de vedere.

Astfel intenţiile filosofului român sunt bune. Demonstraţiile sale însă relativ la realitatea lumii exterioare, în special „Teoria rezistenţei", aşa cum vom vedea mai departe, cad în idealism. Voind a ajunge în ce priveşte cunoaşterea la concluzii realiste şi materialiste, Conta întrebuinţează o întreaga argumentare idealistă.

Am relevat câteva din contradicţiile operei lui Conta, ca rezultat al desorientarii sale într'o perioada de tranziţie şi datorita ignorării de catre el a materialismului dialectic şi a operelor lui K. Marx şi F. Engels. Să trecem mai departe acum la analiza lucrarilor sale pentru a arăta punctele pozitive pe care le aduce el în evoluţia gândirii româneşti.

III

Pentru comoditatea expunerii filosofiei lui Conta să adoptăm împărţirea materiei în două categorii, împarţire pe care el a luat-o probabil dela Auguste Comte. Conta se ocupă mai întâi de un aspect static al existenţei, studiind elementele din care se compune lumea, un fel de anatomie descriptivă a universului şi apoi un aspect dinamic, de mişcare, care se ocupă cu funcţiunea acestor elemente, un fel de fiziologie a lor. Enumararea acestor elemente se face după Democrit. Nu vedem care e criteriul care s'a avut în vedere, fiindcă se grupează în mod incoherent următoarele şase: vidul, (golul), plinul (cu atomii), cu alte cuvinte materia, apoi mişcarea şi necesitatea, în fine spaţiul şi timpul în care se desfăşoară materia şi mişcarea. Ne vom ocupa mai întâi de materie, forţă, de spaţiu şi timp. Vom lăsa de-o-parte noţiunea de vid care repetă vechile consideraţii. Vom analiza apoi legile care le mişcă şi anume: mişcarea (ondulaţia), necesitatea (adică determinismul), atracţia şi repulsia. Ne vom ocupa apoi de Teoria cunoaşterii, Psihologia şi Metafizica sa.

Conta pleaca dela ideea că totul în univers e materie. In această privinţă într'un scurt istoric, el îşi recunoaşte drept predecesori filosofii care au inspirat renaşterea ştiinţelor moderne începând cu Bacon, Giordano Bruno, Descartes, Galileu, Newton, Pascal (?), Spinoza, continuând cu Lavoisier, Cuvier, Lamarck, apoi cu Auguste Comte, în fine Feuerbach, Büchner, Moleschott, Herzen, Vogt şi la urmă Bückle, Huxley, Darwin şi Spencer (observăm în treacăt că nici Pascal, nici Giordano, nici Auguste Comte nu pot fi clasaţi printre materialişti). In schimb nu sunt pomeniţi nici Hobbes, nici D'Holbach, nici Helvetius, nici Locke din care împrumută o serie întreagă de consideraţii. Nicio vorbă despre Marx şi Engels.

Ca şi înaintaşii sai, Conta constată că natura e numai materie, dela obiectele neînsufleţite, până la monere cu care apare, prin generaţie spontanee, viaţa pe pământ, continuate printr'o evoluţie din ce în ce mai complexă la diferitele specii animale şi apoi la om. La acestea diferenţierea sistemului nervos aduce o com-

---

12) Citat de Bădărău, opt. citat p. 64. In „Bazele Metafizicii", p. 486, el scrie şi mai clar: „Oricât de fantasmagorică este ipoteza pe care am descris-o aici, ea este mai puţin ilogică decât ipotezele oricaror idealişti, care merg mai departe şi sunt în stare să susţie că lumea exterioară este o iluziune creată de conştiinţa noastră, că noi trăim în mijlocul unei lumi reale cu totul alta decât aceea pe care ne-o închipuim", etc., etc.

plicație mai mare a funcționării psihice. Viața psihică, însă, e determinată direct și exclusiv de sistemul nervos. El nu crede că conștiința și gândirea, așa cum credeau Vogt sau Büchner sunt o secreție materială a creierului, ci o „funcțiune a acestuia". El formulează în termeni clari că gândirea și conștiința nu sunt decât ultimele și cele mai perfecționate forme ale evoluției materiei. Materia ne este cunoscută prin percepția simțurilor. In adevar, orice contact cu lumea exterioară nu ne revelează decât impresiuni care sunt rezultate din activitatea materiei asupra simțurilor noastre. Fie că percepem întinderea materiei în spațiu, fie ca percepem șocul direct al ei asupra simțurilor, ori evoluția în timp a substanței, totul nu ne descoperă altceva decât existența unică a materiei. Chiar și impresia de vid nu e altceva decât percepția unui gol, a unei absențe care presupune, prin contrast, existența materiei [13]).

Proprietatea principală, dacă nu unică a acesteia e forța. Forța fără materie nu e măcar conceptibilă. Engels a arătat [14]), „că nu e posibilă mișcarea fară materie". Conta precizează clar : „proprietățile materiei iau numele general de forțe. Se poate spune în acest sens că nu există nici materie fără forță, nici forță fără materie" [15]).

Prin forță, Conta pare a înțelege mișcarea. aptitudinea către mișcare și nu energia, concept idealist, formulat mai târziu de Ostwald și combatut de Lenin.

Dacă proprietatea principală a materiei e forța, e firesc ca ea să intre în contact cu noi și anume prin rezistența pe care o opune eului nostru. Vom vedea cum această teorie a rezistenței formează baza teoriei cunoașterii a lui C nta. Deocamdată nu ne interesează decât faptul că noi nu putem simți altceva din constituția materiei decât forța pe care ne-o opune. Dar forța și materia fiind unul și acelaș lucru, noi luăm cunoștință de materie prin ciocnire cu forța care o mișcă.

Vechii atomiști studiind materia mai îndeaproape constatau că fiecare corp face parte dintr'altul mai mare și este compus la rândul său din corpuri mai mici. Ea nu e compusă dintr'o singură speță ci, după cum cred fizicienii dintr'o serie de corpuri simple, care prin combinațiile lor formează seria corpilor compuși. Nu aceasta e ideea lui Conta. El crede că în aparență structura complexă a materiei e o iluzie, deoarece fiecare din aceste corpuri se reduc la o unitate fundamentală, formată din influențele lor unele asupra altora, și care constitue, în ultimă instanță un principiu unic : mișcarea.

Dacă mișcarea e ultimul principiu la care se reduce materia, ea trebue să se desfășoare după două dimensiuni: ea se exercită în spațiu și durează în timp. Conta vede în spațiu și timp, nu forme ale sensibilității noastre, ci condiții reale, obiective ale existenței, după cum afirma Feuerbach : „Spatiul și timpul nu sunt simple forme fenomenale, ci condiții esențiale (Wesensbedigungen) ale existenței". V. I. Lenin spune în această privință: „Nu există în lume nimic înafară de materia în mișcare, iar materia în mișcare nu se poate mișca decât în spațiu și timp [16]). Conta se menține în această privință pe o linie justă comună cu a tuturor materialiștilor : „Astfel, în privința materiei este demult admis că ea nu poate exista decât în spațiu și timp. In privința spațiului pe de o parte, este demult admis că există necesar în timp, iar pe de altă parte, științele experimentale tind a demonstra din ce în ce mai mult că nu există spațiu complect deșert de materie. Însfârșit timpul nu poate fi despărțit efectiv de materie, prin aceea chiar că aceasta din urmă e socotită fără început și fără sfârșit. Cu chipul acesta materia, spațiul și timpul încep a constitui o adevărată trinitate materialistă" [17]).

Să trecem acum la examinarea legilor principale care animă materia. Trei sunt acelea pe care Conta le examinează mai de aproape : evoluția perpetuă pe

13) Cf. D'Holbach: Système de la nature I p. 28: „Pentru noi materia e ceeace afectează simțurile noastre într'un fel oarecare, iar însușirile pe care le atribuim diferitelor materii se întemeiază pe diferitele impresii sau modificări pe care le produc în noi".

14) F. Engels : Anti-Dühring, (Ed. P. C. R. 1945), pag. 108-109 : „Mișcarea este modul de existență a materiei. Nicăeri și niciodată nu a existat materie fără mișcare, lucru care nici nu e posibil"; în acelaș sens, Lenin: „Materialism și empiriocriticism" pag. 299 și urm.

15) V. Conta : „Teoria fatalismului", pag. 80.

16) Lenin: Materialism și empiriocriticism (Ed. P. M. R. 1948, p. 193).

17) V. Conta : Incercări de metafizică, p. 405.

care el o numeşte: ondulaţia universală, necesitatea şi determinismul, în fine atracţia şi repulsia cu consecinţele lor: asimilarea şi adaptarea.

a) Ondulaţia universală e expresia prin care Conta înţelege transformarea permanentă la care e supusă materia. Ideea aceasta el nu a luat-o de la Hegel, Marx ori Engels, ci a căpătat-o prin intermediul lui Darwin şi Spencer. Ideea stabilităţii, a lipsei de evoluţie, Engels o numeşte o idee bolnăvicioasă şi ieşită din aparenţa unui echilibru trecător. Inactivitatea în echilibru nu e niciodată absolută, o serie de influenţe, de acţiuni şi reacţiuni se exercită chiar atunci când noi percepem un echilibru [18]).

Toate transformările materiei după Conta parcurg curba evolutivă care merge dela naştere, la maturitate şi apoi la moarte. Ea se efectuează de la inferior la superior. Animalele, plantele, planetele toate săvârşesc această curbă. Dar, după Conta, nu toate fenomenele lumii sunt evolutive. Există şi altele neevolutive: de pildă, munţii, casele ca produs al tehnicei omeneşti, etc. Prin aceasta filosoful român nu vrea să spună că formele neevolutive se găsesc într'un total repaus. El voieşte să spună numai că formele evolutive sunt universale, generale, în timp ce cele neevolutive nu sunt decât accidente produse în viaţa celor evolutive. El arată că acţiunea şi ciocnirea forţelor duce câteodată la echilibru prin compensarea lor. Dar în timpul acestui echilibru, transformarea nu se opreşte. Ea pare că stagnează pe linia forţelor principale în acţiune, dar în acelaş timp influenţa forţelor secundare, de altă natură, continuă a influenţa procesul. In timp ce echilibrul forţelor principale care menţin viaţa de exemplu se păstrează o bucată de vreme, o luptă secundară se angajează şi continuă între diferitele influenţe ale mediului şi reuşeşte a modifica echilibrul care susţine organismul. Cum nici un sistem de echilibru nu e închis sau izolat, alte forţe caută a-l modifica. „De abia o forţă incidentă a deranjat echilibrul, deabia a imprimat o altă direcţie forţelor neutralizate, că o altă forţă survine, contrabalansează în tot sau în parte pe precedenta şi urmând energia sa imprimă cutare sau cutare direcţie agregatului dinamic. Lupta secundară are deci ca efect de a echilibra în fiecare moment forţele incidente. Numai că influenţele continuu mişcătoare ale mediului fac ca aceste forţe să nu sfârşească a interveni şi prin urmare lupta secundară se reînnoieşte permanent" [19]).

Curba influenţei forţelor se efectuează ca o undă de transmisiune. Inlăuntrul acestei unde, alte unde mai mici îşi exercită influenţele lor. . „In acest sens figurat şi convenţional orice formă evolutivă e o undă. Inutil de a spune că fiecare undă conţine în sine alte unde şi este şi ea închisă într'o undă superioară. In eternele sale metamorfoze, materia trece printr'o infinitate de forme evolutive, supunându-se legii ondulaţiei universale" [20]). Deci, evoluţia se săvârşeşte prin acţiunea forţelor principale care se exercită în desvoltarea lor la început pe o curbă suitoare, cunoaşte apoi un echilibru relativ şi apoi degenerează pe o curbă de scoborîre până la dispariţia ei. Câtă vreme ia aspectul de echilibru, ea se menţine într'o formă de repaus după un principiu conservator, apoi roasă de intervenţia unor forţe secundare se descompune şi moare. „Orice formă evolutivă, dela naştere până la moartea ei face gradat şi pe nesimţite o cale care ar putea fi figurată cu un semi-cerc. Din cauza analogiei voi da acestui semi-cerc denumirea de undă... orice formă evolutivă este o undă şi din cauza relativităţii ce cunoaştem, fiecare undă conţine alte unde secundare, care constituesc tot atâtea trepte pe curbele ei suitoare şi coborîtoare şi la rândul ei ea e conţinută de o undă mai mare în care ţine locul de o simplă treaptă" [21]).

Aceasta e legea ondulaţiei universale. Ea e concepută de Conta ca o lege din domeniul mecanicei. Expresia ei devine astfel din cele mai simple: transformări, ciocniri şi echilibru de forţe. Deşi evoluţia ştiinţelor naturale şi a chimiei a doua jumătate a secolului al XIX-lea făcuse progrese remarcabile, Conta rămâne la formele materialismului din secolul trecut când, dintre toate ştiinţele, singură mecanica şi încă aceea a corpurilor solide, terestre şi celeste, adică mecanica gravităţii era mai bine cunoscută. „Această aplicare exclusivă a etalonului mecanicii

---

18) Engels: Anti-Dühring, p. 109-110.
19) Citat D. Bădărău, op. citat p. 132.
20) V. Conta: Teoria ondulaţiei universale, p. 166.
21) V. Conta: ibid, p. 166.

la fenomenele care sunt de natură chimică și organică și pentru care legile mecanicii, deși valabile, desigur și acestea, sunt totuși impuse pe planul al doilea, de alte legi superioare, formeaza una din îngustimile specifice însă inevitabile pentru timpul de atunci, ale materialismului clasic francez"[22]). D'Holbach, cel mai caracteristic dintre materialiștii francezi din sec. XVIII-lea scrie în această privință. „...dacă prin natură înțelegem, ceeace este în realitate, o totalitate a cărei părți diferite au însușiri diferite, — părți care acționează apoi conform cu aceste însușiri care sunt într'o continuă acțiune și reactiune unele față de altele, care au o greutate, care gravitează înspre un centru comun, în timp ce altele se îndepărtează spre a se mișca spre periferie, care se atrag și se resping, care se unesc și se despart prin ciocnirile și desunirile lor continue, nimic nu ne silește să recurgem la forțe supranaturale, spre a ne da seama despre formarea lucrurilor și a fenomenelor pe care le vedem"[23]). Iată însuși descrirea materialismului lui Conta după caracterizările lui Engels semnalate mai sus.

E cazul să ne întrebăm acum dacă materialism mecanic nu cuprinde într'însul și elementele dialectice. Am văzut mai sus că V. Conta pare a nu fi cunoscut pe Hegel, pe Marx ori Engels. Evoluționismul său e luat din Darwin și Spencer. Dar orice evoluționism, este el o dialectică ? Cu drept cuvânt Plehanov spune următoarele :

„Mulți oameni confundă dialectica și doctrina evoluționistă. Dialectica este în adevăr, o doctrină a evoluției. Dar ea diferă esențial de vulgara „teorie a evoluției", care se bazează esențial pe principiul că nici natura, nici istoria nu fac salturi și că toate schimbările se fac în mod gradat. Deja Hegel demonstrase că astfel înțeleasă doctrina evoluției era inconsistentă și ridicolă... Ori de câte ori avem de a face cu o ruptură a progresivității, se produce un salt în cursul desvoltării. Hegel ne arată apoi printr'o serie de exemple cu ce frecvență se produc salturi în natură ca și în istorie[24]). In linii generale, Conta face evoluționism și nu dialectică. El crede că transformările sunt lente, progresive și graduale. Fără să cunoscută legile dialecticei și fără să fi avut cunoștință de experientele din biologie ale lui Hugo de Vries, asupra mutatiei spetelor, el adoptă doctrina „vulgară" a schimbărilor pe nesim'ite. Vorbind de generația spontanee, el scrie : „Cu alte cuvinte nu se poate admite că o ființă organică s'ar putea vreodată naste deodată, din substante neorganice. Căci prin aceasta s'ar face o săritură neexplicabilă dela materia brută la cea organizată. Este sigur că materia brută a precedat pe cea organizată. Insă trecerea dela o situație la cealaltă a trebuit să se facă în decursul istoriei pământului, pe nesimtite"[25]). In altă parte el adaugă : „Am zis mai sus că ondulațiunea este o lege universală a materiei și că fiecare undă se desvoltă relativ pe nesimțite"[26]). Conta subliniază cuvântul relativ. Dece ?

Să ne aducem aminte că el face deosebirea între forme evolutive care urmează curba ascendentă și descendentă în transformarea lor și forme neevolutive, care nu înseamnă forme moarte-imuabile, ci forțe accidentale care grăbesc ori declanșează un proces. Dacă avem în vedere numai directiva undei principale de ondulatie. noi nu percepem, mai ales când e vorba de lungimi mari de timp decât transformări treptate, nesimțite. Dar în curba evolutivă care se efectuează pe încetul apar deodată forme neevolutive care sunt în fond, forțe secundare, și modifică brusc mersul evoluției. Scoarța pământului evoluează treptat. Câteodată însă erupțiuni vulcanice ori prăbușiri de straturi schimbă pe neașteptate fizionomia globului. Corpul unui om merge lent spre uzura bătrâneții, dar uneori o boală infecțioasă, năprasnică îi aduce moartea înainte de vreme. Intervenția, interferenta unei unde secundare grăbește un anumit proces în mersul evolutiv principal, către desnodământ. O formă ce ni se pare neevolutivă, fiindcă nu i-am urmărit propria sa evoluție, fiind atenți numai la curba transformărilor importante, poate in-

---

22) Engels : Ludwig Feuerbach și sfârșitul filozofiei clasice germane. (Ed. P.M.R. 1949, pag. 29).

23) D'Holbach: Système de la nature I. p. 21; Plehanov: Contributiile la istoria materialismului, p. 14 și Istoria falsă în majoritatea interpretărilor lui Lange. Geschichte des materialismus I., p. 323.

24) Plehanov: Les questions fondamentales du marxisme, p. 38-39.

25) V. Conta: Teoria ondulației universale, pag. 206.

26) V. Conta: ibid. pag. 189.

terveni şi imprima brutal, o anumită directivă. Conta o spune precis: „...să se observe că formele neevolutive nu sunt decât nişte acte funcţionale ale formelor evolutive şi că ondulaţiunea la diferite grade nu ar putea nici să se desvolte nici să existe, dacă nu ar fi pe lume mişcari bruşte, şi violente de diferite întinderi, cu alte cuvinte mişcări neregulate" 27). E tocmai ceeace a arătat mai târziu Hugo de Vries, cu mutaţia speţelor. Conta la exemplu nu numai al devierii organismelor, dar pe ac la al revoluţiilor sociale, care iau adeseori o formă precipitată care seamănă de aproape cu o săritură schimbătoare a însăşi structurii fenomenelor, în termeni dialectici, cu un salt calitativ. la ă cum cu ajut rul teoriei raporturilor dintre formele evolutive şi neevolutive îl apropie mult de o înţelegere dialectică a lucrurilor. Pin această explicare Conta a avut o intuiţie remarcabilă a proceselor dialectice fara să fi cunoscut metoda însaşi.

Prin această teorie a sa, desigur simplistă şi nefundată destul de temeinic pe rezultatele nediscutabile ale ştiinţei, Conta sa'isface într'o măsură oarecare şi o altă lege a dialecticei, după care nu există în natură fenomene izolate, ci în perpetuă interdependenţă, în ultimă instanţa totul depinzând de tot. El ne arată că fiecare fenomen suportă influenţa întregului mediu înconjurător, cu mereu o nouă influenţă îl pătrunde şi modifică neîncetat forţe care altfel ar rămâne în echilibru Şi tot aşa mereu în scurgerea eternă a fenomenelor, forte noi intervin şi neutralizează pe altele. Mediul trimite în orice moment alte influenţe. Ca să înţelegem fenomenul trebue să ţinem seama de toate aceste influenţe, „căci nu există, — scrie Conta — şi n'a putut să existe vreodată o forţă cu totul neatârnată şi lăsată numai în voia lucrării sal proprii" 28). In altă parte Conta exprimă mai precis: „Ştiinţele pozitive ne învaţă că toate forţele universului, dela cele care însufleţesc un animal până la cele care pun în mişcare stelele cele mai îndepărtate, sunt în contact unele cu altele. Toate se modifică şi se înrăuresc reciproc" 29).

Ducând mai departe analiza noastră descoperim la Conta şi prezenţa pe lângă intuiţia interdependenţei fenomenelor, pe lângă aceea a saltului calitativ şi o a treia lege dialectică aceea a opoziţiei contrariilor.

In adevăr, forţele care intră în contact se ciocnesc. Din orice contact de forţe reiese pentru Conta o luptă. Toate echilibrările sunt instabile şi provizorii. „Este cu neputinţă ca două sau mai multe forţe să ajungă la un echilibru absolut cât timp există pe lume alte forţe în luptă. Şi de altă parte este deasemenea cu neputinţă ca toate forţele universului să ajungă la un echilibru absolut şi universal, din cauză că numărul forţelor răspândite în spaţiu este nesfârşit" 30).

Fie că e vorba de întâlnire între forţe principale, fie că e vorba de insinuarea forţelor secundare, totul se petrece cu luptă ca un antagonism între un echilibru relativ şi o nouă metamorfoză în curs. Desigur Conta nu a adâncit acest proces. El nu ajunge până la formularea principiului „negarea negaţiei". El nu-şi dă seama de anihilarea unei forţe de către alta care e negată din nou la rândul său. O asemenea viziune a lumii ar fi fost posibilă dacă el ar fi avut o cât de mică iniţiere în domeniul dialecticei. Dar ca şi eroul lui Molière, el făcea din când în când dialectică, pe cont propriu, prin intuiţii personale ori prin necesitatea raţionamentelor sale fără să aibă conştiinţa că o face. In plus el concepe lupta şi contrazicerea externă între forţele în luptă. Despre o contradicţie *internă* a fenomenelor nu vorbeşte nicăeri.

Urmând destul de consecvent presiunea concepţiei sale materialiste el ajunge să aibă într'o problemă specială ca aceea a eredităţii o serie de vederi interesante şi de un interes actual. Admiţând postulatul transformării permanente, Conta nu poate accepta ideea susţinută, printre alţi de Weissmann, a unor germeni ereditari imuabili care transmit aceleaşi caractere nemodificate dela primul om şi până astăzi. El acceptă ideea că în evoluţia vieţii există tendinţe de conservare şi că ereditatea ar reprezenta acest sens.

Pentru el adaptarea la mediu şi influenţa acestuia asupra organismelor este neîndoioasă. Toate forţele mediului modifică organismul forţelor vii în mod neîn-

---

27) Teoria ondulaţiei universale, pag. 189 şi 190 (sublinierile sunt ale noastre).
28) V. Conta, ibid., p. 159—161.
29) Ibid. p. 159-160.
30) Ibid. p. 161.

cetat. Organele şi funcţiunile lor se transformă şi se adaptează în fiece moment. „Adaptarea este legea în virtutea căreia un organism tinde a se modifica astfel încât el să pară făcut anume pentru împrejurările în mijlocul cărora este pus şi pentru felul de viaţă care îi impun aceste împrejurări"... ea nu este altceva decât „modificarea echilibrului principal al undelor prin intrarea de forţe noi în acest echilibru sau ieşirea de forţe vechi din el" [31]).

Inarmat cu acest principiu, el va interpreta funcţiunea eredităţii nu ca ceva dat, imuabil, ci va supune şi germenii ereditari la influenţele ambianţei în care trăieşte animalul. Dacă constatările de mai sus sunt valabile pentru un singur individ ele vor fi adevărate şi pentru ipoteza când viaţa se transmite la un alt individ. „Inrâurile asupra organismului se succedează la fiecare moment fără a ţine seamă de succesiunea lor, dacă viaţa e reprezentată de un singur individ sau dacă trece dela un individ la altul. Cu alte cuvinte ereditatea e o singura legătura pasivă de continuitate între două vieţi individuale ce se succed, care legătură nu schimbă cu nimic cursul regulat al înrâuririlor asupra organelor şi cursul efectelor lor" [32]). Cu alte cuvinte celula germinativă — azi se zice cromosomii — nu este imuabilă în trasmisiunea lor. Fixitatea caracterelor transmise este o aberaţie. Ereditatea suportă şi ea legea adaptării la mediu. Nu e o forţă conservatoare oarbă cum se susţine de Biologia reacţionară, ci cel mult o legătură de continuitate modificabilă şi ea după influenţele dinafară.

Cele susţinute de Weissmann de pildă sunt în totală contradicţie cu concepţia lui Conta. El întrebuinţează diferite argumente pentru a combate fixitatea, unele valabile, altele mai naive, printre care aceea că copilul adeseori nu seamănă cu niciunul din părinţi, ci cu o persoană străină. El crede în schimbările produse în fetus de viaţa mamei în timpul sarcinii sau puţin mai înainte. „Dacă o înrâurire a început a lucra asupra tatălui în momentul concepţiunii copilului sau puţin mai înainte, acea înrâurire va putea avea efecte mari asupra copilului, deşi poate ea nu va fi avut un efect apreciabil asupra tatălui" [33]). V. Conta refuză a admite că pretinsa fixitate a eredităţii nu este influenţată de legile adaptării. Plecând dela această premiză el ar trebui să admită ereditatea caracterelor câştigate în timpul vieţii părinţilor. Influenţele mediului nu se opresc nicio clipă asupra întregului organism. Nu e niciun motiv, şi nici o experienţă sau serie de observaţii nu infirmă acest lucru, ca influenţele mediului să se exercite numai asupra celulelor somatice. Ele se exercită şi asupra celor germinative, care fac şi ele parte din corpul nostru, se hrănesc şi trăiesc odată cu întreaga viaţă a unui organism. Din acest punct de vedere, în cadrul şi posibilităţile biologiei din timpul său, Conta se găseşte pe o cale progresistă, justă.

In rezumat teoria ondulaţiei universale pare a fi o doctrină evoluţionistă ceva mai înaintată. Materialismul metafizic nu e depăşit numai cu o teorie transformistă obişnuită. Concepţia lui Conta, fie prin introducerea ideii de opoziţie şi luptă ignorând totuşi ideea contradicţiei interne, fie prin ideea că orice fenomen nu e singuratic, ci influenţat de toţi factorii mediului, fie prin anumite anticipaţii intuitive asupra transformărilor brusce care se apropie oarecum de concepţia saltului calitativ, el ne oferă o viziune materialistă a universului mai înaintată decât a materialiştilor francezi din secolul al XVIII-lea, parte numai cu excepţia lui Diderot şi mai ales decât acea a materialiştilor vulgari germani din a doua jumătate a secolului XIX-lea. Din nenorocire Conta n'a avut cunoştinţă de filosofia dialectică spre a-şi preciza şi ordona mai unitar şi mai lucid concepţia sa. El rămâne metafizic deoarece vorbeşte adesea de „principii universale". El rămâne un materialist mecanicist, fiind inspirat de noţiuni ca forţă, echilibru, etc., luate din Mecanică, corectate puţin cu transformismul darwinian. Dar mai ales, Conta n'a gândit adânc şi nu s'a interesat de aspectul procesului social. E caracteristic că în toată opera sa, paginile consacrate evoluţiei şi luptelor sociale sunt extrem de reduse. In acest capitol el nu face uz decât de câteva aprecieri ale lui Buckle şi Taine, autori care explică determinismul social prin mediul geografic. Intr'un singur

31) V. Conta: ibid. pag. 228.
32) V. Conta: ibid., pag. 258. (Sublinierea e a noastră).
33) V. Conta: ibid. pag. 213.

loc el pare a prevedea crizele economice ciclice. Lupta de clasă și materialismul istoric, i-au rămas străine sau indiferent. Engels arata ca ceeace i-a lipsit lui Feuerbach pentru a ajunge la concepția materialismului dialectic a fost meditația asupra istoriei concrete, rămânând în limita îngustă a omului abstract. Deaceea el n'a înțeles nimic, fiind martor ocular la revoluția din 1848 [34]). Elemente din aceastâ situație se găsește și la Conta. Demonstrațiile ca și concluziile sale pastrează un caracter abstract. Toată teoria ondulației nu e inspirată de viața concretă a naturii sau a istoriei. Totul se menține într'un caracter schematic și geometric. El nu distinge variația imensă a momentelor specifice, regresiunile și progresele vii ale societații ori ale materiei. Viziunea sa rece, abstractă, e valabilă pentru orice împrejurare, pentru orice conjunctură. Totul e clădit pe noțiuni generale stabilite a priori. El nu pleacă dela fapte ca apoi, inductiv să se înalțe la concluzii. Metoda sa e deductivă, logică, demonstrațiile sale nu sunt istorice, ci sistematice și silogistice. Ele se pot aplica oricând și oriunde.

Plecând dela acelaș mecanicism el explică și determinismul și ideea de necesitate pe care le numește in mod greșit și impropriu fatalism. El ne previne dela început că prin fatalism nu înțelege ideea orientală a predestinării apriorice de care nimeni și nimic nu scapă. E vorba pur și simplu de a înlocui un termen a cărui sens e precis, cu un altul care are o altă semnificație. E numai nevoia mecanică de a indica simplista rigoare a determinismului? Determinismul însă e mult mai complex, mai variat și mai suplu. Marx ca și Lenin l-au conceput ca un proces de avans și regres, de influențe multilaterale și adesea contradictorii. Engels, ne arată că creșterea conștiinței aduce chiar o oarecare libertate în funcțiunea cauzalității. A înțelege un fenomen înseamnă, într'o anumită măsură, a-l preveni. „Hegel a fost primul care a dat o prezentare justă a raportului dintre libertate și necesitate. Pentru el libertatea este înțelegerea necesității. Oarbă e necesitatea numai în măsura în care nu este înțeleasă. Nu în visata independență față de legile naturale stă libertatea, ci în cunoașterea acestor legi și în posibilitatea dată prin acest fapt de a le pune în acțiune în mod sistematic pentru anumite scopuri" [35]). Dar nu e numai înțelegerea determinării care îi limitează acțiunea. Jocul cauzelor și al efectelor e adesea substituibil: cauza se transformă în efect și efectul în cauză, ele își schimbă mereu locul [36]).

La V. Conta procesul e de o extremă simplitate. Plecând dela descoperirile științei, după care viața nu e altceva decât cum spune și Engels : „modul de existență al corpurilor albuminoase" [37]), Conta își închipue un proces rectiliniu, unilinear, după care celula și organismele unicelulare se adaugă unele la altele și compun toată scara evoluției spețelor până la om. Totul nu e decât un agregat mecanic de adăugiri. „Vegetalele și animalele sunt mari celule mai mult ori mai puțin întinse. Spețele, noțiunile, sistemele solare sunt deasemeni asociații celulare" [38]).

Dacă el ar fi înțeles legile dialecticei și n'ar fi rămas la un procedeu luat din mecanică, procesul vieții ar fi căpătat un conținut mai larg. Ar fi putut arăta cum sub influența tuturor factorilor din natură, sub influența acumulărilor cantitative care schimbă calitatea, a diverselor faze de luptă și raport de forțe, substanța vieții, evoluează cu mult mai complicat. Astfel problema necesității și a libertății, a determinismului și a libertății se menține la el, într'o formă rudimentară și săracă, mărginită la un rigorism mecanic.

Nu mai insistăm asupra celorlalte legi, care alături de ondulație și necesitate, anume atracția și repulsia, constitue viața naturii. Ele sunt concepute încă și mai filosofic, și mai gratuit în raport cu rezultatele obținute de științele particulare.

★

34) F. Engels : Ludwig Feuerbach și sfârșitul filosofiei clasice germane, (Ed. P. M. R., pag.44—45, 1949).

35) F. Engels: Anti-Dühring, p. 183.

36) Lenin: Materialism și empiriocriticism, p. 170 și urm. F. Engels: Anti-Dühring, p. 8.

37) F. Engels: ibid., pag. 38.

38) V. Conta: Teoria ondulației, pag. 51.

In legătură cu teoria cunoaşterii, avem de examinat un alt capitol important din opera lui Conta. Poziţia sa e netă în contra idealismului. Pentru el realitatea exterioară există în mod primordial, iar conştiinţa noastră nu numai ca nu creează prin ea realitatea, ci din contra, ea e determinată de realitate. „Nu eul meu — scrie el — creează lumea exterioara, ci mai degrabă lumea exterioara dă naştere prin influenţele ei, la lumea interioară... Existenţa eului presupune existenţa lumii exterioare" [39]). In acelaş sens găsim şi alte texte: „Credinţa ca ceva există (înafară de noi) se confundă în principiu cu conştiinţa însăşi, căci aceasta nu e, în ultimă analiză, decât expresia intelectuală a existenţei" [40]).

Cum ajunge Conta la afirmaţia existenţei lumii exterioare? El ironizează teoriile lui Berkley, dar mai ales ale lui Kant, după care realitatea e o creaţie a percepţiilor noastre. Vechiul adagiu „esse est percipi", pe baza caruia tot ceeace cunoaştem nu sunt decât propriile noastre senzaţii, i se pare absurd. Lumea exterioară există. Cum constatam acest lucru? Aici Conta introduce teoria pe care el o numeşte a rezistenţei. Tot ce e înafară de eul nostru, tot ce nu e el, adică nu se confundă cu el, ne opune o anumită rezistenţă. Realitatea e ceeace ne e străin, adică opus. Dacă lumea dinafară ar fi opera conştiinţei noastre, ea s'ar contopi cu ea şi n'am avea această senzaţie de ciocnire, care probează existenţa lumii dinafară. Percepţia separaţiei între subiectul care suntem noi şi obiectul lumii dinafară, e dat tocmai de această ciocnire de o anumită rezistenţă, care dovedeşte că ceva se găseşte înafară de noi, înafara subiectului.

A spune însă că ceva există fiindcă ne opune rezistenţă nu înseamnă a spune în ce constă acel ceva, înseamnă a rămâne în limitele agnosticismului. Nu e deajuns a afirma existenţa realitaţii: mai trebue să cunoaştem ce este şi care sunt legile acestei realităţi.

Faptul că voinţa mea de cunoaştere întâmpină anumite opoziţii nu-mi poate da decât o vagă bănuială a ceva ce se găseşte dincolo de limitele eului meu. Acest mod de a rezolva problema cunoaşterii aminteşte până la parafrazare sistemul idealist al lui Fichte bazat pe opoziţia întrece eu şi non eu. Deşi Conta ce declară adversar al idealismului, el cade în mrejele acestei doctrine fără să vrea. Dealtfel separaţia netă între un subiect şi un obiect duce la un dualism în favoarea subiectului adică la idealism. Idealismul nu stabileşte unitatea existentei şi a gândirii, ci o sfarmă. „Punctul de vedere al adevăratei filosofii nu e „eul", ci eul şi „tu-ul". Sunt eu pentru mine, dar sunt tu pentru un altul. Sunt în acelaş timp şi subiect şi obiect" [41]). Concluzia pe care trebue s'o tragem e că gândirea e condiţionată de realitate şi nu realitatea de gândire. Omul e un rezultat al evoluţiei naturii, deci e produs de ea, făcut din aceleaşi elemente ca şi ea. El e un detaliu al realităţii, face parte din ea şi prin urmare e de aceeaşi natura cu ea. Nu poate fi contradicţie între gândire şi existenţă; gândirea nu e o cauză a realităţii, ci o consecinţă, un efect al ei. Urmează că dualitatea subiect-obiect, bazată cum susţine Conta, pe rezistenţa obiectului, e o teorie falsă care rupe unitatea natură-om.

Cum se face contactul în actul cunoaşterii între subiectul cunoscator şi obiectul de cunoscut? In această privinţă Conta e pe o cale mai justă. El arată că cunoaşterea lumii externe se face în conştiinţa noastră printr'o „întipărire". Ce este această întipărire? La prima vedere ne putem gândi că întipărirea e o reflectare, o oglindire a realităţii în noi. Şi în adevăr aşa o concepe şi Conta. Numai că el îi dă un sens naiv biologic, prezentând-o ca o întipărire fiziologică, materială, ca pe o placă fotografică a lumii externe pe creierul nostru.

Cum putem explica atunci ce devin atâtea şi atâtea întipăriri, când altele vin să le ia locul? Dispar ele fără urmă? Atunci n'am putea explica memoria. Sau lasă anumite urme şi atunci în ce raport se găsesc ele cu ultimele întipăriri care se înregistrează? Teorie naivă şi necontrolată desigur ştiinţific.

Mecanismul cunoaşterii se efectuează după Conta pe două căi. Prima e aceia a simţului extern care reflectează realitatea exterioară. A doua e aceea a

---

39) V. Conta: Bazele metafizicei, p. 461.
40) V. Conta: Bazele metafizicei, p. 11.
41) Plehanov: op. cit. p. 21, 22, 23.

simţului care ne dă ştiri dinăuntrul corpului nostru şi al conştiinţei noastre. Prima caută să redea cât mai exact lumea, cealaltă veletăţile şi nevoile noastre interne. Pentru a ajunge la cunoaşterea unui obiect eu trebue să obţin un acord între simţul intern şi cel extern, aşa după cum, ca să percep un obiect oarecare trebue să fie un acord între simţul vederii şi acela al pipăitului de pildă. Cunoaşterea e aşa dar un compromis, deci o alterare a simţurilor externe în favoarea simţului intern, adică a subiectivităţii noastre, deoarece totul se reduce la o operaţie de analogie, de comparaţie între lumea internă şi cea externă.

E deci inutil a te declara contra idealismului aşa cum face Conta când spune: „Cel mai extravagant din aceste sisteme este idealismul subiectiv, după care nu există nimici înafară de eu şi iluziunile lui... el a fost împărtăşit de foarte rari indivizi dintre care cea mai mare parte, ca şi cum şi-ar reveni dintr'o gravă boală mentală, s'au grăbit a retracta ceeace susţinuse mai înainte“ [42]), dacă însuşi sistemul său cade pe nesimţite în contradicţiile şi erorile idealismului.

Mult mai fericită e argumentarea lui V. Conta asupra valabilităţii cunoaşterii noastre, când face apel la practică pentru a o fundamenta.

In adevăr ceeace verifică justeţea cunoaşterii noastre e sancţiunea drastică a practicei. Deja în „Tezele asupra lui Feuerbach”, K. Marx spunea: „Problema de a şti dacă gândirea umană poate ajunge la un adevăr obiectiv nu este o chestiune teoretică, ci una practică. Numai în practică poate proba omul adevărul, adică realitatea... Discuţia asupra realităţii sau irealităţii gândirii, izolată de practică este pur scolastică“. Iar Engels adăuga: „Cea mai sdrobitoare desminţire a acestor fantezii filosofice, ca şi a tuturor celorlalte este practica, anume experienţa şi industria. Dacă putem dovedi justeţea concepţiei noastre despre un fenomen natural reproducându-l noi înşine, producându-l din condiţiile lui, ba punându-l chiar în slujba scopurilor noastre, s'a sfârşit cu „lucrul în sine”, insezisabil al lui Kant“ [43]). K. Marx arăta acelaş punct de vedere când scria mai târziu: „Activând asupra naturii, înafara lui, omul îşi modifică în acelaş timp propria sa natură, adică înseşi instrumentele sale de cunoaştere.

Problema a fost reluată de marele Lenin. El conchide: „Pentru materialist „succesul“ practicei omeneşti face dovada concordanţei dintre reprezentările noastre şi natura obiectivă a lucrurilor pe care le percepem... Punctul de vedere al vieţii, al practicei trebue să fie punctul de vedere prim şi fundamental al teoriei cunoaşterii“ [44]).

Ocupându-se de regulele care prezidă la cunoaşterea exactă şi la evitarea erorii ne indică, ca o lege, următoarele: „Adevărurile generale descoperite prin analogie şi inducţie sunt verificate prin aplicarea lor practică la cazuri particulare pe care percepţia efectivă nu le-a controlat“ [45]). O gnoseologie materialistă nu poate decât se recurgă la verificarea practicei: „Dacă împrejurările fac ca omul să se dedea mai mai mult la ocupaţiuni practice, la lupta cu natura şi prin urmare la studiul ştiinţelor experimentale atunci el câştigă vederi mai puternice şi mai numeroase în privinţa materiei decât în privinţa spiritului“ [46]). Astfel Conta a presimţit că introducând punctul de vedere al acţiunii practice se tae nodul gordian al unor discuţii gratuite asupra „numelui”, asupra „lucrului în sine” şi a „incognoscibilului”. Teoretic putem discuta la infinit. Pentru un inginer care construeşte un pod a confunda fierul cu lemnul poate fi fatal. Răspunsul practicei e prompt şi categoric. Nu e întâmplător că V. Conta, ca Ministru al Instrucţiei Publice, a propus o reformă şcolară, bazată pe învăţământul practic, tehnic şi profesional, pe şcoalele de meserii, de agronomi, de ingineri, neglijând învăţământul umanistic teoretic bazat pe studiul antichităţii.

---

42) V. Conta: Bazele metafizicei, p. 420, 466.
43) F. Engels: Ludwig Feuerbach şi sfârşitul filosofiei clasice germane (Ed. P. M. R., 1949, pag. 24-25).
44) V. I. Lenin: „Materialism şi empiriocriticism“, p. 150 şi 154.
45) V. Conta: Bazele metafizicei, p. 107.
46) V. Conta: ibid. p. 404.

Să examinem pe scurt, fiindcă această parte a sistemului lui Conta nu prezintă prea mare originalitate, „Psihologia" sa. Ca și predecesorii săi V. Conta ne arată unitatea materiei — recte a sistemului nervos — și a faptelor psihice. „Așa dar puterile care pun în mișcare omul nu se deosebesc radical de puterile care pun în mișcare celelalte corpuri din natură, deoarece între aceste puteri nu e decât o doesebire de grad. Cu alte cuvinte aceea ce se numește suflet omenesc nu este decât o combinație specială, un joc complicat de forțe materiale"[47]. Poziția identică cu aceea a tuturor materialiștilor mecanici, cu singura deosebire că dependența psihologiei de fiziologie nu e văzută de Conta așa de naiv.

Asupra unității suflet-materie, Conta repetă cunoscutele argumente ale psihologiei materialiste. Anatomia comparată ne arată că importanța funcțiunii psihice crește dela animal la animal cu diferențierea, greutatea și dimensiunile organelor nervoase superioare, în special ale creierului. Patologia ne arată că orice traumatism asupra creierului e urmat de o turburare ori suprimare a proceselor psihice. Vivisecția ne arată raporturile între fiziologia nervoasă și funcțiile psihice, etc., etc. Semnificatia sistemului nervos ca și a fenomenelor psihice e de natură biologică: privește adaptarea la mediu[48]. Primul contact cu ambianța fizică se face prin sensație.

Toată viața psihică pornește dela sensații, mai exact dela percepții. In această privință el reproduce aproape exact concepția sensualistă a secolului al XVIII-lea, pe de o parte a lui Condillac, pe de alta a lui Locke și Hume. Organizația psihică e pasivă, e ca o ceară moale în care vin să se întipărească diferite impresii așa cum concepea Condillac pentru faimoasa lui statue. Percepțiile sunt de gradul I și al II-lea De gradul I sunt contactele directe adică sensațiile de gradul al II-lea sunt ideile, imaginația, gândirea. Ca și Locke el crede că operele imaginației nu sunt decât combinații de sensații. Totul vine dela simțuri dupa vechea regulă: „Nihil est in intelectu quond non ante fuerit în sensu". După cum ideile noastre sunt mai aproape sau mai deoarte de sensație, cu atât gradul lor de realitate este mai mult ori mai puțin accentuat. „Combinațiile sensațiilor actuale fiind impuse conștiinței de lucrurile care actualmente impresionează simțurile, determină ele cele dintâi felul activității noastre intelectuale, dupa care au să se facă toate combinațiile posibile a orice fel de alte sensații, așa fel că sensațiile păstrate în memorie nu se pot combina sau între dânsele sau cu sensațiile actuale decât în felul în care se combină între dânsele sensațiile actuale. Chiar creațiunile cele mai fantastice ale imaginațiunei nu consistă decât de sensații păstrate în memorie și combinate în feluri care prezintă o analogie oricât de îndepărtate cu felurile de combinațiuni ale sensațiilor actuale"[49]. Așa dar, totul se bazează pe sensație.

Ea oferă legătura cea mai strânsă cu realitatea, restul nefiind decât combinații prin analogie. Regulile după care fenomenele psihice se combină între ele sunt acelea ale asociației. Prin St. Mill și Bain, Conta urmează drumul unei psihologii asociaționiste. Reflectarea realității în gradul cel mai exact se găsește însă în percepția de gradul I. De acolo urmează o serie de trepte din ce în ce mai confuze până la închipuire ori vis.

IV

Materialist-mecanicist și metafizic în cosmogonie, realist și materialist cu intermitente contraziceri idealiste în teoria cunoașterii, evoluționist complectat cu interesante previziuni dialectice, sensualist și asociaționist în Psihologie, lamarkist în Biologie — iată tabloul rezumativ al filosofiei lui Conta. Din toate acestea perspective lipsește cum am văzut aproape total o aplicare a principiilor materialiste la mersul societății omenești. Nicio nevoie, nicio înclinatie nu-l împinge pe Conta către studiul istoriei, explicată ca fiind determinată de factori economici. Două,

47) V. Conta: Bazele metafizicei, pag. 4—107.
48) V. Conta: Teoria fatalismului.
49) V. Conta: Bazele metafizicei, pag. 487.

trei pagini în care, urmând pe Buckle, explică evoluţia societăţilor sub înrâurirea factorilor geografici. Materialismul istoric, consecinţă logică a aplicarii materialismului filosofic la viaţa sociala, nu gaseşte loc în opera lui Conta.

Ca fizionomie generală sistemul lui Conta mai are afinităţi cu sistemul unui materialist al secolului XVIII-lea. Inclinaţia lui Conta pentru acest fel de materialism e explicabila mai întâi prin apartenenţa sa la clasa burgheza. Sistemele materialiste metafizice prepara revoluţiile burgheze.

Plehanov citează undeva o vorbă a lui Fichte: „Filosofia pe care ne-o alegem depinde de ce fel de oameni suntem". Conta integrat în burghezia română, antrenantă în lupta contra feudalismului, a ales acel materialism care convenea acelei lupte. El n'a avut nicio afinitate cu materialismul dialectic şi istoric, filosofie de desrobire a proletariatului şi pe care ar fi putut să le cunoască şi să le aprofundeze, deoarece ele erau formulate încă în jurul anilor 1848, atunci când filosoful român abia se nascuse. Cu toate acestea, ambianţa secolului, progresele ştiinţelor din timpul său, problemele agitate în atmosfera momentului istoric îl fac să formuleze şi câteva apropieri remarcabile de punctul de vedere dialectic. Nu e mai puţin adevărat însa că el rămâne un sistematic, logic şi conştient filosof român materialist. Tot ce a urmat după el au fost, din ce în ce mai mult, nu numai încercări eseistice, fără amploare de sistem, dar şi căderi din ce în ce mai accentuate în idealism, misticism, agnosticism, ori kantianism solipsit.

V. Conta trebue, prin conţinutul gândirii sale filosofice, nu prin acela reprobabil al politicii sale, considerat un moment pozitiv în tendinţa filosofiei române. Aşa se explică şi dece, făcând parte dintr'o societate cu spirit moşieresc ca „Junimea", fiind ministru liberal, a avut totuşi, o influenţă asupra începătorilor socialismului marxist în ţara noastră. La moartea sa, „Contemporanul" anul I, nr. 20, scrie printre altele: „Ţara românească a pierdut pe unul din cei mai însemnaţi oameni ai ei... In cercetarea explicării materialiştilor curaţi şi în prevederea adevaratului sistem al lumii, Conta se arată ca unul din cei mai adânci cugetători ai veacului nostru. Putem să zicem că am avut şi noi un filosof". Vorbind de una din conferintele lui Conta adresată tineretului, „Contemporanul" adaugă: „Dela data acestei conferinţe s'a svârlit sămânţa ateismului în toate şcolile din Iaşi şi de atunci se vede cum merge crescând influenţa acestor idei". Doctrina sa se desprinde ca o contribuţie la o filosofie românească materialistă.

NOTA REDACŢIEI:

Având în vedere însemnătatea problemelor tratate de Acad. M. Ralea, pentru reconsiderarea critică a lui V. Conta, revista „Studii" deschide discuţia asupra acestei teme, cu scopul de a aduce contribuţia sa la întocmirea unei lucrări privind istoria gândirii filosofice din România.

DESPRE INCEPUTURILE PĂTRUNDERII MARXISMULUI IN ROMÂNIA

de A. G. VAIDA

Marxismul își croiește drum pentru prima dată în țara noastră, după datele istorice pe care le avem, prin emigranții revoluționari ruși Nicolae Zubcu Petrovici, Dr. Russel, C. Dobrogeanu-Gherea, care erau prin anii 1874—80 participanți activi ai mișcării progresiste din țara noastră.

Ideologia lor de bază era narodnicistă. Insă ei făceau parte din acea pleiadă de narodnici, care înainte de apariția marxismului în Rusia duceau o activitate revoluționară și care cu toate ca erau ideologicește greșiți, erau revoluționari cinstiți și devotați poporului.

Zubcu Petrovici și Dr. Russel, educați la școala filosofică a lui Herțen, Cernîșevschi, Belinschi, Dobroliubov, etc., erau înarmați cu o cultura vasta și cu o concepție de viață izvorîtă din filosofia materialistă rusă.

Stabilirea lor în țara noastră, după 1874, ca și stabilirea celorlalți emigranți revoluționari ruși, era determinată în parte de necesitățile mișcării revoluționare ruse. Lui Zubcu Petrovici, care cunoștea limba moldovenească, i-a fost ușor de a lua contact cu elementele baștinașe și astfel, a stabilit primele legaturi cu localnicii, în vederea întăririi grupului revoluționar existent.

Zubcu Petrovici, care făcuse parte din organizația revoluționară din Petersburg reușește să recruteze noi aderenți baștinași. Aceștia sunt atrași mai ales dintre meseriași, dintre elevii școlii de arte și meserii și dintre liceeni.

La unii din narodnici, Zubcu Petrovici, Dr. Russel, cât și la unele elemente din mișcarea revoluționară din emigrația bulgară, din care făcea parte și Cristo Botev, începură timid să-și facă drum ideile marxiste și ale Internaționalei a I-a create de Marx și Engels.

Educația primită de ei din partea școlii filosofice materialiste ruse le-a ajutat să înțeleagă și să pătrundă unele elemente ale filosofiei marxiste. Aceasta cu atât mai mult, cu cât filosofii materialiști ruși, ca și clasicii marxismului, adoptaseră aceeași poziție critică față de școala filosofică germană. Deaceea, în puținele lor lucrări, Zubcu Petrovici și Dr. Russel, fără să se elibereze de poziția și concepția dominantă a narodnicilor ruși, încep să introducă pentru prima dată la noi elemente din gândirea marxistă.

In aceaș timp (1875) iau naștere în Rusia primele organizații muncitorești la Odesa „Uniunea de Sud a muncitorilor din Rusia", apoi peste trei ani la Petersburg, în 1878, „Uniunea de Nord a muncitorilor Ruși".

Organizația întemeiată la Petersburg, aderă la ideile partidelor muncitorești social-democrate din Apus. Unii membri ai acestei organizații au cunoscut ideile marxiste.

Sub influența acestui început de pătrundere a marxismului în Rusia, marxismul a început să pătrundă și la noi. Desigur expunerea ideilor marxiste suferea încă de balastul ideologiei narodniciste. Deabia Dobrogeanu-Gherea va populariza marxismul la noi în țară. Aceasta a făcut ca multe încercări din literatura socialistă să-l considere pe Gherea drept acel care aduce în țară primele idei marxiste.

„In mod greșit ne vorbește literatura socialistă din România că Dobrogeanu-Gherea, și el originar din Rusia și evadat din Siberia, a adus pentru prima dată la noi în țară ideile marxiste. Aceasta nu corespunde realității.

Primele lucrări de propagandă în limba română în care se oglindeşte influenţa unor idei marxiste, se datoresc lui Nicolae Zubcu Petrovici — "O pagină din socialismul român", apărută în 1871 şi Dr. Russel — „Un studiu psihiatric, urmat de câteva comentarii asupra ideilor sanătoase" apărut în 1880.

In ambele lucrări se resimte educaţia autorilor la şcoala filosofică materialistă a clasicilor ruşi, care erau foarte apropiaţi de filosofia materialistă marxistă. Cu toate acestea, în ele se împleteşte influenţa unor elemente marxiste cu concepţia dominanta narodnicistă. Elementele de filosofie idealistă obţin astfel oarecare ascendenţă. Totuşi la Zubcu Petrovici şi Dr. Russel elementele de analiză marxistă dovedesc procesul de transformare ideologică care începe la aceştia. Intr'un articol din „Socialistul" (1877), care după M. Roller este probabil scris de Zubcu Petrovici, se face o analiză a războiului. Autorul emite câteva aprecieri oarecum apropiate de poziţiile marxiste.

Cu toate că condamnă razboiul, ca un rău pentru omenire, cu toate că priveşte problema războiului din punct de vedere sentimental, totuşi fară a merge până la capăt, face diferenţierea între războaie şi războaie, adică sezisează existenţa unor războaie juste.

Dacă în „Socialistul" împletirea ideologiei narodniciste cu anumite elemente de marxism se poate întrezări numai, în scrisorile sale se poate vedea începutul de familiarizare a lui Zubcu Petrovici cu lucrările lui Marx şi Engels.

In scrisoarea „Despre Stat, proprietate şi familie" publicată în broşura „O pagină din socialismul român" Zubcu Petrovici afirmă:

„Statul, zic socialiştii, este o conspiraţie a minorităţii împotriva imensei majorităţi a omenirii".

El arată statul ca un instrument de clasă.

Deaceea Zubcu Petrovici socoate: „Eu cred, că pentru un om népărtinitor, a pune numai această întrebare este a o şi rezolva". Şi mai departe, după ce se întreabă dacă poate fi vorba de armonia intereselor între minoritatea privilegiată şi majoritatea poporului, Zubcu Petrovici răspunde:

„Interesul fabricantului este ca lucrătorul să primească o plată cât de mică muncind, de s'ar putea, 24 ore pe zi; lucrătorii însă, prin greve destul de însemnate, riscând de a pierde până şi existenţa familiilor lor, îşi manifestă pe tot minutul dorinţa de a li se mări salariul şi a li se reduce orele de lucru".

Ca şi clasicii filosofiei materialiste din Rusia, Zubcu Petrovici se pune pe poziţia luptei de clasă. El nu vede împacare între clasele antagoniste, ci întrevede rezolvarea conflictului prin schimbarea sistemului social, politic şi economic existent. Dela caracterul naţional al problemei, Zubcu Petrovici trece la caracterul ei internaţional, scoţând în evidenţă prin aceasta necesitatea luptei internaţionale a clasei muncitoare.

„Fabricantul modern, fie el Englez, Francez sau Austriac, are nevoie de un număr de pieţe, cât se poate de mari, pentru a exporta producţiunile sale, şi de aci dar concurenţa, lupta de interese şi resbelele făcute cu scopul de a dobândi aceste pieţe. Ce este oare numita chestiune a orientului? dacă nu lupta claselor privilegiate a diferitelor naţionalităţi pentru a dobândi dreptul exclusiv de posedare asupra acestei părţi a Europei ca debuşeu pentru producţiunile sale, pe când clasele muncitoare ale acestor naţionalităţi nu au decât un singur interes: acela ca popoarele orientului să trăiască în linişte şi fericire. Dar poate îmi vei obiecta că cu cât se'nmulţesc pieţele cu atâta se măreşte şi produc-

---

1) Cu aprobarea autorului A. G. Vaida, folosesc prilejul de a rectifica o afirmaţie din textul lucrarii pe care am publicat-o „In legătură cu mişcarea muncitorească din România".

In această lucrare s'a tipărit (pag. 39), că N. Z. Petrovici citează în scrisorile publicate fragmente din lucrarea lui Engels „Origina Familiei...". Aceasta este o eroare pe care o regretăm. Dar nu schimbă întru nimic afirmaţia pe care o menţinem, că în scrisorile lui Zubcu Petrovici, găsim texte care apar vădit influenţate de literatura marxistă a vremii. — Mihail Roller.

ţiunea, şi prin urmare câştigul; ceeace ar face ca muncitorii sa fie mai bine plătiţi; astfel că acest caştig revine tot poporului. Cat de neadevarată este această aserţiune, ne-o probeaza Englitera, ale cărei clase privilegiate au facut să se verse şiroaie de sânge pentru dobândirea pieţelor; şi cu toate acestea, câştigul nu a revenit decât tot acestor clase, care s'au îmbogăţit într'un mod fabulos, pe când mizeria poporului a mers din ce în ce crescând: mizeria care-l forţează sa emigreze în America şi Australia! Resbelul este organizarea omucidului in masse de către clasele privilegiate cu scop de a-şi grămadi comori şi a-şi zidi atâtea producte cât toţi ţaranii impreuna".

Ocupându-se de origina proprietăţii private, Zubcu Petrovici arata că istoria României dovedeşte „cum proprietatea comunei rurale a trecut în mâinile ciocoilor..."

„Mulţumită unei nedreptăţi istorice, ţăranul sau că n'are pământ, sau dacă are este foarte mic pentru dânsul şi familia lui; pentru aceasta el trebue sa se adreseze la proprietar al cărui strămoş, poate într'un mod fraudulos, a luat tot acest pământ dela stramoşii ţaranului. Proprietarul dă ţaranului câteva falci de pamânt, şi pentru asta el ia dela ţăran jumătate din productele ce le face, tot aşa da la al 2-lea, la al 3-lea etc., etc. şi la sfârşitul anului, proprietarul are tot atâtea producte cât toţi ţăranii împreună".

Referindu-se la procesul acumularii bogaţiilor, Zubcu Petrovici se întreabă: „nu cumva acestea sunt produsul muncii manuale şi intelectuale a celor ce muncesc" şi răspunsul la această întrebare îl dă trecând la analiza proprietăţii urbane:

„Să luam toate aceste palate, comptoare, magazine, etc. Şi putea-vom oare zice ca ele reprezintă munca proprietarilor cărora aparţin? Vezi scumpe amice, un savant însemnat a zis că: dacă axioma de 2 ori 2 fac 4, ar lovi în interesele unei clase a societăţii, desigur ca s'ar forma partide care ar demonstra cu înverşunare că de 2 ori 2 fac 5 sau 6 sau poate chiar o lumânare de spermanţetă. Nicăieri nu simţi mai bine toata profunditatea acestor cuvinte decât atunci când discuţi despre proprietate. Sa te uiţi odată împrejurul tau cu atenţiune şi ce vei vedea? Cine a creat aceste palate, case, teatre, castele? Poporul muncitor. Cine traieşte în nişte gauri umede în care un bun stăpân nu şi-ar lăsa nici câinele? Poporul muncitor. Cine a creat toate aceste mătasuri, catifele, atlazuri, pânzeturi fine? Poporul muncitor. Cine umblă învelit în sdrenţe, atât vara cât şi iarna, cu corpul mai mult gol? Poporul muncitor. Cine a produs toate aceste vinuri, mancari gastronomice, într'un cuvânt: toate produsele alimentare? Poporul muncitor. Cine moare de foame şi n'are, câteodată, nici chiar o bucată de mămăligă pentru a-şi hrăni copiii flămânzi? Poporul muncitor. Cine a creat toate aceste universităţi, muzee, tipografii; pe a cui spinare s'au creat toate aceste carţi, jurnale, în fine tot cu ceeace se făleşte civilizaţiunea actuala? Poporul muncitor. Cine remâne în ignoranţe aproape preistorică? Poporul muncitor. Unde este dar proprietatea ca rezultat al muncii omului"?

Pentru timpul său şi faţă de condiţiile ţării noastre, poziţia lui Zubcu Petrovici este o poziţie revoluţionară. Cuvintele sale înflăcărate, pătrunse de o adâncă dragoste de poporul muncitor, lovesc în plin în toate teoriile burgheziei asupra „inviolabilităţii proprietăţii", asupra „muncii cinstite" care creează marea proprietate.

In direcţia acestei „munci cinstite", Zubcu Petrovici nu are de dat decât cuvinte de ironie:

„Nu! zice capitalistul, capitalul meu este rezultatul economiei. Să nu râzi amice! Zece mii de volume şi foarte mult spirit s'a cheltuit pentru a demonstra că capitalurile şi bogăţia sunt rezultatele economiei. Vezi amice! Strausberg, Bleichröder, Rotschild, n'au mâncat zile întregi, au strâns para lângă para şi astfel au făcut milioane şi chiar sute de milioane de franci. Dar ce este mai admirabil, este că, savanţi ca Mill, susţin această absurditate. Intr'un fel, capitaliştii au dreptate, dar numai cu o mică rectificare; bogăţia este într'adevăr rezul-

tatul economiei, dar a produsului muncii altora, iar nicidecum a produsului muncii lor". (Citatele din text sunt scoase din lucrarile „In legătura cu mişcarea muncitoreasca din România" şi „Nicolae Zubcu Petrovici" de Mihail Roller).

Dupa ce ne arată că din instituţia proprietăţii moderne se naşte sărăcia şi din săracie se nasc furtul şi crimele, Zubcu Petrovici face legătura dintre diferitele instituţii ale societăţii capitaliste şi demonstrează condiţionarea lor reciprocă. Iată cum caracterizeaza el familia burgheză:

„Aţinteşte fenomenele societaţii moderne, şi vei vedea că toate sunt legate într'un mod indestructibil. Intre aceste fenomene, familia nu este o excepţiune. Familia este şi ea productul instituţiunilor moderne şi prin urmare influenţează asupra lor.

Proprietatea este un termen care influenţează foarte mult căsătoria. In familiile nobile, bogate şi avute, înclinaţiunea natura'a: amorul, nu mai joacă niciun rol; în locul sau se pune rangu., bogăţia, renumele, etc.

In timpul de astăzi familia a ajuns o speculaţie hidoasă: tineri care nu s'au vazut niciodată, se unesc; însă în locul înclinaţiei naturale, vin factori şi factoriţe, care fac... negoţ de corpuri umane!".

Din toate citatele de mai sus se poate vedea influenţa criticii societăţii capitaliste din literatura marxistă asupra lui Zubcu Petrovici. Dar în această critică, din cauza balastului ideologiei narodniciste, cât şi datorită condiţiilor desvoltării sociale din România, el nu ajunge să vadă rolul istoric al clasei muncitoare în rezolvarea tuturor problemelor enunţate.

Dr. Russel face un pas înainte faţă de Zubcu Petrovici. In lucrarea sa „Un studiu psihiatric", în care se vede combativitatea caracteristică tuturor lucrărilor marxiste, el expune unele principii socialiste.

„Socialismul", spune Dr. Russel, „nu este decât o direcţiune cunoscută a progresului social, direcţiune aratată de ştiinţa sociologiei, el nu e decât un drum care pornind dela revoluţiunea socială, adică dela epoca socializării complecte a capitalului şi a trecerii instrumentelor mari de producţiune în posesiunea colectivităţii muncitoare, merge până la infinit".

„Revoluţiunea este sfărâmarea gogoaşei de către nymfă şi ieşirea ei afară, sau sfarâmarea oului şi ieşirea puiului din el".

Este o teorie a revoluţiei, prin enunţarea căreia, Dr. Russel a deschis mişcării muncitoreşti şi socialiste de'a noi perspective de desvoltare. După ce îşi încheagă teoria asupra revoluţiei, Dr. Russel enunţă în aceeaşi lucrare primul program socialist, inspirându-se din platforma Internaţionalei I-a, după cum afirma el însuşi:

„1. Sechestrarea proprietăţii private asupra instrumentelor mari de munca (fie naturale, fie capitale) şi trecerea lor în proprietatea colectivă a grupurilor agricole şi industriale ale muncitorilor.

Asigurarea muncitorului, productul integ al al muncii lui.

2. Inlăturarea concurenţei şi a stării anarhice în producţie şi prin urmare a grămădirii prisosite a mărfurilor pe piaţa universală (cauza crizelor economice).

3. Inlăturarea vrăjmăşiei şi concurenţei între popoare, cu toate urmări'e lor: războaie, cuceriri, despotism, etc.

4. Descentralizarea politică. Autonomia comunală. Formarea organizaţiei sociale de jos în sus, adică pe baza simpatiilor şi intereselor reciproce. Federalism.

5. Asigurarea tuturor oamenilor vârstnici de ambele sexe cu instrumente de muncă şi prin urmare mijloace de existenţa. Asigurarea existenţei în timpul de boală şi bătrâneţe. Impărţirea muncii fizice şi intelectuale astfel ca omul să se poată desvolta armonic şi integral.

6. Emancipaţiunea femeii de sub jugul economic al bărbatului.

7. Reorganizarea familiei pe baze mai progresive şi mai umane. Familia bazată exclusivmente pe simpatie reciprocă, egalitate economică, politică şi socială. Aceasta e direcţiunea în care merge, desvoltându-se în mod natural, societatea civilizată actuală şi care, peste câteva zeci de ani (maximum) o va conduce ne-

cesarmente la acel punct principal al procesului evoluţionar care se numeşte revoluţia sociala".

O cât de superficială analiză a acestui program, va scoate la iveala principii filosofice progresiste. Dacă luăm numai ultimul punct din program adica problema familiei, vom putea desprinde două elemente fundamentale :

a) Dr. Russel nu se mulţumeşte să constate şi să contemple fenomenele sociale, ci îşi pune ca sarcina, ca în urma analizei ştiinţifice sa ajute la schimbarea fenomenelor, în direcţia progresului lor.

b) Schimbarea, transformarea societăţii, el nu o vede într'o formă lentă, adică numai evolutivă, ci consecinţă a unei acumulari cantitative care „o va conduce necesarmente la acel punct principal al procesului evoluţionar care se numeşte revoluţia socială".

Putem spune că Dr. Russel face aci o expunere bazată pe principiul marxist al trecerii cantităţii în calitate, a saltului revoluţionar.

Atât din lucrarea lui Zubcu Petrovici cât şi din cea a Dr. Russel, se vede cum expunerea ideilor lor a urmat mai ales direcţia de critică a societaţii capitaliste. Nu trebue să uităm că, sub influenţa lecturilor marxiste, ideile lor au fost enunţate în condiţiile unei Românii înapoiate din punct de vedere economic, social şi politic; în acele condiţii, în care lupta revoluţionară şi progresistă pe tărâmul cultural-politic, după moartea lui Nicolae Bălcescu, cunoscuse o dare înapoi. In toată activitatea lor, în tot ce au scris, ei erau animaţi de o înalta dragoste faţă de ţăranul român. Astfel, atât în „O pagină din socialismul român" cât şi în lucrarea Dr. Russel, sunt pagini închinate, cu plină dragoste, poporului oropsit şi impilat. Semnificative sunt şi ultimele gânduri şi cuvinte adresate Dr-ului Russel de către Zubcu Petrovici, pe patul de moarte, închinate poporului pentru care a luptat :

„Mor şi regret adânc că n'am reuşit să fac nimic pentru România. Pun speranţă pe copiii voştri.

Străduiţi-vă ca din ei să crească nu vorbăreţi care ticluesc fraze frumoase, ci adevăraţi luptători pentru cauza poporului".

După moartea lui Nicolae Bălcescu, putem socoti pe Zubcu Petrovici şi pe Dr. Russel ca pe acei gânditori revoluţionari care au început să dea un nou avânt culturii progresiste la noi în ţară, un nou avânt dragostei de popor, prin faptul că încep să facă cunoscut unele idei marxiste, prin deschiderea drumului, clasei muncitoare şi intelectualităţii progresiste, deşi foarte timid spre ştiinţa marxistă.

La noi în ţară, ca şi pretutindeni, mişcarea muncitorească împletită cu conştiinţa socialistă, nu s'a născut deodată şi nu a putut apare la lumina zilei într'o formă muncitorească gata conturată. Mulţi ani au trecut, până când conştiinţa socialistă să ajungă şi la noi un bun al mişcării muncitoreşti. Numai prin pătrunderea ideilor marxiste s'a netezit drumul spre contopirea mişcării muncitoreşti cu socialismul. In această direcţie un merit de începători îndepărtaţi îl au Zubcu Petrovici şi Dr. Russel.

Faptul că în lucrările lor au fost preocupaţi mai ales de problemele economice şi politice, nu înseamnă că ei nu au avut o concepţie avansată asupra vieţii. Adevărata valoare a concepţiei lor, constă în faptul că ei şi-au închinat gândirea progresului poporului român şi au introdus în studiul societăţii româneşti elemente din concepţia materialistă a istoriei, punând concluzii de luptă pentru îmbunătăţirea situaţiei poporului.

Zubcu Petrovici şi Dr. Russel, ca şi ceilalţi revoluţionari aflaţi sub influenţa filosofilor materialişti ruşi şi sub influenţa lecturilor marxiste, nu considerau că poate exista vreo ordine socială dată odată pentru totdeauna, dincolo de care omenirea să nu mai poată înainta. Ei priveau problema dintr'un punct de vedere opus aceluia al ideologilor reacţionari „oficiali" ai vremii, şi susţineau teoria revoluţiei sociale, care trebuia să ducă la înlăturarea regimului capitalist.

In concepţia lor socialist utopică, de origină narodnicistă, îşi fac loc elemente ale socialismului ştiinţific. Sprijinindu-se pe elemente din teoria luptei de clasă şi formulând primul program socialist, pionierii marxismului din România au deschis drumul organizării forţelor progresiste ale ţării împotriva forţelor

reacționare care tindeau să transforme România într'o colonie a capitalismului german.

Din cauza limitării istorice a condițiilor obiective, Zubcu Petrovici și Dr. Russel n'au ajuns până la conceperea tezei marxiste a dictaturii proletariatului.

Insemnatatea acestor pionieri constă însă și în faptul să ideile lor erau dublate de o puternică combativitate, că față de înapoierea economică și politică a României, pozițiile lor erau cele mai progresiste din țară, iar programele lor sociale oglindeau interesele poporului, înlesnindu-i lupta pentru transformarea societății.

Numai prin natura acestui fapt se explică dece într'un timp relativ scurt, ei au putut să se înconjure de elemente muncitorești și intelectuale și să creeze cele două cluburi dela Iași și București care să aibă ca scop organizarea unei activități socialiste de sine stătatoare în sânul populației românești. In lumina aceluiaș fapt se explică cum de s'au putut înconjura cu elemente sătești, care să le ajute în munca lor pentru mișcarea revoluționară rusă.

Prin concepțiile lui înaintate, prin combativitatea lui și prin activitatea lui socialistă, grupul de revoluționari din anii 1875—80, în frunte cu Zubcu Petrovici, Dr. Russel și Dobrogeanu-Gherea, a exercitat o binecuvântătoare influență asupra elementelor progresiste ale țării, deschizând posibilitatea unei orientări spre marxism în cultura țării.

DIN LITERATURA NOASTRĂ ANTIMONARHICĂ ŞI ANTIDINASTICĂ

de ACAD. BARBU LĂZĂREANU

VI[1)]

Jubileul prim sau Nunta de Argint

Craiul care ne guvernă
Fiindcă-i dăm grămezi de bani
Vrea 'n curând ca să-şi serbeze
Al Domniei sfert de ani.

Astfel anunţa Areci I, în „Adevarul", apropiatul jubileu al pătrimii de veac de când Carol I se urcase pe tronul României. „Areci" se ştie că este strigătul folosit cu prilejul vinderilor la mezat. Să căutăm atunci, în chiar numai iscalitura aceasta, o aluzie la Curtea vânzătoare de ţară? Ori cronicarul vestea, în bateri de darabană, scoaterea la licitaţie a Palatului Regal?

Un jubileu regesc presupune plocoane. Iată, însă, ce spune Grigore Ventura (sub pseudonimul Dunăreanul) în editorialul „Adevărului " dela 10 Ianuarie 1891. Articolul acesta de fond poartă titlul „S'a săturat M. S." Amintind că, dela 1884, cele două moşii al Domeniului Coroanei au umplut „buzunarul regal", Ventura scrie precum urmează:

„Atât îi e teamă lui Carol I ca dispreţul poporului să se manifesteze încât s'a folosit de cel dintâi prilej pentru a linişti opiniunea publică asupra sgomotelor privitoare la o dotaţiune în favoarea principelui Ferdinand sau alte daruri ce erau a i se face de 10 Mai 1891.

„Carol s'a crezut dator a zice că de astădata El nu voeşte daruri şi cheltueli mari.

Dar vorba „fără daruri şi cheltueli mari" are şi un alt înţeles. Printr'nsa Carol I renunţă în adevăr la cadoul ce-l proectaseră curtezanii, dar totodată se scuteşte El însuşi de cheltuială. Cu alte cuvinte darnicul Rege zice: Să nu-mi daţi nimic, dar nici eu să nu vă dau!

„Fii pe pace, Inalte cămătar![2)] Am învăţat minte cu cei 12.000

---

1) Vezi „Studii", numerele 2 şi 4, anul I şi numerele 1, 2 şi 3 anul al II-lea.

2) Printre titlurile cu care l-au împodobit naşii şi nuntaşii glumeţi ai Anului jubilar şi ai Nunţii de Argint, notam şi următoarele: Marele Compător, Zaraful, Cel strigoi încoronat, Şoacăţul Prusienesc... Apriga economie a regelui a

galbeni pe cari i-ai făgăduit solemn a doua zi după sosirea Ta și pe cari îi ții și azi în casă cu dobânzile lor.....

„Țara nu-ți cere alt nimic decât s'o slăbești cu dragostea!"

Și totuși după al 25-lea an de domnie, regele Carol I a primit cel mai lung șir de Cairamlâcuri: cronici rimate, hiritisiri comice și porecle din câte i se oferise dela „Asmodeu", „Urzicătorul", „Dracul", „Ghimpele", „Traian" (și „Columna lui Traian") și „Ghiță Berbecu" până în zilele festive

Când, la un moment dat, Tradem (pseudonim, precum se știe, alcatuit din primele silabe ale numelui și pronumelui lui Traian Demetrescu) va întocmi în versuri, un inventar al „prezenturilor" sărbătorești, el va începe cu cele mai domol înțepătoare și va încheia cu o strofă a unei despărțiri pentru care lexicoanele politice au cuvintele: detronare și abdicare. Seria cadourilor o deschide Cartea de citire, stil și compoziție însoțită de deprinderi gramaticale, a bătrânului Ion T. Manliu:

Manliu i-a trimis, se zice,
Gramatica să-l ispitească,
Cât o mai sta în țara noastră,
Sa 'nvețe limba româneasca.

După care urmează:

C. Olănescu, cum se știe
Fiind poetul său de-aproape,
Trimisu-i-a cu mult orgoliu
O odă cu silabe șchioape.

---

fost, și cu acest prilej, scoasă la iveală. Ea a inspirat poetului Traian Demetrescu o șarjă anecdotica în versuri. Și anume că: Suveranul, fiind la fotograful Mandy, i s'ar fi adresat operatorului „rostindu-i vorbele acestea în dialectul său stricat":

La mine scot profil, adică
Numai un ochiu și un mustață,
Numai un număr și un ureche
Și jumătate nas și față.

Dar daca scoți pe jumătate,
Eu cred atunci că e dreptate
La tumneafoastră, fotograf,
Ca să plătesc pe jumătate.

Tot în această notă în legătură cu pofta și cu talentul de a se înavuți ale monarhului — e nimerit să încorporăm un fragment de bilanț, comentat în „Adevărul" dela 12 Ianuarie 1891, sub titlul „Cât costă suveranii":

„Ziarul parizian „l'Intransigeant" publică două interesante documente cât costă pe popoare diferitele liste civile ale suveranilor Europei și cât plătesc toate popoarele, pentru datoria publică. Am crezut folositor a pune sub ochii cititorilor noștri aceste tablouri, spre a vedea cum milioane de oameni își vâră capul sănătos sub evanghelie spre a se hrăni niște trântori cari nu fac decât rău și cari cel puțin nu sânt șchiopi sau chiori ca să ai de ce să-i ții de-a gata".

„Ziarul parizian însă a scăpat din vedere un Regat și încă unul dintre cele mai fericite: Regatul lui Carol de Hohenzollern care plătește și el 1.200.000 fr. pe an iubitului ei Rege, plus venitul dela 13 moșii dintre cele mai frumoase ale țării, și alte mici venituri necunoscute de marea majoritate a profanilor.

Acestui poet, cronicarul îi scurtase numele numindu-l C. Olănescu — poate ca să sune Ciolănescu, ca al unui cântăreţ sau cântător palatist ce era. Numele-i întreg suna însă: Dumitru Constantin Ollănescu. Işi luase pseudonimul: Ascanio. Dar pentru semnele prevestitoare somnului pe care tiradele-i rimate le procurau cititorilor şi ascultătorilor săi (este autorul a 6 piese de teatru: „Pe malul gârlei", „Dupe război", „Pribeagul", „Fany", „Primul bal", „La mormântul poetului", cinci dintre ele în versuri!), pseudonimul lui a dobândit drept prefix iniţiala numelui Constantin şi i s'a zis: Cascanio. I. L. Caragiale, cronicar dramatic, şi-a bătut sângeros joc de versiunea românească a lui Olănescu din Ruy Blas. A numărat, cu răbdarea unei lucrătoare cu igliţa, silabele pe care traducătorul le adăugase celora ale lui Victor Hugo lungind astfel fieştecare vers cu câte o cincime, încât traducerea dobândeşte ca ţifre de silabe, un act în plus faţă de textul original.

După Dum. C. Olănescu, vin să se înşiruie în strofele lui Trademceilalţi donatori pentru Jubileul Sfertului de Secol (1866-1891):

Şi Pake i-a trimis, s'aude,
Romantic ca şi Doamna Sand,
Două urechi mai delicate
Pentru nepotul Ferdinand.

Jikide o caricatură
Trimisu-i-a pe un carton
In care-l zugrăvea: cârpindu-şi
Un nasture la pantalon.

Iar un jokeu foarte celebru
I a dat ca cel mai mare dar
O teorie cum să fugă
Când l'om goni din ţară-afar'.

Odată cu regele capătă, deci, „cadouri" şi curtezanii.

Punând să defileze pe cei cari au facut exerciţii de călărie pentru 10 Mai al anului 1891, Traian Demetrescu aminteşte de sălbatica reprimare a răscoalelor ţărăneşti din 1888.

Jack Lahovari se încearca
Pe o mârţoagă de ţaran,
La ochiul stâng poarta monoclu,
In mâna dreaptă un buzdugan.

Iar ca trofee uriaşe
Pe braţul stâng, ca la romani,
O piramidă de cadavre
Ale 'mpuşcaţilor ţarani.

Pentru a nu nedreptăţi însa nici o breaslă, se caută şi se găseşte şi în mijlocul dascălilor câte un târîtor. Drept pildă de linguşitor e dat, în această privinţă V. D. Păun, profesorul prinţului moştenitor. Intr'o „conversaţie ţinută cu Principele Baldovin", V. D. Păun povestea că ar fi declarat acestuia:

„Ii vorbeam de vitejiile soldaților noștri, căliți în focul Plevnei, sub privirile și la fulgerul săbiei Augustului său Unchiu".

Iar cronicarul anti-dinastic comentează:

„Fulgerul sabiei lui Carol I! Când o auzi Jupiter are să-l invidieze" 1).

★

La 22 Iulie 1891, Gheorghe Panu anunță că „începe propaganda pentru forma de guvernământ cea mai scumpă nouă, pentru Republică și pentru suprimarea regalității".

Știm că, încă din 1884, în „Lupta" dela Iași el întreprinse asaltul împotriva dinastiei.

Dotațiunea coroanei oferindu-i prilejul de a dovedi că s'a re cunoscut atunci regelui o prerogativă mai mult, Panu arăta că „dotațiunile sânt o tranzacție între ideia feudală, după care regele era stăpânul nominal peste tot teritoriul vasalilor săi, adică al țării întregi, și între principiul mai nou, în puterea căruia poporul revendica teritoriul țării față de coroană".

Feudalitate, stăpân absolut și stăpân nominal, vasali, revendicări, independență, desrobirea de putere seniorială: iată numai o parte din termenii și expresiile care cu stăruință și vigoare băteau la poarta vehementelor desbateri publice din presa românească. Discuțiile acestea prind a fi purtate pe tărâmul istoric de către acel Gheorghe Panu care în tinerețe, pe vremea junimismului său dela „Convorbiri Literare", făcuse — ca istorician diletant — judicioase observații (și necazuri) istoricului matur Bogdan Petriceicu Hașdeu. O erudiție, nu îmbâcsită, venise în cazul polemicelor contra dinastiei și a monarhului — să se adauge scrisului său de gazetar, redutabil prin agerimea spiritului și prin o logică ce înmănunchia îndemânatic băgările de seamă.

In sute de articole, în decursul a mai bine de opt ani de luptă — fără întrerupere nici în timpul procesului, pentru „Omul periculos" nici după condamnarea rostită împotriva lui, și nici în lunile de exil pe care și le-a impus tocmai ca să poată duce mai departe campania antimonarhică — el a trecut în revistă toate formele și titlu-

---

1) Unul dintre umoriștii presei de atunci folosește, însă, împotriva regelui, înseși alexandrinele lui Alecsandri, poet excelent câteodată și poet prin excelență al Palatului. Bardul le adresase altui personaj. Dar pamfletarul le dirigui abil, dându-le adevărata destinație în urma anunțării unei danii regești,

Ca să-ți culeagă darul s'a ta pomană seaca,
Ar fi ca să se plece Românul. Nu se pleacă!
Opinca îți asvârle pomana înapoi,
Noi nu sântem de tine, nici tu nu ești de noi!

rile de Domnie şi de Domni: caimacami, prinţi, regi şi împăraţi „din graţia lui Dumnezeu“, ba şi pe cei care se socoteau pe tron „prin voinţa naţională“ (despre discuţiile logomahice ca între docţii din evul mediu „în jurul regelui constituţional — din care unii vor să facă o păpuşă, alţii o semipăpuşă, iar alţii un despot deghizat“ el alcătueşte un mic esseu remarcabil.

Acolo se află săgeţi îndreptate în direcţia formulei-cimilituri că regele domneşte şi nu guvernează. Cu mult umor arată cum la noi, atuncea întreg mecanismul constituţional complicat era „stabilit pe resorturi şi pe scripete într'un singur scop: de a menţine şi de a da viaţă unei instituţii..., încurcătoare, a cărei necesitate nimeni nu o simte“. Panu face să se vadă cum regalitatea, cu atribuţiile ei incoherente, exorbitante, privilegiate... „supusă la o analiză minuţioasă a ieşit foarte maltratată şi discreditată din cercetările învăţaţilor, filosofilor şi ale istoricilor. Aceste rezultate au fost răspândite în public, au prins rădăcini şi au făcut ca spiritele emancipate să se depărteze de această formă de guvernământ".

Dar mai ales în seria următoare de 17 editoriale, întitulate „Chestia regalităţii" [1]) apărute în Iulie şi August 1891, Panu scoate la lumină contradicţiile dintre această formă de guvernământ şi tendinţele şi aspiraţiile pooparelor. Vorbeşte de molima „prinţilor proaspeţi“ de importaţie străină, pe care îi instalează pe tronuri cu toate onorurile şi favorurile. „Prin ei se caută remediul panaceu menit a tămădui convulsiunile politice". Şi Panu urmează arătând cum:

„Indată ce un popor ţinut în jug îşi recapătă libertatea şi este recunoscut ca de sine stătător, iute aşa numitul Concert European îi găseşte un principe, pe care-l cocoaţă pe un tron nou, abia lustruit, mirosind încă a poleială. Aşa imediat ce Belgia se separă de Olanda şi este recunoscută ca stat deosebit, i se octroează ca dar de independenţă un principe german. Grecii cum scapă de jugul turcesc sunt dăruiţi cu un rege... Bulgarii, abia devin semi-independenţi şi deja au avut fericirea de a poseda doi prinţi străini“.

Concluzia tuturor articolelor din ciclul „Chestia regalităţii“ este: descotorosirea. Descotorosirea nu numai de regele care mereu cutreieră sau mai pe româneşte treapădă pe la Curţile din Viena şi Berlin (unde spinarea lui „exercită salamalâcuri"), nu numai de „regalitatea şubredă" ieşită din rărunchii „şarlatanilor dinastiei de ocazie" precum şi din intrigile politicienilor şi combinaţiile puterilor străine. Ci lepădarea de întreagă această creaţie artificială şi primejdioasă care este regalitatea, oricine ar reprezenta-o.

★

Ca anti-republicani se răfuiau între alţii în cealaltă tribună a republicanismului, (în „Adeverul" lui Al. V. Beldiman) duiosul zefle-

---

1) Nimeni, în trecutul presei româneşti n'a întrebuintat metoda articolelor ciclice, ca Gh. Panu. O temă la ordinea zilei devenea la el un studiu împărţit în sumedenie de capitole sub formă de editoriale. Astfel avurăm în Aprilie 1887, treisprezece articole consacrate subiectului: „Pentru ce critic pe rege".

mist Tradem, în spiritul și cam în ritmul lui Alexandru Macedonski de pe vremea pamfletelor anti-regale și a cupletelor „Gongarului politic“ din „Oltul“ și „Telegraful” („E prinţul Car... E prinţul Car... E prinţul Caragea. E prinţul Ho... E prinţul Ho... E prinţul Hotentot“) — Tradem ducea bătălie împotriva lui Gheorghe Mârzescu dela Iași:

Cine-i strania fiinţă
Care jură 'n dinastie
Iar Republica-o numeşte
Un nimic, o ghiduşie?
Cine este?
Daţi de veste:
Este Mârr...
Este Mârr...
E dinasticul Mârzescu.

Tot Tradem, într'o scenetă în versuri, intitulată „Nunta de Argint“ îl pune pe regele Carol I să-i facă României următoarea confesiune:

Nu a trecut decât un sfert de veac
De când sunt Rege dintr'un biet
Prusac.
Dacă pe tronu-ţi stau cu-aşa
Plăcere
E pentrucă tu mi-eşti izvor
De avere.
De aceia toţi ani ce spun
Nu mint
Că nunta mea astăzi e
De argint!

Iar România — nu într'aceeași cadenţă săltăreaţă — îi răspunde:

Insă va veni o vreme
Ca din ţară să te-arunce
Fiii mei iubiţi şi sinceri —
Nunta mea va fi atunce.

Nunta, de care în această strofă vorbește România, a zăbovit o jumătate de veac, un lustru și încă un an. N'a mai fost nuntă de argint; ba trecură și dincolo de nunta de aur; și totuși e o nuntă proaspătă, tânără.

Ea s'a oficiat în seara zilei de 30 Decembrie 1947.

★

Post Scriptum:

In subtitlul și în primele paragrafe ale capitolului de faţă din studiul nostru despre literatura antimonarhică și antidinastică, scriem că: întâiul jubileu al lui Carol I a fost în 1891, un sfert de veac dela venirea lui în ţară,

Trebue să adăugăm însă că, încă din 1871 în ziua de 10 Mai, adică într'al cincilea an de domnie a Principelui Carol de Hohenzollern Sigmaringen, i se organizase de către redactorul foii umoristice „Asmodeu" o sărbătoare aniversară printr'o înştiinţare versificată, din care extragem :

Astăzi, Luni, în patru oare,
Punt, în cap, avem cinci ani
De când ţara noastră-avu onoare
O belea să-şi ia cu bani.

...Turcul zice în turceşte :
„Aşa cap, aşa chiulaf !"

Şi prea bine zice turcul
Mintea 'n cap lumea să bage ;
Ne pica după El mucul :
Capul face, capul trage !

...Azi e ziua când poporul
Şearpe-a pus în al său sân...

Ce sudori mi-aduc aminte,
Să-l aducem geamantan !
Câte rugi, câte cuvinte
Pân' să-l scoatem la maidan !

Câtă trudă, câtă muncă
Să cătăm prin Almanah,
Să vedem neamul lui Şuncă
De e rudă cu Alah.

Ba e văr cu Bunăparte
Ba nepot cu Frederic,
Şi dând gluma la o parte
Fu curat un poşidic.

Poşidic (păpuşe mare)
Tras pe sfoară de boieri,
Un ingrat ce minte n'are
Care uită ce-a fost eri.

Azi e ziua când cu toţii
Am intrat în mare danţ,
Am făcut cum fac netoţii,
Am pus singuri gâtu 'n sbanţ !

Am dat peste această veche „jubilaţiune" — un lustru (o jumătate de deceniu) dela urcarea pe tronul României a lui Carol I, mulţumită unei mult interesante comunicări culturalo-artistice, ţinută la Institutul de Istorie şi Filosofie. Titlul comunicării : „Pe urmele lui Botev şi ale lui Dembiţchi în România". A fost făcută şi pronunţată de d-na Tatiana Silianovsca-Dimitrova.

Ţinem să spunem aci, că ilustrative contribuţii asupra pictorului polonez Hipolit Dembiţchi, colaborator al marelui poet bulgar Hristo Botev, s'au publicat de către d-na Tatiana Dimitrova în vo-

lumul XXII-XXIII al Buletinului Societății Istorice Bulgare din Sofia. In studiul ei reproduce, între altele, o caricatură din publicația satirica „Asmodeu", desen al carui titlu e: „Alfabetului german" și a cărui legendă sună astfel: „Invață, copilul meu, alfabetul meu, ca sa ai și tu idee de el". Iar pe tabela din zisa ilustrațiune hazlie se afla înșirate, în ordine alfabetică, un șir de cuvinte, precum: „Aroganța, Barbaria, Basețe, Cruzime...", ca dovadă de ce fel de înclinări, atitudini și sentimente căuta să introducă la noi — de cu vreme — pedagogia caporalismului prusac.

In scrisul din „Asmodeu", am identificat pana zeflemisitoare a lui N. T. Orășanu.

Și iată-ne nevoiți să ne îndreptăm din nou către acest publicist rând pe rând ghiduș și biciuitor. (Așa li se întâmplă nu arareori cercetătorilor: când li se pare că au facut drum destul de lung și fără revenire, trebue să ia lucrurile dela capăt).

Ia faza pozitivă 1) a carierii lui scriitoricești (pătată totuși pe alocuri de câte o izbucnire xenofobă, ce știrbește din forța atacurilor sale politice) N. T. Orășanu a avut lucruri demne de relevat. Astfel îl găsim manifestându-și simpatia față de eroii Comunei din Paris (în timpul săptămânii sângeroase din Mai 1871) și izbind puternic în generalii armatei versailleze.

In polemica sa cu „Pressa", care insulta pe Federați, el scrie patru strofe pentru a căror lămurire spunem aici că: „om de poștii" se traduce astăzi prin vizitiu sau birjar; „în mare scris" se cheamă (în limbajul tipografic): cu literă grasă; iar în vocabularul politic, mai ales în cel francez, prin „Amant" se înțelege un pretendent la tron, fie acela regalist sau bonapartist. Iată acele strofe:

„Pressa" vorbește mereu de Roșii,
De insurgenții cei din Paris
Și cu cuvinte de om de poștii
Injură' întruna în mare scris.

Sunt foi în care nu se citește
Decât cuvântul „perturbători"
Și cititorul se plictisește
De aste vorbe de foști-feciori.

Pe dinafară nu-i nici o știre
N'avem nimica mai important,
De cât că Franța cu-a sa ceștire
Iși cată iarăș un nou amant.

1) Anii de pe urmă ai vieții lui înfățișează — păcat — o adunătură de pagini fără elan, o proză prozaică și o stihuire lipsită de talent care vin să aducă și ele mărturia că fondul hotărăște, animă sau sugrumă forma. N. T. Orășanu în faza întunecată a caracterului său, se vânduse unora dintre acela pe care altădată îi satirizase. Ceeace a făcut să i se aplice propria lui epigramă, că: dacă vezi pe casă o cruce, știi că e de vânzare; iar dacă zărești crucea atârnată de un piept, cunoști că omul s'a vândut. Or, pe pieptul lui lucea unul din ordinele crucii cu care regele și sfetnicii săi obișnuiau să cumpere câte o conștiință.

Mai este încă o observare:
Că generalii-iuţi de picior
Când era vorba de-o luptă mare —
Azi ca vitejii trag în popor.

Aceste versuri le socotim cu deosebire importante pentru istoria publicisticii şi literaturii sociale din România.

In lucrarea „Cântăreţii români ai Comunei din Paris", am spus că Eminescu este cel dintâi, la noi, într'ale cărui versuri s'au resfrânt luptele Comunei.

Or, stanţele din „Impărat şi Proletar" sunt din 1874, pe când strofele citate adineauri, ale lui N. T. Orăşanu, poartă data: 23 Mai 1871.

★

N. T. Orăşanu a scos un lung şir de publicaţii periodice cu titluri diavoleşti, reviste, care, mereu suprimate, reapăreau cu alte nume încuscrite (**Nichipercea, Coarnele lui Nichipercea, Coada lui Nichipercea, Asmodeu...**). Chiar şi **Daracul** său, deşi lexicele îl explică arătându-l ca pe un inocent dublu pieptene de scărmânat, parcă tot din nomenclatura demonică face parte, de vreme ce dacă suprimi întâia vocală, dai peste... Dracul.

In ele, precum văzurăm, el duce o campanie împotriva monarhiei.

Astfel, în numărul dela 21 Martie 1871 al **Asmodeului** publică următoarele versuri întocmite numai în antiteze:

Unul râde, altul plânge
Şi mereu mâinile-şi frânge:
Unul e un Domnitor;
Celălalt, bietul popor.

Dacă râde, e că-i vine,
Imbuibat de prea mult bine.
Vrei să râzi şi tu, popor?
Ia-ţi dreptul de Domnitor.

In „Asmodeu" cu data de 4 Aprilie 1871, el dă deputaţilor din acel timp următoarea „Sfătuire":

Aidi, flăcăi cu mâna lungă
Trageţi sorţi p'a ţării pungă,
Ca pe haina lui Hristos!
Daţi lui Strusberg una, două;
Luaţi voi ş'ai voştri nouă;
Pice, plouă sus şi jos!

...Hai, pe lucru, ce vă pasă?
Unde-o fi, măcar să iasă!
Ţintuiţi, voinicii mei
Legea; şi pe dos şi faţă
Daţi-i; numai într'o aţă
Să se ţie viaţa ei.

D'o muri — ei ş'apoi! — moara!
Vr'un folos de dânsa doară
Nu avem de câţiva ani!
Cine 'n seamă o mai bagă
Când genunchi poate să-i tragă
Chiar căprarii Prusiani?

După o ameninţare venită din partea Domnitorului că voieşte să renunţe la tron, în urma campaniei dusă împotrivă-i; pe chestia Strusberg-Ambion, „Asmodeu" face — în numărul dela 17 Iulie 1871 — un apel carlist către Cameră:

Votaţi grabnic căţcăria,
Căci se duce Dinastia.

...Daţi-mi, daţi-mi vă zic
Sau de nu îndat' abdic.

Cum eventuala abdicare sau abzicere (circula pe atunci şi acest cuvânt) avea să atragă după sine părăsirea ţării de către sateliţii prusaci ai Prinţului, — Asmodeu — în cronica întitulată „Fürstii germani" scrie:

Necăjicios văcarul pe sat se supărase
Şi-l speria că pleaca şi-l lasă nepăzit,
Crezând că satul veşnic cu el se cununase
Şi fără a lui bâtă e mort şi prăpădit.

Ce jale, zău! Ce lacrimi şi câtă întristare
Ce jaf era să fie în bietele ciuperci,
De n'ar fi fost o glumă, s'o ia peste hotare,
Să sparg şi eu în urmă-i o strachină cu terci.

Nu lasă însă lesne ligniţii-aşa ţară
Din care curge miere şi aur din pământ,
Căci ştiu că pe la dânşii de foame pot să piară
De n'or juca maimuţa sau câinii din cuvânt.

O fi râuri de bere şi mări de broscărie,
O fi baroni cât frunza şi fürşti nenumăraţi
Dar lângă toate astea e lucia sărăcie,
Şi filosofi de stele, de zile nemâncaţi.

Şi după ce arată că „fürştii şi cu ducii sânt oameni de cârpeală", Asmodeu face aluzie la o campanie defăimătoare organizată împotriva ţării româneşti în presa şi în societatea prusacă şi închee:

Să tacă dară fürştii să nu mai trăncănească
Că ţara-i necinstită şi greu de cârmuit,
Căci necinstită este nobleţa cea nemţească,
Consorii lui Herr Strusberg ce ţara-au pingelit.

O SCRISOARE INEDITĂ A LUI N. BĂLCESCU [1])

Scrisoarea lui N. Bălcescu pe care o publicam, n'a fost cunoscută, după ştiinţa noastră, nici biografilor de până acum ai vajnicului revoluţionar dela 1848 şi nici cercetatorilor revoluţiei burghezo-democratice din Ţara Românească.

Datată „Buzău 22 Iunie 1848", scrisoarea aceasta e adresată de N. Bălcescu lui Alecu G. Golescu (Arapila), colaboratorul sau de încredere, cu care se legase cu cinci ani în urmă pe Câmpia Filaretului să deschidă lupta pentru „Dreptate—Frăţie!".

Scrisă curând după deslănţuirea revoluţiei, această scrisoare aruncă o lumina nouă asupra evenimentelor începutului, marcat de 9, 11, 15 şi 19 Iunie 1848.

Astfel, constatând cu amărăciune că „starea lucrurilor prin sate merge cam moale", N. Bălcescu explică dece.

„Măsurile nostre pentru proprietate, lasând lucrurile în starea veche, sănt cam vătămătoare, căci ţăranii nu cred făgaduelile şi zic că dă ce nu li se dă acum. Noi am facut greşala, caci trebuiam a ne folosi de biruinţă ca să scoatem deocamdata măcar iobăgiea", iată ce subliniază Bălcescu.

Ştiut este cà deabia în articolul 13 al Proclamaţiei dela Izlaz fusese enunţată „emancipaţia clăcaşilor, ce se fac proprietari prin despăgubire", iar enunţarea aceasta s'a dovedit curând după aceea că era menită să rămână numai ca atare. Ţăranii şi-au dat curând seama de aceasta, căci Bălcescu înregistrează în scrisoare că ei „nu cred făgăduelile".

El face o recomandare de o deosebită importanţă în aceeaşi privinţă şi anume „să se dea afară (adică să fie difuzata) proclamaţiea aceea dintăiu ce se dedese în tipar, ştergându-se iobăgiea". Dar despre care proclamaţie „dintaiu" este vorba? Textul acesteia se află publicat în „anul 1848 în Principatele Române", vol. I, pag. 615—616. Intre „secretarii" subscriitori ai ei este şi N. Bălcescu. Li se vesteşte aci „fraţilor săteni", la 16 Iunie 1848, că **„cele şease zile de lucru vi s'au ertat, claca şi iobăgia asemenea vi s'au ertat şi peste trei luni veţi fi cu toţi moşneni pe un petec de pământ"**, adică desfiinţarea iobăgiei este anunţată ca fapt împlinit urmând ca numai împroprietărirea lor să se facă „peste trei luni". Numai că proclamaţia respectivă, în această primă redactare, n'avea să fie difuzată, ci o alta într'o formă atenuată în ceeace priveşte desfiinţarea iobăgiei. Este o foaie volanta datată tot 16 Iunie 1848 [2]) şi pe care Balcescu nu se mai afla subscris între secretari. De astă dată, guvernul provizoriu amână soluţionarea marii reforme a desrobirii clacaşilor în sensul că **„până în trei luni vi se va erta cu totul şi claca şi iobăgia şi o să fiţi toţi moşneni pe un petec de pământ"**.

Iată dece Bălcescu recomandă în scrisoare să fie difuzată cea dintâi proclamaţie care soluţiună în mod revoluţionar desrobirea clăcaşilor sau, „alta mai deslușită în care ţăranii să vază ca noi am fost oarecum siliţi a le face acea concesie proprietarilor", cum recunoaşte el.

„Dintr'altă parte, să se revoluţioneze ţăranii, încât chiar daca obşteasca adunare (care urma să fie aleasă) ar fi retrogradă, să se vază

---

[1]) A fost achiziţionată recent de Aşezământul Cultural „Nicolae Bălcescu".

[2]) Idem.

silită a nu fi, aducând (astfel) pe ţărani în stare a nu mai primi de atunci a mai împlini îndatoririle lor şi reclemându-şi (adică a-şi reclama) drepturile. Altmintrelea, revoluţia noastră, care este politică şi soţială, se perde pe jumătate, poate şi toată", — sunt rânduri care arată îndeajuns linia de conduită revoluţionară a lui N. Bălcescu. Dar recomandarea nu i-a fost ascultată, iar reforma desrobirii clăcaşilor şi a împroprietăririi lor şi-a urmat cursul negativ ştiut, adică acela de a nu fi soluţionată.

Aceeaşi linie revoluţionară a lui Bălcescu reiese şi din rândurile sale din această scrisoare referitoare la adoptarea unei metode energice pentru pedepsirea autorilor cunoscutului complot contrarevoluţionar din ziua de 19 Iunie 1848.

„Făceţi mai curand judecata arestuiţilor. Cercetaţi şi ispitiţi ca să se afle toţi complotiştii şi arestuiţi-i. Acum avem mijloc a ne scăpa de toţi reacţionerii. Trebue ca judecata să fie foarte ecspeditivă. O comisie ostăşească ar fi de trebuinţă pentru aceasta, mai cu seamă de veţi simţi că complotiştii tot lucrează cum auzisem eri; atunci nu trebue a ne feri d'a proclama chiar legea marţială pentru dânşii", iată cum Bălcescu începea lupta de clasă, în cadrul revoluţiei din 1848.

„In împrejurarile grele şi ecstraordinare trebue masuri ecstraordinare", conchide el cu rezonanţă de dicton, recomandând guvernului provizoriu revoluţionar: „Nu faceţi poezie şi sentimentalism, ci dreptate straşnică!" sau „Fiţi mai revoluţionari că am făcut mari greşeli!".

Dar scrisoarea este deosebit de interesantă prin tot cuprinsul ei.

Conf. Univ. GH. I. GEORGESCU-BUZĂU

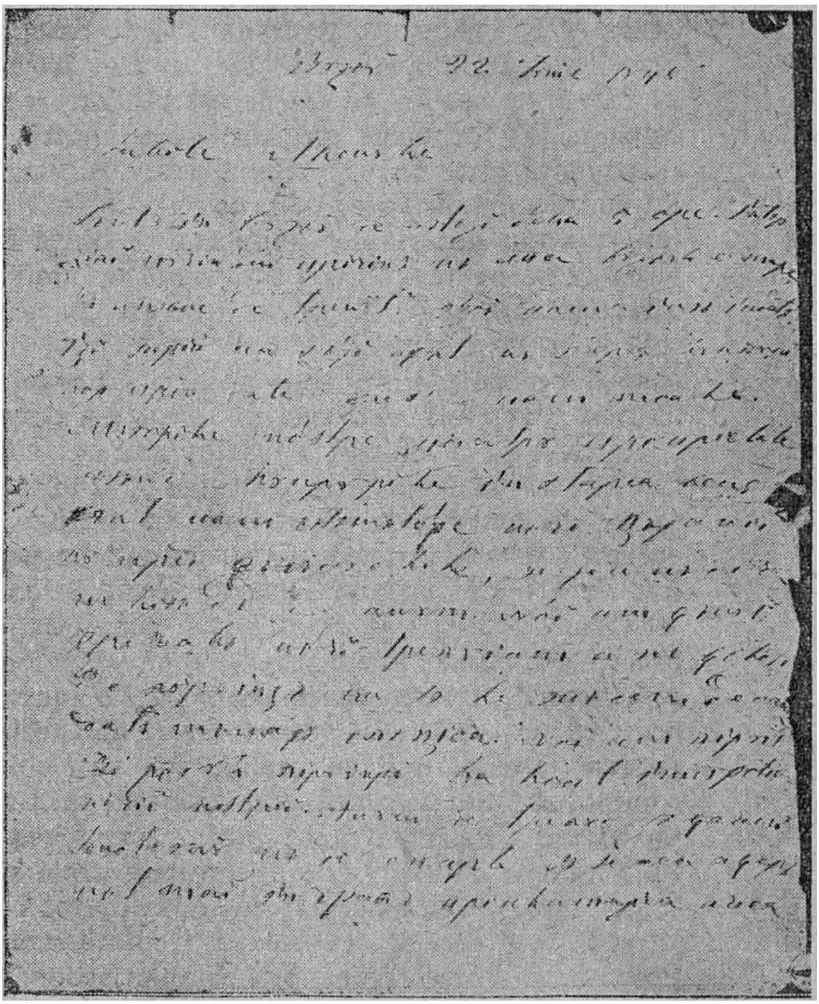
Buzău 22 Iunie 1848.

Iubite Alecule,

Sănt în Buzău de astăzi de la 5 ore. Intărziai pucin din pricină că apa Buzăului e mare şi anevoie de trecut. Voi pleca însă îndată. Iţi scriu ca să-ţi arat că starea lucrurilor prin sate merge cam moale.

Măsurile nostre pentru proprietate, lăsând lucrurile în starea veche, sănt cam vătămătoare, căci ţăranii nu cred făgăduelile, şi zic că di ce nu li să dă de acum. Noi am făcut greşală, căci trebuiam a ne folosi de biruinţă ca să scoatem deocamdată măcar iobăgiea. Noi am biruit şi rodul biruinţei l-a loat împrotivnicii noştri. Acum ce trebue să facem? Socotescu că de o parte să se dea afară cât mai în grabă proclamaţiea aceea dintăiu ce se dedese în tipar, stergându-se iobăgiea ca încai să se dea afară împregiurările ce ne-a silit, sau alta mai desluşită în care ţăranii să vază

că noi am fost oarecum siliţi a le face acea concesie proprietarilor. Dintr'altă parte, să se revoluţioneze ţăranii, încât chiar daca obşteasca adu-

Prima pagină a scrisorii lui N. Bălcescu

nare ar fi retrogradă, să se vază silită a nu fi, aducând pe ţărani în stare a nu mai priimi de atunci a mai împlini îndatoririle lor şi reclemându-şi drepturile. Altmintrelea revoluţiea noastră, care

este politică şi soţială, se perde pe jumătate, poate şi toată.

Aicea în Buzău am găsit pe prezidentul Maghistratului I. Marghiloman, pe poliţaiu C. Drăgulănescu şi pe profesorul Grăjdanul forte reacţionari, stăvilind administraţiea în lucrarea ei şi căutând să răspândească fel de fel de intrigi între orăşeni, împedicând formarea gvardiei. Am hotărît să se suspendeze vremelniceşte Prezidentul Maghistratului ce încă din Bucureşti am auzit că e foarte blestemat şi am hotărît a-l remplasa cu Ghiţă Dăscălescu ce se bucură de cea mai bună opinie şi care e recomandat şi de N. Golescu şi are mare influinţă în judeţ. Asemenea am zis lui Filipescu (?) să suspendeze pe poliţaiu. Cât pentru profesor ce se afla în Bucureşti, vei zice lui Eliad a-l remplasa.

Aş dori ca acolo să umblaţi mai cu energie. Căutaţi să vă folosiţi de victoriea dobăndită, care ne va da mare putere, de vom şti a trage, prin energiea şi activitatea noastră, încrederea poporului. Faceţi mai curănd judecată arestuiţilor. Cercetaţi şi ispitiţi ca să se afle toţi complotişti(i) şi arestuiţi-i. Acum avem mijloc a ne scăpa de toţi reacţionerii. Trebue ca judecata să fie foarte ecspeditivă. O comisie ostăşească ar fi de trebuinţă pentru aceasta, mai cu seamă de veţi simţi că complotiştii tot lucrează, cum auzisem eri; atunci nu trebue a ne feri d'a proclama chiar legea marţială pentru dânşii. In împrejurările grele şi ecstraordinare trebue măsuri ecstraordinare. Nu faceţi poezie şi sentimentalism, ci dreptate straşnică. Proclamaţiea noastră asupra complotiştilor a făcut rău efect în public, dupe cum m'am asigurat eri, căci, în loc d'a spune întâmplările, facem apologiea lui Odobescu, aruncând toată vina pe Solomon. Nu era de datoriea noastră ca în proclamaţie să facem treaba unui judecător de instrucţie.

Nu întârziaţi a scoate afară proclamaţiea pentru ţigani.

Scoateţi mai curănd un Regulament pentru Gvardiea naţională şi cea mobilă.

Eu le-am dat pe ambe cele franceze (?) lui Scarlat Creţulescu. Insărcinaţi pe frate-meu ca, împreună cu Creţulescu, să redijeze acestea. Frate-meu are mult spiritul de organizaţie şi ar trebui ca sa-l chemaţi să mă remplaseze, până la întoarcere-mi, în lucrarea de secretar şi să nu-l lăsaţi fără lucru. Aveţi un drept şi o datorie a o face. Nu face trebuinţa ca s'o faceţi formal, şi numai să-l chemaţi să-i daţi de lucru.

Căutaţi să întemeiaţi un club de oameni tineri care să poată atât pe voi, cât şi pe reacţioneri a vă opri de a eşi din programul revoluţiei.

Fiţi mai cu îngrijire la hărtiile ce voeşte (?) Chibzuirile, păn'a nu le obşti, ca să nu mai facem greşalele ce am făcut.

Desorganizaţi Partida Cămpineanului, vorbiţi chiar cu dănsul. Spuneţi-i să ţie în frău pe oamenii ce îi compromită numele. Scriţi lui Negulici la Prahova să priveghieze pe Telejescul ce s'a dus ca comisar acolo şi să raportuiască. Daţi un post lui Niculescu şi îl chemaţi şi pe dânsul la discuţiea legii alegerilor.

Publicaţi toate cele ce lucraţi. Este vremea ca toate să se facă pe faţă. Decretul de amnistie încă nu s'a tipărit. Impărţiţi-vă lucrarea, luaţi fiecare căte un minister, cu care să aveţi a face, ca să lipsească acea neorânduială. Costăchiţă Filipescu îmi spunea că vrea să dea demisiea şi că ar dori să vie comandant al cavaleriei. Eu crez că am putea s'o facem aceasta, căci în Minister tot nu e de vre-o treabă.

Fiţi mai revoluţionari, că am făcut mari greşeli :

Hotărîţi o epocă pentru Ob. Adunare printr'o proclamaţie căt mai curănd...

...Faceţi schimburile cuvenite ca să puteţi îndestula deosebitele ambiţii.

Complementele mele la toţi şi să 'dea D-zeu să vă gasesc bine şi puternici. Adio

Preten

N. Bălcescu

(P.S.) Puneţi dălături pe Romănescu că ne face rau în opinie publică. Ado aminte lui Eliad aceea ce i-am zis d'a face circulare la profesori ca să adune în Comitatele judeţelor profesorii satelor şi a-i pregăti pentru propagandă prin sate.

Nu întărziaţi a decreta acea Adunare de câte trei oameni din sate, la Bucureşti. Aceasta ne va da putere şi va fi cel mai sigur mijloc d'a ne trage încrederea poporului.

Trimiseiu şi acuma la rîu (?) să vază de se poate trece şi ni se aduse respuns că e peste putinţă d'a trece acum. Dupe cum am înţeles, Turcul nu poate sosi decât diseară la Focşani. Sunt foarte supărat d'aceasta. Imi spun că peste un ceas poate să şează apa şi să pociu trece, iar acum e peste putinţă. Scrisei la Focşani în pricina aceasta pentru primire ce ar trebui să se gătească Turcului, cum şi să-l ţie acolo pănă cănd voi sosi eu ca să nu-l facem a sta lăngă apă fără să-l putem trece, şi să-i vestească sosirea mea şi pricina întărzierei de se va întămpla să sosească acolo înaintea mea.

RĂSCOALA ŢĂRĂNEASCĂ DIN 1514 CONDUSĂ DE GHEORGHE DOJA, DESCRISĂ DE PAOLO GIOVIO

Printre cunoscuţii istoriografi italieni din trecut, se numără şi Paolo Giovio. Om de o cultură vastă, dar vândut banului, el a ştiut — din tinereţe — să caute oblăduirea oamenilor zilei şi să-şi orânduiască o viaţă cât mai placută şi mai îmbelşugată.

Paolo Giovio s'a născut lânga lacul Como, în anul 1483 şi a murit în Florenţa la 1552. Meşteşugul de scriitor şi istoric nu l-a avut dintru început; a fost, mai întâi, medic si medic cu renume, încât nu e de mirare, ca el să fi găsit destul de uşor sprijinul unor papi atotputernici cum au fost Leon al X-lea, Adrian al VI-lea şi Clement al VII-lea.

Având locuinţă în Palatul Vaticanului, vreme de treizeci şi şapte de ani Paolo Giovio a distribuit glorie sau oprobiu, după cum i se aducea sau nu punga cu bani, sau ploconul. Totuşi, scrierile lui istorice cuprind, adesea, însemnări preţioase pentru cunoaşterea unor întâmplări din trecut.

In lucrarea sa: „Historiarum sui temporis, ab anno 1494 ad annum 1547, libri XLV" (Florenţa 1550-1552, 2 vol. in fol), pe care o avem în faţa noastra în traducerea franceză a lui Denys Sauvage „Histoire de Paolo Giovio comois evesque de Nocera, Sur les choses faictes et avenues de son temps en toutes les parties du monde. Trad. du latin en françois, 3-ème edit. par Denis Sauvage, Paris, chez Lucas Brier, MDLXXXI (1581)", găsim multe ştiri privitoare la trecutul nostru. Printre ele şi câteva pagini închinate lui Gheorghe Doja, capul marii răscoale ţărăneşti, din Ardeal, împotriva nobililor şi înalţilor prelaţi asupritori. Faptul s'a petrecut în anul 1514.

Adâncind studiul acelei epoci, ne vom da seama destul de uşor — starea materială mizeră a ţărănimii dela începutul veacului al XVI-lea e prea bine cunoscută — dece ţăranii, fiind înarmaţi de nobili pentru a porni la o cruciadă contra Turcilor necredincioşi, au întors armele împotriva stăpânilor lor, iar nu împotriva supuşilor sultanului. Asuprirea era atât de mare, bunul plac al nobililor atât de neruşinat, încât a fost deajuns o scânteie, ca să trezească furtuna unei nemulţumiri şi uri şi s'o concretizeze într'o uriaşă răscoală de scuturare a jugului umilitor şi sângeros.

Infăţişarea acestei mişcări ţărăneşti din anul 1514, aşa precum a scris-o istoricul Paolo Giovio, vrem s'o redăm

în paginile care urmează. Prea puțin cunoscută și aproape nefolosită, în forma pe care ne-a lăsat-o istoriograful italian — contimporan al marelui eveniment social — descrierea răscoalei, în fruntea căreia a fost Gheorghe Doja, are o mare însemnătate documentară pentru alcătuirea adevăratei istorii a principatelor românești: Moldova, Valahia și Transilvania. Cu toate că textul privitor la Gheorghe Doja, sau Gheorghe Sechel (adică Secuiul) — cum îl numește Paolo Giovio —, a fost scris de un om ca Giovio, venal și infeudat clasei stăpânitoare, gata să falsifice evenimentele în folosul acestora, totuși cuprinde rânduri din care reiese la lumină scopul răscoalei, sau al „războiului țărănesc", cum i se spune, și a mâniei poporului împotriva muncii grele de rob și a jefuirilor fără milă.

Dăm o tălmăcire pe românește după textul franțuzesc, așa cum îl găsim în ediția dela 1581, — cât mai apropiată de ei, căutând să păstrăm, pe cât se poate, caracteristicile stilului din epoca aceea.

Citind aceste pagini despre răscoala țărănimii din anul 1514, atât cercetătorul de specialitate, cât și oricare cititor vor putea înțelege rostul ei mare în lupta de eliberare, dusă în decursul veacurilor de poporul muncitor.

SCARLAT CALLIMACHI

Despre anul mai sus zis 1514

„In cartea a treisprezecea urmează cele în legătură cu anul mai sus ,zis, adică despre cruciada publică din Ungaria și despre cele privitoare la răsboiul purtat de țăranii care au luat armele în mână, cu acest prilej, împotriva nobililor: care ,țărani, însfârșit, au fost cu toții înfrânți de Voevodul Transilvaniei...

. . . .

Cruciada publică din Ungaria

...Astfel Toma (Cardinalul din Strigonia) venise din partea papei Leon; la Vladislav, în calitate de legat (grăi într'o mare adunare de oameni și citindu-le cuprinsul bulelor papale) și făgădui; celor care vor lua arma în mână și vor lupta împotriva Turcilor pentru credința lui Isus Christos; iertarea păcatelor, pe care le-au făptuit; din slăbiciunea omenească; împotriva credinței, călcând poruncile legii; și; însfârșit, cei care vor muri luptând cu bărbăție; vor primi fericirea veșnică împreună cu sfinții. La auzul acestei înștiințări s'au adunat mai mulți oameni pe care Cardinalul îi făcu să ia; în fața pieptului; un semn roșu al crucii, numindu-i ostași cruciați.

Războiul țăranilor împotriva nobililor din Ungaria într'o Cruciadă

Dar puțină vreme după aceea (când acest svon se răspândise mai mult prin ținuturile regatului un mare număr de țărani; părăsind satele lor; au luat armele; și (au lăsat lucrul la câmp și la iazuri atunci cele mai de seamă; cu mare ură în suflet împotriva nobililor) o parte din ei; cea mai numeroasă; urmând chemarea, mai curând plictisiți de viața ce duceau, decât din dragoste pentru creștinism: veneau mulți la Pesta (care oraș; așezat pe malul stâng al Dunării privește la Buda, care stă în față, apa fluviului curgând între ele) și nu numai la Pesta, dar încă erau sub arme destul de multă omenire în orașe și târguri; acolo unde cei dintâi ieșiți din case atrași de cele spuse; în drumul lor; chemaseră pe unii și pe alții împreună cu ei. Astfel această adunătură barbară și necioplită de lume de felurite neamuri (care nu era condusă de nici un sfat binefăcător; și

care nu luase arma în mână pentru o singură cauză) mai întâi începu pe ici și colo să se îndrepte împotriva nobililor: lăudându-se că venise timpul în care slujitorii își vor schimba felul de trai față de stăpân; cerând, apoi, cu multă hotărîre; merinde; trăind din jaf; și amenințând pe nobili cu sărăcia, dacă nu vor da urmare celor cerute de ei. Toma (care; dela început; crezuse că cu greu va putea strânge 2000 de oameni călări și pedestrași) după ce i se adusese la cunoștință că oaste multă se aduna din ce în ce: că popoare îndepărtate își părăseau chiar casele: și că, mai mult încă; dacă asemenea mulțimi împrăștiate s'ar uni într'un singur mănunchi; ar fi: mai mult de 40.000 de luptători înarmați, el opri; prin strigare publică; fiind o asemenea mulțime mare; ca acei; care vor veni; să nu fie primiți printre cruciați, dacă s'ar găsi unii care să se socotească ei înșiși cruciați; amenințându-i cu casna apei și a focului; și a amenințat și pe ceilalți cu aceiași pedeapsă, dacă nu se vor despărți de aceia, ca de niște oameni excomunicați și răi. Printre cei dintâi oameni de arme voluntari (între care se găseau și mai mulți oameni cinstiți: care își înscriseră numele stăpâniți de credință și cu gândul că-și vor câștiga un loc în ceruri, luând semnul crucii din mâna Cardinalului, sub conducerea unui oarecare Ambrozie) numai decât se despărțiră, lepădând armele. Dar cealaltă mulțime; nedând ascultare poruncilor, excomunicațiilor, nici vre-unei amenințări de pedeapsă; își urmă calea cea urâtă; jefuind câmpurile; cucerind orașele întărite: ucigând pe nobili în felurite chipuri și strigând: ca în vreme de grea nenorocire de răsboiu: moșiile lor, și deodată: îndrăsneți și obraznici; nemai ținând seama nici de religie și disprețuind chiar atotputernicia regelui și a regatului; pentruca armata lor să nu fie fără un țel (au ales: ca rege; pe un om cu numele de Gheorghe Secuiul, om viteaz, sigur de el, îndrăsnind să înfăptuiască orice nelegiuire, un necunoscător al meșteșugului de răsboiu, și; în afară de acestea; foarte aprig dușman al nobilimii. Care (după ce și-au împărțit armata în două: pentru a putea răspândi cât mai departe frica, și pentru a putea pustii cât mai în voie (a făcut pe Luca: fratele său; conducător a părții mai puțin numeroase). Iar în ceeace îl privea pe el (ridicând steagul cruciadei) a condus; cu dușmănie; grosul oștirii sale, către orașul Varadin: prefăcu totul în pradă în calea lui; ucigând; cu felurite chipuri; pe nobilii, pe care îi prindea; vârându-le și împingându-le o țeapă prin șezut, lăsând femeile și fetele de neam boeresc pradă poftelor oștirii sale.

Gheorghe Secuiul ales rege de către țăranii din Ungaria

Cei din orașul Varadin; cunoscând cruzimea acestor țărani; au scos; la câmp; toată călărimea pe care o aveau în oraș: pentru a-și putea apăra teritoriul de pagubă, dar țăranii s'au luptat cu ei: și la întâia încercare; au respins pe cei ce s'au apropiat dintâi, și au ucis o mare parte. Intr'o asemenea turburare de treburi Vladislav și Toma; aproape cu totul lipsiți de sfat: fiindcă toate aceste lucruri urâte și potrivnice se iviseră pe neașteptate; au luat tot felul de măsuri adunând ostași· rechemând garnizoanele de pe hotarele cu Turcia: strângând toți călăreții din Pesta și Buda: și; înfine, cerând ajutor împaratului, lui Sigismund și, Boemilor. Intre timp Gheorghe înainta spre Cianad, care oraș (nefiind făcut decât din chirpici sau alte asemenea materii: nefiind altfel de case în această țară) el se gândi să înconjoare orașul cu grămezi de cracă...: pentruca; fără sa încerce macar să-l asedieze: să cuprindă prin foc neașteptat; orașul și locuitorii împreună. Episcopul acestuia (care întrezărise nenorocirea gata să se apropie din partea dușmanilor) fugi într'ascuns; din oraș; la cele mai apropiate păduri; și ceilalți; aproape toți; au pierit în chip jalnic împreună cu orașul lor, o parte din pricina fumului, altă parte de foc, sau din mâinile dușmanilor; care supraveghiau locurile necuprinse de flăcări și toate ieșirile; astfel ca nici o cale de scăpare să nu fie deschisă sărmanilor oameni. Apoi: lăsându-se noaptea; Gheorghe căruia i se adusese legat în tabără; pe episcopul din Cianad (pe care țăranii

Orașul Cianad ars de regele țăranilor din Ungaria

îl găsiseră în pădure) după ce l-a supus în fața mulțimei la tot felul de batjocori și înjosiri (l-a lovit cu o bucată de fier; și apoi l-a lovit cu o bucată de cier; și apoi l-a arătat străbătut de 'o țeapă ostașilor săi). Urmărind astfel; cu asemenea mânie: pe toți nobilii din cele mai vestite neamuri; și pe acei despre care se spunea că erau bogați atotputernici, și pe cei făcând parte din slujitorii bisericii, ucizându-i în chinuri, după cum îi prindea. Nobilimea (care suferise asemenea pierderi, și care era foarte speriată, de teamă să nu sufere și mai multe pagube) după ce ținuse, pas cu pas; în orașe; mai multe consfătuiri: privitoare la acest pericol și la nenorocirile apropiate; cu cea mai mare grabă, care era cu putință, a luat măsuri să se strângă armuri, pari, cai, și artilerie, pentru a se împotrivi dușmanilor.

Hans Bornemisz, nobil, împotriva lui Luca fratele regelui țăranilor din Ungaria

Intâiul dintre toți nobilii, Hans Bornemisz (om foarte cumpătat; așa precum îl arată porecla; între acei oameni) ales pentru acest scop de Rege, trecu Dunărea, cu armata din Buda; și; în plin câmp dădu porunca de luptă, împotriva acelor țărani, în fruntea carora era Luca. Dar, acest om din fire șiret, nu găsi de cuviință să lupte cu asemenea dușmani turbați, înainte de a fi cercetat inimile lor și de a fi încercat să-i câștige prin făgădueli.

Infrângerea oamenilor lui Luca

Făcând astfel (trimise; vreo doi; un gornist și un crainic: care; asigurându-le iertare, și făgăduindu-le bună primire; totodată o totală libertate să treacă de partea lui; și spunând; că cei care vor rămâne cu Luca; să nu mai aibă speranță în nici un fel clemență, apoi în scurt timp primi; în tabăra lui; un număr destul de mare care venise spre el. Puțin după aceea — începând să-i atace; din depărtare, cu artileria sa. Zdrobi pe Luca și pe ceilalți rămași îngroziți de fuga tovarășilor lor—în bună parte—după ce o furtună de ghiulele făcuse mare prapăd între întăriturile alcătuite din care, pe care le așezaseră, ca aparare împotriva celor din Buda; și când; numaidecât, au fost uciși, în luptă, mulți, și dupa ce i-a înfrânt și s'a facut mare învălmășeala, prin călărimea care i-a înconjurat din toate părțile. La începutul bătăliei, când sorții izbânzii păreau a fi fără îndoială; de partea dușmanilor, Luca s'a retras spre fratele său Gheorghe, fugind pe neașteptate cu puțini oameni. Bornemisz; după ce câștigase această victorie; intrând în Buda cu alai și cinste: dădu pe acei: care trecuseră de partea lui, în mâinile judecatorilor: pentruca să judece; sau mai bine zis; potrivit legilor și dreptății; cași când unor oameni ce și-au călcat credința; ar trebui să le ții cuvântul dat: sau dacă; prin morți asemanătoare: ar trebui să ceri dela ei (cari au stârnit atâtea nenorociri) sângele nobililor. Socotind astfel, judecătorii au păstrat calea de mijloc: adică, pedepsind pe autorii răscoalei și pe cei cunoscuți pentru răutatea lor; și totuși pentru ca justitia să nu pară că a călcat drepturile omului, păstrând supunerea publică (și îngrozind pe ceilalți cu pilda celor câțiva, și arătând că vor ca cei mai mulți să scape cu viață: de teamă, să nu se răzvrătească și mai mult) pierzând orice speranță; inimile celorlalți; să nu se lase târâți în fapte de mare cruzime; la crime și mai mari. Astfel la opt li s'a tăiat capul; și cinci au fost trași în țeapă; spre marea bucurie a nobililor cari au fost de fața. După aceea, acești nobili: prinzând mai mult curaj prin norocul lui Bornemisz; au câștigat mai multe lupte împotriva acestor gloate sateșt: pe când acești țărani; ratăcind și împărțiți în mai multe pâlcuri pustiau totul prin foc și spadă, cu aceași cruzime obișnuită. Mai întâi, s'au luptat lângă satul Nagelac; și apoi lângă orașul Agria, nu cu prea multă armată și cu victorii hotărîtoare. Asemenea locuitorii din orașul Varadin ațâțați de doliul pentru tovarășii lor uciși, și din dorința de răzbunare; și-au găsit mulțumire într'o luptă favorabilă. Dar Gheorghe—cu toate

că după atâtea pierderi suferite; pricinuite din greşala fratelui, şi a neştiinţei ofiţerilor săi; şi prin soarta potrivnică; întregul său renume care de obicei aducea; adesea; o înrăurire hotărâtoare în acţiunile sale fară ca el să fie lipsit de vitejie: astfel; după ce şi-a adunat ramaşiţele de oameni şi noi ajutoare; câştigă lupta, şi merse până la fluviul Tibisc; care este la hotarele Poloniei; şi curge la vale până în Ungaria de Jos, unde se varsă în Dunăre, aproape de Furtarch: dupa ce a primit mai întâiu Temeşul, râu nespurcat. Dar astfel era felul acestui minunat fluviu, că el nu se putea trece prin vad, având ape adânci. Deaceea Gheorghe strânse; dela cele mai apropiate case; butoaie, lanţuri de fier, grinzi, şi butuci groşi, şi facu; deodata un pod din acestea, acoperindu-l cu plăci şi scânduri, într'un chip atât de bine făcut, încât putea rezista la artileria de bronz, la căruţe încărcate cu muniţii şi tot bagajul armatei sale; şi astfel au trecut pe el toţi oamenii lui; cu scopul, ca; fiind retras în locuri mai liniştite; să adune noi forţe: şi ocupă un oraş oarecare pe hotarul Turcilor; în care oras se putea retrage, respinge atacurile duşmanilor, şi; de acolo; ca dintr'o cetate bine înzestrată şi sigură; să prelungească răsboiul până în iarnă, mai ales că aflase ca oşti din Boemia; bine înzestrate de răsboi: se apropiau pentru a-l înfrânge, şi încă (mai auzise) că toţi nobilii şi episcopii (care au obiceiul de a întreţine câteva companii de oameni călari, din veniturile bisericii) strângeau toate oştile lor într'un sin gur mănunchi cu călărimea regelui. Acest oraş era Temeşvar, ce-şi trage numele dela râul Temeş, care îl străbate; care oraş era bine întărit atât prin aşezarea sa cât şi prin lucrari de arta; ca unul care: dat în seama Ungurilor; era apărat de o garnizoană puternica împotriva Turcilor vecini. Gheorghe deci; hotarî; în mintea sa; sa-l asedieze şi să-l cuprindă; socotind (că dacă-l va putea cuceri) îi va fi de folos pentru a-l da în schimbul iertării şi păcii pe care dorîa s'o aiba: sau (dacă Regele i-ar respinge cererea de pace) să treacă de partea Turcilor, dând daruri preţioase, când le va preda oraşul.

Mari acţiuni ale ţăranilor din Ungaria

Temeşvar asediat de Regele Ţăranilor din Ungaria

In care scop îndreptând; asupra lui; artileria: pe care o luase în război, sau pe care o făurise în tabăra lui) bătu zidurile lui: şi apoi numai decât (când i se păru că nu poate câştiga decât puţin, din pricină cum era locul, lipsa de dibăcie a oamenilor săi şi marea vitejie a apărătorilor) se sfătui să-l atace din partea întărită din spre rau: mai ales că-i arăta; din aceea parte; izbânda sigură, uşoara şi repede: fiindca acolo nu se aflau ziduri înalte, nici urcuşuri repezi. Şi cu toate acestea (ducând mare mulţime pentru această întreprindere, într'un loc potrivit) a început să facă să se sape şanţuri: prin care ei au schimbat; în bună parte; cursul fluviului Temeş; puţin mai in partea de sus a oraşului; cu mulţi pari vârâţi în canal; şi folosind totodata multe grămezi de nuele. Astfel el ar fi reuşit fară îndoială: dacă totul nu s'ar fi năruit, prin dibăcia asediaţilor şi prin trădarea unor localnici. Câţiva plugari din acele locuri (cari umblau prin tabară dupa unele însărcinări) fiind câştigaţi prin mari făgădueli şi prin daruri în bani şi prin trecerea celor din oraş; noaptea; peste această grămadă de pari şi nuele: acolo unde nici un ostaş înarmat nu era de pază; între cele două maluri vechi; stricând toate opririle făcute prin care fluviul fusese scos din întâiul său canal.

Voevodul Transsilvaniei împotriva ţăranilor.

Gheorghe (pierzând orice speranţă de a lua oraşul prin predarea lui) în vreme ce îşi purta oastea de colo până colo, fără speranţa şi frământat de remuşcări pentru faptele rele (nu găsea nici un fel de bun sfârşit pentru ţelurile sale nelegiuite) afla; prin iscoade; că Ioan; guvernatorul Transilvaniei: care guvernator este numit Voevod de Unguri; se apropia cu un mare număr de oameni. Ceeace sperîă mult pe Gheorghe (cu toate că se pregătise pentru toate) şi făcu pe ţărani să-şi piardă şi încrederea şi vitejia, căci Voevodul (care-şi luă mai târziu numele de Rege cu toate că era încă tânăr şi fără barbă) avea

un mare renume; prin însuşi arătarea îndrăsnelii sale în mai multe acţiuni şi prin curajul tatălui său; atât faţă de Turci cât şi faţă de Unguri; şi era în mare stimă faţă de oastea sa: cu care Zapolia; tatăl său; purtase neîncetat război; timp de mai mulţi ani; împotriva Turcilor, la hotarele Transilvaniei. Transilvania; regiune foarte întinsă în lung şi în lat dincolo de Dunăre; cuprinde pe vechii Daci, şi o parte din Moesia inferioară, aceste nume vechi fiind înlăturate. Pământul acestei ţări produce; în mai multe părţi, vine şi grămezi mici de aur, din loc în loc. In afară de aceasta sunt puţine oraşe frumoase: dar mai multe orăşele; şi se pot vedea destule case ici şi colo. Ţara aceasta, este; în deobşte; bogată în vite şi în cai pentru războaie. Vladislav stăpâneşte acest ţinut, mai mult de fală decât pentru câştiguri aduse—, fiindcă; prin vechile hotare ale provinciei; ea se mărgineşte cu cele ale Sarmaţilor dinspre partea de miază-noapte; spre Valahi; din spre miază-zi; şi spre Geţi şi spre Turci. Aşadar, când Gheorghe îşi dete seama că se apropia lupta hotărîtoare; în care; fără îndoială; ar trebui să se folosească de toată oastea sa; pentru a scăpa cu viaţă; sau să moară cu vitejie; porunci oamenilor săi; întorcând armata; să ia armele; şi îi duse; de acolo, într'un loc întins şi şes. Apoi, după ce i-a strâns în juru-i ca să le vorbească; le spuse; în puţine cuvinte; ce fel de pedepse şi chinuri ar avea de îndurat (acei care-şi părăsiseră Regele şi făcuseră atâta rău nobililor) dacă n'ar fi cu toţii uniţi în gândul de a se supune vitejeşte soartei unei bătălii, în lipsa altui chip de scăpare; că nu erau; în tabără; nici muniţii, nici speranţă, nici alte sfaturi şi: în fine; nimic care să le mai rămână; în afară de vitejie şi îndrăzneală; pe care bizuindu-se (dacă-şi spune în minte, cu hotărâre, că trebue să învingă cu vitejie, sau să moară pe câmpul de luptă) ar găsi şi muniţii din belşug, locuri sigure pentru a se retrage, popoare prietene şi; folosindu-se de izbândă; scăpare, bogăţie şi glorie. Pe de altă parte Voevodul nu s'a folosit faţă de ostaşii săi; de alte vorbe, decât de acelea prin care să-i facă să dispreţuiască pe aceşti rău-făcători fără arme şi nepregătiţi pentru lupte „şi să-şi dea seama că izbânda se putea câştiga de ei fără prea mare oboseală: căci; luptându-se împotriva Turcilor şi Valahilor timp de mai mulţi ani; ieşiseră victorioşi împotriva atâtor neamuri puternice îşi duse oastea mai aproape de duşmani; şi (trimiţând pe călăreţii săi împotriva lor pentru a-i zăpăci, făcându-le teamă, în timp ce se înarmau) îşi orândui între timp; oastea pentru luptă: resfirând cât mai mult; pe călăreţi de-a-lungul flancurilor: pentru ca să atace pe aceşti oameni nepricepuţi, din faţă şi din părţi deodată. Gheorghe, nefiind lipsit de îndrăsneală; cu toate că ar fi avut tot dreptul să se îngrozească orândui în faţă, tot ce avea mai vânjos în oastea sa: porunci ca acei; de cari nu prea era sigur; să se ţie în părţi; pentru a da ajutor şi la spate totdeodată: şi împingându-şi calul: se repede asupra celor dintâi duşmani; acolo unde se dăduse semn să înceapă lupta, şi unde ciocnirile de ambele părţi erau mai îndârjite. Câtăva vreme cele două oştiri n'au ştiut de partea căreia era izbânda: dar (dat fiind că oamenii Voevodului întrecea mult pe ceilalţi, în vitejie) în meseria armelor, şi în arta de a se război) şi-au răspândit călărimea, rupând primele rânduri şi ucigând pe toţi: cari, printr'o îndrăzneală încăpăţânată se apăraseră câtva timp; ţinându-şi bine strâns rândurile; apoi; curând după aceea; au înconjurat şi pe ceilalţi; îngroziţi de moartea celor dintâi, făcându-i să fugă după o luptă aprigă.

Lupta dintre Voevod şi ţărani.

Prinderea şi pedepsirea Regelui ţăranilor şi şi a fratelui său.

Gheorghe a fost prins viu dimpreună cu fratele său Luca: căci Voevodul poruncise ca niciunul din ei să nu fie ucis; ceilalţi; fugari pe tot întinsul câmpiei; au fost ucişi; pas cu pas de călărime. Totuşi, o bună parte dintre ei; care-şi lepădaseră armele la pământ, cerură plângând să nu li se ia viaţa; au fost iertaţi de moarte. Voevodul fiind învingător în bătălia împotriva celor strânşi pentru cruciadă; dă pe Gheorghe pe mâinile călăilor, pentru ca să fie supus caznelor. Aceştia

îl iau, şi îl aşează gol şi legat cu lanţuri, pe o capră de cazně; şi (fiind. că este deobicei ca regii să fie încoronaţi) îl încoronează cu o coroană făurită din oţel de cuţit de plug înroşită în foc: şi deschizându-i vinele; au dat să bea sângele care curgea din ele fratelui său Luca. Iar apoi au silit vreo douzeci de ţărani (cari fuseseră căpetenii de strânsuri şi oameni de încredere în oastea lui) înfometaţi, fiindcă nu mâncaseră şi nu băuseră trei zile întregi, atât de cruzi, încât au sfâşiat cu dinţii bucăţi din trupul căpitanului lor încă în viaţă şi au înghiţit bucăţile. Dar; (el) printr'o minunată îndârjire, n'a scos nici un suspin, nici o lacrimă, nici un geamăt: el s'a prefăcut a nu se îngrozi de o asemenea păcătoasă moarte, ceru doar un lucru ca fratele său Luca să nu fie socotit la fel de vinovat (căci el îl atrăsese spre acest război, el nevroind cu nici un chip) şi să nu fie supus unora asemănătoare cazne. In sfârşit (după ce tot trupul său fusese ciopârţit în bucăţi) nemai putând răbda atât de cumplite dureri: (cu toate că avusese un curaj atât de mare) ei i-au smuls maţele din burtă; i-au tăiat trupul în bucăţi: le-au pus să fiarbă şi să se prăjească la grătar: şi au dat ostaşilor lui să le mănânce: cari îmbătaţi de asemenea carne, şi on cea a lui Luca ciopârţit în fel şi fel de cazne; i-au ucis apoi. Intr'adevăr ; aceasta a fost o privelişte îngrozitoare şi un fel de a se pedepsi nemai auzit până atunci, dela care (cu toate că Gheorghe se făcuse vinovat de o pedeapsă cât de mare) Creştinii ar fi trebuit; totuşi; să fie departe şi cu gândul şi cu privirea...

Subiecte de teze publicate în U. R. S. S. In vederea obţinerii titlului de candidat în ştiinţele filosofice*)

(Din „Voprosî filosofii" Nr. 3, 1949)

MATERIALISMUL DIALECTIC

Materialismul dialectic este concepţia despre lume a partidului marxist-leninist.

Lenin şi Stalin despre partinitatea filosofiei.

Obiectul filosofiei marxist-leniniste.

Dialectica marxista, ca singura metoda ştiinţifică de cunoaştere şi de activitate practică.

Dialectica marxista ca teorie a cunoaşterii.

Materialismul dialectic despre raportul dintre legile generale şi particulare ale desvoltării.

Materialismul dialectic despre caracterul necesar al desvoltarii progresive în natura şi în societate.

Dialectica marxistă despre mişcare şi formele ei.

Caracterul de neînvins al elementului în desvoltare, ca lege a desvoltării.

Contradicţiile antagoniste şi neantagoniste.

Materialismul dialectic despre corelaţia dintre formă şi conţinut.

Clasicii marxism-leninismului despre cauzalitate.

Marxism-leninismul despre corelatia dintre libertate şi necesitate.

Lenin şi Stalin despre descoperirea contradicţiilor şi învingerea lor prin luptă.

Ştiinţa este duşmana contingentelor.

Caracterul relativ al unităţii contrariilor şi caracterul absolut al luptei contrariilor.

Evoluţia şi revoluţia, raportul reciproc dialectic dintre ele.

Necesitatea şi contingenţa, categorii ale materialismului dialectic.

Despre contradicţiile exterioare şi interioare ale desvoltarii în natură şi în societate.

Marxism-leninismul despre transformarea posibilităţii în realitate.

Lenin şi Stalin despre diverse tipuri de salturi.

Rolul salturilor în desvoltarea progresivă.

Critica şi auto-critica ca lege dialectică a societăţii socialiste.

Legătura şi unitatea dintre trăsăturile fundamentale ale metodei dialectice marxiste.

Legătura şi unitatea dintre trăsăturile fundamentale ale materialismului filosofic marxist.

Materialismul dialectic despre noţiunea filosofică şi cea fizică a materiei.

Materialismul dialectic este baza filosofica a biologiei miciuriniene.

Biologia miciurineană, — o nouă treaptă din punct de vedere calitativ, în desvoltarea darwinismului.

Legile dialectice ale procesului de evoluţie din natura organică şi biologia miciurineană.

Materialismul dialectic şi teoria lui Miciurin—Lâsenco a desvoltării în agrobiologie.

Critica teoriilor idealiste şi metafizice ale ereditătii şi variabilitătii.

Teoria lui Williams despre formarea solului şi sistemul de asolamente din agricultură, în lumina materialismului dialectic.

Materialismul dialectic despre clasificarea ştiinţei.

Critica idealismului în fizica burgheza contemporană.

Materialismul dialectic şi fizica contemporană.

Critica principalelor curente filosofice din biologia burgheză contemporană.

Problema dirijării desvoltării orga-

---

*) Subiectele au fost elaborate de secţia de filosofie a Direcţiunii învăţământului ştiinţelor sociale de pe lângă Ministerul învăţământului superior al U.R.S.S., cu concursul colaboratorilor Institutului de Filosofie al Academiei de Ştiinţe din U.R.S.S.

nismelor vegetale şi animale în lucrările academicianului Lâsenco.

Materialismul dialectic şi teoria limbii a lui N. J. Marr.

Teoria lui I. M. Secenov şi a lui I. P. Pavlov despre activitatea nervoasă superioară, ca fundamentare ştiinţifică a teoriei materialist-dialectice a cunoaşterii.

Teoria materialismului dialectic despre adevăr.

Problema istoricului şi a logicului în materialismul dialectic.

Lenin şi Stalin despre unitatea teoriei şi a practicei.

Teoria leninistă a reflectării.

Dialectica trecerii dela sensaţii la gândire.

Practica este baza cunoaşterii şi criteriul adevărului.

Desvoltarea dialecticei marxiste în operele lui I. V. Stalin.

Desvoltarea materialismului filosofic marxist în operele lui I. V. Stalin.

Unitatea între elementul sensorial şi cel raţional în procesul cunoaşterii.

Principiul partinităţii în ştiinţa logicei.

Lenin despre identitatea dialecticei, a logicei şi a teoriei cunoaşterii.

Intemeietorii marxism-leninismului despre logică.

Problemele logicii în „Capitalul" lui Marx.

Critica formalismului logicii burgheze.

Logica dialectică ca armă de luptă împotriva sofisticei.

Analiza şi sinteza logică.

Inducţia şi deducţia.

Abstractul şi concretul.

Lenin despre categoriile logicii.

Practica şi categoriile logicii.

MATERIALISMUL ISTORIC

Problemele teoriei societăţii sovietice

Particularitaţile apariţiei orânduirii socialiste.

Legile şi forţele motrice ale societăţii sovietice.

Modul socialist de producţie ca bază economică a societăţii sovietice.

Deplina concordanţa dintre forţele de producţie şi relaţiile de producţie, în societatea socialistă.

Legile progresului tehnic în societatea socialistă.

Colaborarea creatoare între oamenii ştiinţei şi oamenii din producţie, constitue o lege a progresului tehnic.

Mediul geografic şi repartiţia forţelor de producţie în condiţiile socialismului.

Cele trei particularităţi ale producţiei în societatea socialistă şi în perioada trecerii dela socialism la comunism.

Dispariţia treptată a deosebirilor de clasă dintre clasa muncitoare şi ţărănime în U.R.S.S.

Influenţa reciprocă între baza şi suprastructură în societatea socialistă.

Raportul reciproc între economic şi politic în condiţiile socialismului.

Contradicţiile exterioare şi interioare din desvoltarea societăţii sovietice şi înlăturarea lor.

Desvoltarea individului în U.R.S.S.

Familia în societatea socialista.

Femeia în societatea socialista.

Problemele teoriei statului sovietic

Rolul statului sovietic în construirea şi desvoltarea societăţii socialiste.

Rolul statului sovietic în construirea societăţii comuniste.

Legile desvoltării şi consolidarii statului sovietic multinaţional.

Desvoltarea naţiunilor în condiţiile trecerii dela socialism la comunism.

Fazele desvoltării statului sovietic

Funcţiunile statului sovietic în condiţiile primei faze a comunismului.

Activitatea educativă culturală a statului sovietic.

Rolul dreptului sovietic în desvoltarea societăţii socialiste.

Politica Partidului ca bază vitală a regimului sovietic.

Partidul ca forţă conducătoare a statului sovietic.

Rolul masselor populare şi al personalităţii în desvoltarea societaţii socialiste.

Puterea sovietică, formă superioara a dictaturii proletariatului.

Democraţia populară ca formă speciala a dictaturii proletariatului

Probleme de ideologie, etică, estetică şi cultură sovietică

Politica şi ideologia sovietică.

Trăsăturile şi legile fundamentale ale desvoltării conştiinţei socialiste.

Formarea conştiinţei socialiste la ţărănimea colhoznică.

Lichidarea rămaşiţelor capitalismului în conştiinţa oamenilor.

Psihologia socialista şi ideologia socialistă.

Rolul muncii în educaţia comunistă.

Educarea atitudinii comuniste faţă de muncă.

Principiile moralei comuniste.

Individualul şi socialul în condiţiile socialismului.

Noţiunea de datorie sociala.

Aspectul moral al omului sovietic

Unitatea moralo-politică ca forţă motrice a societaţii sovietice.

Internaţionalismul proletar împotriva cosmopolitismului burghez.

Cosmopolitismul, ideologia reacţionară a burgheziei imperialiste.

Patriotismul sovietic, forţa motrice a societăţii sovietice.

Tradiţiile naţionale ale patriotismului sovietic.

Trăsăturile fundamentale ale patriotismului sovietic.

Educarea patriotismului sovietic.

Rolul ideologiei socialiste în desvoltarea societăţii sovietice.

Trăsăturile fundamentale ale ideologiei socialiste.

Cultura popoarelor U.R.S.S. este o cultură socialistă ca fond şi naţională ca formă.

Partinitatea în domeniul ştiinţelor, sociale.

Caracterul popular şi rolul progresist al ştiinţei sovietice.

Trăsăturile fundamentale ale esteticii realismului socialist.

Rolul artei socialiste în educarea oamenilor sovietici.

Principiul partinităţii în arta socialistă.

Umanismul socialist.

Reflectarea patriotismului sovietic în arta sovietică.

Reflectarea prieteniei dintre popoare în arta şi în literatura sovietică.

Rolul artei sovietice în lupta împotriva ramaşiţelor capitalismului din conştiinţa oamenilor

Rolul ştiinţei în desvoltarea societăţii socialiste

Intelectualitatea sovietică şi rolul ei în societatea socialistă.

Legile trecerii dela socialism la comunism

Rezolvarea sarcinii economice de baza a U.R.S.S. şi crearea bazei materiale pentru faza superioară a comunismului.

Educarea comunistă a masselor — constitue o condiţie a trecerii dela socialism la comunism.

Lichidar a contrastului între oraş şi sat în societatea socialistă.

Lichidarea contrastului între munca manuală şi cea intelectuală în U.R.S.S.

Inlăturarea deosebirilor de clasă ca o condiţie a trecerii dela socialism la comunism.

Transformarea muncii în cea mai importantă necesitate a omului, în perioada de trecere spre comunism.

Intrecerea socialistă ca metodă a construirii comunismului.

Insemnătatea noilor forme ale întrecerii, ale mişcării stahanoviste pentru trecerea dela socialism la comunism.

Problema complectei înlăturări a rămaşiţelor capitalismului din conştiinţa oamenilor.

Apropierea dintre naţiuni şi propăşirea culturilor naţionale, în perioada de trecere dela socialism la comunism.

Desvoltarea şi înflorirea democratiei sovietice.

Rolul Partidului în perioada de trecere dela socialism la comunism.

Desvoltarea şi propăşirea multilaterală a individului sub socialism şi comunism.

Arta sovietică în condiţiile trecerii dela socialism la comunism

Legile generale şi particularităţile trecerii ţărilor de democraţie populară la socialism.

Lupta şi întrecerea între cele două sisteme — socialismul şi capitalismul— ca lege necesară a desvoltării actuale a lumii.

Critica sociologiei burgheze contemporane

Critica naţionalismului burghez în perioada contemporană.

Critica varietăţii anglo-americane a teoriilor rasiale.

Critica teoriilor burgheze contemporane despre forţele motrice ale istoriei.

Critica sociologiei burgheze anglo-americane în problemele statului și ale dreptului.
Critica sociologiei burgheze în problema democrației.
Critica filosofiei sociale a laburismului.
Critica teoriei austro-marxismului despre „integrarea" capitalismului in socialism.
Critica politicii ideologiei imperialismului anglo-american în problema națională.
Critica ideologiei Kuomintangului
Critica ideologiei „socialismului creștin".
Critica ideologiei militariste germane.
Critica ideologiei anglo-americane.
Critica cosmopolitismului burghez.

Problemele materialismului istoric în operele lui Marx și Engels. Probleme generale de materialism istoric

Teoria desvoltării sociale în primele opere ale lui Marx și Engels.
Noțiunea de orânduire social-economică în operele lui Marx și Engels.
Teoria forțelor de producție și a relațiilor de producție în operele lui Marx și Engels.
Teoria claselor și a luptei de clasă în operele lui Marx și Engels.
Teoria revoluției în operele lui Marx și Engels.
Teoria statului și a dreptului în operele lui Marx și Engels.
Concepțiile lui Marx și Engels asupra problemei naționale și coloniale.
Marx și Engels despre partidul proletar.
Marx și Engels despre Rusia.
Marx și Engels despre ideologie și ideologi.
Marx și Engels despre morală.
Marx și Engels despre artă.
Marx și Engels despre familie și căsătorie.
Rolul mediului geografic în desvoltarea societații.
Populația ca factor al desvoltării sociale.
Marxism-leninismul despre morala societății împărțite în clase.
Morala burgheză și cea comunistă.
Marxism-leninismul despre religie (folosindu-se date noi cu privire la istoria religiei și a ateismului).
Marxism-leninismul — ateism militant.
Marxism-leninismul despre război.

Desvoltarea teoriei materialismului istoric în operele lui V. I. Lenin și I. V. Stalin

Desvoltarea teoriei materialismului istoric de către Lenin în lupta cu narodnicismul și struvismul.
Desvoltarea teoriei materialismului istoric de către Lenin în lupta împotriva economismului, (1897—1902).
Desvoltarea teoriei materialismului istoric de către Lenin în perioada primei revoluții ruse (1904—1907).
Desvoltarea teoriei materialismului istoric în primele opere ale lui I. V. Stalin (1901—1907).
Desvoltarea teoriei materialismului istoric de către Lenin în lupta împotriva economismului (1897—1902).
Desvoltarea materialismului istoric de către Lenin în lucrările sale asupra imperialismului.
Desvoltarea teoriei materialismului istoric de către Lenin în lucrările scrise în perioada sovietică.
Fundamentarea teoretică dată de Lenin noii politici economice.
I. V. Stalin despre cele trei particularități ale producției.
Lenin și Stalin despre noile forme ale luptei de clasă în condițiile dictaturii proletariatului.
Lenin și Stalin despre raportul între economic și politic în epoca dictaturii proletariatului.
Lenin și Stalin despre legea inegalității desvoltării capitalismului în epoca imperialismului.
I. V. Stalin despre criza generală a sistemului capitalist.
Lenin și Stalin despre caracterul și tipurile de războaie în epoca imperialismului.
I. V. Stalin despre cauzele și caracterul celui de al doilea război mondial.
I. V. Stalin despre factorii care au determinat victoria în Marele Război pentru Apărarea Patriei.
Desvoltarea teoriei militare sovietice în operele lui V. I. Lenin și I. V. Stalin.
Teoria lui Stalin despre știința și arta militară.

Desvoltarea teoriei marxiste a revoluției de către Lenin și Stalin.

Desvoltarea teoriei dictaturii proletariatului de către Lenin și Stalin.

Desvoltarea dată de I. V. Stalin teoriei leniniste despre posibilitatea victoriei socialismului într'o singură țară.

Desvoltarea teoriei marxist-leniniste a statului în operele lui I. V. Stalin.

Desvoltarea teoriei marxiste asupra problemei naționale în operele lui Lenin și Stalin.

Teoria lui Stalin despre formarea națiunilor.

Lenin și Stalin despre superioritatea și viabilitatea orânduirii sociale sovietice

Teoria leninist-stalinistă despre partidul bolșevic ca partid de tip nou.

Desvoltarea teoriei marxiste despre faza inferioară și cea superioară a comunismului în operele lui Lenin și Stalin

Teoria leninist-stalinistă a construirii fundamentului societății socialiste.

Lenin și Stalin despre căile și condițiile trecerii dela socialism la comunism.

Stalin despre forțele motrice ale desvoltării societății socialiste.

Marxism-leninismul despre intelectualitate

Problemele materialismului istoric în diferitele lucrări ale lui V. I. Lenin

„Ce sunt „prietenii poporului" și cum luptă ei împotriva social-democraților ?".

„Desvoltarea capitalismului în Rusia".

„Ce-i de făcut ?".

„Un pas înainte doi pași înapoi".

„Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică".

„Materialism și empiriocriticism".

„Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului".

„Statul și revoluția".

„Stângismul, boala copilăriei comunismului".

Problemele materialismului istoric în diferitele lucrări ale lui I. V. Stalin

„Anarhism sau socialism ?".

„Marxismul și problema națională".

„Discursul ținut la al IV-lea Congres al P. M. S. D. R. (bolșevic)".

„Despre devierea social-democrată în partidul nostru".

„Încă odată despre devierea social-democrată din partidul nostru".

„Despre bazele leninismului".

„In jurul problemelor leninismului".

„Materialismul dialectic și materialismul istoric".

„Despre Marele Războî al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei".

ISTORIA FILOSOFIEI

Istoria filosofiei înainte de apariția marxismului

Teoriile vechiului Egipt în domeniul științelor naturii și al filosofiei.

Teoriile vechiului Babilon în domeniul științelor naturii și al filosofiei.

Apariția și desvoltarea filosofiei materialiste în India antică.

Apariția și desvoltarea filosofiei materialiste în China antică.

Apariția și desvoltarea materialismului atomist în Grecia antică.

Dialectica naivă a grecilor antici.

Logica lui Aristotel.

Materialismul lui Epicur.

Ibn-Sina (Avicea) și rolul lui în desvoltarea filosofiei din sec. XI—XII.

Curentele fundamentale în filosofia Georgiei antice din sec. V—VI.

Curentele fundamentale în filosofia Armeniei antice din sec. V—VI.

Concepția despre lume a lui Șota Rustaveli.

Concepția despre lume a lui Nizami.

Concepția despre lume a lui Navoi.

Cultura Rusiei vechi.

Lupta ideologică în Rusia în secolele XV—XVI.

Lupta ideologică în Ucraina în secolele XV—XVI.

Lupta ideologică în Bielorusia în secolele XV—XVI.

Gândirea filosofică și social-politică în Rusia în secolul al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea.

Rolul popoarelor slave în crearea culturii „Renașterii".

Ideologia mișcării husite în Cehia.

Giordano Bruno și rolul său în istoria materialismului și a dialecticei.

Newton și formarea metodei metafizice în științele naturii.

Teoria filosofică și social-politică în

epoca revoluției burgheze din Anglia (Hobbes, Leveler-ii, Digger-ii).

Rolul istoric al Franței la sfârșitul secolului XVIII ca centru de răspândire a ideologiei revoluționare burgheze.

Pregătirea ideologică a revoluției burgheze din 1789—1794.

Teoria atomistă a lui Boșcovici.

Lupta între teoriile filosofice și social-politice în principalele etape ale revoluției burgheze din Franța în 1789—1794.

M. V. Lomonosov, întemeietorul materialismului rus.

Importanța mondială a activității științifice și filosofice a lui Lomonosov.

Concepțiile filosofice și social-politice ale lui A. N. Radiscev.

Raționaliștii ruși din secolul XVIII.

Scovoroda și rolul său în desvoltarea filosofiei ucrainene.

Teoriile filosofice și social-politice în Georgia, în secolul XVIII.

Teoriile filosofice și social-politice în Armenia în secolul XVIII.

Idealismul german dela sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX ca unul din izvoarele filosofiei reacționare actuale a burgheziei imperialiste.

Concepțiile filosofice și social-politice ale membrilor Societății de Nord a Decembriștilor.

Concepțiile filosofice și social-politice ale membrilor Societății de Sud a Decembriștilor.

Concepțiile filosofice și social-politice ale membrilor societății Decembriștilor „Slavii uniți".

Concepțiile științifice și filosofice ale lui Lobacevschi și critica adusă de el idealismului lui Kant.

Filosofia din U. S. A. la sfârșitul secolului XVIII și începutul celui de al XIX-lea.

Filosofia din U. S. A. în prima jumătate a secolului XIX.

Filosofia democrației revoluționare ruse, ca forma cea mai înaltă a materialismului premarxist.

Trăsăturile fundamentale ale filosofiei materialiste ruse în secolele XVIII—XIX.

Concepția despre lume a lui N. G. Cernîșevschi.

Concepția despre lume a lui N. A. Dobroliubov.

Lupta ideologico-politica în societatea rusa din anii 1840—1850.

Lupta ideologico-politica din societatea rusă în ajunul reformei din 1861 și în anii urmatori reformei.

Materialismul științific rus în anii 1860—1880.

Gândirea socială și filosofică progresistă din Ucraina secolului XIX-lea (T. Sevcenco, I. Franco, etc).

Gândirea socială și filosofică progresistă din Bielorusia secolului XIX-lea (C. Calinovschi, S. Bogușevici, M. Bogdanovici, etc.).

Gândirea socială și filosofica progresistă din Georgia în secolul XIX (G. Tereteli, I. Ciavciavadze, N. Nicoladze, etc.).

Gândirea socială și filosofica progresistă din Armenia în secolul XIX (M. Nalbandian, S. Nazarianț, etc.).

Gândirea socială și filosofică progresistă din Azerbaidjan în secolul XIX (Ahundov, etc.).

Gândirea socială și filosofică progresistă a popoarelor din Asia Mijlocie în secolul XIX.

Gândirea socială și filosofică progresistă din Cazahstan în secolul XIX

Gândirea socială și filosofică progresistă în Estonia în secolul XIX.

Gândirea socială și filosofică progresistă în Letonia în secolul XIX.

Gândirea socială și filosofică progresistă în Lituania în secolul XIX.

Influența ideologiei democraților revoluționari ruși și a filosofiei materialiste ruse, asupra desvoltării gândirii sociale și filosofice progresiste a popoarelor din Rusia.

Teoriile filosofice și social-politice ale democraților revoluționari bulgari (L. Caravelov, Hristo Botev).

Teoria filosofică a democratului revoluționar sârb, S. Marcovici.

Teoriile filosofice și social-politice din Cehia în anii 1860—1870.

Teoriile filosofice progresiste din Polonia în secolul XIX.

Influența ideologiei democraților revoluționari ruși și a filosofiei materialiste ruse, asupra desvoltării gândirii sociale și filosofice progresiste a popoarelor slave.

Apariția și desvoltarea filosofiei marxist leniniste

Apariția marxismului, o mare revoluție în filosofie.

Materialismul dialectic şi materialismul istoric ca fundament teoretic al comunismului.

Condiţiile istorice şi politice care au pregatit marea revoluţie în filosofie.

Cele trei mari descoperiri în ştiinţele naturii şi pregătirea istorică a concepţiei dialectice despre natură.

Materialismul filosofic marxist ca o forma superioară, calitativ nouă a concepţiei materialiste despre lume.

Metoda dialectică marxistă ca o dialectică materialistă, principial nouă, revoluţionara.

Desvoltarea concepţiilor filosofice şi politice ale lui Marx şi Engels, în perioada cuprinsă între anii 1839—1842.

Insemnătatea activitaţii lui Marx la „Gazeta Renană" (1842) pentru elaborarea ideilor materialiste şi comuniste.

Elaborarea bazelor filosofice ale socialismului proletar („Sfânta familie", „Ideologia germană").

„Manifestul Partidului Comunist", rolul lui istoric şi însemnătatea lui teoretică.

Elaborarea teoriei materialismului istoric în perioada „Noii Gazete Renane".

Desvoltarea teoriei luptei de clasă şi a revoluţiei în lucrările „18 Brumar al lui Ludovic Bonaparte", „Revoluţia şi contrarevoluţia în Germania", „Lupta de clasă în Franţa".

Rezultatele revoluţiei din 1848 în operele lui Marx şi Engels.

Elaborarea concepţiei materialiste a istoriei în „Capitalul" lui Marx.

Elaborarea metodei dialectice în „Capitalul" lui Marx.

Fundamentarea caracterului inevitabil al înlocuirii pe cale revoluţionară a capitalismului prin socialism, în lucrările economice ale lui Marx.

Desvoltarea ideilor comunismului ştiinţific, în perioada activităţii „Ligii internaţionale a muncitorilor" şi a Comunei din Paris.

Generalizarea experienţei Comunei din Paris, a mişcării muncitoreşti mondiale, desvoltarea şi aprofundarea teoriei comunismului ştiinţific în lucrările lui Marx şi Engels în perioada ce a urmat Comunei din Paris.

Sinteza datelor ştiinţelor naturii şi desvoltarea materialismului dialectic în lucrările lui Marx şi Engels în perioada ce a urmat Comunei din Paris.

Elaborarea şi desvoltarea istoriei ştiinţifice a filosofiei de către Marx şi Engels.

Filosofia marxist-leninistă ca cea mai înaltă realizare a ştiinţei ruse şi mondiale.

Etapele fundamentale în desvoltarea filosofiei marxiste în operele lui Lenin şi Stalin.

Răspândirea şi popularizarea marxismului în Rusia de către Plehanov.

Lucrările filosofice ale lui Plehanov.

Elaborarea şi desvoltarea de către Lenin şi Stalin a principiului partinităţii în filosofie.

Bazele filosofice ale teoriei despre un partid de tip nou.

Bazele filosofice ale teoriei noi, leninist-staliniste a revoluţiei şi critica bazelor teoretice ale menşevismului.

Fundamentarea şi apărarea materialismului dialectic şi a materialismului istoric în lucrarea lui I. V. Stalin „Anarhism sau socialism?".

Rolul lucrării lui Lenin „Materialism şi Empiriocriticism" în pregătirea teoretică a partidului marxist-leninist.

Insemnătatea lucrării lui Lenin „Materialism şi Empiriocriticism" în desvoltarea filosofiei marxist-leniniste.

Elaborarea teoriei marxiste a cunoaşterii de către Lenin şi Stalin.

Tratarea problemei naţionale de către I. V. Stalin.

Problemele metodei dialectice marxiste în „Caietele filosofice" ale lui Lenin.

Teoria leninistă a imperialismului şi problemele materialismului dialectic.

Bazele filosofice ale teoriei marxist-leniniste despre război.

Filosofia marxist-leninistă şi teoria revoluţiei socialiste.

Elaborarea problemei legilor perioadei de tranziţie în operele lui Lenin şi Stalin.

Lenin şi Stalin despre religie.

Problemele materialismului dialectic în lucrarea lui I. V. Stalin. „Despre bazele leninismului".

Problemele materialismului istoric în lucrarea lui I. V. Stalin: „Despre bazele leninismului".

Tratarea problemei legilor construirii socialismului în U.R.S.S. în operele lui I. V. Stalin.

Sinteza teoretică a realizărilor hotărîtoare ale socialismului în Constituţia Stalinistă.

„Istoria Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice", curs scurt, este un gigantic pas înainte în desvoltarea teoriei marxist-leniniste.

Lucrarea lui I. V. Stalin „Materialismul dialectic și materialismul istoric", o contribuție excepțională la filosofia marxist-leninistă.

Problemele materialismului dialectic și istoric în lucrarea lui I. V. Stalin „Despre Marele Războl al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei".

Desvoltarea problemelor fundamentale ale ideologiei militare de către I. V. Stalin.

Elaborarea problemei legilor trecerii dela socialism la comunism de catre I. V. Stalin.

I. V. Stalin despre superioritatea ideologiei și a culturii sovietice față de ideologia țărilor imperialiste.

Problemele filosofiei marxist-leniniste și cuvântarea lui A. A. Jdanov în cadrul discuției filosofice.

Problemele construirii comunismului în lucrările lui V. M. Molotov.

M. I. Calinin despre educarea comunista a masselor.

Hotărîrile istorice ale Partidului în problemele ideologiei, constitue o nouă etapă în lupta pentru ideologie si partinitate înaltă pe tărâmul științei și al culturii.

Elaborarea de către Partid a problemelor cu privire la căile de desvoltare a conștiinței comuniste a oamenilor sovietici, la metodele de lichidare a rămășițelor capitalismului din conștiința oamenilor și la formarea aspectului spiritual al omului.

Sarcinile luptei Partidului împotriva ploconirii în fața Occidentului.

Desvoltarea de către Lenin și Stalin a materialismului dialectic ca concepție despre lume a partidului marxist-leninist, ca fundament teoretic al comunismului.

Elaborarea problemelor moralei comuniste de către Lenin, Stalin și tovarășii lor de luptă.

Unitatea metodei dialectice și a teoriei materialiste, ca expresie a caracterului monolit al concepției marxiste despre lume.

Materialismul dialectic și activitatea practică a Partidului.

Crearea teoriei societății socialiste sovietice de către Lenin și Stalin.

Problemele științelor naturii în lucrările lui Lenin și Stalin.

Elaborarea problemei originii și rolului ideilor sociale de către Stalin.

Etapele apariției și desvoltării conștiinței sociale socialiste.

LUPTA MARXISMULUI IMPOTRIVA FILOSOFIEI BURGHEZO-REACȚIONARE

Lupta ideologică în străinatate în perioada postbelică

Lupta dusă de Marx și Engels în perioada formării filosofiei marxiste împotriva ideologiei burgheze și micburgheze (neohegelianismul, socialismul feudal și burghez, „adevărații socialiști", etc.).

Lupta lui Marx și Engels împotriva ideologiei burgheze în perioada revoluției din 1848.

Lupta lui Marx și Engels în perioada cuprinsă între revoluția din 1848 și Comuna din Paris, împotriva socialismului utopic, a tradeunionismului, a teoriilor lui Lassale, a materialismului vulgar, etc.

Critica marxistă a curentelor vadit fideiste din filosofia burgheză decadentă și reacționară din a doua jumătate a secolului XIX.

Critica marxistă adusă ideologiei imperialiste dela sfârșitul secolului al XIX-lea (nietscheanismul, teoriile rasiste, etc.).

Lupta împotriva ideologiei burgheze și a agenților ei în mișcarea muncitorească — constitue o lege a desvoltării filosofiei marxist-leniniste.

Critica adusă de Lenin obiectivismului burghez.

Demascarea bazelor filosofice reacționare ale reformismului Internaționalei a II-a, de către Lenin și Stalin.

Lupta lui Lenin și Stalin împotriva „teoriei spontaneității", a menșevicilor și a oportuniștilor apuseni.

Critica adusă de Lenin neokantianismului.

Lupta lui I. V. Stalin împotriva ideologiei anarhismului.

Lucrarea lui Lenin „Materialism și Empiriocriticism" — un model de critica partinică intransigentă împotriva curentelor filosofice ostile marxismului.

Critica facuta de Lenin „idealismului fizic".

Critica adusă de Lenin machismului

Critica adusă de Lenin idealismului și metafizicei („Caietele filosofice").

Lupta dusă de Partid în perioada construirii socialismului în U. R. S. S. împotriva curentelor antimarxiste din filosofie (mecanicismul, idealismul menșevizant).

Importanța lucrarilor lui I. V. Stalin „Materialismul dialectic și materialismul istoric" pentru ofensiva ideologică împotriva reacțiunii imperialiste.

Infrângerea ideologiei urii față de oameni a fascismului german de către I. V. Stalin.

U. S. A. centrul reacțiunii filosofice internaționale.

Critica filosofiei în descompunere a reacțiunii imperialiste din U. S. A.

Critica filosofiei burgheze franceze din epoca imperialismului (Bergson).

Critica filosofiei decadente a existențialismului.

Critica ideologiei reacționare a laburiștilor englezi.

Demascarea ideologiei reacționare a socialiștilor de dreapta din Franța (Blum).

Demascarea ideologiei reacționare a „austro-marxismului" contemporan.

Critica cosmopolitismului, ideologia reacționara a imperialiștilor anglo-americani.

Demascarea ideologiei reacționare a socialiștilor de dreapta din Germania.

Rasismul anglo-american, o arma a reacțiunii imperialiste.

Lupta ideologică în perioada postbelică (pe țari).

NOTE ŞI RECENZII

„BULETINUL ŞTIINŢIFIC AL ACADEMIEI R. P. R. C. Ştiinţe Istorice, Filosofice şi Economico-Juridice, Ştiinţa Limbii, Literatură şi Artă, (Tomul I, Nr. 1 şi 2)

Secţiunea de ştiinţe istorice, filosofice şi economico-juridice împreună cu Secţiunea de ştiinţa limbii, literatură şi arte a Academiei R.P.R., au scos până astăzi două numere ale Buletinului Ştiinţific (C).

Afară de calitatea de revistă de specialitate, acest Buletin oglindeşte în oarecare măsură şi activitatea Secţiunilor respective ale Academiei, care cuprinde în general comunicări şi note prezentate la şedinţele Secţiunilor.

Primele numere ale „Buletinului Ştiinţific", arată şi ele, că în cadrul Secţiunilor se pun bazele unei activităţi ştiinţifice multilaterale.

In fruntea cuprinsului numerelor se află Hotărîrea C. C. al P. M. R. şi Decretul Prezidial pentru stimularea culturii, iar primul număr al „Buletinului Ştiinţific" începe cu publicarea importantei comunicări: „Academia R.P.R. şi publicaţiile ei".

Articolul Acad. P. Constantinescu-Iaşi, se ocupă cu un eveniment remarcabil şi efectele lui în ţara noastra, în urmă cu 16-17 ani. Acest articol trezeşte un interes deosebit prin faptul că furnizează o bogăţie de date şi amănunte necunoscute în legătură cu pregătirile războinice antisovietice ale ţărilor imperialiste şi ale sateliţilor lor în anii 1931-1933, cât şi în legatură cu lupta desfăşurată — in frunte cu U.R.S.S. — pentru contracararea acestor încercări.

Materialul documentar al articolului e grupat în jurul Congresului antirazboinic dela Amsterdam din 27-VIII din 1932 şi al ecoului lui larg în Romània. Imperialiştii şi reacţiunea romănă ducând o campanie furibundă contra U.R.S.S.-ului făceau tot ce era posibil ca România sa joace un rol cât mai important în pregatirile războinice şi ca opinia publică romăna să fie impiedicată de a cunoaşte lupta dusă de Uniunea Sovietica, contraacţiunile şi apelurile de mobilizare antirăzboinică ale scriitorilor antifascişti ca Romain Rolland şi Henri Barbusse, formarea comitetului mondial de acţiune, etc. Totuşi, massele largi află adevărul prin munca de lămurire şi mobilizare a Partidului, partizanii păcii în frunte cu clasa muncitoare se încadrează în lupta largă pentru înnăbuşirea planurilor criminale ale imperialiştilor.

Autorul demonstrează cu multe date manifestaţiile şi întrunirile curajoase, arborarea steagurilor (la Iaşi) cu inscripţii antirăzboinice, iniţiate de P.C.R. care a precizat la Congresul al V-lea din Ianuarie 1932 sarcinile luptei împotriva planurilor de război antisovietice.

Comunicarea se ocupă de diferite aspecte din uriaşa mişcare revoluţionară a clasei muncitoare, a ţăranilor muncitori, a recruţilor, a presei ilegale în frunte cu „Scânteia", a grevelor care au cuprins ţara şi au susţinut hotărît şi cauza păcii alături de alte scopuri economico-politice.

Congresul antirăzboinic dela Amsterdam, la care delegaţia sovietică n'a putut lua parte, în urma manoperelor imperialiste, este sprijinit în ţara noastră printr'o serie de acţiuni, conferinţe, moţiuni de adeziune, etc. In acelaş timp, Gh. Gheorghiu-Dej, analizează în presa ilegală şi „Greşelile mişcării antırazboinice". In urma combaterii greşelilor, mişcarea antirăzboinică creşte mai vertiginos îmbinându-se cu luptele clasei muncitoare pentru revendicările ei economice şi politice. Deaceea, când regimul burghezo-moşieresc la începutul anului 1933, porneşte contraofensiva lui sângeroasă împotriva proletariatului revoluţionar, această contraofensiva incepe tocmai cu represiuni brutale împotriva mişcării antirăzboinice.

Articolul mai este semnificativ pen-

tru actualitatea lui, arătând în mod indirect și deosebirea condițiilor actuale în care se desfășoară lupta împotriva noilor pregătiri războinice ale imperialiștilor, față de situația de acum 16-17 ani. Astăzi, în lume, raportul forțelor sociale s'a schimbat fundamental în favoarea forțelor păcii și socialismului, conduse de marea Uniune Sovietică, iar poporul muncitor român, astazi stăpân al țării și constructor al socialismului, se încadrează acum liber, hotarît și ca factor important, în această luptă mondială dusă împotriva dușmanilor păcii de ieri și de azi.

Din comunicarea acad. Mihail Roller, cu titlul „Despre lucrările sesiunii din Ianuarie 1949 a Academiei de Științe din U.R.S.S." este o contribuție la materialul „Buletinului Științific" și la activitatea însăși a Secțiunilor respective.

Cealalta comunicare a acad. Mihail Roller prezintă unul din documentele importante ale activității P.C.R. din ultimii ani ai ilegalității sale. Documentul denumit „punctul nostru de vedere" scos de P.C.R. la 10 Septembrie 1940 arată că singur P.C.R. a ocupat o poziție patriotică față de Dictatul dela Viena „într'un moment extrem de critic pentru poporul român și independența sa națională".

Partea Documentului care constată că muncitorii și țăranii români din Transilvania de Nord trebue să lupte împreună cu muncitorii și țăranii maghiari, iar lupta revoluționară din România, condusă de P.C.R. va face posibila reunirea poporului muncitor din România, în România liberă, această parte — din păcate — e lipsită de comentarii, pe când ea prezintă un aspect prețios ale concepției leninist-staliniste asupra problemei naționale și îmbinarii ei cu lupta revoluționară a masselor muncitoare.

Introducerea făcută de Mihail Roller ar fi necesitat o desvoltare mai largă, deoarece evenimentele din August-Septembrie 1940 cer punerea lor mult mai largă în cadrul situației internaționale de atunci.

Din articolele despre istoria antica, cel scris de prof. Em. Condurachi conține desvăluiri despre frământările politice și sociale la Istros, în preajma anului 400 înainte de era noastră. Aceste desvăluiri sunt bazate mai mult pe unele indicații indirecte, mijlocite, ale lui Aristotel referitoare la Istros, Massalia și alte cetăți. Deși din cauza lipsei materialului, autorul articolului e nevoit să recurgă la afirmații ipotetice și apriorice, e sigur că aceste ipoteze pot fi verificate și adâncite în măsura în care cercetările arheologice inițiate la Istros și în regiune vor da rezultate din ce in ce mai satisfăcătoare.

Lucrarea Prof. Gh. Ștefan, reda un aspect din munca de săpaturi extinsă și dusa în mod planificat în prezent în R.P.R., analizând noile monumente epigrafice relative la gladiatorii din Tomis. Articolul prezintă patru monumente epigrafice. Alături de monumentele romane, va fi sarcina „Buletinului Științific" ca să se ocupe și cu rezultatele săpăturilor referitoare la epoca dinaintea dominației romanilor, epocă intenționat necercetată de către falsificatorii burghezi ai istoriei poporului român, epocă referitor la care opinia noastră publică așteaptă și rezultatele sapăturilor respective.

In studiul prof. C. Balmuș asupra izvoarelor în legătură cu răscoala sclavilor de sub conducerea lui Spartacus, poziția autorului la examinarea acestor izvoare este o poziție analitică-critică, indicată dealtfel și în titlul articolului („Note critice asupra izvoarelor..."). Prof. C. Balmuș trece cronologic in revistă sursele mai importante relativ la răscoală și arătă că datele antice despre Spartacus provin numai dela scriitorii care au aparținut clasei proprietarilor de sclavi, fapt foarte concludent pentru

atmosfera de bagatelizare şi dispreţ creată sistematic în jurul răscoalei uriaşe condusă de Spartacus, care a avut astfel de proporţii, încât, articolul constată, scriitorii antici, vrând-nevrând, erau nevoiţi să recunoasca în parte şi adevărul: „Oscilaţia cercurilor conducătoare dela Roma între dispreţ şi panică, sau recunoaşterea disperată a superiorităţii militare a sclavilor, e una din trăsăturile caracteristice ale izvoarelor antice despre Spartacus". Seriozitatea răscoalei era recunoscută şi prin aceea, că tocmai lui Crassus „cel mai bogat stăpân de robi din Roma" sec. I î.e.n. i s'a dat comanda armatei de represiune a răsculaţilor compusă din peste 120.000 de sclavi şi săraci liberi.

Falsificarea datelor referitoare la răscoala gigantică a lui Spartacus este demonstrată de prof. C. Balmuş şi pe baza lucrărilor „istoricilor" burghezi contemporani (Fustel de Coulanges, Eduard Meyer, Last, Carcopino), care vorbesc de frământările plebeilor, dar trec cu vederea peste răscoalele sclavilor, sau declară că acestea din urma nu erau altceva decât „răscoala ocazională a unor bande disparate".

Infaţişarea adevărată, ştiinţifică a acestui eveniment de mare importanţa din epoca sclavagistă e asigurată, după cum subliniază autorul articolului, numai de către oamenii de ştiinţă sovietici, de pildă de istoricii Maşchin şi Mişulin, care arătau că rascoala lui Spartacus nu era „ocazională" ci, dimpotrivă, ea „a fost pregătită de întregul curs premergător al celorlalte frământări şi răscoale ale sclavilor". Aceşti istorici înfăţişau efectul uriaş executat ulterior de răscoală în domeniile vieţii sociale. Mişulin consacră acestui fapt şi o lucrare cu titlul „Spartacus în literatura veacurilor şi Spartacus în beletristică". Astfel concluzia Prof. C. Balmuş: „Istoricii sovietici sunt singurii cercetători care au înfăţişat în mod ştiinţific răscoalele sclavilor, punând în evidenţă importanţa acestor răscoale în procesul de dezagregare a societăţii antice „e întru totul îndreptăţită".

In ceeace priveşte articolele economico-juridice, apărute în aceste două numere, ele abordează probleme importante din punct de vedere istoric, atât în articolul scris despre problema monetelor dace, precum şi în cel despre „Norme privitoare la adunarea materialului pentru cunoaşterea vechiului drept nescris".

Articolul despre problema monetelor dace porneşte dela constatarea, ca s'au lămurit „în bună parte chestiunile privitoare la origina, caracterul şi circulaţia" lor. Mai aflăm ca dacii au adoptat acest instrument de schimb venind în contact direct cu comerţul grec. Articolul arată că tipurile monetelor dace erau mai mult împrumutate — de orgină străina. Arată deasemenea care a fost concepţia despre dreptul monetelor şi emisiunea monetelor dace care „nu s'a facut la întâmplare şi fără rost, ci după un sistem monetar bine chibzuit".

Este însă o lipsă evidentă a articolului faptul că insistând prea mult asupra originii străine a introducerii monetelor în ţara noastră şi tipurilor scoate in evidenţă tot ce era propriu şi original în această privinţă, deşi recunoaşte în mod fugitiv atât că „există şi cazuri, când artiştii monetari daci îşi iau îndrasneala să interpreteze mai liber prototipul clasic şi atunci dau lucrări quasi originale de artă dacă barbară". Dar este un aspect strâmt şi nejust de a motiva sau presupune apariţia monetelor dace originale numai pe baza inspiraţiilor eventuale ale unor artişti, pe când e evident că aceasta s'a întâmplat în urma posibilităţilor şi necesitaţilor istorico-economice.

Acest exemplu concludent arată ca, în practică, numismatica noastră nu este încă folosită în mod satisfăcator ca o sursă însemnată de orientare istorică, ca o ştiintă auxiliara în cercetările istorice, cu toate ca articolul însuşi subliniază această necesitate: „nu pot îndeajuns atrage atenţia asupra importanţei monetelor ca documente istorice". Se impune deci necesitatea ca numismaţii să valorifice în mod concret şi practic concluzia finală a articolului însuşi după care „monetele nefiind legate numai de viaţa economică a popoarelor, ci şi de viaţa lor politică, militară, socială şi culturală, valoarea lor ca documente isto-

rice este cu totul excepţională, mai ales pentru vremurile îndepărtate".

Articolul acad. Andrei Rădulescu tratează problema interesantă şi importantă a vechiului drept românesc nescris, cunoscut în relaţiile noastre sub numele „obiceiul pământului" sau strângerii materialului respectiv. strângeerii materialului respectiv. Dreptul nescris „norma dominantă în materie juridică până în secolul al XVII-lea", cedează atunci în mare parte locul pravilelor, iar mai târziu, pe la jumătatea secolului al XIX-lea legilor noi introduse din Apus.

Scurta prezentare a istoriei dreptului nescris e lipsită, în mod greşit, de arătarea condiţiilor sociale şi economice, care au determinat în ultima analiza desvoltarea istorică dela dreptul nescris până la dreptul scris. Sunt greşite motivările de felul afirmaţiei cum că variaţia dreptului nescris după regiuni mai mari sau mai mici „împiedică în oarecare măsură deplina unitate sufletească a poporului".

Dreptul derivând din stările sociale, nu se poate neglija faptul că dreptul nescris este impus deasemenea masselor celor ce muncesc, ceeace demonstrează dealtfel foarte multe amănunte cunoscute ale „obiceiurilor pământului". Articolul a trecut cu vederea acest fapt, pe când este necesar ca specialiştii noştri să considere adunarea materialului dreptului nescris nu ca un scop în sine, ci ca un ajutor important în cunoaşterea cât mai bună a stărilor sociale din trecut ale poporului nostru.

O parte preţioasă a articolului scoate în evidenţă faptul că savanţii ruşi au fost în fruntea acelora care, încă în secolul al XVIII-lea, au început să cerceteze problema dreptului nescris. In ţara noastră — după cum subliniază autorul — pe la sfârşitul secolului al XIX-lea, Haşdeu porneşte la întocmirea unui chestionar pentru culegerea şi descrierea moravurilor, instituţiilor şi datinelor noastre, făcând aceasta tot pe baza lucrărilor savanţilor ruşi.

Din articolele de istoria literaturii, lucrarea acad. Perpessicius are ca scop să contribue la revalorificarea lui Alexandru Vlahuţă cu prilejul celei de a 29-a aniversări a morţii sale. Autorul reuşeşte să arate, că atât în creaţia, cât şi în atitudinea lui Vlahuţă, a dominat trăsătura progresistă, militantă. Acest fapt e dovedit începând cu poeziile sale antimonarhice şi poemul „1907", care a fost „un mare act de curaj" şi în care se spune că „In vaiete se prăbuşeşte o lume — Clădită pe minciuni", până la respingerea alegerii sale în vechea Academie reacţionară cu exclamarea: „Ce să caut eu acolo?" şi până la condamnarea imperialiştilor agresivi în primul război mondial: „Tot aud pe unii şi pe alţii spunând că admiră pe Germani şi forţa lor uriaşă. Nu împărtăşesc deloc acest sentiment. E ca şi cum a admira haita de lupi care a bântuit în sat, sau stolul de lăcuste, care a lăsat negru lanul de grâu pe unde a trecut".

Dar scoaterea în evidenţă a acestor trăsături predominante ale lui Vlahuţă nu e lipsită de un oarecare idealism, atitudinea şi linia lui nefiind explicată şi legată de condiţiile concrete istorico-sociale, de influenţa apariţiei şi desfăşurării mişcării muncitoreşti din România, de frământările ţărăneşti care au influenţat opera şi activitatea lui Vlahuţă sub diferite forme.

Reconsiderarea lui Vlahuţă necesită şi examinarea mai justă a aşa zisului „eminescianism" al poetului. E un fapt că s'au prezentat anumite elemente ale influenţei lui Eminescu în poeziile lui Vlahuţa, dar concepţiile lui Eminescu au elemente proprii diferite de cele ale lui Vlahuţă.

„Buletinul Ştiinţific" (Nr. 1), mai cuprinde un articol literar scris de acad. G. Călinescu. Articolul său reprezintă o iniţiativă bună pentru descoperirea şi popularizarea scriitorilor populari din trecut. Dar aceste prezentări trebue să fie susţinute şi de analize juste. In această privinţă ne referim la explicaţia forţată şi arbitrară a prof. G. Călinescu, conform căreia tocmai un brigadier artilerist ar fi reprezentantul ţărănimii sărace. Iar în aprecierile şi caracterizările sale autorul ar trebui să se ferească de expresii ca: „stil bufon", „explozie gas-

conă de energie", „o mică capodoperă un fel de „La feuille" şi a.m.d.

„Buletinul Ştiinţific" dând dovadă de un bun început al activităţii Secţiunilor respective, nu este ferit şi de anumite greşeli şi slăbiciuni. Faptul că nr. 2 al „Buletinului Ştiinţific" a demonstrat o oarecare îmbunătăţire faţă de nr. 1, arată că poate fi aşteptată şi pe mai departe îmbunătăţirea lui.

Eliminând lipsurile şi greşelile, asigurând pentru revistă o linie consecvent ştiinţifică. „Buletinul Ştiinţific" va putea contribui mai pozitiv la îndeplinirea sarcinilor statutare ale Academiei Republicii Populare Române, ajutând cu adevărat şi cu toată puterea „folosirea organizată şi metodică a cuceririlor ştiinţei şi culturii pentru consolidarea democraţiei populare, în drum spre socialism".

V. V.

ISTORIA PEDAGOGIEI

lucrare întocmită de: acad. Mihail Roller, conf. univ. I. N. Bălănescu, conf. univ. I. Berca şi prof. univ. E. Weigl (Editura de Stat, 1949, pg. 439)

Şcoala şi gândirea pedagogică a unei orânduiri sociale bazate pe exploatarea omului de către om reprezintă interesul claselor exploatatoare ale acelei orânduiri. Clasele exploatatoare sprijină şi promovează acele sisteme şi concepţii pedagogice, care asigură cultivarea la tineret a unui spirit de supunere faţă de aceste clase şi, în acelaş timp, caută să înnăbuşe, prin toate mijloacele, ideile şi concepţiile revoluţionare, care reprezintă interesele claselor a căror ridicare ameninţă poziţiile asupritorilor.

Nici burghezo-moşierimea din ţară noastră n'a făcut excepţie dela această regulă. Pe de o parte, ea a încurajat şi sprijinit ideile şi concepţiile naţionalist-şovine, mistico-religioase, antirevoluţionare şi antisovietice, aservite ideologiei burgheziei din apus, iar pe de altă parte n'a cruţat niciun mijloc de represiune împotriva mişcărilor progresiste şi îndeosebi împotriva Partidului Comunist din România, care se ridica împotriva oricarei forme de asuprire şi care venea cu o ideologie progresistă, menită să revoluţioneze întreaga societate, inclusiv şcoala. Citarea câtorva exemple din manualele de istoria pedagogiei pentru învăţamântul superior sau pentru şcolile pedagogice apărute în ultimele două decenii la noi, în ţară, ne arată clar ca gândirea pedagogică oficială era aservită intereselor burghezo-moşiereşti şi avea un caracter net idealist reacţionar.

Astfel prof. G. G. Antonescu nu pierde prilejul să arate că este împotriva revoluţiei (Istoria Pedagogiei ed. IV, p. 29 şi Problemele Pedagogiei moderne, ed. II. p. 29). Vorbind despre individualizarea educaţiei el afirmă că „**umanitarismu internaţionalist, care încearcă să pătrundă în şcoala noastră, este cea mai periculoasă piedecă**[1] pentru realizarea unui asemenea ideal" (Mişcarea pedagogică şi şcoala românească, p. 31-32). C. Narly susţine ca oamenii de geniu „vin fatal în conflict cu rutina masselor" (Istoria Pedagogiei p. 6) şi că una din principalele misiuni ale educaţiei româneşti este „renaşterea credinţei în Dumnezeu" (Metode de educaţie, p. 10). I. Popescu Teiuşan, în Istoria Pedagogiei, ed. V, 1942 — este de părere că rasa este una din valorile spirituale ale neamului, pe care individul trebue făcut, prin educaţie, să le trăiască (p. 6). In alt loc afirmă că „desăvârşirea educaţiei integrale a şcolarilor în spirit naţionalist se face prin stimularea spiritului războinic" (p. 324); că „familia este potrivnică ideii comuniste" (p. 318) şi alte absurdităţi tipic reacţionare. Intr'un alt manual de Istoria Pedagogiei, aprobat de minister în 1933 şi semnat de N. C. Enescu, găsim aceeaşi apologie a fascismului (p. 357), şi se falsifică adevarul cu privire la U.R.S.S. In acelaş timp ridică osanale şcoalei engleze şi americane. S. S. Bârsenescu (Istoria Pedagogiei, p. 3) scrie următoarele: „Dealtfel, azi e în continuă afirmare concepţia că fenomenul educativ, răspunzând unei funcţii originare a vieţii şi destinului

uman, își are rădăcinile înfipte adânc într'o **credință metafizică**" [1]).

Este clar că astfel de manuale și lucrări constitue un obstacol în calea desvoltării unui spirit progresist în școli, că utilizarea lor mai departe ar produce confuzie atât în mintea dascălilor cât și în aceea a elevilor și studenților. Mai mult, ar însemna să menținem școala pe poziții reacționare și retrograde periclitând justa aplicare a noilor manuale școlare, întocmite pe baza unei concepții științifice. Inlăturarea acestor surse de informație și punerea la dispoziția corpului didactic și a tineretului a unei istorii a pedagogiei scrisă în spirit științific, având la bază concepția materialistă dialectică despre lume, devenise pentru oamenii noștri de știință o urgentă datorie patriotică. Această sarcină și-au luat-o acad. Mihail Roller, conf. univ. I. N. Bălănescu, conf. univ. I. Berca și prof. univ. E. Weigl.

Elaborarea unei astfel de lucrări este o sarcină grea și plină de răspundere. Nu se putea trece la elaborarea unei astfel de lucrări fără a cunoaște cuceririle științei sovietice în acest domeniu. „Intocmirea unei lucrări științifice, în orice specialitate, nu poate fi dusă la bun sfârșit fără a studia și cunoaște știința sovietică în domeniul respectiv, știință care în condițiunile orânduirii socialiste din Uniunea Sovietică, a atins culmi necunoscute până azi, și este știința de avantgardă a omenirii", (M. Roller, prefața la Istoria Pedagogiei).

Autorii s'au sprijinit îndeosebi pe lucrările academicianului sovietic E. N. Medânschi, pe diferitele ediții din „Istoria Pedagogiei" și „Istoria Pedagogiei ruse". Aceste lucrări, în special „Istoria Pedagogiei" din 1947, au servit drept bază pentru întocmirea lucrării de care ne ocupăm aci.

Cu toate că autorii s'au bazat în mare măsură pe opera lui Medânschi și, după cum singuri arată, „capitolele care se referă la etapele desvoltării pedagogiei sovietice au fost aproape în întregime traduse din ediția apărută în 1947 a „Istoriei Pedagogiei", de acad. prof. E. N. Medânschi", cu toate acestea ei nu s'au mărginit la traducerea acestei lucrări, îndeosebi din două motive: 1) au trebuit să țină seamă de cuceririle științei sovietice dela apariția „Istoriei Pedagogiei" lui Medânschi (1947) și 2) au trebuit să se ocupe și de pedagogia din țara noastră, îndeosebi de reforma revoluționară a învățământului, inițiată de P. M. R.

Curând după apariția ei, „Istoria Pedagogiei" a acad. Medânschi a fost supusă unei desbateri ample și unei critici viguroase. Această metodă este curentă în U.R.S.S., pentrucă oamenii sovietici nu consideră niciodată o lucrare ca perfectă ci perfectibilă. Oricât ar fi de bună o lucrare, ea poate și trebue să fie perfecționată. Lucrării lui Medânschi i s'au adus o serie întreagă de obiecțiuni foarte importante.

De aceste critici autorii s'au străduit — și au reușit în mare măsură — să le înlăture din Istoria Pedagogiei elaborată de dânșii.

Știm deasemenea că în ultimii ani au avut loc discuțiile cu privire la cartea lui Alexandrov „Istoria filosofiei occidentale" și discuția cu privire la situația în științele biologice, raportori fiind în primul caz A. A. Jdanov, iar în al doilea caz T. D. Lâsenco. Aceste discuții, de însemnătate istorică pentru desvoltarea științelor, au fost deasemenea avute în vedere de către oamenii noștri de știință la elaborarea Istoriei Pedagogiei. Pentru a ilustra aceasta este destul să amintim definiția dată de Medânschi istoriei pedagogiei, pe care au formulat-o cu totul altfel autorii manualului pe care-l recenzăm, bazându-se pe definiția dată de Jdanov istoriei filosofiei, și pe concluziile scoase pentru pedagogie de către pedagogii sovietici, ajungând astfel la o definiție mai conformă cu concepția marxist-leninistă. Această definiție este cuprinsă în următoarele rânduri: „Ne-am străduit să prezentăm istoria pedagogiei ca apariția și desvoltarea pedagogiei progresiste materialiste în luptă cu teoriile pedagogice reacționare antiștiințifice idealiste, legând-o cu evo-

1) Sublinierea e a autorului citat.

luţia practicii şcolare, adica cu lupta împotriva practicii şcolare reacţionare şi pentru instaurarea unui învăţamânt general unic, progresist ştiinţific. Acest învăţământ este ştiinţific numai dacă se bizue pe învăţatura lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin" (p 7).

Autorii s'au străduit şi au reuşit în bună măsură să elaboreze istoria pedagogiei în spiritul acestei definiţii. Ei arată că în statul divizat în clase antagoniste, şcoala şi gândirea pedagogica oficială oglindesc interesele claselor dominante exploatatoare; că pedagogia progresista a claselor în ascensiune s'a desvoltat în lupta cu pedagogia reacţionară a claselor exploatatoare; că dintre toate clasele sociale care au existat, numai proletariatul este revoluţionar până la capăt, deaceea numai în urma Marii Revoluţii din Octombrie s'au creat condiţiile desvoltarii unui învaţamânt care să corespundă intereselor clasei muncitoare şi a masselor largi populare.

Spre deosebire de documentarea ce-i sta la bază şi aşa cum este şi firesc, după studierea noilor cuceriri ale ştiinţei sovietice, aproape jumatate din cuprinsul lucrării este consacrat pedagogiei ştiinţifice întemeiată de către Marx şi Engels şi desvoltata de către Lenin şi Stalin, precum şi învaţamantului sovietic.

Autorii au căutat sa cuprinda în lucrare şi transformările adânci pe care le suferă învăţământul în ţările de democraţie populară. Reforma învaţământului public din Republica Populară Română este îndeaproape analizată. Se arată concepţia ştiinţifica unitară care sta la baza acestei reforme. S'a înlaturat din învaţământ orice forma de interpretare mistică arbitrara, punandu-se la baza tuturor disciplinelor ştiinţa cea mai înaintata, ştiinţa marxist-leninista. In locul scoalei vechi, ruptă de viaţă, noua şcoală care se desvolta leagă învăţământul cu practica vieţii. Reforma învaţamântului asigură deplină egalitate naţiunilor conlocuitoare cu populaţia română, în ceeace priveşte posibilitatea de a urma şcoala în limba lor maternă. S'au creat şcoli speciale pentru oamenii din câmpul muncii. S'a introdus ca disciplină specială, începând cu clasa a IV-a a învăţământului elementar, studiul limbii ruse, pentru a uşura noilor generaţii însuşirea bogaţiilor culturii celei mai înaintate, a culturii sovietice. Expunerea documentată a reformei învăţământului în R.P.R. constitue încheierea firească a manualului de istoria pedagogiei.

Folosind ca îndreptar prospectul pentru istoria filosofiei elaborat pe baza raportului lui A. A. Jdanov şi a discuţiilor care au avut loc, autorii s'au straduit să scoată la iveala contribuţia la desvoltarea gândirii pedagogice, a popoarelor orientale şi a marelui popor rus, contribuţie care a fost sistematic trecută cu vederea de catre savanţii burghezi.

Cine cunoaşte manualele şi lucrările de istoria pedagogiei apărute în ţara noastră, ştie ce mare extindere şi importanţă s'a dat, în aceste manuale şi lucrari, concepţiilor reacţionare ale unor pedagogi ca I. F. Herbart sau H. Spencer, sau concepţiilor misticoteologice ale sf. Augustin. In acelaş timp concepţiile progresiste ale socialiştilor utopişti, ale filosofilor materialişti francezi, ale filosofilor materialişti ruşi şi ale altor pedagogi progresişti au fost, fie trecute cu vederea, fie bagatelizate sau denaturate. Cât priveşte concepţiile revoluţionare ale lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin, acestea au fost total ignorate. Istoricii burghezi ai pedagogiei au apreciat pedagogia şi concepţiile pedagogice, nu după ceea ce aveau de preţ, ceeace aveau progresist, ci — ca să utilizăm o expresie a lui Engels — după ceeace era necesar celor trecători, după ceeace convenea clasei capitaliste.

Istoria Pedagogiei de care ne ocupăm aci reprezintă o rasturnare radicală a acestei situaţii. Concepţiile pedagogice sunt revalorificate în funcţie de caracterul lor idealist reacţionar, sau materialist progresist, iar extinderea dată expunerii diferitelor concepţii este în funcţie de contribuţia lor la desvoltarea pedagogiei materialiste progresiste, a pedagogiei ştiinţifice. Concepţiile idealiste reacţionare sunt prezentate pentru a vedea cum ele au frânat desvoltarea pedagogiei ştiinţifice şi lupta dintre aceste concepţii şi concepţiile progresiste.

Cu toate meritele mari şi incontes-

tabile, lucrarea are şi unele lipsuri, explicabile dacă avem în vedere timpul scurt de care au dispus autorii pentru elaborarea acestei lucrări, care era cerută imperios şi dacă ne gândim că în ceeace priveşte istoria pedagogiei din ţara noastră, totul trebue făcut dela capat, dela studierea critică a izvoarelor şi documentelor. Aceste lipsuri pe care le semnalăm, sunt subliniate în prefaţă şi vor putea fi îndreptate în ediţiile următoare.

Am arătat că autorii — ghidându-se după raportul lui Jdanov şi după prospectul de istoria filosofiei — s'au străduit să cuprindă în lucrare şi gândirea pedagogică a ţărilor orientale, de ex. China, India, Califatele arabe de pe teritoriul Iranului, Uzbechistanului, Tagichistanului, etc., leagăne ale culturii mondiale, care au fost sistematic neglijate de către istoricii burghezi ai pedagogiei si pe care, în parte, le-a neglijat şi Medânschi. Trebue să subliniem că ceeace găsim cu privire la aceste ţări, în Istoria Pedagogiei elaborată de autorii români, este foarte puţin şi foarte schematic. In acelaş timp, însă, trebue să recunoaştem că cercetările ştiinţifice în această direcţie sunt la începuturile lor. In prospectul pentru istoria filosofiei, savanţii sovietici şi-au fixat ca una din principalele sarcini prezentarea filosofiei acestor ţări. Pe măsură ce savanţii sovietici vor da la iveală creaţiile filosofice, culturale, pedagogice ale acestor ţări, ele vor fi fără îndoială utilizate în ediţiile viitoare ale manualului.

Era necesar, deasemenea, să se dea o extindere mai mare culturii şi şcoalei Bizantului, care a fost mult timp un însemnat centru al învătământului superior, după întreruperea activităţii şcoalei superioare din Roma imperială (sec. V).

Menţionăm deasemenea că despre socialistul utopist John Beller — despre care Marx spunea că „înţelegea cu toată claritatea nevoia desfiinţării actualei educaţii" — găsim prea puţin în Istoria Pedagogiei. Cu privire la chartişti, care au cerut (în 1851) introducerea învăţământului general obligatoriu şi gratuit şi despre partidul cărora Engels spune că „a fost primul partid muncitoresc al vremii noastre", nu găsim nimic în lucrare. Se ştie că, sub presiunea chartiştilor, fabricanţii au fost obligaţi (în 1834) să deschidă şcoli pentru copiii sub 14 ani care lucrau în fabrici. Legea care a obligat pe fabricanţi să deschidă aceste şcoli este socotită de către Marx prima concesiune săracă smulsă dela capital.

In capitolul „Pedagogia în societatea feudală" găsim un subcapitol intitulat: „Scolastica. Iezuiţii". Gruparea împreună a scolasticei şi a iezuiţilor este mecanică. Intre scolastică şi iezuitism este un mare interval de timp şi o diferenţă de orientare. Scolastica — reprezentată mai ales prin Abelard (sec. XII) şi Toma de Aquino (sec. XIII) — caută să întărească credinţa prin raţiune, să împace credinţa cu raţiunea şi să întărească autoritatea bisericii, care era subminată de concepţiile progresiste care năşteau. Iezuitii — al căror ordin ia fiinţă în sec. XIV — aveau drept scop principal lupta împotriva Reformei şi menţinerea lumii sub autoritatea papală.

O altă lipsă mai însemnată este absenţa din lucrare a istoriei pedagogiei din ţara noastră. In privinţa acestei probleme poate că n'ar fi prea mult de discutat, fiind o lipsă pe care o recunosc înşişi autorii în prefaţa lucrării.,... ne dăm seama, scrie acad. M. Roller în prefaţă, că este greşit a nu prezenta desvoltarea pedagogiei şi scoalei în ţara noastră. La început am încercat să prezentăm evoluţia pedagogiei noastre în cadrul istoriei generale a pedagogiei. Dar până astăzi noi nu avem un studiu ştiinţific al istoriei pedagogiei în ţara noastră. Pentru aceasta este nevoie de studierea tuturor documentelor, a izvoarelor, de valorificarea lor critică — ceeace rămâne abia de făcut. Am renunţat la planul iniţial si am încercat să prezentăm o sumară privire asupra evoluţiei cugetării pedagogice şi a practicei şcolare în ţara noastră, într'un capitol aparte. După munca depusă, ne-am dat seama că în condiţiile expuse mai sus, întocmirea capitolului poate să dăuneze mai mult decât să folosească. Deaceea am renunţat şi la această încercare. Colectivul îşi permite să re-

comande cetitorilor ca o masura vremelnica — textele succinte privind şcoala din lucrarea „Istoria României" clasa a XI-a medie".

Este perfect adevarat că în prezent nu avem un studiu ştiinţific al istoriei pedagogiei în ţara noastră şi ca este nevoie de studierea documentelor, a izvoarelor şi de valorificarea lor critica, munca ce necesită timp. Totuşi trasarea liniilor mari ale pedagogiei romaneşti credem că era necesară şi se putea face, mai ales ca în „Istoria Romaniei" sunt date un număr însemnat de informaţii şi date privitoare la invaţământ, date care ar fi putut fi utilizate în Istoria Pedagogie..

Este necesar, pentru a uşura munca profesorilor de pedagogie — să se scoată la iveală elementele şi momentele progresiste ale pedagogiei din ţara noastra.

Reforma care a revoluţionat invaţămantul nostru de toate gradele este reforma din 1948. Importanţa istorica a acestei reforme, pentru desvoltarea învaţamantului şi a culturii în ţara noastră este succint demonstrată în Istoria Pedagogiei de care ne ocupăm aci. Totuşi credem că nu se insistă suficient asupra deplinei egalităţi a naţionalităţilor conlocuitoare în ceeace priveşte posibilitatea de a urma şcoala în limba maternă. Este necesar să se arate că datorită politicei dusă de Partidul Muncitoresc Român, populaţia maghiară din România pentru întâia dată a ajuns să aibă universitate şi şcoli superioare cu limbă de predare maghiară.

Istoria Pedagogiei, întocmită de acad. Mihail Roller, conf. univ. I. N. Bălănescu, conf. univ. I. Berca şi prof. univ. E. Weigl constitue o bază temeinică pentru desvoltarea pedagogiei ştiinţifice în ţara noastră şi în acelaş timp constitue un ajutor însemnat în aplicarea cu succes a reformei învăţământului. E sigur că autorii se gândesc de pe acum la îmbunătăţirile pe care vor trebui să le aducă proximei ediţii, care va fi foarte curând actuală. Noi suntem conştienţi că recenzia de faţă constitue un ajutor neînsemnat la perfecţionarea acestei lucrari. Suntem însă convinşi de utilitatea şi necesitatea unei desbateri largi asupra acestei lucrări, desbatere la care să participe pedagogii din învăţământul superior şi pedagogii mai ridicaţi din şcolile pedagogice şi şcolile medii. Aceste discuţii — care în U.R.S.S. constitue o metoda curentă de muncă ştiinţifică, dând rezultate din cele mai însemnate — ar avea nu numai rolul de a contribui la perfecţionarea unei opere ştiinţifice de mare importanţă, îndeosebi prin relatarea observaţiilor facute cu prilejul punerii în practică a manualului, ci ar contribui în acelaş timp la desvoltarea interesului ştiinţific şi a spiritului critic la dascălii noştri.

Prof. univ. AL. ROŞCA

★

DOUĂ REVISTE SOVIETICE DE ISTORIE

Voprosî Istorii (Problemele istoriei) (Nr. 3, 1949)

Numărul 3 din 1949 al revistei Institutului de Istorie al Academiei de Ştiinţe din U.R.S.S. aduce un important articol-program din partea redacţiei, cu directive pentru lucrarile viitoare ale istoricilor sovietici: **Sarcinile istoricilor sovietici în domeniul istoriei noi şi contemporane.** Articolul porneşte dela cuvintele lui Stalin in scrisoarea deschisa adresată lui Razin: „Nu se poate paşi înainte şi nu se poate promova ştiinţa, fără o revizuire critică a poziţiilor învechite şi a afirmaţiilor autorităţilor recunoscute".

Desigur, opera istoriografiei sovietice în domeniul istoriei celei mai noi este considerabilă, în primul rând în afara lucrarilor lui Lenin şi Stalin — prin colecţia de documente diplomatice (**Relaţiile internaţionale în epoca imperialismului**) şi **Istoria diplomatiei** în trei volume sub redacţia lui V. P. Potiomchin. Totuşi, chiar aceasta operă atât de însemnată este considerată ca insuficienta. In special prin cercetarea istoriei timpurilor noastre se pot găsi noi argumente şi se poate întari lupta împotriva lagarului

puterilor imperialiste. Aceasta cercetare trebue stimulată pentru a explica motivele complexe care despart lumea capitalistă de cea socialista şi mai ales pentru a se duce o campanie ştiinţifică şi de lămurire prin analiza pas cu pas a falsificărilor istoriografiei capitaliste. Lenin socoate ca principale puncte de cercetare ale istoriei contemporane urmatoarele rubrici: războaiele, politica economică, diplomaţia, politica coloniala, mişcările muncitoreşti, partidele socialiste, mişcarile revoluţionare neproletare, mişcările naţionale, problema naţională, reformele democratice, reformele sociale.

Pe temeiul acestor consideraţii programatice se propune istoricilor sovietici, care se ocupă de istoria mai nouă de a trata, ca fiind de cel mai mare interes:

Analiza documentată a politicii externe a statelor imperialiste şi, odată cu aceasta, respingerea falsificarilor istoricilor burghezi. In al doilea rând, cercetarea mişcarii muncitoreşti din sânul aceloraşi state, precum şi a mişcarilor democratice ce nu au caracter proletar. De o deosebită importanţă sunt considerate luptele naţionale pentru eliberarea popoarelor de sub jugul imperialist. Odată cu aceasta şi pentru adâncirea acestei probleme, se vor analiza particularităţile specificului naţional. Se va cerceta caracterul deosebitor al fiecărui popor, datele concrete ale vieţii sale. O atenţie specială trebue dată celorlalte popoare slave, vieţii lor în epoca imperialismului. Istoriografia sovietică trebue să vie în ajutorul tinerilor cadre ale istoricilor marxişti din alte ţări, dând mai ales atenţie luptei contra monopolismului franco-englez şi a agresiunii germano-italieneşti. Criza generală a capitalismului, cauzele şi desfăşurarea ei, decăderea democraţiei burgheze şi antagonismul între burghezia imperialistă şi massele ce luptă pentru libertate, este o altă temă a istoriografiei sovietice. Teoria imperialismului fundamentată de Lenin şi Stalin în lucrările lor devenite clasice, trebue adâncită în lumina ultimelor evenimente. Combaterea ideologiei burgheze în istorie, a aşa zisei filosofii a istoriei, ce urmareşte falsificarea istoriei în folosul burgheziei, trebue să fie foarte vie şi activă. Intr'un cuvânt. principala sarcină a istoriografiei sovietice trebue să fie analiza ştiinţifică a epocii noastre şi combaterea imperialismului, ultima etapă a capitalismului. Aceasta nu înseamnă, însă, că trebue neglijate etapele mai vechi ale desvoltarii capitalismului. Se arată însă că ar fi cu totul neştiinţific să se neglijeze ca neactuale probleme, din simplu motiv cronologic, tendinţă ce s'a aratat în şcoala azi lichidată a istoricului Pocrovschi. Aceasta înseamnă că „în tematica muncii de cercetare asupra imperialismului trebue să predomine nu numai prezentarea perioadelor istoriei capitalismului, ci evolutia lor internă... analiza relatiilor internaţionale, a luptei interne între imperialisme, a puterilor reacţie şi a mişcărilor revoluţionare, desvoltarea ideilor reacţionare şi a celor progresiste şi influenţa lor asupra masselor".

Un al doilea articol important din acelaş număr al revistei semnat M. Chim, este intitulat: **Problemele existenţei şi ale desvoltării Statului Socialist multinaţional.** U.R.S.S. este un stat care cuprinde peste 100 de popoare cu 65 de milioane de locuitori înafară de ruşi. Este deci un stat multinaţional, dar nu trebue nicidecum confundat cu statele multinaţionale capitaliste, de genul Austro-Ungariei, sau cu statele coloniale. Aceste state se întemeiază pe existenţa unui popor stăpânitor, care subjugă politiceşte şi exploatează economiceşte alte popoare. Statul Sovietic este un stat socialist, el se bazează pe asocierea liberă a popoarelor, pe frăţia şi colaborarea lor. Aceasta constitue o noua formă politică, statul multinaţional socialist, bazat pe colaborarea frăţească, o formă politică deosebită de formaţiile feudale, cât şi de cele capitaliste. In privinţa concepţiei şi realizării, Statul Sovietic multinaţional este în primul rând, opera lui I. V. Stalin, care, precum se ştie, a fost, încă dela începutul existenţei Sovietelor, până în 1923, comisar pentru afacerile naţionalităţilor. Problema din punct de vedere social era foarte grea, căci

trebuia ţinut seama de faptul că o parte a popoarelor vechii Rusii erau încă în stadiul păstoresc şi nu cunoşteau agricultura, altele nu trecuseră de formele feudale. Ridicarea lor la socialism a trebuit să se facă, trecând peste faza capitalistă a desvoltării societăţii. In acest sens Statul Sovietic este interesant de studiat pentru istoric, el reprezintă o fază nouă a desvoltării politice. Statul Sovietic nu trebue confundat nici cu federaţii ca Elveţia şi Statele Unite ale Americii, caci acestora le lipseşte baza socialistă de colaborare în muncă. Socialismul apropie naţiile, el recunoaşte deosebirile naţionale şi le armonizează în vederea unui ţel comun, le apără de asuprirea imperialistă şi de exploatarea colonială. Tot în acelaş numar al revistei remarcăm un studiu din istoria Franţei în secolul al XIX-lea, semnat V. Volghin, **Ideile socialismului şi ale comunismului în societăţile secrete franceze din anii 1835-1837.** Este continuarea unui articol al aceluiaş autor publicat în **Voprosî Istorii** din anul 1947, care cuprindea studiul aceleiaşi probleme după revoluţia din Iulie 1830. De fapt, autorul cercetează societaţile secrete ce duc lupta împotriva regatului burghez al lui Ludovic Filip, presa de opoziţie legală şi clandestină şi câteva cărţi şi broşuri apărute, nu numai până la 1837, ci până în preajma revoluţiei dela 1848. Ideile de atunci din Franţa sunt impregnate mai ales de socialismul utopic şi sentimental, care a premers celui ştiinţific al lui Marx şi Engels. Unele din concepţiile şi chiar forma de exprimare a acestor socialişti şi comunişti francezi au influenţat şi operele revoluţionarilor români dela 1848

La rubrica intitulată, **Critica şi bibliografia**, cunoscutul istoric sovietic E. Tarlé, ale cărui scrieri au fost traduse şi în limba română, semnează un articol polemic împotriva istoricului englez H. Temperley, **Falsificări englezeşti despre originile Războiului Crimeii.** Intr'o carte apărută de curând în limba engleză (**Anglia şi Orientul Apropiat, Crimeia**), Temperley păstrează atitudinea obişnuită a istoriografiei engleze asupra originilor razboiului din anii 1853-1856, anume: Rusia ţaristă şi în special Nicolae I urmarea un război de cotropire împotriva Imperiului Otoman. Anglia şi Franţa, din motive desinteresate, pentru a pune o piedică imperialismului rusesc şi a salva libertatea turcilor, au intervenit în razboi, salvând Turcia şi chiar Europa de primejdie. Tarlé, care a studiat şi analizat temeinic izvoarele diplomatice ale Războiului Crimeii, în cartea sa asupra acestor evenimente răspunde punând în faţa falsificărilor istoricului englez o serie de fapte şi de argumente. El nu neagă existenţa unei politici de cucerire a ţarului, dar arată că, pe de o parte Turcia avea ea însasi tendinţe de a pune stăpânire din nou pe coastele Mării Negre, iar pe de altă parte poziţia statelor apusene era departe de a fi desinteresată. Anglia şi Franţa erau creditoarele Imperiului Otoman căruia îi acordau împrumuturi şi comerţul cu turcii, era un izvor important de venituri pentru industria lor. Alianţa între cele doua puteri aînsemnat mai degrabă un acord între doi rivali ce se suspectau şi se concurau şi care au intrat împreuna în razboi pentru a nu lăsa unuia singur toate avantajele. In Anglia, planurile de împarţire ale Imperiului Otoman ale ţarului Nicolae I erau cunoscute demult şi erau aprobate. Incă din 1844 ţarul facuse o vizită în Anglia şi expusese planurile sale, iar ministrul conservator Robert Peel răspunsese, ridicând pretenţii din partea Angliei asupra Egiptului, care pe atunci era o provincie otomană. In 1853, când Menşicov prezenta cunoscutele propuneri ale ţarului la Constantinopol, ambasadorul englez lord Redclife a fost acela care a îndemnat pe turci să reziste, promiţând sprijinul guvernului său. El a falsificat chiar în rapoartele sale propunerile ruseşti, ca să le arate exorbitante. Totuşi Temperley vorbeşte de „zadarnicile încercări de împăciuire ale lordului Redclife". Istoricul englez nu pomeneşte nimic despre starea socială a Angliei în acea vreme, lupta „pentru pâine" a lui Cobden şi a chartiştilor împotriva marilor magnaţi ai industriei şi comerţului şi nici nu trage din aceste fapte

vre) concluzie asupra politicii războinice a guvernului și asupra intervenției în Orient. Precum se vede, aceasta polemica este deosebit de interesantă și atinge macar indirect și istoria României, așa de strâns legata de chestiunea războiului Crimeei.

★

Vesinic drevnei Istorii (Nr. 2 (28), 1949) revistă închinata studiului istoriei antice, este, ca și **Voprosî Istorii**, un organ al Institutului de Istorie al Academiei de Științe din Moscova. Pe lângă o serie de articole, numărul acesta cuprinde o bogată bibliografie critică, dări de seamă, cu splendide ilustrații, asupra săpăturilor arheologice din U.R.S.S. (antichități romane și grecești din Sudul Rusiei, antichități scitice, etc.), iar în supliment — continuarea colecției lui V. V. Latișev, **Informațiile scriitorilor antici despre Sciția și Caucaz.**

In fruntea numărului se află un articol din partea redacției, cu indicații prdgramatice pentru cercetătorii istoriei antice, intitulat: **Problemele cercetării formelor de stat din societatea sclavagistă.** Aceste probleme sunt strâns legate cu studiul prezentului, de vreme ce alcătuesc un stadiu al desvoltării societăților. Trebue, însă, să ne ferim în cercetarea lor de „modernizare", comparare forțată cu formele politice de mai târziu, precum și de înglobarea tuturor formelor politice ale antichității într'un șablon unic. Sub forma generală a producției sclavagiste sunt forme politice care merg dela republici oligarhice la imperii asiatice, dela tiranie (dictatură) până la formele bizantine dela sfârșitul Imperiului Roman. Nu avem încă cercetări suficiente, pe temeiul unui material concret, ale problemelor legate de viața formelor politice în antichitate. Astfel, redactorii pun în fața istoricilor următoarele probleme și teme de cercetat: Nu se cunoaște încă precis care este origina imperiilor orientale antice centralizate (Persia, Hetiți, faraoni) și a cauzelor care au dus la aceste formații. Pe de altă parte, o chestiune înca destul de obscură este aceea a originii și caracterului tiraniei în statele grecești. Istoriografia burgheză este înclinată să supraevalueze importanța tiraniei și nu face deosebire între tiranii din secolul al VI-lea înainte de era noastră, în vremea când se pun bazele sistemului sclavagist și acei din secolul al IV-lea, (de exemplu, Dionisie din Siracuza), când începe în orașele grecești criza acestui sistem. Deasemenea se face o confuzie între imperiile asiatice și cele din regiunile agricole și păstorești ale Europei. Aci se află o interesantă observație, care privește îndeaproape istoria României · „Stăpânirea Arvernilor (Celților) și cea dacică a lui Burebista și Decebal sunt numite de istoriografia burgheză „imperii"; dar este o deosebire principială între marile stăpâniri antice întemeiate pe robie și aceste formațiuni politice ce se ivesc la începuturile desvoltării unor popoare. Fără îndoială că indicațiile lui Marx și Engels despre democrațiile militare pot ajuta la rezolvarea acestor probleme".

Luptele de clasă în „democrațiile" grecești, in special la Atena, trebue studiate cu atenție, căci unii istorici burghezi idealizează aceste formații social-politice, neținând seamă de situația sclavilor (Grot), alții dimpotrivă le condamnă, criticând vechea formă aristocritică militară a Spartei (germanul Berve). In sfârșit, studiul istoriei romanilor așteaptă încă cercetători științifici. Se va arăta care este mecanismul trecerii dela republica aristocratică, până la forma de monarhie bizantină. Și azi sunt istorici care explică desvoltarea Imperiului Roman prin calitățile de legislatori ale romanilor, nedându-și seamă că imperiul a însemnat dictatura militară a posesorilor de sclavi, după cum spune cu dreptate Fr. Engels. De altfel, istoricul marxist leninist nu trebue să se mărginească la lumea clasică, ci și lumea așa zisă „barbară" din antichitate trebue să se bucure pentru el de o egală atenție.

Mai semnalăm în acelaș număr al revistei articolul profesorului N. A. Mâșchin, **Ultimul veac al Cartaginei punice** și al lui M. E. Serghienco, **Contribuții la istoria problemei coloniilor.** La rubrica criticei și bibliografiei se află o recenzie critică a lui V N. Iarco, **Falsificatorii americani ai istoriei democrației atice.** In acest articol sunt analizate lucrările mai multor istorici

americani din zilele noastre care falsifică în chip idealist societatea greceasca, în special W. Prentis **(The ancient Greeks)**. Autorul face un anacronism când vorbeşte de feudalism în statele greceşti antice şi vorbeşte de supunerea de bună voie a ţăranilor sub „protectorii" lor. In realitate, el ignorează existenţa unei ţaranimi libere în Grecia antică şi nu-şi da seamă de existenţa luptei de clasă în această societate, nu numai între clasele orăşeneşti, dar cuprinzând şi pe ţărani.

A. G.

★

LA NOUVELLE CRITIQUE, revue du marxisme militant. (Nr. 3, 4, 5, 6, 7 din 1949).

Evoluţia unei reviste, a oricărei publicaţii în general, depinde în mod direct de poziţia pe care s'a situat, de interesele de clasă pe care le apără.

„La Nouvelle Critique", revistă marxistă, a înţeles importanţa misiunii ei de clarificare ideologică şi de lămurire a intelectualităţii. In „La Nouvelle Critique" străbate ca un fir conducător ideea luptei anti-imperialiste strâns legate de aceea a luptei de clasă, căci combaterea intervenţionismului străin (planul Marshall, etc.) este şi lupta împotriva burgheziei naţionale, sprijinitoarea planurilor de expansiune imperialiste. Aceste planuri sunt desvăluite cu cinism, fără cea mai mică urmă de pudoare, de „ideologii" planului Marshall. Astfel, după cum arată V. Leduc într'un articol intitulat „Un „Mein Kampf" american" (No. 4) vorbind despre cartea lui J. Burnham „Pentru dominaţia mondială", astfel de cărţi se lipsesc de comentarii, fiind suficient de grăitoare prin ele înseşi. Chiar prea grăitoare, căci conţin o serie de explicaţii şi de mărturisiri, care au darul de a lumina şi pe cei mai orbiţi. După cum indică şi titlul cărţii, autorul face o apologie a actualei politici externe americane, din care reiese cauzele ei precum şi formele în care trebuie să fie realizată.

Cauza: „Impinşi de potenţialul uzinelor lor cu producţie masivă, conducătorii economiei americane ar vrea să vadă lumea ca un câmp liber aşteptând ploaia marfurilor, maşinilor şi banilor americani".

Bineînţeles că acest lucru nu este posibil decât în cazul unei dominaţii politice deghizate sau nedeghizate. „Este dela sine înţeles că tentativa de a stabili un Imperiu mondial, nu se va efectua afişând pe faţă că se ţinteşte spre Imperiul mondial. Se vor folosi fraze mai acceptabile ca „Federaţia Mondială", „Republica Mondială", „Statele Unite ale Lumii", „Guvernul Lumii", sau chiar „Naţiunile Unite".

Aici se desgoleşte adevăratul substrat al lozincii unităţii lumii în partea globului unde mai stărue încă imperialismul: desfiinţarea graniţelor dintre ţări, pentru o mai uşoară şi rapidă răspândire a tot ce-i american.

Cu o tot atât de brutală sinceritate (care jenează într'atât cercurile proamericane franceze, încât nu menţionează măcar cartea lui Burnham), acesta recunoaşte că „pacea nu este şi nu poate fi obiectivul politicii externe" americane. El dovedeşte că „trebue abandonat complect principiul non-intervenţiei în afacerile interne ale altor naţiuni, care deja nu este decât o formă goală", iar în privinţa relaţiilor cu Uniunea Sovietică" trebue făcută o declaraţie practică de necolaborare".

In urma acestor citate, nu mai persistă niciun fel de dubiu asupra politicii americane şi a scopurilor agresive pe care la urmăreşte. Dar forţele păcii care cresc neîncetat se opun cu succes crescând tendinţelor dominante ale imperialismului. Analiza noilor forme politice apărute în ţarile din Sud-Estul Europei în urma eliberării lor de către Armata Sovietică, compararea lor cu prima încercare de creare a unui Stat muncitoresc — Comuna din Paris — şi cu prima ţară care a realizat socialismul dovedeşte că popoarele n'au nevoie de „americanisme" pentru a prospera, că adevărata libertate au putut-o obţine numai pentrucă au refuzat „ajutoarele" imperialiste. (Victor Joannes : Statul proletar).

In acelaş timp, revista subliniază importantul aport în lupta pentru pace pe care-l reprezintă declaraţiile lui A. I. Vişinschi la O.N.U. în legătură cu

Declarația asupra Drepturilor Omului, în care ministrul de Externe al U.R.S.S. arata că, pentru ca această declarație să aiba eficacitate, trebue înlaturat caracterul ei formal, trebue asigurate condițiil practice pentru aplicarea ei în fiecare țară (No. 5).

O preocupare centrală a revistei este — dupa cum am spus — clarificarea intelectualilor și antrenarea lor în lupta pentru pace, situarea lor pe pozițiile clasei muncitoare.

Marc Mouillaud în articolul „Libertatea de spirit și spiritul de partid" (Nr. 7) arata importanța pe care a căpatat-o aceasta problema pentru intelectualul francez. „Cine vrea să exprime cinstit fizionomia conjucturii intelectuale in Franța, va fi de acord, cred, ca ea este dominată de o desbatere asupra responsabilității intelectualului". Problema care frământă încă o parte a intelectualilor francezi este : „Cum se poate împăca libertatea „intelectuala" a intelectualului cu libertatea lui pur și simplu?" Mouillaud arată că această problemă a devenit cu deosebire acută în urma clarificărilor aduse de către Laurent Casanova și Aragon, care au dovedit că libertatea este una și că libertatea spiritului nu poate exista fără libertatea politică; iar spiritul de partid nu numai că nu îngrădește această libertate dar oferă intelectualului noi posibilitați de realizare. In schimb, în societatea burgheză, așa zisa libertate care se trâmbițează cu mare sgomot, este de fapt inexistenta. „Opresiunea capitalistă apasă în interiorul fiecărei minți, în interiorul fiecărei opere, și dacă intelectualii sunt liberi, ei sunt liberi cam în acelaș fel cum oglinda este liberă să reflect ze patul, masa. Sunt liberi cu adevărat de a interpreta după plac situația ce le este dată, liberi de a și alege lumea lor tot așa cum orice om, într'o societate de fetiși, își formează liber o părere". Deaceea, libertatea nu poate exista astăzi pentru intelectualul decât în acțiune „croindu-și un drum în lianele junglei burgheze". Libertatea o dobândește intelectualul dand „proletariatului motive suplimentare și justificări noi"... (L. Casanova), luptând alaturi de clasa muncitoare pentru eliberarea ei. Numai muncitorimea și cei atașați cauzei ei poartă cu sine libertatea, arată Boris Taslitski, căci numai ei au „purtat destul lanțurile și cătușele pentru a avea dreptul de a vorbi despre libertate".

In aceeași ordine de idei, „La Nouvelle Critique" publică articolul lui V. I. Lenin despre „Organizația de Partid și Literatura de Partid" (Nr. 6) și articolul semnat de J. Desanti „Lenin filosof nou" (Nr. 4) în care autorul arată că Lenin reprezintă modelul, prototipul intelectualului de tip nou — hotărît și simplu, lucid și revoluționar, combativ și savant și, înainte de toate servind clasei muncitoare. „Filosof de luptă, filosof al clasei muncitoare și deaceea filosof cu adevărat universal: acesta era Lenin".

Intelectualului de tip nou i se cere să trăiască marile frământări ale clasei muncitoare, să participe intens și activ la luptele ei, la năzuințele și realizările ei. I se cere, într'un cuvânt, nu numai o ideologie corespunzătoare — ceeace nu este suficient — ci și o atitudine nouă de viață.

Boris Taslitski publica în Nr. 4 „Extrase dintr'un carnet de drum. „In care prin observații scurte, prin reflecții pline de miez, arată calea pe care trebue să se desvolte intelectualul, felul în care trebue el să privească lumea, mod de concepere a vieții la care a ajuns prin proprie experiență. Târît de fasciști și de colaboraționiștii francezi din închisoare în închisoare, și de acolo în lagăr, el păstra neîntinată credința în victoria forțelor progresiste. Apoi el arată că există o legătură indestructibilă între concepția intelectualului despre societate și aceea despre artă: „... a fi revoluționar înseamnă a lucra pe calea realismului socialist". „Realismul se naște din nevoia de a clarifica probleme și de a participa la lupta pentru sprijinirea soluționării problemelor sociale pe care trebue să le rezolvăm. El demonstrează, analizează, expune, justifică, acuză, creează entuziasmul, mânia, bucuria. El participă, îmboldește. Deaceea, el este o armă".

Problema realismului socialist și a realismului „național" este discutată de Aragon, într'o conferință din 1937, și pe care „La Nouvelle Critique" o

publică (Nr. 6) dată fiind actualitatea problemei. Poate fi realismul socialist-naţional? Nu este el de apartenenţă pur „rusească"? Şi apoi, poate exista realism socialist într'o lume ale cărei realităţi sunt de cu totul altă natură? Iată chestiunile care s'au ridicat şi pe care Aragon încearcă să le clarifice. Ca răspuns Aragon aminteşte în primul rand de politica Partidului Comunist Francez, socialistă şi în acelaş timp singura cu adevărat patriotică, naţională. El arată că realismul socialist nu este legat în mod indisolubil numai de ţara în care s'a creat socialismul, ci că este în primul rând, „o atitudine a spiritului... Dacă, concepţia sa despre lume este socialistă, e foarte natural să numeşti realism socialist realismul artistului... fie el scriitor, pictor sau dansator". Dar realism socialist nu poate exista fără cunoaşterea profundă, integrală, a realităţilor naţionale, pentru a le putea transforma în sens socialist. Fără însuşirea tradiţiilor naţionale progresiste nu poate exista realism socialist. „Realismul socialist nu-şi va găsi în fiecare ţară valoarea universală decât adâncindu-şi rădăcinile în realităţile particulare, naţionale ale solului din care ţâşneşte".

★

In numerele 4, 5, 6, H. Lefevre, R. Garaudy şi un grup de psihiatri reconsideră în mod critic activitatea lor de până acum, încearcă să ajute în felul acesta la clarificarea ideologică a tuturor intelectualilor.

Lipsurile pe care le relevă Lefevre şi Garaudy sunt tipice pentru acea categorie de intelectuali, care, luptând pentru cauza clasei muncitoare n'au ştiut să unească suficient teoria de practică, n'au folosit în creaţiile lor cu destulă hotărîre marxism-leninismul. Astfel Lefebvre relevă ca una din cele mai importante greşeli, faptul de a fi considerat leninismul şi stalinismul doar ca aplicări ale marxismului la condiţii istorice noi, fără să pătrundă desvoltarea, îmbogăţirea pe care au adus-o. O lipsă similară aflăm şi la Garaudy, care n'a sezisat destul de adânc saltul revoluţionar pe care l-au realizat Marx şi Engels, căzând uneori în greşala de a înfăţişa pe Marx ca pe un simplu continuator al ideilor materialiştilor francezi din sec. XVIII. Marx n'ar fi făcut altceva decât să adauge la materialismul lor şi la ideea luptei de clasă teoria plus-valorii şi metoda dialectică.

Altă greşeală semnalată este aceea de a considera materialismul doar conţinut al formei dialectice a gândirii, determinând deci materia cu ajutorul şi printr'o formă a cunoaşterii, ca o necesitate a acesteia. De fapt raportul stă invers, forma dialectică a cunoaşterii provenind din conţinut, din materie.

In afară de aceasta, Lefevre recunoaşte că n'a făcut legătura între concepţia materialistă despre lume şi rădăcinile ei de clasă ; aceeaşi lipsă o regăsim relevată la Roger Garaudy care a omis să arate că inconsecvenţa materialiştilor francezi din sec. XVIII îşi are originea tocmai în poziţia lor burgheză de clasă. Şi aici, după cum arată Garaudy în concluzie, „atingem astfel izvorul tuturor insuficienţelor filosofice".

★

Grupul de psihiatri marxişti, făcând analiza teoriei psihanalitice, arată că ea este o doctrină burgheză provenită şi apărând interesele acesteia. Psihanaliza are o netă orientare politică încercând să mascheze conflictele sociale, lupta de clasă, punând în locul lor conflicte psihologice, individuale. Psihanaliştii împing pe prim plan tema agresivităţii (pe care o concep inerentă fiinţei umane) şi care este rând pe rând lăudată sau respinsă, după cum este sau nu folositoare statului burghez. „Astfel, orientarea actuală a psihanalizei este de aşa fel încât ea devine de fapt, pe planul individului, o tehnică a adaptării sale la societatea burgheză, pe plan social o armă de preparare ideologică a unui nou război mondial contra forţelor de democraţie şi pace. Astfel, extinderea, popularizarea actuală a psihanalizei, se desvoltă ca un fenomen de criză pe măsura descompunerii regimului din care s'a născut".

Importanţa acest r autocritici merită odata mai mult să f'e subliniată, ele dovedind cu prisosinţa ca aceasta metoda ştiinţifică este eficace şi capabilă să îndrepte pe om spre cuprinderea greşelilor şi în acelaş timp pre depaşirea lor.

★

„La Nouvelle Cr:tique" îşi mai î'-dreaptă criticele şi spre acei ce falsifica marxismul sau îşi intitulează doctr'na „revoluţionara", pretinzând ca fac legatura între marxism şi teoriile burgheze. O astfel de demascare este necesară în întreg domeniul ideologic, iar în economie polit'că ea are o utilitate primordiala. „Economia politică burgheză valoreaza exact cât valorează sistemul economic burghez" (J. Kanapa). Astăzi când sistemul economic capitalist este în putrezire, economia lui politică nu mai are curajul să analizeze decât fenomene economice de suprafaţă, evită desvaluirea leg'lor fundamentale care dovedesc că sistemul capitalist nu-i veşnic ci se află actualmente în u'timul său stadiu; economia politică burgheză încearcă să mascheze acest fapt, inventează soluţii factice, care, neatingând baza viciată a economiei, nu pot avea decât rezultate corespunzătoare. Analiza superficială şi falsificarea marxismului, iată cele două metode întrebuinţate de economia politică burgheză, iată ce demască „La Nouvelle Crit'que".

Merită, deaceea să fie scoasă în evidenţă crit'ca pe care o face J. Hartmann cursurilor de Economie Politică dela Facultatea de Drept din Paris, tip'ce pentru întreaga Franţă. El arată că studenţii sunt obligaţi să înveţe după manualele prescurtate (Précis Dalloz) în care adunarea eclectică a tuturor teoriilor economice se îmbină cu atacarea şi falsificarea teoriei economice marxiste. Ac st manual este o dovadă elocventă a faptului că „Economia politică burgheză este în zilele noastre antrenată într'un ciclu infernal de verbalism". Neputând combate în mod cinstit economia marx'stă, d l Reboud, autorul manualului, o prezintă atât de schematizată încât acolo unde n'o denaturează direct omite elementele ei esenţiale, făcând-o astfel de neînţeles. Aceasta este una d'n metodele pe care le folosesc „savanţii" burghezi şi cu care încearcă sa otrăvească minţile studenţilor din ţările capitaliste.

O alta metodă este aceea care pretinde a face „puntea de legătură" între marxism şi teoriile burgheze, şi care e răspândită pe scară largă în special în ţările anglo-saxone. Reprezentativă pentru aceste teorii este „Keynismul" doctrina lui Sir John Maynard Keynes, mare financiar englez, fost director a. Băncii Angliei, şeful delegaţiei britanice la conferinţa d la Bretton Woods. Teoria lui Keynes a fost adoptata de Partidul Laburist care i-a descoperit laturi „socialiste". Pentru a nu lăsa să subsiste cel mai neînsemnat dubiu asupra adevăratei esenţe burgheze a acestei teorii, revista publică în numerele 3, 4, 6, 7, o serie de studii ale unor economişti şi oameni politici, care desvălue conţinutul capitalist ce se ascunde sub fraze mai mult sau mai puţin de stânga. Studiile sunt semnate de economistul sovietic Trachtenberg, de preşedintele Partidului Comunist American W. Z. Foster şi de J. Benard şi J. Dessau, care vor să arate după refutarea economică şi politică a keinismului, falsitatea tezei după care acesta ar fi o depăşire şi o sinteză a marginalismului şi marxismului. Keynes consideră capitalismul ca cel mai bun sistem economic, de neînlocuit „micile" lipsuri care se vadesc putând fi remediate. Vedem ca eclectismul n'a dispărut odată cu Dühring! Conform teoriei lui, principalul mijloc de progres este profitul capitalistului privat, care garantează „libertatea individuală". Acest profit este justificat şi prin consideraţii economice, dar în special prin cele morale şi psihologice. In loc să cerceteze raporturile reale din societatea capitalistă, Keynes explorează motivele psihologice care determină comportarea oamenilor. Problema principală, a cărei soluţionare o caută Keynes este, aceea a întrebuinţării totale a mânii de lucru. Sistemul lui Keynes este,

în esenţă un efort pentru a salva capitalismul şi profiturile capitaliste, îndepărtând sau cel puţin stăvilind ameninţarea crescândă a şomajului masiv" (Foster). Acest şomaj — spune Keynes — ar putea fi remediat prin investiţii masive care ar atrage în câmpul muncii toţi muncitorii. Aceste investiţii sunt determinate de motive psihologice pe care el le înfăţişează pe larg; astfel pentru a explica criza, Keynes socoteşte că ea este determinată de succesiunea de aşteptări pesimiste şi evaluări optimiste. Teoria lui Keynes a stat la baza multor concepţii ale capitalismului „planificat" (Beveridge, Hansen, etc.). Rezultatele nu mai trebue arătate, fiasco-ul a fost suficient de evident. Guvernul laburist al Angliei vrând să pună în practică doctrina aceasta a desvăluit esenţa ei: apărarea profiturilor capitaliste şi supunerea intereselor muncitorimii, intereselor monopolurilor capitaliste. Dar Keynes nu este în stare să suprime şomajul în cadrul capitalismului atât timp cât nu suprimă cauza lui fundamentală — contradicţia dintre caracterul social al producţiei şi caracterul privat al proprietăţii. Deaceea, el susţine şi o teorie greşită a statului, ascunzând că statul burghez este controlat de capitalişti şi propovădueşte colaborarea între clase, posibilă datorită unor tendinţe psihologice comune. El construeşte teoria economică a capitalismului de stat, arătând necesitatea extinderii funcţiilor statului, dar numai în limite determinate pentru garantarea investiţiilor şi profiturilor capitaliste. Statul apare clar aici, aşa cum l-a definit Engels, ca „instrument de exploatare a muncitorului salariat de către capital".

Unde se află aici „socialismul" teoriei lui Keynes? In dorinţa de a desfiinţa şomajul sau de a planifica economia? Desigur că nu, acestea sunt doar mijloace prin care ar dori să poată mări profiturile capitaliştilor şi să poată amâna, cu o zi măcar, prăbuşirea societăţii capitaliste.

Care este concluzia pe care o putem trage răsfoind ultimele numere din „La Nouvelle Critique"? Indiscutabil că revista corespunde din ce în ce mai bine scopurilor pe care şi le-a propus, luptei de clarificare ideologică, politică, pe care o duce. Progresul este evident dela un număr la celălalt. Toate aspectele vieţii culturale-politice de actualitate sunt cuprinse, analizate cu vervă şi ironie, cu profunzime şi discernământ în spiritul teoriei marxist-leniniste.

In acelaş timp nu trebue să uităm condiţiile grele în care „La Nouvelle Critique" duce lupta sa: teroarea de tip fascist organizată de guvernul francez, teroare care dela presiunea „morală", merge până la crearea de greutăţi în ceeace priveşte aprovizionarea cu hârtie a revistelor progresiste.

Se remarcă totuşi o importantă lipsă a revistei: este vorba de greşala de a combate prea mult imperialismul numai prin argumente am zice „apusene", adică neevidenţiind succesele obţinute practic şi teoretic de Uniunea Sovietică şi ţările de democraţie populară, nerelevând cu destulă putere succesele pe care le obţine clasa muncitoare din întreaga lume, neaccentuând suficient asupra luptei clasei muncitoare franceze, nefăcând deajuns de concret legătura între intelectuali şi clasa muncitoare a Franţei. Cu toate aceste lipsuri, revista se încadrează în primele rânduri ale luptei pentru pace, pentru progres, îndeplinind rodnic sarcinile pe care şi le-a pus.

E. SILVAN

PROBLEMA DELICVENŢILOR MINORI IN STATELE UNITE

In jurul culegerii de studii „Delicvenţa minorilor", Colecţia „Annals" (Filadelfia 1949)

Pe măsură ce, în ţările imperialiste capitalismul se afundă fără speranţă în propriile sale contradicţii, întreaga viaţă socială a acestor ţări se desfăşură sub semnul desagregării. In special în Statele Unite, condiţiile grele de viaţă ale marilor masse, duc la o

creştere continuă a criminalităţii, a prostituţiei şi vagabondajului în rândurile tineretului. Informaţiile apărute în presa ultimelor luni ne arată — după datele oficiale ale autorităţilor din Statele Unite că în patria fericită a gangsterilor, se petrece la fiecare 9 minute câte un jaf şi la fiecare 44 minute un asasinat. Insuşi şeful poliţiei americane a fost silit a recunoaşte că în U. S. A. criminalitatea creşte cu 20% pe an. Cele mai multe delicte sunt săvârşite de tineri. Această situaţie îngrozitoare, la care a ajuns regimul care are ca urmare 4 milioane de alcoolici şi 30.000 crime sexuale pe an, este menţinută si desvoltată prin toate mijloacele „educative" de care dispune guvernul imperialist, începând cu şcolile — focare de misticism şi şovinism — şi continuând cu romanele poliţiste, filmele pornografice, etc.

Se înţelege că printr'o asemenea educaţie, monopoliştii şi slugile lor, cufundând tineretul în mocirla imoralităţii, urmăresc să formeze o armată de brute în slujba scopurilor lor reacţionare.

Nu este deci de mirare dacă pe zi ce trece problema delicvenţilor minori devine tot mai gravă pentru Statele Unite.

Informaţii în această privinţă putem culege interpretând materialul pe care cu multă rea credinţă ni-l oferă publicaţia „Analele Academiei americane de ştiinte politice şi sociale" (Annals of the American Academy of Political and Social Science) Philadelfia 1949, (20 pagini), dedicată problemei delicvenţilor minori. Pentru a înţelege mai bine rolul acestei publicaţii duşmane progresului, trebue să precizăm că Academia care o editează îşi propune in statutul ei „să nu ia atitudine faţă chestiuni controversate". Se înţelege că şi aceasta este o atitudine. Sub pretext că nu ia atitudine, editura îşi rezervă dreptul de a înlătura orice informaţie adevărată, de a împiedica discutarea chestiunilor legate de interesele clasei muncitoare.

Acelaş statut prevede scopul de „a prezenta o informaţie cât mai precisă pentru ca publicul să-şi formeze o judecată inteligentă şi exactă". In vederea uneei asemenea informaţii „precise", „The Annals" ia toate măsurile ca nu cumva să se strecoare ceva progresist în rândurile ei. Chiar în prima pagină publicaţia anunţă că nu primeşte decât articolele „care sunt scrise la comanda editorilor". Editorii nu comandă însă decât ceeace le convine lor — fapt care aduce o nouă dovadă de felul în care e asigurată libertatea scrisului în lagărul imperialist. „Judecata inteligentă" a publicului este formată prin articolele cu conţinut mincinos pe care capitaliştii nu se sfiesc a recunoaşte că le comandă. Drept urmare, studiile comandate sunt semnate numai de „personalităţi culturale" denumire dincolo de care se ascund acei intelectuali care, în schimbul unor avantajii materiale — toţi sunt profesori universitari sau conducători ai instituţiilor de Stat — s'au pus cu trup şi suflet în slujba clasei exploatatoare. E limpede că pretinsa imparţialitate a numitei Academii este numai un văl străveziu, menit să-i ascundă caracterul de clasă.

Majoritatea celor 17 studii publicate încearcă cu disperare să explice „cauzele" creşterii înspăimântătoare a delicvenţei în rândurile tineretului american. Căutând explicaţii, una mai năstruşnică decât alta, toţi autorii se feresc însă cu grijă de orice ar putea arunca o lumină adevărată asupra cauzelor adânci ale delicvenţei, cauze care nu pot fi despărţite de orânduirea capitalistă, aflată în ultimul stadiu al descompunerii.

Unii autori sunt de părere că delicvenţa este produsă de decadenţa morală a familiei americane. Astfel articolul lui Harry Schulman intitulat „Familia şi delicvenţa minorilor" recunoaşte că în Statele Unite se merge spre desorganizarea familiei, care duce printre altele şi la creşterea delicvenţei minorilor. In loc de a ne arăta însă cauzele reale ale decadenţei familiei în regim capitalist, autorul se afundă în consideraţii diversioniste rasiste, fără niciun substrat ştiinţific, despre „grupele etnice". El ajunge la constatarea, expusă cu scopul de a ne abate atenţia dela adevăratele cauze, că inferioritatea „rasială" a negrilor face ca mai ales familiile de negri să cadă

în desorganizare şi imoralitate. Este adevărat că, dacă ţinem seama de proporţia numerică dintre negri şi albi, numărul negrilor deţinuţi pentru delicvenţă este de 3 ori mai mare decât al albilor, în St. Unite. Autorul uita însă să ne spună că această „inferioritate" a negrilor nu este înnăscută ci se datoreşte groaznicelor condiţii de viaţă în care sunt ţinuţi negrii în Statele Unite. Să nu uităm că în America, aşa cum recunoaşte în altă parte „Annals", „un factor important în proporţia numerică mare a delicvenţilor de culoare este totala absenţă a serviciilor de asistenţă pentru copiii negri sau alţi copii de culoare". Printre rânduri, fără voia lui, autorul scapă totuşi unele indicaţii asupra situaţiei din Statele Unite: examinând frecvenţa delicvenţelor, este foarte semnificativ faptul că în majoritatea cazurilor ele au la bază **mizeria**; băieţii sunt deobicei condamnaţi pentru furt, iar fetele pentru delicte sexuale, mai ales pentru prostituţie.

Aceiaşi autori se feresc de a vorbi despre parţialitatea justiţiei americane, care constitue, deasemenea, unul din motivele pentru care proporţia delicvenţilor negri este mai mare. Este ştiut că delictele pentru care un copil alb este judecat cu indulgenţă, sunt aspru condamnate, atunci când făptuitorul este un negru.

O altă „explicaţie" a delicvenţei încearcă să ne-o dea Henry McKay în articolul său intitulat „Vecinătatea şi purtarea copilului". Delicvenţa minorilor se datoreşte — spune el — influenţelor dăunătoare ale „vecinătăţii", adică ale cartierului în care locuesc copiii. El priveşte copilul ca pe o fiinţă în care instinctul crimei nu aşteaptă decât ocazia favorabilă să se manifeste.

După acest autor, delicvenţa îşi are rădăcina în instinctele sau în nevoile copilului. McKay afirmă printre altele că „recreaţia şi delicvenţa sunt activităţi colective şi deşi una este legală iar cealaltă ilegală, ambele satisfac multe nevoi de bază ale copilului" (pag. 41). Aşa dar criminalitatea ar fi un fenomen absolut natural şi de neînlăturat, care se ascunde chiar în jocurile nevinovate ale copiilor. Se vădeşte aci tendinţa fascistă a „savanţilor" imperialişti, de a considera crima drept ceva obişnuit. Din între acest studiu se desprinde concluzia că vina cea mare în desvoltarea criminalităţii la minori o are cartierul în care locueşte copilul: cartierul deşteaptă instinctul delicvenţei. Dece domnesc însa moravuri care împing la crima? Iată o problemă pe care autorul se fereşte să o atingă. Ca şi în celelalte studii, remarcăm şi aci lipsa totală a unor concluzii practice care să ajute la rezolvarea problemei.

Intr'o aparentă discordanţă cu articolele de mai sus întâlnim în continuare studiul lui Marshall Clinard despre „Influenţe secundare ale comunităţii asupra delicvenţei la minori". Clinard atacă cu vehemenţă teoria după care delicvenţa minorilor ar fi provocată de influenţa familiei sau a cartierului. El le atacă însă numai pentru a da mai multă tărie teoriei sale care slujeşte acelaş scop: învăluirea adevăratelor cauze într'o ţesătură de minciuni. Clinard pune accentul pe rolul „influenţelor secundare", denumire sub care el înţelege influenţa presei, a cinematografului, a literaturii, a emisiunilor radiofonice, a instituţiilor publice. Toate aceste „influenţe secundare", recunoaşte el, joacă în Statele Unite un rol foarte dăunator. Filmele de cinematograf ca şi emisiunile radiofonice pervertesc tineretul în general, purtarea adulţilor, viaţa în baruri şi taverne, exercită o influenţă primejdioasă asupra tineretului. Autorul arată că înşişi judecătorii şi poliţiştii, atât prin purtarea lor în serviciu cât şi prin cea din viata particulară „n'au o atitudine care să încurajeze respectul legii". Ni se dau indicaţii despre gravele slăbiciuni ale şcolii americane. Nici presa trusturilor nu rămâne mai prejos în acţiunea de distrugere a oricăror urme de morală în conştiinţa tineretului: „stilul şi conţinutul ziarelor aduc adesea o glorificare a criminalităţii şi a criminalilor". Ca şi ceilalţi autori însă, Clinard îşi încheie studiul fără a trage vreo concluzie, fără a indica vreo soluţie. El are aceeaşi atitudine ca şi a autorilor pe care pretinde că îi combate: refuză să-şi pună problema cauzelor adânci

care provoacă ceeace el numeşte „influenţele secundare".

Noi ştim că influenţa familiei, a cartierului şi a întregului mediu social nu are acelaş caracter negativ în lumea întreagă; noi ştim că în Uniunea Sovietică familia este un factor educativ de mare importanţă în formarea generaţiei eroice de constructori ai comunismului; noi ştim, deasemenea, că întreg mediul de viaţă al societăţii sovietice ofera tineretului exemple măreţe de muncă şi luptă pentru binele comun, de patriotism fierbinte, de respect pentru proprietatea obştească, de relaţii curate între sexe, bazate pe dragoste şi nu pe interes. Mai ştim că în ţara noastră, ca şi în celelalte democraţii populare, pe măsură ce înaintăm spre socialism, mediul social în transformare exercită o influenţa educativă foarte însemnată pentru formarea constructorilor socialismului. La noi, tineretul învată astăzi să respecte şi să admire, nu pe „eroii" faptelor criminale sau ai aventurilor galante, ci pe eroii muncii sau pe luptătorii neînfricaţi împotriva exploatării capitaliste. Cum se explică faptul că familia, cartierul, „influenţele secundare", exercită în Uniunea Sovietică şi în bună măsură în democraţiile populare, o influenţă atât de deosebită de cea pe care o exercită în ţarile din lagărul imperialist? Singura explicaţie stă în faptul că în lagărul păcii şi al socialismului puterea politică este în mâinile clasei muncitoare, în timp ce în ţările capitaliste mai domnesc exploatatorii, care folosesc aceste influenţe în scopurile lor de clasă. Nu familia în genere exercită o influenţă daunătoare, ci familia burgheză, care poartă amprenta neagră a imoralităţii burgheze; acelaş lucru când vorbim de radio, de presă, de cartier sau de literatură. Desigur că redactorii publicaţiei „Annals" au sarcina să ferească cititorii să înţeleagă toate acestea. Deaceea ei se mărginesc să se plângă de rolul nefast al literaturii poliţiste, afirmând că întreaga literatură este o pacoste pe capul educatorilor şi ascunzând valoarea educativă de nemăsurat a întregii literaturi progresiste, în frunte cu literatura sovietică a unor romane ca cele ale lui Gorchi, Ostrovschi sau Boris Polevoi.

Pentru a lămuri „definitiv" problema, „Annals" publică în acelaş volum, studiul profund idealist al psihiatrului Karl Birnbaum, intitulat „Punctul de vedere al psihiatrului în problema delicvenţei minorilor". In aparenţă şi acest articol încearcă să combată teoriile amintite mai sus. In fond, el urmareşte să taie drumul oricărei cercetări ştiinţifice în această direcţie. Principala lui grijă este de a nu contrazice „conceptul criminalităţii înnăscute" (pag. 59). Ştiinţa nu trebue să se mai obosească deci căutând explicaţii delicvenţei: explicaţia se află in „lipsa de maturitate mintala şi a personalităţii" cu care se nasc unii copii. Fiecare caz este, după părerea lui Birnbaum, o combinaţie între factorii patologici înnăscuţi şi cauzele sociale, care cad astfel pe al doilea plan. Delicvenţii deci se nasc delicvenţi, iar mediul nu face decât să le desvolte tendinţele spre delicvenţă. Unele cazuri sunt explicate de Birnbaum prin „sexualitatea nedesvoltată" care face ca energia sexuală să se îndrume în direcţia delicvenţei.

Dincolo de diferitele cazuri prezentate, Birnbaum vede imaginea „criminalului înnăscut", lipsit de „simţ socio-etic" şi de „simpatie pentru oameni".

Cititorului acestor elucubraţii antiştiinţifice nu i-ar veni să creadă că ele sunt scrise în 1949 ci cu câteva secole înainte, dacă n'ar şti că ele au fost tipărite într'o ţară în care interesele imperialiştilor cer ca adevărurile să fie, sau îngropate, sau în aşa fel deghizate încât să nu le mai recunoască nimeni. Exploatatorii îşi închipue că scapă de orice răspundere explicând delicvenţa, care e o urmare firească a blestematei lor orânduiri, prin instincte şi tendinţe înnăscute. Ei dau această explicaţie tocmai pentru a absolvi societatea capitalistă de marea ei vină în apariţia şi desvoltarea delicvenţei. Marxism-leninismul ne învaţă că manifestările sociale nu sunt înnăscute ci apar în activitatea individului, în raport cu mediul în care trăieşte. După oamenii „de ştiinţă" ca Birnbaum dispariţia

minorilor delicvenţi în Uniunea Sovietică trebue să se datorească faptului că, printr'o stranie întâmplare nu se mai nasc copii cu instinctele respective...

Explicarea delicvenţei prin instincte înnăscute este cea mai bună dovadă că „psihiatrii" ca Birnbaum au rupt orice legătură cu ştiinţa.

Un alt articol încearcă să privească problema şi dintr'un punct de vedere „filosofic". Este vorba de studiul lui Gustav Schramm intitulat „Filosofia curţii de minori". Această filosofie se reduce la o afirmaţie cinică: orice judecator, atunci când dă sentinţa, trebue să pună interesele statului burghez, mai presus de orice considerente omeneşti. O filosofie ca cea a lui Schramm are misiunea de a întuneca şi ultimele licăriri de omenie care s'ar mai afla în conştiinţa judecătorului american.

Ne amintim că şi în ţara noastra se puneau pe vremuri asemenea probleme, isvorite din contradicţia între interesele statului şi cele ale indivizilor. Aceste contradicţii dispar la noi din ce în ce, iar în justiţie asesorii populari au grija de a lovi în interesele necurate ale exploatatorilor. In Uniunea Sovietică, regimul socialist a dus de multă vreme la armonia între interesele individuale şi cele sociale.

Foarte apropiată de „filosofia" lui Schramm este şi concepţia expusă de Sol Rubin în studiul său despre „Caracterul legal al delicvenţei minorilor". Despărţind „legea" de „morală" (despărţire foarte frecventă în viaţa americană), el afirmă cu acelaş cinism că nu l interesează ce spune psihologia şi sociologia despre delicvenţă, că nu ia în considerare diferitele acte care primejduesc sănătatea copilului şi că problema delicventului trebue privită numai în raport cu prejudiciile pe care acesta le aduce „societăţii" (bine înţeles societăţii capitaliste!). Studiul lui Sol Rubin ne dovedeşte odată în plus că această societate care nu cunoaşte altă lege decât cea a câştigului, arată o totală indiferenţă soartei copiilor. In continuare autorul se plânge că instituţiile americane nu pot disciplina copiii. El pomeneşte de aproape 10.000 cazuri de minori care nu se lasă conduşi. După părerea lui, delicvenţii nu pot fi educaţi fiindcă... nu vor ei sa fie educaţi. Astfel Sol Rubin, pretins duşman al teoriilor psihologiste, cade şi el în explicaţia idealistă după care delicvenţa ar avea cauze înnăscute. Această parte a studiului său ilustrează neputinţa pedagogiei americane.

Faţă de caracterul vădit neştiinţific al tuturor explicaţiilor pe care aşa zişii „teoreticieni" încearcă să le dea problemei delicvenţei, alţi autori iau altă atitudine: ei renunţă la orice încercare de a explica fenomenul şi se mulţumesc să înşire cifre şi statistici. Deşi statisticile sunt, după chiar relatările autorilor, cu totul incomplecte, totuşi ele ne dau indicaţii interesante despre desvoltarea delicventei în Statele Unite. Să luăm de exemplu câteva cifre din articolul lui Ed. Schwartz („Statistica delicvenţei minorilor în Statele Unite") care ne arată cum a crescut delicventa tinerilor sub 18 ani, după informaţii, provenind dela 76 de instanţe:

1938	50.451
1943	82.879
1945	84.694

Alte statistici ne arată că 275.000 tineri sub 18 ani au fost judecaţi de instanţele pentru minori, întocmindu-li-se acte de judecată şi cel puţin încă 275.000 au fost judecaţi fara a li se întocmi acte de judecată. 20% din aceste cazuri sunt tinere fete, majoritatea dintre ele (74%) fiind judecate pentru delicte sexuale. Iată cum o înşiruire de cifre reci ne poate oferi o imagine a decăderii totale, şi pe plan moral, a societăţii capitaliste în faza imperialistă. Iată la ce se reduc idilicele relaţii de familie pe care le prezintă cineaştii americani în filmele lor mincinoase. Iată ce apără aţâţătorii antisovietice, pretinşi apărători ai familiei.

★

In faţa acestei situaţii urmează să ne punem întrebarea: ce face guvernul american pentru rezolvarea gravei probleme a delicvenţilor minori? Asupra acestei chestiuni, majoritatea studiilor publicate în „Annals" păstrează cea mai adâncă tăcere. Câte o observa-

ție facută în treacăt ne dă totuși unele indicații.

Unele studii se plâng de totala nepregătire și chiar de imoralitatea judecatorilor din majoritatea curților de minori. Cei meniți să judece și să fie un exemplu, ar merita adesea să fie ei judecați.

Alte studii subliniază lipsa îngrijorătoare a instituțiilor pentru copii. Se arată că instituțiile americane nu permit internarea decât a 20.000 minori anual, cifră cu totul neînsemnată față de numărul uriaș de delicvenți existenți.

Cât privește caracterul acestor instituții, e bine să ne referim la articolul lui Austin Mac Cormick, singurul dintre autorii citați la care întâlnim oarecare spirit critic. („Copiii în închisorile noastre"). Acesta ne arată că fiecare dintre închisorile americane, luată aparte, ar putea fi considerată drept cea mai proastă prin neglijența și corupția ca și prin condițiile îngrozitoare de viață care domnesc între zidurile ei. In fiecare dintre statele americane există asemenea închisori refractare oricărei reforme legislative, în care putrezesc zeci de mii de copii (printre aceștia, mii de copii de 8—9 ani). In acești copii, victime ale orândurii capitaliste, statul bancherilor nu vede decât niște dușmani pe care îi tratează fără milă. Nu se urmărește reeducarea lor, ci sdrobirea lor.

Explicația situației din închisorile americane ne apare mai limpede atunci când autorul ne arată că întreg personalul instituțiilor de detențiune, dela director până la cel din urmă gardian, este numit de către partidul politic (democrat sau republican) când vine la putere.

Observații interesante asupra instituțiilor pentru delicvenții minori, așa cum se prezintă ele în Statele Unite de astăzi, face John Costello în articolul său „Instituții pentru delicvenții minori". El împarte aceste instituții în:

a) Instituții particulare, întreținute din donații și puse în slujba bisericii.

b) Instituții de reeducare de Stat. Acestea au condiții de viață și mai îngrozitoare decât cele particulare. Autorul le compară cu niște „lăzi de gunoaie" ale orașelor, foarte prost amenajate, în care sunt aruncați la un loc, fără nicio selecție, tineri bolnavi de debilitate mintală, cu psihoze potențiale, cu deviații sexuale și chiar delicvenți agresivi („tineri gangsteri").

In articolul citat ni se mai arată că „școlile pentru delicvenți nu au încă un statut definit în privința educatiei copiilor" (pag. 166).

Cât privește cunoașterea delicvenților, autorul ne arată că ei sunt pentru educatori o massă informă în care nu se distinge nimic individual. Nu li se face nici măcar un examen fizic serios; examenul psihiatric există numai pe hârtie; se face numai o examinare superficială care urmărește să izoleze pe cei contagioși.

Așa cum ne sunt descrise, chiar de către „oamenii de știință" cei mai reacționari, care se ocupă de problemele delicvenței, instituțiile pentru minori din Statele Unite sunt niște focare de infecție menite să abrutizeze într'o și mai mare măsură pe delicvenți și să-i lege definitiv de drumul crimei, pe care i-a împins societatea cea mai coruptă pe care a cunoscut-o până acum istoria.

★

Ce se întâmplă cu delicvenții minori după eliberarea lor?

„Annals" constată că din momentul eliberării nimeni nu se mai ocupă de acești copii care se întorc în vechea familie, vechiul cartier, vechile „condiții secundare". John Costello — pare a fi „specialistul" în probleme pedagogice al publicației de care ne ocupăm —face aci o „critică" a societății burgheze. Să nu ne închipuim că el ar îndrăzni să se atingă de acea cauză adâncă care face ca orânduirea capitalistă să nască delicvența: regimul de cruntă exploatare a omului de către om. Ceeace este sacru pentru burghezie este sacru și pentru pedagogii ei. Costello se mărginește să critice primirea cam „rece" pe care societatea o face delicvenților minori, la întoarcerea lor din institutele de detențiune. Pentru a rezolva această problemă, pentru a asigura o primire mai caldă acestora, Costello găsește solu-

ţia: să se facă din timp pregătirea „sufletească" a societăţii. Familia burgheză, agenţiile de plasare, cartierul, întreaga societate ar trebui, după părerea lui Costello, să fie „educată" pentru a primi din nou, la sânul ei vitreg, pe cel îndepărtat. Nimic nu poate fi mai absurd decât ideia de a educa astfel o societate care, prin însăşi structura ei, generează continuu delicvenţa.

După alţi autori, problema integrării în societate a copiilor ieşiţi din institutele de detenţiune, se rezolvă prin plasarea lor în familii adoptive. Ni se vorbeşte de asemenea familii „binefăcătoare" care îşi iau sarcina de a întreţine şi a educa un delicvent minor. Nu ni se vorbeşte deloc despre acel fel de educaţie pe care copilul o poate primi în decadenta familie burgheză şi nici despre nemiloasa exploatare la care este deobicei supus de către „binefăcătorii săi".

Aşa dar pe orice drum ar porni la ieşirea lui din institutul de detenţiune, delicventul minor va simţi pe umeri aceeaşi apăsare a orânduirii putrede care i-a hărăzit calea delicvenţei.

★

Am văzut că diferiţi autori burghezi, sub pretext că explică delicvenţa, tind să prezinte acest fapt social ca o problemă fără ieşire. Se înţelege că exponenţii burgheziei se vor feri întotdeauna să arate că problema e soluţionabilă, că va putea fi rezolvată odată cu înlăturarea exploatării.

J. B. Costello reeditează una din cele mai clasice „soluţii" burgheze — prin care noi ştim prea bine că problema nu se va rezolva niciodată. Este vorba de „reeducarea temeinică a delicvenţilor minori". Exercitând o acţiune educativă serioasă asupra delicvenţilor îi putem face „oameni de treabă". Bineînţeles că o asemenea operă de reeducare nu s'ar termina niciodată în orânduirea burgheză, care produce delicvenţa aşa cum o viperă produce veninul.

Recunoscând că actualele instituţii de reeducare din America sunt lipsite de orice valoare pedagogică, Costello propune înfiinţarea unor instituţii noi, recomandând totodată mijloacele de reeducare pe care el le socoteşte cele mai fericite. E foarte interesant pentru noi, care astăzi cunoaştem metodele pe care le-a întrebuinţat pedagogia sovietică spre a lichida delicvenţa, să vedem ce se înţelege prin „pedagogia reeducării" în Statele Unite. Ca să dăm mai întâi o idee generală asupra ei, trebue să spunem că această aşa zisă „pedagogie" se reduce la un amestec haotic al celor mai reacţionare idei pedagogice ale secolului trecut. Singurul lucru „nou" este accentuarea misticismului, a desorganizării învăţământului şi afirmarea cinică, pe faţă, a concepţiilor duşmănoase clasei muncitoare.

Costello îşi începe studiul definind instituţia pentru delicvenţii minori ca pe o şcoală pentru îngrijirea, tratamentul şi reeducarea socială a tinerilor cu turburări, „care au găsit practica obiceiurilor sociale curente ale mediului lor, în conflict cu personalitatea lor". Noi ştim despre ce fel de „obiceiuri sociale curente", poate fi vorba într'o ţară imperialistă: este vorba de otrăvita morală burgheză, care împinge tineretul spre delicvenţă. Intr'o societate în care, aşa cum arăta Lenin, domneşte principiul „sau tu jefueşti pe altul, sau altul te jefueşte pe tine", delicvenţi devin aceia care nu ştiu să jefuiască în mod legal. Vom vedea că educaţia care li se dă are drept scop să-i înveţe să se supună exploatării burgheze, să se lase jefuiţi. Din restul definiţiei se desprinde concepţia unei „personalităţi" care s'ar fi născut cu „turburări" ce pun individul în conflict cu societatea. Ca şi ceilalţi „pedagogi" şi „psihologi" în slujba imperialiştilor, Costello nu vrea să recunoască că în societatea capitalistă, la baza conflictului dintre individ şi societate nu stau turburările înnăscute ale indivizilor ci proasta orânduire socială, care oprimă majoritatea indivizilor.

Programul educativ, ne spune mai departe Costello, trebue întocmit pe baza studiului individualităţii copilului. Pentru aceasta el recomandă aplicarea testelor. Prin teste, psihologii vânduţi burgheziei sunt gata să demonstreze oricând, la comandă, că fiii celor ce

muncesc se nasc cu un nivel psihic atât de redus încât nu sunt buni de altceva decât să-i slujească mai departe pe exploatatori. De multă vreme știința sovietică, cea mai înaintată din lume, a desvăluit caracterul profund reacționar și antiștiințific al testelor; se înțelege că pedagogii americani întrebuințează cu plăcere o metodă care are asemenea calități. După ce se va „măsura" inteligența, stările afective și vocația, autorul cere „măsurarea" relațiilor copilului cu alți copii și cu adulții. După concepția sa aceste relații ar fi deci aceleași în orice împrejurare și nu s'ar datora decât individualității înnăscute a copilului. Pe baza acestor măsurători „exacte" se va întocmi „profilul psihologic" al copilului care, după părerea autorului ar putea să cuprindă într'o schemă rigidă întreaga viața psihică a copilului. Pe baza „profilului" se face un raport rezumativ, care la rândul lui e revizuit de o comisie, care în sfârșit întocmește programul. Aci ni se atrage atenția să ținem seama dacă delicventul a venit pe lume cu o inteligență „concretă" sau „abstractă" căci, după părerea autorului, procesul educativ se bazează pe forțele înnăscute ale copilului. Afișarea acestei expresii a negrei ignoranțe și a relei voințe justificată prin aplicarea testelor, nu este lipsită de anumite scopuri. In capitolul despre „Educația vocațională", Costello descoperă, tot pe baza testelor, că minorii din instituțiile de reeducare n'au nivelul necesar pentru a putea deveni vreodată, prin educație, muncitori calificați. El afirmă că nicio educație nu-i va putea face muncitori calificați. Printr'o „coincidență" desigur fericită, autorul constată, că pe de altă parte, industria americană nici nu are nevoie de brațe calificate, interesele industriei americane coincid perfect, și desigur nu din întâmplare, cu descoperirile „științifice" ale așa zișilor „savanți", despre psihicul copiilor. In consecință n'ar mai fi necesar din niciun punct de vedere să ne obosim să dăm acestor copii o instrucție serioasă. Reprezentând interesele veroase ale oamenilor de afaceri, Costello ne asigură că o instrucție profesională serioasă dată delicvenților minori, ar fi „o energie cheltuită în zadar". Costello izbutește astfel să împace și capra și varza: sarcina educatorului se ușurează, iar industriașul câștigă brațe de lucru ieftine. Singurul care pierde este copilul; el s'a ales numai cu „studiul profund al personalității" și cu convingerea că nu e bun de nimic. Așa dar, prin toate programele, graficele, testele și profilurile psihologice, pedagogul burghez își îndeplinește și aici cu pricepere una din sarcinile pe care i le-a încredințat clasa dominantă: să justifice exploatarea și să contribue la menținerea ei.

Să mergem mai departe și să vedem cum ar trebui să se desfășure educația în institutele ideale pe care le visează pedagogia americană.

In ce privește organizarea copiilor din instituții ni se propune un sistem a cărui ineficacitate a putut-o constata Pestalozzi încă dela începutul secolului trecut. Copiii ar trebui organizați în forma unor mici familii, conduse de un părinte și în interiorul cărora să domnească relații familiale. Educatorul trebue să fie un „tată" sau o „mamă" complect lipsiți de autoritate, acționând conform capriciilor copilului. Prin această organizare, familia burgheză devine modelul de viață al celor fără de familie.

Nu ne miră faptul că burghezia recurge, în fața problemelor, la soluții de mult ruginite. In realitate ea nu urmărește rezolvarea problemelor ci tocmai să împiedice rezolvarea lor, să mențină situația existentă și să tragă cât mai mult profit din această situație. Deaceea burghezia fără viitor își aruncă privirile disperate spre trecut, spre ceeace a murit, încercând să oprească mersul științei, să întoarcă inapoi roata istoriei.

Pentru a se crea o atmosferă familială Costello propune mai departe, tot felul de jocuri de cărți și de table, box, water-polo și, din când în când, picnicuri. Ne putem închipui lesne ce fel de educație ar primi copiii prin asemenea mijloace. Toate acestea de altfel sunt numai pe hârtie, și nu ni se arată în niciun fel cum s'ar putea realiza în practică; deocamdată instituțiile de minori sunt, așa cum am văzut mai sus, închisori inchizitoriale

sau „lazi de gunoaie ale oraşelor".

Trecând la învăţamântul care ar urma sa se predea în instituţiile pe care le preconizează, Costello ne da mai întâi o indicaţie „principala": copilul nu trebue sa înveţe nici din interes pentru materie, nici din convingerea că trebue să se instruiască ci numai... din dragoste pentru educator.

Aceasta veche teorie greşita continuă să fie şi astăzi un bun „preţios" al pedagogilor reacţionari, care îndeamnă educatorii să se rezume la cultivarea sentimentelor şi să neglijeze preocuparea de a găsi metode juste de învăţământ.

Clasa dominanta este interesată să domnească obscurantismul şi din această cauză ea este duşmana de moarte a oricărui învăţământ organizat. Pe linia străduinţelor capitaliştilor de a smulge învăţământului caracterul organizat şi legătura cu problemele masselor, trebue să privim şi alte idei pe care Costello încearcă sa le reînvie. Astfel el cere ca tot programul să fie centrat de copil „copilul să rămâna focarul preocupărilor, toate să se centreze în jurul lui".

Mai mult chiar. El cere să lăsăm copilul să progreseze în ritmul sau propriu, să nu-l zorim la învaţatură, să nu-l silim la eforturi, iar dacă nu corespunde, la nevoie să-l mutăm într'o clasă inferioară.

Din toate propunerile lui Costello rezultă o împotrivire aprigă faţă de orice forme organizate de educaţie; el pretinde ca educatia trebue sa fie „liberă", cu alte cuvinte totul să se faca la întâmplare, instinctele copilului să se desvolte în mod „natural", totul să fie lăsat la bunul plac al copilului. Prin aceasta, Costello caută să ferească pe cel „educat" de a căpăta cunoştinţe sistematice despre lume şi societate.

La baza învătământului propus, ca o garanţie că vor fi stinse orice licăriri de lumină din conştiinţa copilului, Costello pune religia. El ne asigură că „îndrumarea religioasă este esenţială iar lipsa îi face pe copii să nu aibă înţelegere faţă de legile morale". Nu mai e necesar să ne întrebam despre care legi morale e vorba: autorul se referă la morala burgheză, care desbină oamenii muncii, în numele n ionalismului şovin, a urii de ra a etc. Că instituţiile am r'cane de ree ducare nu au educatori este pentr Costello o chestiune secundară, el a e grija să cears însa, pentru fiecar instituţie, atâţia preoţi câte confe siuni sunt reprezentate printre copii In continuare, Costello desvalue scopul învaţământului religios: prin religie trebue sa se insufle copilului respectul pentru legile statului Fiind vorba de statul condus de imperialişti, înseamneaza ca religia capată rolul de a transforma oamenii în sclavi supuşi ai clasei dominante.

Alături de învăţamântul religios, în lucrarea lui Costello se mai reflecta o trăsătură caracteristica a pedagogiei americane. Ştim că această pedagogie urmareşte sa faca din fiii burghezici nişte buni oameni de afaceri, tot aşa cum urmăreşte să facă din fiii celor ce muncesc nişte slugi supuse şi smerite. Costello recomanda deci în cadrul instituţiilor sale şi „instrucţia pentru viaţa de afaceri". Am văzut însă mai sus că în realitate delicvenţilor minori nu li se dă o asemenea instrucţie. Ea este rezervată numai pentru delcvenţii „legali" din familiile capitaliştilor.

Costello îşi încheie stud'ul aratând că dupa ce primeşte această „educaţie" delicventul minor tr bue să trea că prin faţa diferitelor instanţe, sa primească diferite avize, pentru ca, în sfârşit, să fie eliberat şi să se reîntoarca în mijlocul societăţii. Inarmat cu o concepţie religioasă, cu o atitu dine de respect faţa de statul burghez, cu o atitudine de „înţelegere", (care renunţa la lupta de clasa) şi cu o meserie necalificată, delicventul devine de acum înainte şi mai uşor victima orânduirii capitaliste. Veden deci că prin educaţia propusă, Costello şi-a îndeplinit „datoria" de savant burghez, slujind interesele cele mai reacţionare.

In realitate însă nici măcar „principiile" sale nu sunt aplicate şi instituţiile pentru delicvenţii minori din U.S.A. rămân şi mai departe pepiniere de gangsteri.

★

Problema delicvenţilor minori a fost în întregime rezolvată în U.R.S.S. In

condițiile socialismului, datorită socializării mijloacelor de producție, dispare contradicția între interesele sociale și cele personale. Societatea socialistă — ne învață I. V. Stalin — reprezintă unica garanție solidă a apărării intereselor personale. In Uniunea Sovietică, viața fericită a muncitorilor se desfășură călăuzită de principiile moralei comuniste. Partidul Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice educă tineretul în spiritul dragostei fața de munca, al patriotismului și internaționalismului proletar, al respectului față de proprietatea obștească și al unor raporturi între sexe, bazate pe dragoste tovărășească. Se înțelege că atât condițiile materiale de viață, cât și întreg mediul social și familial contribue la formarea unui tineret cum nu mai există în lume, care lupta cu hotărîre pentru construirea socialismului. Se înțelege că în rândurile unui asemenea tineret nu are ce cauta delicvența; această plagă a rămas numai o amintire pentru oamenii sovietici.

Cu mulți ani înainte, marea educatoare sovietică Nadejda Constantinovna Crupscaia a demascat teoriile mincinoase burgheze despre „moral insanity" despre delicvența înnăscută. Intr'un articol publicat în 1923, tovarășa de viață și luptă a lui Lenin denunță idealismul acelor pedagogi care vorbesc despre „deficienți morali". In acel articol Crupscaia spunea: „Pentru un marxist, termenul „deficient moral" este cu totul inacceptabil! Există copii persecutați, înrăiți, chinuiți, bolnavi, dar nu există deficienți morali... Termenul „deficient moral" i-a eliberat (pe educatori) de orice răspundere interioară și exterioară, i-a eliberat de necesitatea de a ține seama de copii, de a respecta demnitatea lor umană, personalitatea lor, de a învăța să se apropie de ei, i-a eliberat de cel mai simplu impuls uman de a ajuta pe cel slab... Jos cu termenii burghezi care liberează de orice răspundere, în genul termenului „deficient moral".

In acelaș articol Crupscaia afirmă: „Nu este ușor să educi copiii înrăiți, bolnavi, care au trăit timp îndelungat în condiții grele de lupta bestială pentru existență, într'o atmosferă de desfrau... Unde sunt la noi pedagogii apți pentru aceasta ?".

La acest apel a răspuns în mod strălucit marele pedagog sovietic A. S. Macarenco. Prin munca sa practică în diferitele colonii de delicvenți pe care le-a condus, luminat de învățătura marxist-leninistă, Macarenco a găsit metodele juste pentru reeducarea delicvenților minori pe care regimul sovietic îi moștenise dela vechiul regim țarist.

Macarenco nu s'a temut nicio clipă de așa zisele instincte criminale innascute la copii, care-i preocupă pe pedagogii burghezi. El a înțeles că purtarile rele se datoresc unei educații rele, primită într'o societate în decădere. Delicvenții sunt anormali în măsura în care orânduirea care i-a creat este anormală. Concepția lui Macarenco se caracterizează printr'un viguros optimism pedagogic: ea ne învață să credem cu toată tăria în educație, în posibilitatea de a transforma omul. Macarenco ne-a învățat să avem încredere în om, să-l stimăm, să-l iubim. El afirma adesea că educatorii trebue să învețe optimismul dela scriitorul Maxim Gorchi, care știa să observe tot ce este mai bun într'un om.

Dragostea și respectul față de om trebue arătată prin ceeace îi cerem. „Intotdeauna principiul meu de bază, spune Macarenco, a fost să pretind cât mai mult dela om dar in acelaș timp să-i port cât mai multă stimă". Această pedagogie a cerințelor este cu totul opusă pedagogiei cocoloșirii copilului, pe care o propovăduiesc educatorii burghezi. Cu cât cerem copilului mai mult, cu atât el este stimulat să realizeze mai mult și astfel desvoltarea lui urmează drumul just. Bineînțeles că desvoltarea copilului căruia nu-i cerem niciun efort va fi înfrântă.

Cerințele adresate fiecărui individ sunt cerințe legate de viața întregului colectiv în care acesta trăiește. Macarenco are marele merit de a fi inițiat în această direcție un principiu nou în pedagogie, existent numai în știința sovietică: educația perspectivei. „A educa un om, spune Macarenco, înseamnă a desvolta în el viziunea perspectivei care îi va aduce bucuria

de mâine". Colectivul trebue să fie legat de anumite țeluri, mai apropiate sau mai depărtate, care să mobilizeze la acțiune organizată pe toți membrii colectivului. Așa cum spune pedagogul sovietic V. Gmurman „patosul năzuinței sovietice spre un viitor, forța din ce în ce mai mare a înaintării sovietice spre comunism, și-a găsit în teoria perspectivei o expresie concretă".

Mânați de asemenea perspectivă, devenind din ce în ce mai conștienți de drumul societății sovietice, delicvenții din coloniile conduse de Macarenco au dus o viață de muncă rodnică în colectiv. Cu multă măestrie a știut Macarenco să îmbine munca manuală cu cea intelectuală.

Macarenco nu s'a temut — ca pedagogii reacționari americani — să dea delicvenților o meserie calificată, ci i-a făcut ingineri, medici, militari, educatori. El a izbutit să transforme hoții, vagabonzii, cerșetorii, prostituatele în oameni adevărați, folositori patriei lor. Desigur că această educație și roadele ei n'ar fi fost posibile în alt regim decât în cel socialist.

In Statele Unite problema acută a delicvenților reprezintă unul din simptomele descompunerii societății capitaliste în faza imperialistă. „Teoreticienii" vânduți trusturilor se străduesc zadarnic să ascundă adevărul: delicvența e produsă de mizeria fizică și morala în care se afundă poporul american. „Soluțiile" prin care ei încearcă sa rezolve problema poartă amprenta orânduirii ale cărei interese ei le slujesc. Niciuna din „soluțiile" lor nu poate avea vreo eficacitate. Pedagogia reeducării ca și întreaga pedagogie americană nu are nimic comun cu știința: ea este o armă contra libertăților poporului american și contra libertăților tuturor popoarelor. Savanții americani nu urmăresc în realitate reeducarea delicvenților minori ci se sbat zadarnic să justifice exploatarea, să mențină „democrația" burgheză care seamănă din ce în ce mai mult cu fascismul. Oricât s'ar sbate acești pseudo-savanți, ei nu vor putea rezolva problema delicvenților minori în condițiile de astăzi din Statele Unite, în care pervertirea tineretului e un fapt curent. Rezolvarea problemei e legată de înlăturarea marilor contradicții care macină societatea americană; rezolvarea ei va veni numai atunci când o adevărată democrație va înlătura domnia trusturilor.

Din cercetarea lucrărilor americane cele mai actuale asupra delicvenței vedem așa dar că știința apuseană este numai o mască, menită să ascundă un viespar de minciuni tendențioase. Toate aceste lucrări nu ne ajută nici măcar la rezolvarea unei singure probleme, cât de simplă ar fi ea. De aci învățăm odată în plus ca nu în ideologia otrăvită a imperialismului putem găsi vreo soluție pentru problemele ce ne frământa. Pentru a înțelege și a rezolva chestiunea delicvenței minorilor, singurul far călăuzitor ne poate fi știința sovietică.

Macarenco spunea că rolul pedagogiei este de a educa un om fericit. Această idee, expresia umanismului socialist, oglindește prăpastia dintre pedagogia sovietică și cea burgheză și ne arată clar că numai știința sovietica ne poate ajuta în drumul spre o viață mai bună pe care-l străbate azi țara noastră.

MIRCEA ȘTEFAN

★

CĂRȚI NOI DESPRE ISTORIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI GERMANE

In editura Dietz, editura Partidului Socialist Unit German au apărut două cărți, care merită o deosebită atenție:

Wilhelm Pieck: Zur Geschichte der Kommunistischen Partei Deutschlands. (Contribuții la Istoria Partidului Comunist German).

Otto Grotewohl: Dreissig Jahre später. (Treizeci de ani mai târziu).

Niciuna din aceste două cărți nu constitue o expunere complectă a mișcării muncitorești germane din secolul nostru. Dealtfel scopul pe care și-l propun nici nu este acesta, ci acela de a aprecia evenimentele în lumina concepțiilor marxist-leniniste și de a scoate din ele învățăminte pentru prezent și viitor.

Dar în ce constă importanța și originalitatea acestor cărți?

Mișcarea muncitorească germană nu duce deloc lipsă de lucrări istorice. Despre fiecare perioada a ei, cu excepția celei de sub dominația lui Hitler, s'au scris volume considerabile. Cele mai numeroase și mai amănunțite sunt scrierile care tratează perioada până la primul război mondial, există chiar lucrări speciale pentru fiecare oraș mai important.

Până la instaurarea regimului hitlerist și comuniștii și-au avut lucrările lor istorice relativ multe ca număr și destul de bogate ca conținut. In timp ce în celelalte țări strângerea materialului istoric prezintă adesea dificultăți serioase, în Germania, după cum am spus, cu excepția dominației lui Hitler, nu poate fi vorba de așa ceva. Așadar, importanța cărților mai sus amintite nu constă în materialul prezentat, ele se deosebesc de lucrările apărute înainte de 1933 mai ales **prin punctul lor de vedere nou.** Un rol hotărîtor în cristalizarea punctului de vedere marxist-leninist în interpretarea istoriei mișcării muncitorești germane l-a jucat fără îndoială „Istoria Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice". Tot atât de important a fost și rolul lucrării lui Stalin: „Despre unele probleme ale istoriei bolșevismului (Scrisoare adresată redacției ziarului „Proletarscaia Revoluția") caci în această scrisoare Stalin supune activitatea stângii din sânul social democrației germane dinainte de războiul mondial, din rândurile cărei a s'au recrutat mai târziu întemeietorii Partidului Comunist German, unui amănunțit studiu critic.

Printre problemele, care în lucrările recenzate sunt pătrunse cu o viziune istorică mult mai clară decât în studiile germane publicate înainte de 1933, se numără:

1) In timp ce citind scrierile mai vechi rămâneai cu impresia că trădarea social-democrației germane din 4 August 1914, când deputații social-democrați au votat creditele de războI, a căzut din cer, pe neașteptate, negăsindu-i-se nicio explicație, lucrările de mai sus dau la iveală că atitudinea de atunci a social-democrației germane a fost o urmare firească a procesului de descompunere internă, care se desfășura demult și ale cărei cauze trebue căutate în imperialism, în formarea unei aristocrații muncitorești.

2) O justă apreciere a greșelilor Rozei Luxemburg, greșeli care au fost omise în scrierile germane mai vechi.

3) O critică justă a slăbiciunilor P.C.G. din perioada 1918—1933.

Să studiem mai întâi cartea lui Otto Grotewohl care conține în anexă Rezoluția Biroului Executiv al Partidului Socialist unit German din 16 Septembrie 1948: „Revoluția din Noembrie și învățămintele ei pentru mișcarea muncitorească germană."

In prima parte a cărții autorul tratează despre evoluția mișcării muncitorești germane până la revoluția din Noembrie 1918. Inceputurile mișcării muncitorești germane din secolul trecut au fost pline de glorie. Sub directa și continua îndrumare a lui Marx și Engels, mișcarea muncitorească germană ajunsese încă din 1875 la o orientare predominant marxistă cu toate că se mai simțeau încă rămășițele lassalianismului oportunist. Cu toată teroarea aspră deslănțuită împotriva ei printr'o lege excepțională, legea anti-socialistă a lui Bismarck, care a fost în vigoare între 1878-1890, social-democrația germană se desvoltă rapid ajungând un partid de massă. Un partid care, după cum s'a exprimat Engels în 1895 în introducerea sa la opera lui Marx „Luptele de clasă în Franța", „e cel mai puternic, cel mai disciplinat și cel mai rapid în desvoltarea sa" și despre care Lenin spune următoarele cuvinte elogioase în 1910, în scrierea sa „Două lumi":

> „Partidul muncitoresc social-democrat din Germania s'a folosit timp de o jumătate de secol într'un mod exemplar de legalitatea burgheză creînd cele mai bune organizații proletare, o presă excelentă, ridicând conștiința de clasă și unitatea avantgărzii socialiste până la cel mai înalt grad posibil într'un regim capitalist" (citat după Grotewohl).

Pentru a da un exemplu de felul cum social-democrația germană a utilizat mijloacele legale, reproducem câteva cifre date de Grotewohl: In anul 1878 din cele 438.231 de voturi socialiste din lumea întreagă, 437.158 le-a dat Germania, adică aproape 100%; în 1890 numărul total al voturilor atingea cifra de 1.794.060 dintre care Ger-

mania daduse 1.427.298: iar în 1905 numarul total al voturilor se ridicase la 6.686.000 dintre care social-democrații germani daduseră 3.010.372 în timp ce socialiștii francezi, care dețineau numeric al doilea loc, reunisera abia 805.000.

Dar chiar această utilizare a mijloacelor legale, mai ales parlamentare, au dus încă de pela sfârșitul secolului trecut la o supra estimare a mijloacelor legale de luptă la o resuscitare a iluziilor lassaliene cu privire la „disolvarea capitalismului pe cale pașnică" în socialism. In 1891 Engels prevenea socialiștii germani să se pazească de această cale greșita:

„Ei încearcă să se convinga și să convingă și Partidul că societatea actuala se va transforma pe neobservate în socialism, fără să se întrebe dacă în felul acesta ea nu va sparge cu aceeași impetuozitate cadrele propriei sale orânduiri sociale, cu care și-ar sparge un rac crusta lui veche, ca și când în Germania ei n'ar trebui să sfarme mai întâi cătușele orânduirii politice pe jumătate încă absolutista și pe deasupra nespus de confuză...

O astfel de politică poate duce cu timpul întreg Partidul pe cai greșite. Se trec pe planul întâi probleme politice generale, abstracte, ascunzându-se astfel problemele arzatoare, concrete, probleme care se vor impune la proximele evenimente mari, la prima criză politica ele singure pe ordinea de zi.

Ce poate rezulta dintr'o astfel de atitudine? Nimic altceva decât ca în momentul hotărîtor Partidul se va vedea dintr'odată perplex, că în privința punctelor hotărîtoare va domni nelămurirea și neînțelegerea, fiindcă aceste puncte n'au fost încă niciodată luate în discuție. (Engels: „Critica proiectului de program al Partidului Social-democrat, 1891)".

Cu atât mai periculos se manifesta această înclinare spre oportunism, împotriva careia îi prevenise Engels, la începutul secolului al XX-lea când economia capitalistă trece în faza imperialismului. Prin intensificarea exploatarii în general și în special în colonii în vederea sporirii producției, întreprinderile capitaliste măreau pentru moment salariile și îmbunatațeau condițiile de munca pentru o anumita pătură suprapusa a clasei muncitoare, pentru aristocrația muncitorească, fapt care îi facea pe mulți conducatori ai mișcării muncitorești să nutrească iluzia ca asprimea exploatarii va disparea încetul cu încetul, înlăturând necesitatea unei rasturnari violente a capitalismului.

Imperialismul schimbă într'o larga masura structura socială a clasei muncitorești germane. Dupa Grotewoh, trei factori au jucat un rol esențial în aceasta transformare:

1) Proletarisarea a tot mai multe elemente mic burgheze,

2) Formarea unei aristocrații muncitorești, adică a unei paturi de muncitori privilegiați, mai bine plătiți care intră în conflict cu marea massa a muncitorimii,

3) Creșterea numarului cadrelor birocratice salariate din sânul organizațiilor muncitorești, care aducea cu sine pericolul ruperii de masse.

Aceste împrejurari noi, create de imperialism au făcut ca lupta între curentul din sânul social democrației germane, care existau în parte dinnainte, sa se accentueze.

Cele trei curente mai importante erau urmatoarele:

1. Dreapta, care proclama pe fața devierea dela principiile marxiste și o politică pur reformista în cadrul limitelor legale;

2. Centriștii, care în vorbe rămâneau credincioși principiilor marxiste, dar care în fapte pentru a salva unitatea aparenta a Partidului faceau mari concesii oportuniștilor, în loc să-i alunge din sânul Partidului, și care în practica se serveau numai de metodele de lupta legale, needucând proletariatul în vederea cuceririi puterii pe calea revoluționara, desarmându-l prin aceasta, cu sau fara voe. Centriștii aveau rolul conducator, organul de conducere fiind în mâinile lor și deaceea ei poartă o mare parte din raspunderea tradarii social-democratiei germane din timpul primului razboi mondial. In clipa hotarîtoare cei mai mulți dintre ei își dadură arama pe fața ca oportuniști, dovedind că la ei marxismul nu era altceva decât fraza revoluționară, în realitate fiind gata să trateze și să se învoia-

că cu reformiştii declaraţi. Cea mai tipică personificare a acestui curent o constitue Karl Kautsky.

3. Stânga, din care faceau parte Roza Luxemburg, Karl Liebknecht, Clara Zetkin, Franz Mehring, Wilhelm Pieck, etc. Aceştia se străduiau să păstreze puritatea principiilor marxiste şi luptau împotriva reformismului şi a centrismului.

Dar nici ei nu erau lipsiţi de slăbiciuni. Inafară de faptul ca n'au apreciat în mod just imperialismul, mai târziu, în 1918, ei şi-au manifestat în modul cel mai funest concepţia lor greşită despre importanţa spontaneităţii. Increderea lor neţărmurită în inevitabilitatea mişcărilor de massă spontane, i-a facut să nesocotească rolul organizatoric al Partidului şi necesitatea unei pregătiri metodice în vederea evenimentelor revoluţionare iminente. Aripa stângă a Partidului Social-democrat German a nesocotit şi necesitatea alianţei proletariatului cu ţărănimea muncitoare. Deaceea n'a fost încă în stare sa creeze un partid de tip nou care să poată conduce proletariatul în timpul revoluţiei. Din rândurile acestei aripi stângi s'a născut mai târziu Partidul Comunist German.

Primul război mondial duse la sciziunea dintre aripa dreaptă şi centru pe deoparte şi aripa stângă pe de altă parte. Evenimentele din 4 August 1914 au dat la iveală faptul că în Germania nu există un partid revoluţionar, un partid marxist. Aripa stângă consideră de datoria ei să creeze un astfel de partid, în timp ce aripa dreaptă şi centriştii sprijineau imperialismul, livrându-i arme ideologice şi trimiţând muncitorii la război.

In primăvara anului 1915 aripa stângă întemeie o grupare ilegală „Internaţionala" din care, la 1 Ianuarie 1916, a luat naştere liga „Spartacus". In timpul revoluţiei din Noembrie 1918 care a izbucnit ca o urmare a înfrângerilor suferite de trupele germane şi a Revoluţiei din Octombrie, liga „Spartacus" a jucat mai curând rolul unui curent ideologic decât al unui partid revoluţionar care să fi fost capabil să ia conducerea masselor proletare.

O parte din centriştii oportunişti şi din aripa stângă au întemeiat în Aprilie 1917, Partidul Social-democrat Independent al Germaniei, din care facea parte în mod formal şi liga „Spartacus". Abia în Decembrie 1918 aceasta grupare se separă din randurile Partidului Social-democrat Independent, întemeind Partidul Comunist German.

Congresul de înfiinţare a Partidului din 29—31 Decembrie 1918, declară lupta pentru instituirea puterii sovietice şi a dictaturii proletariatului ca una din sarcinile imediate ale clasei muncitoare germane fără a crea însa în sânul Partidului bazele organizatorice necesare pentru ducerea ei la bun sfârşit. Pe langă slăbiciunile teoretice ale aripii stângi, care şi-au gasit expresia şi în rezoluţiile Congresului de înfiinţare, Congresul mai comise şi greşeli privind munca în cadrul sindicatelor, care au constituit multă vreme o piedică serioasă în desvoltarea Partidului Comunist German. Impotriva punctului de vedere susţinut de Roza Luxemburg şi Karl Liebknecht care erau pentru participarea la alegerile pentru Adunarea Naţională, Congresul adoptă hotărîrea de a boicota aceste alegeri.

Elementele foarte eterogene din care se compunea Partidul Socialdemocrat Independent al Germaniei se alăturară mai târziu în parte Partidului Comunist, în parte Partidului Socialdemocrat. Din cele de mai sus reiese că frământarea revoluţionara care cuprinsese Germania mai cu seamă sub influenţa Marii Revoluţii Socialiste din Octombrie 1917 a găsit proletariatul german fără un partid revoluţionar, marxist-leninist, deci fără conducător. Când în Noembrie 1918, în urma înfrângerii armatei, această frământare duse la izbucnirea revoluţiei şi când în întreaga Germanie se instituiră după exemplul revoluţiei ruse soviete de muncitori şi soldaţi şi chiar unele soviete de ţărani, socialdemocraţii care dispuneau de organizaţii puternice reuşiră să dobandească o majoritate covârşitoare în toate aceste soviete în timp ce cei din liga „Spartacus" erau foarte slab reprezentaţi în sânul lor. Deşi aceştia din urmă exercitau o puternică influenţă agitatorica asupra masselor muncitoare, ei nu puteau contrabalansa covârşitoarea influenţă organizatorica a socialdemocraţilor.

La primul Congres al sovietelor din întreaga țară, care a avut loc între 16—21 Decembrie 1918 la Berlin, delegația unei manifestații de massă de peste 250.000 de oameni, organizată de liga „Spartacus", a formulat următoarele revendicări :

1. Proclamarea Germaniei ca Republică Socialistă.

2. Puteri depline pentru sovietele de muncitori și soldați.

3. Desarmarea fără întârziere a contra-revoluției și înarmarea clasei muncitoare.

Socialdemocrații care se împăcaseră de mult cu statul imperialist și pe care nimic nu-i înspăimânta mai mult decât un regim în care puterea să fie în mâna clasei muncitoare, constituind majoritatea covârșitoare a Congresului sovietelor, respinseră aceste revendicări. Ei hotărîră disolvarea sovietelor și convocarea cât mai grabnică a Adunării Naționale pe baze burghezo-democratice, lăsând armata și aparatul de stat neatinse în mâinile reacțiunii. Prin aceasta ei au netezit calea contrarevoluției și a parlamentarismului burghez. După consolidarea aparatului de stat reacționar eroicele lupte ale proletariatului, încă depe atunci sub conducerea Partidului Comunist, n'au putut reedita momentul favorabil din Noembrie-Decembrie 1918, deși cei mai buni conducători ai Partidului, Roza Luxemburg și Karl Liebknecht și-au pierdut viața în ele. Ei au fost asasinați de ofițerii din gărzile albe pe care guvernul socialdemocrat le chemase la Berlin pentru a înnăbuși revoltele muncitorești.

Rezoluția Biroul Executiv al Partidului Socialist Unit German din 16 Septembrie 1948 rezumă învățămintele revoluției din Noembrie 1918 în următoarele puncte :

„Din experientele revoluției din Noembrie 1918 și ale Republicii weimariene tragem învățămintele :

1. că clasa muncitoare și massa oamenilor muncii nu-și pot atinge țelurile altfel decât prin luptă crâncenă împotriva imperialismului intern și extern...

2. că între clasa muncitoare și aliații ei pe deoparte, clasa capitalistă și aliații ei pe de alta, nu poate exista înțelegere...

3. că numai clasa muncitoare e te în stare să conducă massele în lupta pentru instituirea orânduirii democratice și pentru construirea socialismului...

4. că clasa muncitoare nu poate învinge fără un partid marxist-leninist care să știe s'o mobilizeze atât pe ea, cât și massele, să le organizeze în vederea luptei revoluționare și sa le ducă la victorie.

★

Să trecem acum la lucrarea „Contribuții la Istoria Partidului Comunist German", de Wilhelm Pieck, care poate fi considerată într'un anumit sens ca o continuare a cărții lui Grotewohl. In timp ce Grotewohl tratează perioada până la 1918, Pieck vorbește mai cu seamă despre perioada dela 1918 și până astăzi. Pieck împarte istoria Partidului Comunist German în 6 etape.

Etapa I: 1914—1918, perioada de pregătire în vederea întemeierii ligii „Spartacus" și de activitate a acesteia, încheiată prin înființarea Partidului Comunist German în 30 Decembrie 1918.

Etapa II: 1919—1923. Perioada revoluționară a crizei postbelice. Cu toate că pe la sfârșitul anului 1918 socialdemocrația a reușit prin mașinațiile ei să treacă puterea de stat în mâinile burgheziei, proletariatul german nu s'a dat totuși bătut. In Ianuarie 1919 muncitorimea din Berlin s'a răsculat protestând împotriva încercărilor guvernului de a desarma pe muncitori și de a le lua drepturile cucerite prin revoluția din Noembrie. Această răscoală a fost numită în mod inexact „răscoala ligii Spartacus"; în această revoltă și-au găsit moartea mulți proletari și după cum am amintit mai sus, cei mai buni conducători ai proletariatului, Roza Luxemburg și Karl Liebknecht, precum și, indirect, Franz Mehring.

In Martie 1919 a izbucnit la Berlin o grevă generală cu ciocniri armate care, însă, nefiind susținută și de alte centre a putut fi înnăbușită de trupele ministrului socialdemocrat Noske.

In Aprilie 1919 după o luptă sângeroasă a fost înfrântă și Republica sovietică bavareză.

In cursul anului 1919 au avut loc astfel de lupte în diferite regiuni ale Germaniei dar faptul că pe atunci nu

exista un Partid Comunist puternic care să fie în stare să coordoneze aceste mișcări disparate și să le dirijeze, a făcut ca toate să se încheie prin înfrângere .

Cu toate acestea în 13 Martie 1920 clasa muncitoare germană dădu dovada de forța pe care o reprezintă, zădărnicind printr'o grevă generală încercarea reacțiunii de a desființa republica weimariană și de a pune mâna pe putere prin lovitura de stat a lui Kapp.

In 4—7 Decembrie 1920 fracțiunea progresistă a Partidului Socialist Independent se ralie cu Partidul Comunist german formând Blocul partidelor comuniste din Germania și astfel numărul membrilor crescu dela 100.000 la 300.000.

In Martie 1921 în Germania centrală au avut loc iarăși o serie de frământări care au sfârșit tot prin înfrângere.

Din toate aceste eșecuri și din îndrumările lui Lenin exprimate în cuvântarea ținută cu ocazia celui de al III-lea Congres al Internaționalei Comuniste, precum și în scrisoarea adresată în August 1921 comuniștilor germani, Partidul Comunist German trase concluzia că trebue să înfăptuiască neapărat frontul unic cu muncitorii socialdemocrați. Dar deoarece toate propunerile pentru înfăptuirea unui front unic au fost respinse de conducătorii socialdemocrați ai sindicatelor care voiau să împiedice cu orice preț luptele de massă, în sânul Partidului Comunist își făcu loc concepția greșită că străduințele de a crea un front unic de jos sunt zadarnice. Inafară de aceasta, politica reacționară a socialdemocrației a făcut ca Partidul Comunist să-și îndrepte întreaga forță combativă împotriva ei, lasând lupta împotriva reacțiunii, în aparență, pe planul al doilea. Aceste greșeli politice și tactice au avut repercusiuni și mai târziu, căci chiar după ce Partidul începuse să aplice o tactică justă, el n'a mai putut câștiga încrederea muncitorilor socialdemocrați.

In anul 1923 avură loc ultimele lupte mari ale muncitorimii care gemea sub povara de nesuportat a reparațiilor de război și îndura o mizerie din ce în ce mai cruntă din cauza depresiunii economice.

Forța clasei muncitoare se afirmă din nou cu ocazia unei greve generale care reuși să silească guvernul reacționar de sub conducerea lui Cuno să bată rapid în retragere.

Tentativa răscoalei armate din 23 Octombrie 1923 sub conducerea lui Ernst Thälmann eșuă, deoarece acțiunea rămase izolată la orașul Hamburg.

Etapa a III-a : 1924—1928 fu o perioadă de relativă stabilitate a capitalismului. In această perioadă n'au avut loc lupte politice de proporții mari. Totuși Partidul ajunse la o oarecare consolidare internă mai ales prin alegerea ca președinte a lui Ernst Thälmann, în Iulie 1925. Pieck scrie: „Procesul de educare a Partidului în spirit revoluționar marxist-leninist a fost foarte spinos și a costat multe jertfe. Dar fără această muncă de educare, crearea unui partid revoluționar de massă, a unei conduceri de care clasa muncitoare să poată asculta cu încredere în lupta ei, n'ar fi fost posibilă.

Nenorocirea clasei muncitoare germane a constat în faptul că ea n'a avut parte de o conducere de nădejde nici în Partidul Socialdemocrat Independent al Germaniei și că Partidul Comunist German a devenit un partid de massă cu o conducere fermă, revoluționară și clarvăzătoare abia când vremea marilor hotărîri sosise".

Perioada de consolidare a capitalismului aduse cu sine bine înțeles o întărire a socialdemocrației care, prin teoria ei despre „capitalismul organizat", preconiza o „disolvare a capitalismului pe cale pașnică în socialism" căutând să lege pe muncitori pentru totdeauna de trusturi.

Etapa a IV-a care a durat din 1929 până în 1932 a fost perioada marii crize economice. Perioada de relativă stabilitate a capitalismului a făcut loc celei mai grozave crize economice, care a adus cu sine prăbușirea a nenumărate întreprinderi și un șomaj și o mizerie a clasei muncitoare cum nu s'a mai pomenit până atunci. Conducerea socialdemocrată își cheltuise toate forțele în lupta împotriva mișcării revoluționare muncitorești. Totuși, ea nu mai constituia pentru cla-

sa capitalistă o bază socială suficient de solidă în sânul muncitorimii. Pieck scrie:

„Datorită crizei economice, urmate de nemaipomenita mizerie a întregului popor, radicalizarea masselor muncitoreşti ajunsese deja la un grad destul de înalt. Pe la sfârşitul anului 1930 numărul şomerilor atinsese cifra de 4.400.000 dintre care foarte mulţi erau de mai bine de doi ani fără lucru.

Burghezia îşi dădu seama, că dacă nu va stăvili acest proces de radicalizare, e amenințată să-şi piardă puterea. Prin politica ei de colaborare, socialdemocraţia se compromisese atât de iremediabil în faţa masselor largi încât nu mai prezenta garanţia unei fortăreţe destul de puternice în lupta pentru apărarea dominaţiei capitaliste şi împotriva radicalizării masselor. Şi, înainte de toate, socialdemocraţia nu mai dispunea de destulă influenţă asupra masselor în campania de pregătire a războiului. Deaceea burghezia recurse la Partidul naţional socialist, ca la o forţă care avea toate însuşirile pentru a înşela massele prin programul ei în aparenţă anticapitalist şi pentru a le câştiga pentru ideologia imperialistă, frângând rezistenta poporului şi punând massele în slujba scopurilor războinice ale capitalismului monopolist".

Renunţând fără luptă pe rând la toate poziţiile ei, respingând toate propunerile comuniştilor de a înfiinţa un front unic, socialdemocratia netezea calea lui Hitler. Până şi în 30 Ianuarie 1933, când Hindenburg îl însărcinase pe Hitler cu formarea guvernului, socialdemocraţia şi conducerea sindicatelor respinseră propunerea Partidului Comunist de a lansa împreună un apel prin care să cheme muncitorimea la grevă generală pentru a împiedica instaurarea dictaturii lui Hitler.

Bine înţeles că Partidul Comunist întreprinde o agitaţie intensă, atât în uzine cât şi printre şomeri, încercând să câştige muncitorimea pentru cauza comună, dar fără succesul dorit, căci pe atunci cea mai mare parte din cei 360.000 membri câţi număra Partidul erau fără lucru, numai 11% fiind angajaţi în procesul de productie.

Etapa a V-a. Teroarea hitleristă dintre 1933—1945. Partidul Comunist German îşi continuă activitatea în cea mai neagră ilegalitate. El nu a reuşit să antreneze muncitorimea la acţiuni de massă împotriva lui Hitler, nici să împiedice ca o parte din muncitori, sa se lase atraşi de banda nazistă pentru politica lor criminală, mai ales datorită faptului că, prin pregătirile de război, Hitler reuşise să lichideze şomajul. Nenumăraţi comunişti îşi pierdură viaţa în lupta împotriva lui Hitler.

Preşedintele Partidului Comunist German, Ernst Thälmann fu omorît de nazişti în 14 August 1944, după ce făcuse peste 11 ani închisoare.

Etapa a VI-a, de după 1945. Perioada de reconstruire a Germaniei democratice. Partidul Comunist îşi luă ca sarcini principale următoarele: Lichidarea complectă a rămăşiţelor regimului hitlerist şi a partidului nazist, exproprierea întregii averi a foştilor conducători nazişti şi a criminalilor de război şi redarea ei în mâinile poporului, lichidarea marii proprietăţi agricole şi împărţirea pământurilor la ţăranii ruinaţi de război, trecerea tuturor întreprinderilor de importanţă vitală în mâinile organelor de administraţie autonomă, aplicarea unei politici paşnice de bună vecinătate cu statele înconjurătoare, recunoaşterea şi îndeplinirea obligaţiei reparaţiilor de război şi o distribuire dreaptă a sarcinilor care decurg din această obligaţie.

Wilhelm Pieck caracterizează linia de conducere a Partidului Comunist German, dela înfiinţarea lui şi până astăzi, după cum urmează:

„Oricât de diferită a fost desvoltarea Partidului, realizările lui şi situaţia lui internă în diversele etape parcurse, totuşi în toată politica lui putem urmări o linie de acţiune unitară care a fost aplicată cu cea mai mare consecvenţă:

1. Lupta împotriva imperialismului şi a militarismului, pentru pace şi înţelegere între popoare, pentru o politică de prietenie cu Uniunea Sovietică.

2. Lupta împotriva fascismului şi a reacţiunii, pentru o democraţie care să asigure masselor de oameni ai muncii o influenţă hotărîtoare asupra politicii interne şi externe a statului.

3. Lupta pentru cucerirea majorităţii în sânul clasei muncitoare pen-

tru înfăptuirea unității ei, a alianței cu țărănimea și cu celelalte pături muncitoare, clădind, prin aceasta, premisele unei victorii asupra tuturor forțelor reacționare.

4. Lupta pentru ridicarea continuă a standardului de viață și îmbunătățirea condițiilor de muncă a oamenilor muncii, apărarea lor de asuprirea și exploatarea moșierilor și a marilor capitaliști.

5. Lupta pentru răspândirea marxism-leninismului, cea mai bună armă a clasei muncitoare în lupta ei pentru cucerirea puterii politice și pentru înfăptuirea socialismului".

In zona sovietică de ocupație la 21/22 Aprilie 1946 a fost înființat Partidul Socialist Unit al Germaniei, condus în acțiunea sa tocmai de aceste principii, în timp ce în celelalte zone, puterile apusene au împiedicat o astfel de unire.

La sfârșitul lucrării sale, Wilhelm Pieck a anexat o listă a tovarășilor căzuți în lupta împotriva fascismului, listă care cuprinde mulți dintre cei mai buni luptători germani pentru pace și socialism.

P.L.

★

N. G. PORFIRIDOV, Vechiul Novgorod. Schite din istoria culturii ruse din secolele XI—XV. (Academia de Științe U.R.S.S.), Moscova, 1947.

Lucrarea de față reprezintă o monografie a unuia dintre cele mai vechi orașe ale Rusiei medievale. Novgorod-ul este un centru de străveche cultură rusă, care alături de Chiev, se distinge printr'o strălucită civilizație originală.

Autorul ne înfățișează cele mai variate aspecte din istoria culturii a acestui oraș: origina orașului, condițiile materiale de viață, arta militară, stiința, curentele ideologice, folclorul, literatura și arta.

Studiul este bazat pe numeroase izvoare, privind trecutul acestui oraș. Autorul folosește toate izvoarele cunoscute până acuma, și în special, rezultatele săpăturilor arheologice din anii 1923-1940. Toate aceste izvoare le supune unui nou examen, ca pe baza acestor cercetări să arunce o lumină mai justă asupra izvoarelor vechii culturi rusești.

Metoda folosită de către autor se bazează atât pe izvoarele scrise, cât și pe materialul arheologic și folcloristic. Datele care par câteodată îndoelnice, de exemplu cele de natură folcloristică, devin sigure atunci când sunt confirmate pe cale arheologică. Pe de altă parte, materialul arheologic rămâne de mai multe ori neînsuflețit, dacă nu este pus alături de datele ce nu le furnizează izvoarele scrise, narative, precum și iconografia și miniatura. Ambele categorii de izvoare se întregesc reciproc și din confruntarea lor se pot obține câteodată rezultate cu totul nebănuite.

Dintre toate problemele de care se ocupă autorul acestui studiu, capitolele referitoare la origina orașului și la condițiile materiale de viață ni s'au părut mai puțin cunoscute, deaceea ne vom opri asupra lor ceva mai mult.

★

Data exactă a ridicării acestui oraș nu se cunoaște. La apariția izvoarelor scrise, el deja exista. Alături de Chiev, Novgorod-ul reprezintă un centru de sine stătător încă în perioada anterioară înființării statului chievean. Deci, Novgorod-ul a luat parte la toate fazele de desvoltare a poporului rus. După ce Novgorod-ul devine o parte integrantă a statului chievean — el, alături de celelalte orașe rusești, urmează cursul de desvoltare istorică a poporului rus. Așezarea lui geografică l-a pus totuși în situație privilegiată față de celelalte orașe rusești — invazia tătară n'a turburat existența sa și n'a întrerupt mersul normal al vieții sale.

Insăși denumirea orașului Novgorod — orașul nou — arată vechimea așezărilor care au avut loc acolo. Pe bază de izvoare scandinave, arabe și bizantine este înlăturată teoria antiștiintifică a lui Schloezer, după care slavii de Răsărit n'au avut orașe înainte de venirea normanzilor. Slavii din Răsăritul Europei au avut numeroase orașe cu mult înainte de apa-

riţia normanzilor. Aceste oraşe apar ca puncte întărite, care aveau ziduri şi fortificaţii. Săpăturile arheologice au arătat că în aceste oraşe au fost concentraţi meseriaşii. Deci oraşele se desvoltă datorită creşterii forţelor de producţie şi a diviziunii sociale a muncii.

In ceeace priveşte origina oraşului nu s'au păstrat ştiri în izvoarele scrise ruseşti. Cu toate acestea, oraşul a fost cunoscut de către străini sub diferite denumiri: scandinavii îi ziceau — Holmgard, iar arabii — Slavia.

Pe baza săpăturilor arheologice, data apariţiei oraşului pe locul actual de aşezare, cu populaţie slavă, trebue raportată la secolele VII-VIII. Oraşul deja era întărit cu un val de pământ, ca ceva mai târziu, prin secolul al IX-lea, să se ridice ziduri de apărare din lemn. In legătură cu modul în care era întărit oraşul Novgorod, autorul arată cum trebue privită ştirea din cronică, în care se spune că Ruric este acela care a ridicat oraşul. Prin faptul că săpăturile arheologice ne-au arătat că oraşul existase deja prin secolele VII-VIII, Ruric nu poate fi socotit ca întemeietorul oraşului, ci ca acela care introduce metode noi de fortificaţie din lemn. In secolele IX-X oraşul are deja o cetăţue din piatră. Alături de cetate, datorită securităţii, ce o acorda populaţiei, apare suburbia, locuită în special de către meseriaşi. Tot aci se înfiinţează piaţa, se ridică şi prima biserică.

In secolul al XI-lea Novgorod-ul reprezintă un centru comercial şi administrativ, este oraşul reşedinţă de principi, un mare centru religios cu o vestită biserică din piatră — Sft. Sofia.

Oraşul Novgorod devine o republică feudală, unde adevăraţii stăpâni sunt boierii, mari proprietari de pământ. In secolele XIII-XIV Novgorod-ul este cel mai mare oraş, cu legături comerciale întinse atât cu ţinuturile ruseşti cât şi cu Occidentul, care cunoaşte epoca de înflorire.

Autorul subliniază că, ceeace determină caracterul şi nivelul culturii novgorodiene nu sunt influenţe venite dinafară, ci raporturile locale economice, sociale, politice şi culturale.

Pentru Novgorod este caracteristic faptul că aci, alaturi de boieri, proprietari de pământ. care au păstrat rolul de conducere în republica feudală novgorodiană, se desvoltă mai mult decât în alte oraşe ruseşti, orăşenii — meseriaşii, — forţă sociala progresistă în decursul Evului mediu european.

★

Autorul consacră aproape o sută de pagini culturii novgorodiene, sub aspectul ei material. Se opreşte în deosebi asupra economiei agricole, meseriilor şi producţiei, tehnicei, şi artei militare.

In sectorul agricol se bazează pe concluziile acad. B. D. Grecov, care a dovedit pe deplin că societatea rusă, în momentul înjghebarii statului chievean, era eminamente agricolă. In această privinţă, Novgorod-ul nu face excepţie, deşi fertilitatea redusă a solului novgorodian, ar fi putut să constitue un argument serios. Din izvoarele novgorodiene, rezultă că mai toate caracterele specifice pentru o societate care are la bază agricultura sunt prezente şi aci, la Novgorod. Săpăturile movilelor funerare, au scos la iveală tot felul de unelte agricole ca: topoare, seceri, coase, furci, brăzdare de fier dela plugul primitiv şi altele. Alături de aceste date arheologice folclorul novgorodian cuprinde numeroase elemente care reflectă caracterul agricol al populaţiei în acest sector al Rusiei medievale. S'ar putea spune că literatura epică ne-a păstrat o descriere realistă a modului de a ara in Nordul Rusiei, precum şi imaginea poetizată a agricultorului. Cultul unor sfinţi reflectă deasemenea caracterul agrar al Novgorodienilor Aceasta se reflectă în iconografia vremii. Pe de alta parte, cronicile novgorodiene denotă un interes foarte pronunţat faţă de toate anomaliile naturii, care au avut repercusiuni grave asupra agriculturii, ca: seceta, ploi prelungite, inundaţii, ger timpuriu, care desorganizau lucrările agri-

cole și produceau scumpirea pâinii și foamete. In sfârșit baza agricolă a relatiilor sociale la Novgorod se oglindește și în actele juridice ale vremii, ca și în codurile feudale, care reprezintă fixarea în scris a dreptului obișnuelnic.

Toate aceste date obținute prin cercetarea diferitelor izvoare, au fost confirmate și prin săpăturile arheologice, ce au avut loc în cursul anilor 1938-1940 și în 1945 în regiunea Ladoga Veche.

Autorul arată că pe baza a diferite izvoare, se poate afirma că în orașele rusești din secolele X-XI au existat piețe unde populația putea să-și achiziționeze diferite obiecte de primă necesitate ca: vase, haine, încălțăminte, unelte agricole etc. Desvoltarea meseriilor pe o scară foarte întinsă la Novgorod, este atestată de către isvoarele scrise, datele epigrafice, toponimice, iconografice și, în sfârșit, de către datele arheologice.

Aceste izvoare ne vorbesc despre meseriași în ceramică, dulgheri, fierari, pielari, bijutieri, sculptori, turnători, iconografi și alții. In această privință cele mai prețioase materiale provin din săpăturile arheologice din ultimii ani, care au dat posibilitatea să se precizeze locul atelierelor în oraș, precum și date concrete în ceeace privește organizarea și partea tehnică în producție a diferitelor meserii.

Datele cu privire la ceramică sunt extrem de bogate. Inafară de vase, care aveau întrebuințare practică, se făceau și diferite obiecte de artă. Astfel au fost găsite figurine în formă de păsări colorate în diferite culori: roșu, galben și verde. Felul invariabil în care sunt executate aceste figurine, ne dovedește că este vorba despre producția în massă pentru ornamentația caselor sau folosite ca jucării pentru copii.

Lucrul în metal deasemenea reprezintă aci una dintre cele mai vechi meserii. Se produce atât pentru nevoile gospodăriei, cât și pentru armament. De timpuriu se produce o diferențiere în rândurile fierarilor novgorodieni. Unii fac numai cuie, alții numai ace, lacăte, cuțite, săbii, potcoave, săgeți, sulițe etc.

Lucrul în lemn este și el foarte vechi, deoarece Novgorodienii erau locuitorii locurilor păduroase. Erau iscusiți tâmplari și dulgheri, care știau să facă din lemn cele mai variate obiecte. Deși ca regulă, obiecte din lemn nu se păstrează, totuși din săpături au rezultat numeroase obiecte ca: furci, greble, bucăți de luntre, vâsle, butoaie, piulițe, linguri etc. Deasemenea se lucra mult și în os ca: piepteni, mânere de cuțite etc.

Lucrul în piele a luat o foarte mare desvoltare la Novgorod, în special— cismăria. Ceeace este caracteristic pentru meseria cismarilor din Novgorod este că, în atelierele lor, executarea propriu zisă a încălțămintei era legată de însăși prelucrarea pieilor. Săpăturile arheologice făcute pe locul atelierelor de încălțăminte, dau posibilitatea de a conchide, că erau foarte multe feluri de încălțăminte — dela cea mai fină până la cea ordinară — și că încălțămintea se fabrica în massă.

Țesături pentru îmbrăcăminte, deasemenea, erau lucrate în atelierele novgorodiene. Resturi de țesături s'au păstrat relativ foarte puține; acestea sunt — pânză de in și postav. Țesăturile de lux, întrebuințate de către pătura superioară a societății, erau importate din străinătate, în special din Bizanț.

In îmbrăcămintea femeiei un rol însemnat îl jucau podoabele din mărgele și brățările de sticlă, care s'au găsit pe tot teritoriul locuit de ruși— dela Ladoga până la Tmutaracan. Aceste obiecte de împodobire erau socotite deobicei ca importate din Bizanț. Insă răspândirea lor pe o suprafață foarte întinsă ducea la concluzia că ele s'ar fi fabricat în Rusia. Și într'adevăr, atelierele pentru fabricarea acestor podoabe, au fost descoperite la Chiev. La Novgorod asemenea ateliere n'au fost încă descoperite. Fără îndoială însă Novgorodul a fost un mare centru de meseriași bijutieri, care lucrau în aur și argint, în primul rând pentru nevoile cultului — vase, cruci, îmbrăca-

minte pentru evanghelii şi icoane etc. Deasemenea diferite podoabe pentru femei ca: inele, cercei, brăţări etc.

Un foarte interesant capitol este consacrat construcţiei locuinţelor, amenajării oraşelor, lucrărilor de fortificaţie.

Capitolul consacrat meseriilor arată pe deplin cât de mare desvoltare au căpătat ele la Novgorod. Alături de monumentala lucrare lui B. A. Râbacov, consacrată meseriilor în Rusia veche, (Moscova, 1948) studiul lui N. G. Porfiridov aduce o preţioasă contribuţie la cunoaşterea vechii culturi ruseşti.

Conf. N. COSTĂCHEL

Dela Institutul de Istorie şi Filosofie al Academiei R. P. R.

Miercuri 10 August a. c., a avut loc o şedinţă a Direcţiunii Institutului de Istorie şi Filosofie al Academiei R.P.R., la care s'a discutat felul în care se desfăşoară campania de săpături arheologice pe anul 1949.

Pe lângă unele măsuri luate în vederea ducerii la bun sfârşit a acestei campanii, s'a hotărît:

a) convocarea unei consfătuiri, la începutul lunii Octombrie, a colectivelor ştiinţifice (inclusiv studenţii cari au participat pe şantiere) pentru a dezbate rezultatele campaniei arheologice pe anul 1949 şi noile sarcini care decurg;

b) publicarea unui volum special cuprinzând rezultatele obţinute în această campanie;

c) asigurarea condiţiilor materiale pentru publicarea tuturor rezultatelor săpăturilor anterioare nepublicate până astăzi;

d) crearea condiţiilor necesare pentru specializarea studenţilor care s'au evidenţiat în timpul campaniei de săpături;

e) editarea unei reviste semestriale de istorie veche, al cărei prim număr va apărea cel mai târziu la sfârşitul anului curent.

DISCUŢII CU PRIVIRE LA INTOCMIREA PROGRAMULUI CURSULUI UNIVERSITAR DE ISTORIE A ROMÂNIEI

In ziua de 23 Septembrie 1949 a avut loc, la Institutul de Istorie şi Filosofie, o consfătuire la care au luat parte membri ai Secţiei de Istorie a Academiei R. P. R., direcţia Institutului de Istorie şi Filosofie, profesorii şi conferenţiarii de la catedra de istorie a Românie dela Universitatea C. I. Parhon. Obiectul consfătuirii a fost discutarea întocmirii programului cursului universitar de istorie a României.

Acad. Prof. P. Constantinescu-Iaşi, directorul Institutului de Istorie şi Filosofie, în cuvântul de deschidere a şedinţei arată că Institutul îşi asumă o nouă sarcină, anume de a ajuta catedra de istorie a României. Primul pas în această direcţie este întocmirea unui program al cursului, cu totul inexistent până astăzi, şi folosirea rezultatelor ce s'au obţinut la Institut cu prilejul cercetărilor din domeniul ştiinţelor istorice pentru o mai bună predare a cursului.

Urmează la cuvânt tov. *Prof. Popescu-Doreanu* care arată că profesorii cursului de istorie generală găsesc un sprijin larg în programele şi tratatele sovietice. Ele pot folosi şi catedrei de istorie a României. Dar la această din urmă catedră prelucrarea şi adaptarea la materie cere un efort al tuturor specialiştilor. El arată necesitatea stabilirii unor legături organice între Institut şi catedre mai ales pentru cursul de istorie a României.

Se propune discutarea programului de istorie veche a României.

Prof. Gheorghe Ştefan expune sumar punctele din programul

cursului predat în anul școlar 1948-1949, arătând că s'a străduit să trateze următoarele capitole: sălbăticia, barbaria, apariția metalelor, sciții, tracii, geto-dacii; coloniile grecești, cucerirea romană, migrațiunile, influența slavă, ultimele migrațiuni, etc. Pe baza expunerii Prof. Gh. Ștefan au avut loc vii discuții.

Tov. *Conf. D. Berciu* propune să se fixeze periodizarea istoriei vechi a Romaniei până la întemeierea Principatelor și terminologia acestei periodizări. Mai propune ca istoria societății primitive de pe teritoriul de azi al R. P. R. să nu se trateze izolat de istoria societății primitive din țările vecine. In acest scop, propune un nou capitol în program: Istoria societații primitive la vecini.

In legătură cu predarea cursului de istorie veche a României, tov. Berciu mai propune ca acesta să fie predat de trei profesori:

— unul să predea societatea primitivă de pe teritoriul de azi al patriei noastre;

— altul societatea sclavagistă (începând cu sciții până la 721);

— al treilea migrațiunile.

In curs să se includă și cercetarea vieții ilirilor.

Tov. *Prof. Condurachi*, se declară de acord cu cele trei capitole mari, discutate. In plus, propune un capitol privind istoria limbilor. Arată apoi că din preocuparea cursului nu trebue să lipsească aspectul bizantin al epocii vechi a istoriei României.

Tov. *Conf. Barbu Câmpina*, luând cuvântul se declară împotriva propunerii de a se include în curs un capitol privind istoria societății primitive la vecini, deoarece în programul de ansamblu al Facultății de Istorie vor exista cursuri speciale în acest sens.

Tov. *Conf. Letiția Lăzărescu*, observă că s'au omis, dintre popoarele migratorii, Avarii. Propune apoi ca sa nu se trateze migrațiunile ca un tot uniform, ci să se fixeze probleme din această lungă perioadă a istoriei vechi a României (ex.: părăsirea Daciei, viața populației din Dacia în vremea migrațiunii hunilor, etc.).

Tov. *Conf. V. Maciu*, propune câte o lecție la fiecare catedră despre izvoarele și lucrările de seamă ale perioadei istorice respective. Să se facă o prezentare critică a izvoarelor.

Tov. *Conf. Iorgu Stoian*, propune să se prevadă în programul de ansamblu și alte discipline auxiliare, înafară de istoria limbilor: limba greacă, epigrafie greco-latină.

Tov. *Constantinescu-Iași* subliniază necesitatea de a se urmări continuarea așezărilor omenești de pe teritoriul de azi al patriei noastre, din cele mai vechi vremuri și până la întemeierea Principatelor. Aceasta să constitue o problemă generală permanentă, să fie firul călăuzitor al cursului. Arată apoi cum în trecut se insista asupra influențelor străine, neglijându-se viața autohtonilor.

In încheiere ia cuvântul tov. *Acad. M. Roller*, care trage concluziile discuțiilor. Tov. Roller subliniază că, problemele ridicate în ședință, sunt foarte însemnate. Ele dovedesc însă necesitatea grăbirii întocmirii programului. Unii au examinat programul în mod schematic, pierzându-se în generalizări și fără a pune accentul asupra caracterului desvoltării societății omenești de pe teritoriul țării noastre în perioada antică. Periodizarea trebue să o luăm dela opera clasicilor marxismului. Această periodizare a fost recent desbătută în U. R. S. S. și materialul ne ușurează mult și în această privință.

Vorbitorul propune să aprofundăm :

1. Societatea omenească de pe teritoriul țării noastre în vremurile primitive, formele de manifestare în România a sălbăticiei, barbarii și fazele lor, începutul de descompunere a societății primitive, formarea statului dac ;

2. Formarea statului dac, caracterul de clasă al statului dac, organizarea socială de pe teritoriul din R. P. R. care nu era cuprins în statul dac ; cucerirea romană, in-

fluenţa ei, luptele sociale, în timpul cuceririi romane, retragerea aureliană ;

3. Descompunerea sclavagismului pe teritoriul ţării noastre şi începuturile îndepărtate ale feudalismului, influenţa migraţiunii popoarelor asupra populaţiei autohtone, influenţa slavă, formarea micilor cnezate pe teritoriul R. P. R., creştinarea în massă şi rolul creştinării în procesul întemeierii Principatelor etc.

Trebue să accentuăm foarte mult asupra societăţii omeneşti şi organizării statului dac, anterior cuceririi romane şi după retragerea aureliană, neglijate până azi. Rezultatul cercetărilor noi indică existenţa unei civilizaţii însemnate înaintea formării statului condus de Burebista. Să urmărim apoi cucerirea romană, descompunerea orânduirii sclavagiste şi apariţia primelor elemente de feudalism. O atenţie deosebită trebue acordată formării limbii şi poporului român. Să cercetăm pas cu pas populaţia autohtonă, lupta ei, fazele transformărilor suferite de ea până la întemeierea Principatelor.

Tov. Roller propune formarea unor comisii care pe baza celor discutate să întocmească un proiect de program care să fie supus discuţiei într'o şedinţă ulterioară.

Se formează un colectiv alcătuit din prof. Gh. Ştefan, Conf. D. Berciu, şi Prof. Condurachi care să pregătească un proiect de program pentru istoria veche a României ;

Un colectiv alcătuit din tov. Prof. Gr. Preoteasa, Conf. Letiţia Lăzărescu, Conf. Barbu Câmpina pentru proiectul de program de istorie medie a României şi

Un colectiv format din tov. Conf. Georgescu-Buzău, Conf. V. Maciu şi Conf. Gh. Matei care să alcătuiască proiectul de program pentru istoria modernă şi contemporană a României.

O comisie formată din Acad. Prof. P. Constantinescu-Iaşi, Prof. Popescu Doreanu şi Acad. Mihail Roller, vor da forma definitivă a proiectului de program, care va fi supus spre aprobare Ministerului Invăţământului Public.

★

Institutul de Istorie şi Filosofie al Academiei R. P. R. a trimis Facultăţilor de Istorie, Şcolilor Pedagogice, liceelor, etc. următoarea adresă :

Domnule Director,

Institutul nostru urmăreşte, conform liniei Partidului Muncitoresc Român şi a Guvernului R.P.R., încurajarea şi susţinerea tuturor celor dornici să lucreze în domeniul ştiinţelor istorice şi filosofice.

In acest scop, vă rugăm să binevoiţi a ne înainta o listă de toţi profesorii aparţinând instituţiei D-voastră, care fac cercetări în domeniul ştiinţelor istorice şi filosofice, pentru a lua contact cu ei, a le sprijini cercetările şi a înlesni publicarea lucrărilor lor.

Intreprinderea Industrială de Stat „Universul"

ES

LEI 100.—